

Ajan jäljet – elämänrytmit

koronakriisissä ja 2020-luvulla

toim. Juha Haaramo – Riitta Hanifi – Kaisa Saarenmaa

Tilastokeskus

Tiedustelut:

ajankaytto@stat.fi

Juha Haaramo

Riitta Hanifi

Kaisa Saarenmaa

Kansikuva: iStock

Kannen suunnittelu: Hilkka Lehtonen

Taitto: Hilkka Lehtonen

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.

© 2025 Tilastokeskus

ISBN 978-952-244-746-3 (pdf)

Helsinki 2025

Esipuhe

Tämä kirja koostuu artikkeleista, joiden kirjoittajat ovat ajankäyttötutkimuksen asiantuntijoita. Keskeisiä aihepiirejä teoksessa ovat perheiden, lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden ajankäyttö, hybridityö, ulkonäkötyö, työn ja vapaa-ajan liikuntaan käytetyn ajan yhteydet, suomalaisten onnellisuutta määrittävät tekijät sekä median ja kulttuurisen resilienssin merkitys kriiseissä. Kokoavana teemana artikkeleissa ovat ajankäytön eri ulottuvuudet, ajankäyttö eri elämävaiheissa sekä korona-ajan ajankäyttö. Kirja avaa myös ajankäyttötutkimuksen historiaa.

Julkaisun artikkelit pohjautuvat pääosin Tilastokeskuksen ajankäyttötilaston tietoihin. Tilastokeskuksen ajankäyttötilaston lisäksi julkaisussa käytetään laajasti myös muita lähteitä. Tilastokeskuksessa ajankäyttötutkimus sai alkunsa, kun ensimmäinen aineisto kerättiin vuonna 1979 muiden muassa Talousneuvoston suosituksesta. Seuraavat ajankäyttötutkimuksen ajankohdat olivat vuosina 1987–1988, 1999–2000 ja 2009–2010. Uusin tutkimus on vuosilta 2020–2021. Vuodesta 1999 tutkimus on ollut EU-harmonisoitu ja kotitalousotospohjainen.

Kirjoittajista osa on toiminut ajankäyttötilaston asiantuntijaryhmän jäsenenä. Heidän lisäksi mukana on myös muita ajankäyttötutkimuksesta kiinnostuneita tutkijoita ja Tilastokeskuksen asiantuntijoita. Artikkeleiden kirjoittajat vastaavat omista artikkeleistaan.

Aikaa voidaan pitää ihmisen tärkeimpänä pääomana. Se mihin me tätä pääomaamme käytämme, vaihtelee muiden muassa arjen olosuhdetekijöiden mukaan. Aika kohtelee meitä teoreettisesti tasa-arvoisesti suomalla kaikille käyttöön 24 tuntia vuorokaudessa, mutta käytännössä erilaiset mahdollisuudet ajankäyttöön eivät aina jakaudu yhteiskunnassamme tasa-arvoisesti, kuten osa tämänkin kirjan artikkeleista osoittaa. Oman lisänsä suomalaisten ajankäyttöön toi viimeisimmän tutkimuksen tiedonkeruujalle osunut koronkariisi erilaisine rajoitustoimineen.

Artikkelikokoelman kirjoittajille, julkaisun suunnittelusta, koordinoinnista ja toimittamisesta vastanneelle yliaktuaari Juha Haaramolle, artikkelien toimittajille tutkija Riitta Hanifille ja yliaktuaari Kaisa Saarenmaalle, julkaisun taittaneelle graafikko Hilikka Lehtoselle sekä kaikille julkaisuprojektissa mukana olleille lämmin kiitos. Kiitokset myös Ajankäyttötutkimuksen 2020–2021 tiedonkeruuta Tilastokeskuksen lisäksi rahoittaneille organisaatioille,

joita olivat Lastensuojelun Keskusliitto, liikenne- ja viestintäministeriö, Kela, opetus- ja kulttuuriministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Turku Center for Welfare Research, Yleisradio sekä ympäristöministeriö.

Lopuksi erityiset kiitokset tutkimukseen eri vuosina osallistuneille vastaajille osallistumisesta sekä henkilökohtaisen ajankäyttönsä jakamisesta. Tämä on mahdollistanut laadukkaan Ajan jäljet – elämänrytmit koronakriisissä ja 2020-luvulla -kirjan julkaisemisen.

Helsingissä, toukokuussa 2025

Hannele Orjala
osastopäällikkö

Sisällys

Esipuhe	3
----------------------	---

Mitä on ajankäyttötutkimus?

Juha Haaramo	6
--------------------	---

Perheiden uusi työnjako

Isien muuttuvat käytännöt? Vanhempien ajankäyttö kotitöihin ja lastenhoitoon 2000-luvulla

Anneli Miettinen, Johanna Närvi & Johanna Lammi-Taskula	24
---	----

Lapsiperheiden ajankäyttö ja sen eriarvoisuus 2020-luvun Suomessa

Mia Tammelin, Milla Salin, Maiju Laine & Mari Anttila	45
---	----

Lasten, nuorten ja ikääntyneiden ajankäyttö

Lasten ja nuorten ajankäytön muutokset ja pysyvyydet

Riitta Hanifi	72
---------------------	----

Senioriväestön aika

Riitta Hanifi	98
---------------------	----

Miten elää epävarmuuksien maailmassa

Miten etätyö vaikuttaa ajankäyttöön?

Timo Anttila & Tomi Oinas	112
---------------------------------	-----

Kenellä on aikaa liikuntaan? Työtilanteen ja liikunnan harrastamiseen käytetyn ajan yhteyksistä

Hanna-Mari Ikonen & Timo Anttila	131
--	-----

Kulttuurinen resilienssi ja median merkitys korostuvat kriiseissä

Teuvo Arolainen & Kaisa Saarenmaa	155
---	-----

Ajankäyttötutkimuksen uudet näkökulmat

Suomalaisten onnellisuuden salaisuus – tuloksia ajankäyttötutkimuksen mielialamittarista

Juha Haaramo	182
--------------------	-----

Ajankäyttöllinen näkökulma ulkonäkötyöhön

Outi Sarpila & Anna Grahn	212
---------------------------------	-----

Kirjoittajat	233
---------------------------	-----

Juha Haaramo

Mitä on ajankäyttötutkimus?

Aika on rahaa, kuuluu sanonta. Aikaa voidaankin pitää ihmisen tärkeimpänä pääomana. Toisin kuin moni muu pääoma, aika ei vuosien varrella tule karttumaan, vaan väistämättä hupenee elämän edetessä. Se mihin me tätä pääomaamme käytämme, vaihtelee muiden muassa arjen olosuhdetekijöiden, elämäntilanteiden ja -muutosten mukaan (esim. Liikkanen, 2005). Suuressa kuvassa ajankäytön muutokset ovat kuitenkin hitaita.

Ajan rytmittäminen on pitkään ollut olennainen rakenteellinen osa länsimaista teollista ja jälkiteollista yhteiskuntajärjestystä. Opiskelemme, käymme töissä, teemme kotitöitä, ruokailemme, nukumme ja vietämme vapaa-aikaa. Ajankäytön perusrakenne on Suomessa pysynyt melko vakaana kolmen vuosikymmenen ajan. Selvin muutos on ollut ansiotyöhön käytetyn ajan vähentyminen sekä miehillä että naisilla. Ajankäytön rakennetta ja kaikkia yksittäisiä inhimillisiä toimintoja, joihin käytämme aikaamme, mitataan ajankäyttötutkimuksella.

Ajankäyttötutkimus on päiväkirjamenetelmään perustuva tutkimusala, jolla tutkitaan ihmisten kaikkia toimintoja tietyn ajan, yleensä vuorokauden, aikana. Ajankäyttötutkimuksen kohteena ei ole itse aika, vaan kaikki toiminnot, mihin ihmiset käyttävät aikaansa. Aikaa käytetään mittarina, jolla saadaan tarkkaa ja monipuolista tietoa ihmisten käyttäytymisestä.

Ajankäyttötutkimuksen laajan tietosisällön takia sen tuloksia voidaan käyttää monilla tieteenaloilla ja monien eri teemojen tarkasteluun sekä yhdistää muihin tietosisältöihin, kuten tässäkin kirjassa julkaistut artikkelit osoittavat. Tiedonintressiltään ajankäyttötutkimus on nykyään tunnustettu osa kansallista ja kansainvälistä vertailevaa tilastotuotantoa. Samalla tutkimus on myös akateemisesti hyvin käytetty, niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Lisäksi niin Suomessa kuin maailmallakin ajankäyttötutkimuksia on käytetty poliittisen päätöksenteon tukena ja vaikutusten seurannassa.

Ajankäyttötutkimukselle ominainen tiedonkeruuväline on ajankäyttöpäiväkirja, jolla kartoitetaan yleensä: mitä vastaaja teki tutkimuspäivän aikana, sekä missä ja kenen kanssa hän oli. Päiväkirjaan on yleensä mahdollista kirjata kaksi samanaikaista tekemistä: pää- ja sivutoiminnot. Päiväkirjan täyttää joko vastaaja itse (EU-tutkimukset) tai tutkimus toteutetaan puhelinhaastatteluna

(esim. Pohjois-Amerikka). Itse täytettävät päiväkirjat voivat olla paperisia tai sähköisiä – verkko- ja mobiilipäiväkirjoja.

Tilastokeskus toteuttaa ajankäyttötutkimuksen kerran vuosikymmenessä

Ajankäyttötutkimukset saivat alkunsa työväestön elinoloja kuvaavista sosiaalitutkimuksista viime vuosisadan alussa. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa suosittu 3 x 8-slogan vaati oikeutta kahdeksan tunnin vapaa-aikaan, työhön ja nukkumiseen käytetyn ajan lisäksi. Aluksi tutkimuksen kohteena olivat nimenomaa työväestön pitkät työpäivät ja niiden vaikutukset elinoloihin. Myöhemmin myös vapaa-ajan ajankäyttöön alettiin kiinnittää kasvavaa huomiota elokuvien ja radion yleistyessä. Ensimmäiset julkaisut ajankäytöstä ilmestyivät Britanniassa ja Yhdysvalloissa jo 1910-luvulla. Neuvostoliitto nousi 1920- ja 1930-luvulla johtavaksi maaksi ajankäyttötutkimuksen saralla, mutta myös Yhdysvalloissa ajankäyttötutkimuksia tehtiin samaan aikaan. Maailmansotien välillä muutamia ajankäyttötutkimuksia tehtiin myös Ranskassa ja Saksassa sekä satunnaisesti muissa maissa. Suomessa tehtiin jokunen tiettyyn väestöryhmään kohdistuva pienimuotoinen ajankäyttötutkimus 1930- ja 1940-luvuilla (Szalai 1966; Niemi ym. 1981; Pääkkönen 2015).

Toisen maailmansodan jälkeen ajankäyttötutkimusten lukumäärä ja sovellusalueet lisääntyivät sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa. 1960-luvun lopulla toteutettiin 12 eri maassa laaja kansainvälinen vertaileva tutkimus kaupunkiväestön ajankäytöstä. Tanska teki ensimmäisenä Pohjoismaana ajankäyttötutkimuksen vuonna 1964. Norjan tilastovirasto keräsi ensimmäisen aineistonsa vuosina 1970–1971 (Pääkkönen 2015). Suomessa Yleisradio aloitti koko väestöä koskevat ajankäyttötutkimukset 1960-luvun lopulla. Yle toteutti kuusi ajankäyttötutkimusta vuosina 1967–1975, joista kolme koski koko 15 vuotta täyttänyttä suomenkielistä väestöä (Soramäki & Sauri 1977). Lieneekö esikuvana ollut Japanin yleisradio NHK, joka oli ennättänyt tehdä ensimmäisen laajan ajankäyttötutkimuksen jo vuosina 1960–1961. Huomionarvoista on myös, että yhdysvaltainen radiotoimija MBS toteutti ajankäyttötutkimuksen vuonna 1954 (Szalai 1966; Chenu & Lesnard 2006).

Muiden muassa kevään 1978 ajankäyttötutkimuksen tarvekartoitusseminaarin pohjalta ajankäyttötutkimus päätettiin liittää osaksi Tilastokeskuksen kansallista tilastointia. Ensimmäisen Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen aineisto kerättiin vuonna 1979 ja se perustui suurelta osin Norjan malliin (Niemi ym. 1981; Niemi 2000, 328).

Tähän asti Tilastokeskus on toteuttanut koko maan kattavia ajankäyttö- tutkimuksia viisi kertaa noin kymmenen vuoden välein, mikä on YK:n ja Eurostatin suosittelema maksimitutkimusväli. Viimeisin tutkimus on vuosilta 2020–2021. Edelliset tutkimukset tehtiin vuosina 1979, 1987–1988, 1999–2000 ja 2009–2010. Ensimmäisen tutkimuksen aineisto kerättiin syys–marraskuussa, ja se koski 10–64-vuotiasta väestöä. Myöhemmät tutkimukset ovat 12 kuukaudelta eli ovat kestäneet 365 peräkkäistä päivää, ja ne ovat kohdistuneet 10 vuotta täyttäneeseen väestöön ilman yläikärajaa. Vuodesta 1999 tutkimus on ollut EU-harmonisoitu ja kotitalousotospohjainen.

Viimeisimmän tutkimuksen aineisto kerättiin syyskuusta 2020 syyskuuhun 2021. Tällöin niin Suomessa kuin maailmalla vallitsi koronapandemia erilaisine rajoitustoimineen, mikä on voinut vaikuttaa joiltakin osin tutkimuksen tuloksiin.

Tutkimuksen otanta-asetelma ja perusjoukko

Ajankäyttötutkimuksessa käytetään kotitalousotosta, jossa tutkimusyksikköinä ovat kotitaloudet ja yli 10-vuotiaat henkilöt. Otanta-asetelmana on yksiasteinen ryväotanta. Aineistossa voi olla kahdenlaista sisäkorrelaatiota: kotitalouden jäsenten välillä ja yksilön kahden päiväkirjan välillä, mikä on hyvä huomioida tietoja mallinnettaessa.

Ajankäyttötutkimuksen 2020–2021 alkuperäiseen rekisteripohjaiseen otokseen poimittiin 8 840 asuntokuntaa, joihin kuului 21 278 henkilöä, joista 19 268 oli täyttänyt 10 vuotta. Väestötietojärjestelmässä ei ole kotitaloutta koskevaa tietoa, minkä vuoksi asuntokuntaa käytettiin poiminnassa kotitalouden asemesta. Asuntokunta muodostettiin henkilöistä, joilla oli rekisterissä sama kotipaikkatunnus. Useimmissa tapauksissa yksi asuntokunta käsittää yhden kotitalouden. Otos poimittiin henkilöotoksena siten, että rekisteristä poimittiin tasaväliotannalla 15 vuotta täyttäneitä henkilöitä, joille samalla kertaa otettiin mukaan samassa asunnossa asuvat henkilöt. Kotitalouden poimintatodennäköisyys oli riippuvainen kotitalouden otantakehikkoon kuuluvien 15 vuotta täyttäneiden henkilöiden määrästä.

Tutkimuksen perusjoukkona on kotitalousväestö, jolloin laitoksissa asuvat ja varusmiehet poistettiin otoksesta rekisterin ylipieittoon kuuluvina. Otopäivityksissä ylipieittoon poistettiin yhteensä 51 ja haastatteluiden yhteydessä 134 kotitaloutta, jolloin lopullisen otoksen vuoden 2020–2021 tutkimuksessa muodosti 8 655 kotitaloutta. Kotitaloushaastatteluun vastanneita kotitalouksia oli 4 100, mikä oli 47,4 prosenttia otoksesta.

Viimeisimmässä tutkimuksessa hyväksyttävästi päiväkirjan täyttäneitä oli yhteensä 4 374 henkeä ja hyväksyttävästi raportoituja päiväkirjapäiviä saatiin yhteensä 8 186 kappaletta. Tarkemmat tiedot tutkimuksen metodologiasta löytyvät [ajankäyttötilaston dokumentaatiosta](#).

Haastattelujen ja ajankäyttöpäiväkirjan sisältö

Suomen ajankäyttötutkimus on haastattelu- ja päiväkirjatutkimus. Kotitalouksien 10 vuotta täyttäneet jäsenet haastatellaan puhelimitse ja heille lähetetään linkki verkkopäiväkirjaan. Mikäli osallistujalla ei ole mahdollista täyttää verkkopäiväkirjaa, lähetetään hänelle paperipäiväkirja. Haastattelut jakautuvat kotitaloushaastatteluun ja henkilöhaastatteluun. Kotitaloushaastattelun avulla muodostetaan kotitalous ja lisäksi haastattelu sisältää kysymyksiä asumisesta, päivähoidosta, lemmikeistä, kotitalouden laitteista, kierrätyksestä ja saadusta että ostetusta avusta.

Henkilöhaastattelu sisältää puolestaan kysymyksiä ansiotyöstä, opiskelusta, vapaaehtoistyöstä, annettu kotitalousavusta, kulttuuritilaisuuksista, lukemisesta, luovista harrastuksista, internetistä, somesta, digipelaamisesta, liikunnasta, kotitöistä, luottamuksesta, yksinäisyydestä, terveydestä, kiireestä, siviilisäädystä ja parisuhteesta sekä vanhempien taustasta. Haastattelujen avulla ei pyritä saamaan minuuttikohtaisia tietoja, vaan taustatietoja sekä tietoja harvemmin tapahtuvista toiminnoista.

Ajankäyttöpäiväkirjan avulla puolestaan saadaan 10 minuutin tarkkuudella tietoja kaikista toiminnoista mihin ihmiset käyttävät aikaansa. Tutkimukseen osallistuvat pitävät tarkkaa kirjaa ajankäytöstään kahtena päivänä, joista toinen on arkipäivä ja toinen viikonlopun päivä. Viikonlopun päivien ylliedustavuutta ja vastauskadon vaikutusta korjataan aineistossa kalibroiduilla päiväkirjapainoilla.

Vastaajien omin sanoin kirjoittamat toiminnot koodataan jälkikäteen yksityiskohtaisen toimintoluokituksen mukaisiksi. Eri toimintoihin käytetyn ajan lisäksi selvitetään ajankäytön vuorokausi-, päivä- ja viikkorytmejä, yhdessäoloa, toimintopaikkaa sekä mielialoja. Tutkimuksella voidaan selvittää muiden muassa työaika, kotitöihin, nukkumiseen ja ruokailuun kulunutta aikaa sekä vapaa-ajan harrastuksia.

Päiväkirjoista saadaan toimintojen kestoa, ajoittumista ja peräkkäisyyttä kuvaavia tietoja. Toimintojen kestot ilmaistaan yleensä keskiarvoina (esimerkiksi minuuttia vuorokaudessa) ja ajoittuminen eri kellonaikoja

koskevana prosenttiosuuksina tai graafisina diagrammeina. Toimintojen kestot voidaan laskea koko väestöryhmää koskevana keskiarvoina, jolloin mukana laskelmissa ovat kaikki vastaajat riippumatta siitä, osallistuivatko he kyseisiin toimintoihin. Tämän lisäksi voidaan laskea, kuinka monella prosentilla väestöryhmästä toimintoa esiintyi tutkimuspäivänä ("osallistumisosuus"). Toimintoon osallistuneille voidaan laskea myös keskiarvo ("aika osallistuneilla").

Näkökulmia suomalaisten ajankäyttöön

Ajankäyttötutkimusta voidaan käyttää monipuolisesti eri teemojen tarkasteluun. Tämä kirjan artikkelit käsittelevät eri teemoja, joita ovat perheiden, lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden ajankäyttö, hybridityö, ulkonäkötyö, työn ja vapaa-ajan liikuntaan käytetyn ajan yhteydet, suomalaisten onnellisuutta määrittävät tekijät sekä median ja kulttuurisen resilienssin merkitys kriiseissä. Kokoavana teemana artikkeleissa ovat ajankäytön eri ulottuvuudet, ajankäyttö eri elämäsvaiheissa sekä pandemia-ajan ajankäyttö. Artikkeleiden ajankäyttöaineisto on kerätty korona-aikana, mutta pandemian merkitys sinällään ei ole analyysien ensisijainen näkökulma.

Ajankäytön muutokset lapsiperheissä

Anneli Miettinen, Johanna Närvi ja Johanna Lammi-Taskula tarkastelevat artikkelissaan isien ja äitien kotitöihin ja lastenhoitoon käyttämää aikaa, sekä siinä tapahtuneita muutoksia kahden viime vuosikymmenen aikana perheissä, joissa on alle 12-vuotiaita lapsia. Lähemmin artikkelissa tarkastellaan eri koulutusryhmissä tapahtuneita muutoksia lastenhoidossa ja kotitöiden tekemisessä. Viimeisten parin vuosikymmenen aikana lapsiperheissä kotitöiden tekemiseen ja lastenhoitoon käytetyssä ajassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia: kotitöihin käytetty aika on vähentynyt, mutta lastenhoitoon käytetään enemmän aikaa.

Äitien keskuudessa kotitöiden tekemiseen käytetty aika on vähentynyt erityisesti matalammin koulutetuilla ja ero korkeammin koulutettuihin äiteihin nähden on kaventunut. Isillä puolestaan kotityöt ovat viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana vähentyneet korkeasti koulutetuilla. Korkeintaan toisen asteen koulutuksen suorittaneet isät käyttävät nyt enemmän aikaa kotitöihin kuin korkeasti koulutetut isät.

Näyttää siltä, että tasa-arvokehitys kotitöiden jakamisessa on ollut vahvempaa muiden kuin korkeasti koulutettujen keskuudessa. Kotitöihin käytetyn ajan väheneminen varsinkin korkeammin koulutettujen perheissä voi johtua siitä,

että perheet hankkivat yhä useammin tarvitsemiaan palveluja tai tuotteita markkinoilta.

Perheissä aikaa käytetään aiempaa vähemmän kotitöihin, kun taas lastenhoitoon aikaa käytetään aiempaa enemmän. Isien ajankäyttö on lisääntynyt erityisesti lapsen perushoidossa, äideillä puolestaan lapsen kanssa leikkimisessä ja lukemisessa. Äidit käyttävät edelleen isiä enemmän aikaa kotitöihin, mutta työnjako on muuttunut jonkin verran aiempaa tasaisemmaksi. Poikkeusolot pandemia-aikana osoittivat, että sukupuolten työnjaossa voi tapahtua nopeitakin muutoksia, kun käytännön tilanteet niin vaativat.

Koronakriisin aikana monet vanhemmat siirtyivät etätyöskentelyyn ja lastensa hoitamiseen kotona, kun koulut ja päiväkodit olivat kiinni. **Mia Tammelin, Milla Salin, Maiju Laine** ja **Mari Anttila** kysyvät artikkelissaan: eriarvoistuuko lapsiperheiden ajankäyttö? Artikkelissa tarkastellaan sitä, miten vanhemmuuden toteuttamisen ajankäyttö jakautuu esimerkiksi lapsen hoivaan, kasvattamiseen ja leikkimiseen käytettyyn aikaan. Kirjoittajat paneutuvat erityisesti ajankäytön eroihin, jotka ilmenevät eri perhetyyppien ja sosioekonomisten tekijöiden joukossa. Äidit käyttävät edelleen enemmän aikaa kuin isät niin lastenhoitoon kuin kotitöihinkin, kun taas isät käyttävät enemmän aikaa ansiotyöhön kuin äidit. Äitien ja isien ajankäytön eriarvoisuus näyttää kasautuvan tiettyihin perhevaiheisiin: vanhempien ajankäytön erot ovat suurimmallaan silloin, kun kotitaloudessa on alle kouluikäisiä lapsia. Myöhemmin erot tasaantuvat. Vauvaperheissä käytetään yli kaksinkertainen määrä aikaa lastenhoitoon kuin muissa perhevaiheissa. Kouluikäisten ja teini-ikäisten lasten perheissä äitien ja isien ajankäyttö on jo huomattavasti yhtenäisempää. Korkeimmin koulutetut käyttävät muita enemmän aikaa lastenhoitoon, sen sijaan hieman yllättävä tulos on, että lapsiperheiden ajankäyttö ei juurikaan näytä vaihtelevan tulojen mukaan.

Ajankäyttö eri ikävaiheissa

Riitta Hanifi käsittelee kahdessa artikkelissaan ajankäyttöä eri ikävaiheissa – yhtäältä lapsilla ja nuorilla, toisaalta eläkeikäisillä. Suuressa kuvassa ajankäytön muutokset ovat hitaita ja ajankäytön perusrakenne on Suomessa pysynyt melko vakaana kolmen vuosikymmenen ajan. Kuitenkin molemmissa Hanifin tarkastelemissa ryhmissä sosiaalinen kanssakäyminen on vähentynyt, samoin kuin myös vapaaehtoistyön tekeminen. Lukemiseen käytetty aika on vähentynyt ja tilalle on tullut sosiaalisen median seuraaminen. Myös koettu yksinäisyys on lisääntynyt niin nuorilla kuin vanhoillakin. Ehkä vähän yllättäen erityisesti 15–24-vuotiaat tytöt kokevat itsensä senioreja yksinäisemmiksi.

Kuitenkin monet asiat nuorten ja iäkkäiden ajankäytössä ovat pysyneet hyvinkin samankaltaisina vuodesta toiseen, eikä koronapandemian vaikutus ajankäyttöön ehkä lopulta ollutkaan erityisen suuri.

Lasten ja nuorten ajankäyttö digitalisoituneessa maailmassa

Ensimmäisessä artikkelissaan Hanifi kuvaa 10–24-vuotiaiden lasten ja nuorten ajankäyttöä sekä siinä tapahtuneita muutoksia. Artikkelissa käydään läpi lasten ja nuorten nukkumiseen, opiskeluun, kotitöihin, liikuntaa, luoviin harrastuksiin, lukemiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja digilaitteiden parissa käytettyä aikaa. Lisäksi artikkelissa käsitellään kirjastossa käymisen ja vapaaehtoistyön yleisyyttä sekä arjen haasteita ja yksinäisyyden kokemusta.

Kotitöitä 10–24-vuotiaat tekevät aiempaa vähemmän, mutta jo 10–14-vuotiaina tytöt tekevät kotitöitä enemmän kuin pojat. Opiskeluun pojat käyttävät suunnilleen yhtä paljon aikaa kuin aiemmin, mutta työillä opiskeluun käytetty aika on lisääntynyt. Tytöt käyttävät opiskeluun myös selvästi enemmän aikaa kuin pojat. Mikä on myönteistä, liikuntaan käytetty aika lapsilla ja nuorilla pysyi suunnilleen samana huolimatta siitä, että aika ajoin liikuntapaikat olivat koronakriisin takia suljettuja.

Koronapandemian rajoittamiseen pyrkineet sulkutoimet iskivät voimakkaasti kulttuurialaan. Kulttuuriosallistuminen väheni huomattavasti 2020–2021, eikä tilanne korjautunut koronaa edeltävälle tasolle vielä vuonna 2022, vaikka rajoituksia purettiinkin. Luovaan harrastamiseen sulkutoimien vaikutus näkyi alle 15-vuotiaiden harrastamisessa, mutta ei samalla mitoin 15–24-vuotiailla, sillä esimerkiksi 15–24-vuotiailla työillä luoviin harrastuksiin käytetty aika lisääntyi. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen pysyi 15–24-vuotiailla työillä samalla tasolla kuin kymmenen vuotta aiemmin, mutta vähentyi vastaavan ikäisten poikien keskuudessa.

Yhtenä kaikkein epäsuotuisimpana kehityskulkuna voidaan pitää sitä, että lukemiseen käytetty aika on vuosikymmenten saatossa huomattavasti vähentynyt, eikä verkon tekstisisältö tai äänikirjojen kuuntelu ole riittänyt korvaamaan tätä suuntausta. Kirjasto on kuitenkin onneksi säilyttänyt suosionsa nuorten keskuudessa. Vaikka laajemmat tekstisisällöt verkossa eivät nauti suurta suosiota, niin digitalisaatio on muulla tavoin voimakkaasti läsnä lasten ja nuorten elämässä. Melkein kaikki nuoret seuraavat internetiä ja sosiaalista mediaa. Aktiivisimpia sosiaalisessa mediassa ovat 15–24-vuotiaat tytöt. Ylipäättään 15–24-vuotiaat tytöt käyttävät väestöryhmistä eniten aikaa

ruutujen äärellä. 15–24 tyttöillä eniten aikaa kuluu tv-sisältöjen ja videoiden katseluun ja pojilla digipelaamiseen (SVTb).

Mobiilin internetin ja sosiaalisen median arkipäiväistymisestä huolimatta sosiaalinen kanssakäyminen on vähentynyt viime vuosikymmeninä. Erityisesti kasvokkainen tapaaminen on vähentynyt. Yksi osasy sosaalisen kanssakäymisen vähenemiseen olivat korona-ajat sulkutoimet. Nämä eivät kuitenkaan yksin selitä sosiaalisessa kanssakäymisessä tapahtuneita pitkän ajan muutoksia.

Ajankäyttötutkimuksen haastatteluosuudessa oli myös muutamia hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Puolet 15–24-vuotiaista tytöistä tunsi olonsa yksinäiseksi ainakin joskus. Nuoret kokivat arjen myös entistä raskaammaksi, eniten stressiä kokivat 15–24-vuotiaat tytöt. He myös usein kokivat, että aika ei riitä kaikkeen, mihin he halusivat. Liikunta, harrastukset ylipäättään ja luovat harrastukset erityisesti sekä sosiaaliset suhteet olivat puolestaan asioita, joihin toivottiin riittävän enemmän aikaa.

Jo 1970-luvulla havaittiin, että lasten ja nuorten nukkumiseen käyttämä aika oli vähentynyt 1950-luvusta. 2020-luvulla lasten ja nuorten unen määrä näyttäisi kuitenkin olevan keskimäärin riittävä.

Ikääntyneiden ajankäyttö

Riitta Hanifin toisen artikkelin näkökulma on ikääntyneiden ajankäytössä. Kulttuurin kulutus on senioreiden keskuudessa suosittua ja perinteisen median seuraaminen nuorempia ikäryhmiä tunnetusti yleisempää. Suosituin kulttuuriosallistumisen muoto on taidenäyttelyissä ja – museoissa käyminen, myös konserteissa käyminen on yleistä. Koronakriisi vähensi mahdollisuuksia kulttuuriosallistumiseen, mutta ei perusteita median seuraamiseen, pikemminkin päinvastoin.

Seniorit lukevat varsin runsaasti ja sanomalehtiä seuraavat lähes kaikki. Televisio katsotaan runsaasti, eniten 75 vuotta täyttäneiden miesten keskuudessa. Koronakriisi ei haitannut senioreiden liikuntaharrastusta, vaan sen harrastaminen lisääntyi jonkin verran, sillä kävelylenkkeily ja kotona tehtävä harjoittelu ovat senioreiden suosituimmat liikuntalajit. Yli 65-vuotiaiden sosiaalinen kanssakäyminen vähentyi jonkin verran 2020-luvun alussa, mutta ei niin paljon kuin olisi voinut koronakriisin sulkutoimien puolesta odottaa.

Kotitöitä seniorit tekevät edelleen varsin runsaasti, eikä niiden tekemisessä ole tapahtunut suuria ajallisia muutoksia viime vuosikymmeninä. Naiset käyttävät miehiä enemmän aikaa kotitöihin, kiinnostavaa on kuitenkin se, että perinteistä sukupuolijakoa eri kotitöiden välillä ei sukupuolten välillä paljoa esiinny, ellei sellaiseksi lasketa miesten suurempaa keskittymistä ulkotöihin ja naisten siivoukseen käyttämää aikaan.

Ehkä kotitöiden tasa-arvoistumista selittää se, että ansiotyöt eivät enää eläkkeellä vie suurta osuutta arjen ajankäytöstä kuten työtä tekevän väestön keskuudessa, jolloin perinteiset sukupuoliroolit voivat kotitöiden tekemisessä nousta helpommin pintaan. Myös koronakriisin avittama ansiotyön kulkeutuminen kotiin ja ns. hybridityö voivat mahdollisesti vaikuttaa eri tavoin naisten ja miesten ajankäyttöön.

Ansiotyön kulkeutuminen kotiin

Työelämä, työn muodot ja organisointi ovat muutoksessa. Hybridityön eli etä- ja lähityön yhdistelmän, toisin sanoen teknologiavälitteisen monipaikkaisen työn oletetaan olevan tulevaisuudessa vallitseva työn muoto. **Timo Anttila** ja **Tomi Oinas** tarkastelevat artikkelissaan hybridityötä ja ajankäyttöä kotitalouksissa. Artikkelissa käydään läpi sitä, miten koteihin siirtynyt työ vaikuttaa ajankäyttöön ja erityisesti palkallisen ja palkattoman työn jakautumiseen kotitalouksissa.

Koronakriisin sulkutoimien vauhdittama etätöiden ennen näkemättömän nopea yleistyminen avasi ovia joustavuudelle ja yksilölliselle autonomialle työn ajan ja paikan suhteen. Hybridityö yhdistää julkisen ja yksityisen sfäärit, jotka perinteinen teollinen työn muoto erotti. Toisaalta riskinä etä- ja hybridityössä voidaan nähdä vastuun, velvollisuuksien ja paineen kasvu, työajan voimaperäistyminen, työn intensivoituminen, ongelmat työn ja muun ajan tasapainottamisessa sekä rajanvedossa. Kriittistä koulukuntaa edustavan saksalaisen sosiologin Jürgen Habermasin (1981) näkemystä mukaillen yleisenä uhkana voitaisiin jopa nähdä, että systeemi eli julkinen sfääri on tunkeutumassa elämismaailmaan eli ihmisen yksityisen sfäärin alueelle pyrkien kolonialisoimaan sen.

Yhtä kaikki, tutkimuksissa hybridityö näyttäytyy usein työntekijälle joustavana ja itsenäisenä ratkaisuna. Oletuksena tässä on, että työn kontrolli ja tahdittaminen ajassa ja paikassa ovat hybridityössä suurelta osin omaehtoisia ja että työajat voidaan sovittaa yksilön omaa ajankäyttöön. Tämä voi helpottaa työn ja muun elämän yhteensovittamista. Tähän liittyy kestävän työn käsite, joka merkitsee elin- ja työoloja, jotka mahdollistavat osallistumisen

työmarkkinoille ja samalla työn, perheen ja hoivavelvollisuuksien yhteensovittamisen.

Anttilan ja Oinaan artikkelissa esittämät tulokset osoittavat, että kotona tehtävä ansiotyö on vahvasti sidoksissa sosioekonomiseen asemaan tai ammattiin. Kotiansiotyö keskittyi ylempien toimihenkilöiden ryhmään ja samalla kotiansiotyö keskittyy samoihin kotitalouksiin. Vähiten ansiotöitä kotona tekivät työntekijäammateissa toimivat.

Ajankäytöllisesti kotona tehtävä ansiotyö ei suuresti eronnut työpaikalla tehtävästä työstä. Ansiotyötä kotona tekevissä ryhmissä työpäivä alkoi hieman myöhemmin aamulla, mutta ei merkittävästi venynyt iltatunneille. Toisaalta aina kotoa työskentelevillä ylempillä työntekijöillä työpäivät näyttävät olevan hieman pidempiä kuin muilla ylempillä työntekijöillä.

Kotitalouksissa, joissa molemmat puoliset tekivät kotona ansiotöitä, käytettiin niihin vähemmän aikaa kuin kotitalouksissa, joissa kumpikaan puolisoista ei tehnyt ansiotöitä kotona. Varsinkin miehillä kotiansiotyö oli yhteydessä lyhyempään työaikaan. Toisaalta miehillä kotityöt lisääntyivät ja kotitöihin käytetty aika oli suurimmillaan niillä, jotka työskentelivät aina kotona. Naisten kotitöihin käyttämää aikaa ei kotona tehtävä ansiotyö puolestaan lisännyt. Vapaa-ajan toiminnoista liikuntaan käytetty aika lisääntyi molemmilla sukupuolilla sitä mukaa, mitä tavallisempaa kotona tehtävä työ oli, mikä voi olla yhteydessä myös ajankäytön luonteeseen pandemia-ajan etätyöskentelyssä.

Anttila ja Oinas tarkastelevat artikkelissaan myös aikapulaa ja kiireen kokemusta ajankäyttötutkimuksen haastatteluaineiston pohjalta. Kiireen kokemus on voimakkaasti sukupuolittunutta. Naiset kokevat miehiä todennäköisemmin kiirettä. Kiireen ja kotona tehdyn ansiotyön yhteys on mielenkiintoinen. Kotona säännöllisesti ansiotyötä tekevät naiset kokevat usein jatkuvaa kiirettä, mutta säännöllisesti kotona työskentelevät miehet kokevat vähemmän kiirettä kuin satunnaisesti kotona työskentelevät. Naisilla jatkuvasti itsensä kiireiseksi kokevien osuus kasvaa sitä mukaan, mitä yleisempää ansiotyön tekeminen kotona on. Miehillä sen sijaan ei koskaan kiirettä kokevien osuus kasvaa selvästi sen mukaan, mitä yleisempää ansiotyön tekeminen kotona on.

Pandemia, resilienssi, kulttuuri ja media

Viimeistään koronakriisi ja sen jälkeen Venäjän hyökkäys Ukrainaan osoittivat, että maailmassa voi tapahtua jotain odottamatonta, johon emme ole

osanneet varautua. Olemmeko siirtyneet odottamattomien epävarmuuksien aikakauteen? Mitä aavistamatonta seuraavaksi tapahtuukaan – uusi pandemia, uusi sota, kauppasota? Brittiekonomistit John Kay ja Mervyn King (2020) kutsuvat tällaista asiantilaa radikaaliksi epävarmuudeksi. Tällaisissa olosuhteissa organisaatioiden ja yhteiskunnallisten toimijoiden tulisi vahvistaa resilienssiä eli kriisinkestävyttä, kykyä kestää yllättäviäkin takaiskuja ja mukautua muuttuviin oloihin.

Teuvo Arolainen ja **Kaisa Saarenmaa** käyvät artikkelissaan läpi tilastotietoihin perustuvia mediankäytön ja mediakulutuksen muutoksia ja peilaavat tuloksia henkisen kriisinkestävyden käsitettä vasten. Miltä näyttää suomalaisen kulttuurin ja mediamaiseman kriisinkestävyys? Mitkä tekijät nykyisessä mediamaisemassa vahvistavat resilienssiä ja mitkä heikentävät sitä?

Riskejä ja epävarmuuksia koskeva aikalais- ja yhteiskunnallinen keskustelu ei ole vain tätä päivää koskeva uusi ilmiö. Saksalainen sosiologi Ulrich Beck (1986) lanseerasi jo 1980-luvulla riskiyhteiskunnan käsitteen, jolla hän tarkoitti nykyajalle tyypillistä tapaa toimia riskien ja epävarmuuksien kanssa. Riskien lisääntyminen vaikuttaa koko yhteiskunnan toimintaan ja rakenteeseen. Riskiyhteiskunta syntyy, kun erilaiset sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja yksilölliset riskit karkaavat perinteisten turvainstituutioiden hallinnasta.

Moderni yhteiskunta tuottaa uhkia, jotka eivät pysy sen kontrollissa (Beck ym. 1995, 12–17). Tuotantovaarat, ympäristöongelmat ja -katastrofit sekä ilmastonmuutos näyttäyty(i)vät ennen kaikkea tällaisina moderneina uhkina. Viime vuosina on paradoksaalisesti kuitenkin todistettu hyvinkin vanhanaikaisia uhkia: keskiaikaiselta kalskahtava kulkutautipandemia, ensimmäistä maailmansotaa muistuttava tuhoamissota, imperialismiin ja autoritaarisuuden nousu, protektionismin paluu sekä osittainen demokratian kriisi.

Liberaalin demokratian kulmakivinä voidaan pitää toimivaa kansanvaltaa ja kansalaisyhteiskuntaa, riippumatonta oikeuslaitosta ja mediaa sekä laadukasta koulutusjärjestelmää. Medialla on yhteiskuntaa ja yhteistä symbolista todellisuutta koossa pitävä rooli. Tässä ollaan sosiologian peruskysymyksen äärellä: mikä pitää yhteisöä tai yhteiskuntaa koossa ja mikä taas murentaa sitä. Tänä päivänä hajaannusta, kuplautumista ja polarisaatiota aiheuttavat tekijät liittyvät ennen kaikkea 2000-luvulla kehkeytyneen viestintäteknologian mahdollistamiin vaikuttamismahdollisuuksiin, kuten esimerkiksi dis- ja misinformaatioon, tarkoitushakuisiin algoritmeihin, maalittamiseen, vihapuheeseen sekä verkkohuijauksiin. Tämä on vasta alkusoittoa, emme ole vielä juurikaan nähneet, mitä esimerkiksi tekoälyn kehittyminen tällä alueella voi mahdollistaa. Kaikki tämä asettaa haasteita yhteiskuntamme resilienssille.

Kulttuurin ja median alueella resilienssiä voivat tällä hetkellä vahvistaa ja heikentävää monet tekijät. Lisäksi voidaan tunnistaa tekijöitä, jotka voivat sekä vahvistaa että heikentää kriisinkestävyttä tai niiden merkitys on moniselitteinen. Arolainen ja Saarenmaa lähestyvät aihetta kuudesta näkökulmasta, joita ovat: mediaorganisaatiot ja mediatalous, medialukutaito, kulttuurin ja median saatavuus, huoltovarmuus, media-ammattilaiset sekä kansainvälinen toimintaympäristö.

Mediaorganisaatioiden ja mediatalouden alueella resilienssiä vahvistaa vapaa ja moniääninen, journalistisin perustein toimiva media sekä vahva julkisen palvelun media. Kriisinkestävyttä heikentää puolestaan uutismedian keskittyminen sekä teknojättien valta. Medialukutaidon alueella kriisinkestävyttä vahvistaa suomalaisten vahva (media)lukutaito. Resilienssiä heikentää puolestaan se, että aiempaa useampi lukee heikosti ja että kirjoja ja lehtiä luetaan aiempaa vähemmän.

Kulttuurin ja median saatavuuden näkökulmasta resilienssiä vahvistaa kotimaisen median ja kirjastojen sekä muiden kulttuuripalveluiden hyvä saatavuus, kun taas heikentäviin tekijöihin lukeutuu painettujen lehtien aseman horjumisen sekä etnisten vähemmistöjen osallistumisen haasteet. Huoltovarmuuden näkökulmasta kriisinkestävyttä lujittavat mm. toimialan varautuminen ja valmiussuunnittelu. Haasteita aiheuttavat puolestaan kulttuurialan hajanaisuus, toimijoiden moninaisuus, vastuuden epäselvyys sekä varautumisen ja valmiussuunnittelun vajavaisuudet.

Media-ammattilaisten näkökulmasta resilienssiä vahvistavat laadukas koulutus, journalistinen itsesääntely, ammattimaisen työskentelyn turvaava toimeentulo ja asialliset työolot. Kestävyttä haurastuttavat puolestaan toimittajan statuksen hämärtyminen, alan työpaikkojen väheneminen, kiireen lisääntyminen työssä sekä ei-ammattimainen vaikuttajaviestintä sosiaalisessa mediassa.

Eurooppalaisessa toimintaympäristössä vahvistavana elementtinä voidaan pitää mm. Euroopan tiedotusvälineiden vapauslakia (EMFA). Uhkana tällä hetkellä voidaan nähdä mm. teknojättien suuri valta, läpinäkymättömät algoritmit, vihamielinen informaatiovaikuttaminen sekä tekoälyn tuottama puppusisältö.

Ajankäyttötutkimuksen mukaan kulttuuriosallistuminen notkahti ja sosiaalisten suhteiden luominen sekä ylläpitäminen heikentyivät koronakriisin aikana. Pandemiaa torjuttaessa tiedonsaannilla sekä median tarjoamalla ajanvietteellä ja kulttuurisisällöillä oli keskeinen merkitys. Kriisin aikana kansalaisten luottamus viranomaisiin ja kriisiä koskevaan tiedonsaantiin säilyi vahvana. Tämä vaikutti myönteisesti sekä viranomaisohjeiden

noudattamiseen että rokotuskattavuuteen. Suomessa mediaa on kuitenkin kohdeltu kuin mitä tahansa muuta toimialaa ja muihin Pohjoismaihin verrattuna valtion tuki medialle on viime vuosina ollut vaatimatonta. Arolainen ja Saarenmaa toteavat, että median merkitykseen demokratialle tai kulttuuriselle resilienssille ei ole vielä havahduttu, kenties siksi, että se on tähän asti tavoittanut suomalaiset jokseenkin hyvin ja suoriutunut taloudellisesti kohtuullisesti.

Maailman onnellisin kansa

Edellä kuvattiin, mitkä tekijät vahvistavat kulttuurisesta resilienssiä. Mikä sitten vahvistaa yksilön resilienssiä? Yksi vastaansanomaton tekijä mitä ilmeisemmin on optimistisuus ja positiivisen mieliala. **Juha Haaramo** tarkastelee artikkelissaan suomalaisten onnellisuuden arvoitusta ajankäyttötutkimuksen mielialamittarin pohjalta.

Subjektiiiviseen hyvinvointiin liittyvää mielialaa mitattiin ensimmäistä kertaa episodikohtaisesti Suomessa vuosien 2020 ja 2021 ajankäyttötutkimuksessa. Artikkelin alkupuoliskolla luodaan yleiskuvan suomalaisten keskimääräisistä mielialoista eri ajanjaksoina, erinäisten toimintojen sekä valittujen taustamuuttujien mukaan. Artikkelin loppupuolella analysoidaan tilastollisen mallin avulla lähinnä Erik Allardtin hyvinvointiteorian pohjalta valikoitujen muuttujien yhteyksiä onnellisuuteen.

Ajanjaksoittain tarkastellessa mielialoissa kuvastui tyypillisen työ- tai opintoviikon rakenne, viikonlopun odotus, viikonloppu ja työviikon odotus. Mieliala vaihteli myös vuorokauden aikojen ja viikonpäivien mukaan. Sukupuolella, ikäryhmällä, koetulla terveydellä ja koetulla yksinäisyydellä oli itsenäinen yhteys onnellisuuden kokemukseen. Miehet kokivat olevansa tilastollisesti merkitsevästi vähemmän onnellisia kuin naiset ja vanhin ikäryhmä tilastollisesti oli merkitsevästi vähiten onnellinen.

Vaikka mielialat vaihtelivat viikonpäivien mukaan, päivien samankaltaistuminen näkyi osittain pandemia-ajan ajankäytössä, erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä, mikä voi osittain liittyä myös korona-ajan sulkutoimiin ja rajoituksiin, jotka olivat kohtuullisen pitkäkestoisia. Muissa ikäryhmissä myös etätöiden ja etäopiskelun yleistymisen on voinut omalta osaltaan vaikuttaa päivien samankaltaistumiseen.

Kahden muuttujan välisissä tarkasteluissa sosioekonomisista ryhmistä maatalousyrittäjät näyttäytyivät vähiten onnellisena ja alemmat toimihenkilöt onnellisimpina. Myös vähäinen koulutus, eläkkeellä olo ja työkyvyttömyys

näyttivät ennustavan vähäisempää onnellisuutta. Kotitalouden tulojen mukaan tarkastellen onnellisuus näytti nousevan tiettyyn rajaan asti tulojen noustessa. Useamman muuttujan mallissa päävaikutuksista tuloja tärkeämmäksi ja tilastollisesti merkitseväksi onnellisuutta selittäväksi tekijäksi nousivat kuitenkin sukupuolen ja ikäryhmän lisäksi keskeiset hyvinvointitekijät: koettu yksinäisyys ja koettu terveys.

Ulkonäkötyö, työ ja liikunta

Terveyttä representoi myös hyvää fyysistä kuntoa huokuva ulkonäkö, josta on huolitellun ja tyylikkään ulkoisen olemuksen lisäksi tullut arvostettu piirre, joka monesti määrittelee yksilön arvoa mahdollisena työntekijänä, kumppanina, ystävänä tai kenties jopa kansalaisena. Naiset ja miehet kohtaavat yhä enemmän paineita näyttää hyvältä muiden silmissä, olipa se sitten töissä tai vapaa-ajallaan.

Outi Sarpila ja **Anna Grahn** tarkastelevat artikkelissaan ulkonäkötyötä ajankäyttöaineiston pohjalta. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa aihetta on lähestytty etupäässä rahankäytön, asenteiden sekä puhtaasti kauneus- ja kehotyön näkökulmasta. Sosiologisessa tutkimuskirjallisuudessa ulkonäkötyöllä tarkoitetaan palkatonta työtä, jota yksilöt tekevät vastatakseen työelämän ja muun ympäröivän yhteiskunnan ulkonäköä koskeviin vaatimuksiin.

Sarpilan ja Grahnin artikkelissa käsitellään 15–74-vuotiaiden suomalaisten hygieniaan, peseytymiseen ja pukeutumiseen sekä kuntoharjoitteluun käyttämää aikaa, ja miten tämä aika eroaa sukupuolten välillä eri sosioekonomisissa ryhmissä. Artikkelit tarjoaa uuden ajankäytöllisen näkökulman arjen ulkonäkötyöhön ja sosiaalisten eriarvoisuuksien tarkasteluun. Samalla kirjoittajat pohtivat, millaisia mahdollisuuksia ja rajoitteita liittyy työn käsitteen soveltamiseen muihin kuin koti- ja palkkatyön kategorioihin. Palkattomuutensa vuoksi ulkonäkötyö on sukua kotityölle.

Ulkonäkötyö on niin ajankäytöltään kuin muodoiltaan sukupuolittunutta. Miehet ja naiset käyttivät suunnilleen yhtä paljon aikaa kuntosali- ja muuhun harjoitteluun, kun taas naiset käyttävät miehiä enemmän aikaa henkilökohtaiseen hygieniaan ja pukeutumiseen. Kokonaisuudessaan naiset tekevät enemmän ulkonäkötyötä kuin miehet. Sukupuolten väliset erot ajankäytössä näyttävät selkeinä, kaikissa ikäryhmissä. Sukupuolinormatiivisten ulkonäkötyön käytäntöjen voidaan nähdä heijastelevan sukupuolittuneita kauneusihanteita. Millainen ulkonäkötyö on naisten ja miesten osalta sosiaalisesti hyväksyttävää – kauneus- vai kehotyö, painonhallinta vai näkyvien lihasten kasvattaminen?

Ikäryhmittäin tarkasteltuna vähiten aikaa ulkonäkötyön käyttivät 25–44-vuotiaat miehet ja eniten aikaa nuoret naiset. Nuoret naiset käyttävät myös väestöryhmistä eniten sosiaalista mediaa (SVTb). Se missä määrin nykyinen selfiekulttuuri ja sosiaalisen median idealisoiva kuvavirta vahvistavat ulkonäköpaineita ja laajentavat ulkonäkötyön rajoja ja muotoja, on yhä suositumpi puheenaihe mediassa ja oma tutkimuskysymyksensä.

Koko 15–74-vuotiaassa väestössä toiseksi eniten aikaa ulkonäkötyöhön nuorimman ikäryhmän jälkeen käyttivät 65–74-vuotiaat. Tulosta voidaan tulkita ainakin niin, että ikääntyneillä toimintojen suorittaminen voi olla nuorempia ikäryhmiä hitaampaa ja todennäköisesti ikääntyneillä on myös muita enemmän aikaa keskittyä omasta kehostaan huolehtimiseen. Toisaalta ajankäyttöaineistossa nousee esille myös sen, että elinvaiheen ja sukupuolen mukaan, vähiten aikaa hygieniaan, kehonhoitoon ja pukeutumiseen käyttivät alle 45-vuotiaat omillaan asuvat sinkkumiehet, joilla luulisi nimenomaan olevan paljon omaa aikaa kyseisiin toimintoihin, kun perhe- tai parisuhdevelvoitteita ei ole (vrt. Haaramo & Hanifi 2024).

Koulutusasteeseen ja sosioekonomiseen asemaan liittyvät erot ulkonäkötyön ajankäytössä olivat selvästi vähäisempiä verrattuna ikäryhmien välisiin eroihin, mutta esimerkiksi kuntoiluun käytetyssä ajassa ilmeni eroja sosioekonomisen aseman välillä: alemmat toimihenkilömiehet ja yrittäjänaiset käyttivät eniten aikaa kuntosali- ja muuhun harjoitteluun.

Sarpila ja Grahn tarkastelevat artikkelissaan niin sanottua arkista ulkonäkötyötä hygieniaan, pukeutumiseen ja kuntoharjoitteluun käytetyn ajan näkökulmasta. Miten pandemia vaikutti eri sukupuolten ulkonäkötyöhön käytettyyn aikaan, on vaikea sanoa ilman ajallista vertailuasetelmaa. Oma ja laajempi kysymyksensä on myös ulkonäkötyöhön liittyvät kulttuuriset, taloudelliset ja kulutukselliset resurssit, jotka jakautuvat yhteiskunnassa epätasaisesti, mikä ilmenee ulkonäköön liittyvissä makukysymyksissä ja käytetyn rahan määrässä. Artikkelissa käytetyt ajankäyttötutkimuksen toimintoluokat eivät pidä sisällään ulkonäkötyöhön liittyvää hyödykkeiden hankintaa. Rahankäyttöön keskittyvään aiempaan tutkimustietoon yhdistettynä voidaankin kuitenkin todeta, että naisilla kuluu selvästi miehiä enemmän sekä taloudellisia että ajankäytöllisiä resursseja ulkonäkötyöhön.

Ajankäytöllisiä resursseja käsitellään myös **Hanna-Mari Iksen** ja **Timo Anttilan** artikkelissa, jossa kysytään, kenellä on aikaa liikuntaan? Kansanterveyden ja -talouden kannalta liian vähäinen liikkuminen on tunnustettu ongelma. Hyvinvoinnilla ja terveydellä sekä liikunnalla on selvä yhteys. Artikkelissa tarkastellaan, millainen yhteys työmarkkina- asemalla (töissä, työtön), työsuhdetyypillä (vakituinen, määräaikainen) ja

työaikamuodolla (kokoaikainen, osa-aikainen) on liikunnan harrastamiseen käytettyyn aikaan.

Ikosen ja Anttilan mukaan työttömät liikkuvat hieman vähemmän kuin töissä olevat, mutta myös liikuntamuodoissa oli joitakin eroja työttömien ja töissä olevien välillä. Työsuhdetyypin tai työaikamuodon välillä ei puolestaan ollut juurikaan eroja siinä, kuinka paljon urheiltiin tai liikuttiin ja myös tavallisimmin harrastetut liikuntamuodot olivat ryhmällä samoja, kävelylenkkeilyn ollessa suosituin liikuntamuoto. Useissa liikuntamuodoissa määräaikaisissa työsuhteissa olevat näyttivät kuitenkin liikkuvan hienoisesti enemmän kuin jatkuvassa työsuhteessa olevat.

Normaalia viikkotyöaikaa pidempää tekevät käyttivät liikuntaan enemmän aikaa kuin muut. Heillä oletettavasti on myös taloudellisesti paremmat mahdollisuudet erilaisiin liikuntaharrastuksiin. Vähiten liikuntaa harrastivat jonkin verran normaalia viikkotyöaikaa vähemmän tekevät.

”Epätuottavuus” työsuhteissa ei näytä heijastuvan suoraviivaisesti vapaa-ajan liikuntaan. Toisaalta esimerkiksi toistaiseksi voimassa oleva työsuhde ei tarkoita samalla tavoin varmaa työsuhdetta kuten takavuosina, vaan epävarmuus työelämässä ja ennen kaikkea epävarmuus työsuhteen pysyvyydestä vaikuttaa lisääntyneen. Siitä, kuinka otolliset resurssit erilaisissa työmarkkina-asetelmissä ja työtilanteissa olevilla on juuri heille mielekkääseen liikuntaan, ei ole yksiselitteistä.

Omalta osaltaan suomalaisten ajankäyttöä ja sen analyysia hämmensi tiedonkeruun ajalle osunut koronakriisi. Sen aikaiset sulkutoimet sekä työolosuhteiden muutokset muodostivat poikkeusolot työn tekemiselle, liikkumiselle sekä liikunnan ja urheilun harrastamiselle. Kaiken kaikkiaan ajankäyttöaineisto kuitenkin osoittaa, että liikuntaan koronavuosina käytettiin aiempaa enemmän aikaa (SVTa).

Lähteet

Ajankäyttö: tilaston dokumentaatio [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 14.3.2025].

Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/dokumentaatio/akay>

Beck, Ulrich (1986). Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995). Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino.

Chenu, Alain & Lesnard, Laurent (2006). Time Use Surveys: a Review of their Aims, Methods, and Results. Archives Européennes de Sociologie / European Journal of Sociology, 2006, 47 (3), pp.335–359.

Haaramo, Juha & Hanifi, Riitta (2024). [Ajankäytön vaihtuvat kuvat – mihin aikamme kuluu eri elinvaiheissa?](#) Tieto & Trendit 2.5.2024.

Habermas, Jürgen (1981). Theorie des kommunikativen Handelns. Band 2, Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft. Frankfurt am Main: Suhr amp.

Liikkanen, Mirja (2005). Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja valinnat. Teoksessa Mirja Liikkanen, Riitta Hanifi ja Ulla Hannula (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki: Tilastokeskus, 5–30.

Kay, John A. & King, Mervyn A. (2020). Radical Uncertainty. Decision-making for an unknowable future. London: The Bridge Street Press.

Niemi, Iris & Kiiski, Salme & Liikkanen, Mirja (1981). Suomalaisten ajankäyttö 1979. Tutkimuksia N:o 65. Helsinki: Tilastokeskus.

Niemi, Iris (2000). Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987–88 ja 1999–2000. Teoksessa Pentti Marjomaa (toim.) Tilastokeskus 1971–2000. Helsinki: Tilastokeskus

Pääkkönen, Hannu (2015). [Ajankäyttötutkimusta 100 vuotta](#). Tieto & Trendit 2015:5, 62–65.

Soramäki, Martti & Sauri, Tuomo (1977). Tietoja suomalaisten ajankäytöstä. Sarja B 3/1977. Oy. Yleisradio Ab., PTS-elin. Helsinki: Yleisradio.

Suomen virallinen tilasto (SVTa): Ajankäyttö [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021. ISSN=1799-5639. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 12.2.2025].
Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cku2d1we88fu70b506ua4x5tp>

Suomen virallinen tilasto (SVTb): Ajankäyttö [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021. ISSN=1799-5639. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 5.2.2025].
Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cl8ipicxx123r0bw2oxe42g8i>

Szalai, Alexander (1966). [Trends in comparative time-budget research](#). The American Behavioral Scientist, 9 (9 May), 3–8.

Perheiden uusi työnjako

Anneli Miettinen, Johanna Närvi & Johanna Lammi-Taskula

Isien muuttuvat käytännöt? Vanhempien ajankäyttö kotitöihin ja lastenhoitoon 2000-luvulla

Työnjako palkattomassa hoivatyössä ja kotitöiden tekemisessä on ansiotyöhön osallistumisen ohella yksi keskeisimpiä sukupuolten välisen tasa-arvon mittapuita. Naisten työhön osallistumisaste on Suomessa korkea, ja alle kolmevuotiaiden lasten äitejä lukuun ottamatta äitien työllisyys on korkeammalla tasolla kuin EU-maissa keskimäärin (OECD 2021). Äitien kokoaikatyö on yleistä ja monissa perheissä äitien palkkatulot muodostavat merkittävän osan perheiden toimeentulosta (Salmi & Lammi-Taskula 2014). Silti palkattoman työn osalta tasa-arvokehitys on ollut hitaampaa, ja äidit käyttävät esimerkiksi valtaosan perhevapaista isien vapaisiin tehdyistä uudistuksista huolimatta (Miettinen & Saarikallio-Torp 2020; Närvi ym. 2024).

Palkattoman työn epätasa-arvoisella jakamisella on yhteys työmarkkinoilla vallitsevaan palkkaepätasa-arvoon: lastensaanti ja vastuu pienten lasten hoivasta vaikuttaa äitien työuraan ja palkkakehitykseen kielteisemmin kuin isien työuraan (Kleven ym. 2019; Icardi ym. 2019; Nisén ym. 2024). Vastuiden tasaisemmalla jakamisella voi olla myös muita hyvinvointivaikutuksia. Kotitöiden jakamiseen liittyvät erimielisyydet ovat esimerkiksi yksi tavallisimmista ristiriitojen aiheista perheissä (Attila ym. 2018; Närvi & Salmi 2019).

Äitien ansiotyöhön osallistumisessa ja isien lastenhoitovastuussa on kuitenkin tapahtunut myös muutoksia tasa-arvoisempaan suuntaan. Naisten työllisyysaste on Suomessa kirinyt jo miesten työllisyysasteen tasolle, ja erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten äidit ovat 2010-luvulla siirtyneet aiempaa yleisemmin ansiotyöhön (Närvi ym. 2024; Sutela 2023; SVT 2024a). Myös isien osuus perhevapaiden käyttäjinä on kasvanut, joskin muutos on näkynyt vain isille kiintiöityjen vapaiden käytössä ja on ollut melko hidasta (Miettinen & Saarikallio-Torp 2020).

Tarkastelemme tässä tutkimuksessa isien ja äitien ajankäyttöä kotitöihin ja lastenhoitoon sekä siinä tapahtuneita muutoksia kahden viime vuosikymmenen aikana perheissä, joissa on alakouluikäisiä tai alle kouluikäisiä lapsia. Tutkimukset ovat usein keskittyneet tarkastelemaan joko yksinomaan kotitöihin käytettyä aikaa tai pelkästään lastenhoitoa;

näiden molempien tarkastelu antaa kuitenkin paremman kuvan siitä, miten palkattoman työn jakaminen on perheissä muuttunut. Pienten lasten perheissä kotityöhön ja lastenhoitoon käytetyn ajan erottelu voi myös tuntua jossain määrin keinotekoiselta. Hyödynnämme Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen aineistoja vuosilta 1999–2000, 2009–2010 ja 2020–2021. Yleisten äitien ja isien ajankäytön muutosten lisäksi tarkastelemme muutoksia tarkemmin eri kotityö- ja lastenhoitotehtävissä sekä koulutusryhmissä.

Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat ajankäyttöön

Kotitöiden tekemiseen ja lastenhoitoon käytetyssä ajassa on lapsiperheissä tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeksi kuluneiden parin vuosikymmenen aikana. Siinä missä kokonaisajankäyttö kotitöihin on lapsiperheissä hitaasti vähentynyt, on kehitys lastenhoitoon käytetyn ajan suhteen ollut päinvastaista niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa (Sayer ym. 2004; Miettinen & Rotkirch 2012; Pailhé ym. 2021).

Muutokset ajankäytössä heijastavat yhteiskunnassa tapahtuneita rakenteellisia muutoksia, kuten väestön koulutusasteen kasvua, äitien työssäkäynnin lisääntymistä ja tämän myötä tapahtunutta perheiden vaurastumista, mutta myös sukupuolten rooleihin liittyvien asenteiden ja kulttuurin muutoksia. Suomessa äitien ansiotyössäkäynnillä on jo pitkät perinteet ja äitien työllisyysaste on lähes yhtä korkea kuin isien lukuun ottamatta alle kolmevuotiaiden vanhempia; siinäkin ryhmässä äitien työllisyysaste on viime vuosina noussut (SVT 2024a).

Tasa-arvobarometrien mukaan sukupuolten tasa-arvoa perheen sisäisessä työnjaossa kannattavat asenteet ovat tulleet yhä yleisemmiksi; miesten ei enää odoteta kantavan päävastuuta perheen toimeentulosta eikä pienempipalkkaisen puolison (naisen) kotitöistä (Attila ym. 2018).

Myös työelämässä tapahtuvat muutokset näkyvät perheiden ajankäytössä. Vuorotyön tai muun epätyypilliseen aikaan työskentelyn lisääntyminen tai etätyö voivat muuttaa paitsi kotitöihin tai lastenhoitoon käytettyä aikaa myös sukupuolten työnjakoa palkattomassa työssä (Oinas ym. 2015; Tammelin ym. 2019). Etätyön tekeminen on lisääntynyt koronapandemian myötä monilla työpaikoilla mutta on edelleen muita tavallisempaa ylemmissä toimihenkilöammateissa toimivilla (SVT 2024b; ks. myös Anttila & Oinas tässä kirjassa). Myös kiireen kokemukset, uhka työmäärän lisääntymisestä yli sietokyvyn ja vaikeus jaksaa omassa työssä ovat palkansaajien joukossa yleistyneet, samoin kuin 2010-luvun lopulla etenkin alle kouluikäisten lasten

vanhemmilla tunne kotiasioiden laiminlyönnistä ansiotyön vuoksi (Sutela ym. 2019; Pääkkönen 2021).

Vanhempien ajankäytössä tapahtuvien muutosten taustalla on myös vanhemmuudessa ja siihen liittyvissä käsityksissä tapahtuneita muutoksia. Lastenhoitoon käytetyn ajan kasvu kertoo esimerkiksi siitä, että ”hyvä vanhemmuus” edellyttää nykyään vanhemmilta paitsi taloudellista myös ajallista panostamista lapsiin (Rose ym. 2014; Miller 2017). Vaikka nämä odotukset ovat ehkä etupäässä kohdistuneet äiteihin, hoivan ajatellaan kuuluvan entistä selvemmin myös isyyteen (Eerola 2015). Isät ovatkin lisänneet osallistumistaan lastenhoitoon ja jakavat, joskin vähäisemmässä määrin, äitien kanssa myös kotitöiden tekemistä (Kan ym. 2011; Miettinen & Rotkirch 2012; Sullivan 2019).

Pohjoismaissa kehitys kohti sukupuolten tasa-arvoa on ollut monia muita maita nopeampaa, ja sitä on tuettu niin työelämässä kuin palkattomassa hoivatyössäkin erilaisten politiikkatoimien avulla. Sukupuolten tasa-arvoa kannattavasta asenneilmapiiristä ja politiikkatoimista huolimatta naisten ja miesten välinen työnjako kotitöissä ja lastenhoidossa on kuitenkin muuttunut melko hitaasti (Ellingsæter & Kitterød 2023).

Naisten ja erityisesti äitien korkeasta työhön osallistumisasteesta huolimatta äidit vastaavat usein varsinkin pienten lasten perheissä valtaosasta palkattomasta työstä (Ylikännö ym. 2015). Myös yksittäisissä tehtävissä työnjako on säilynyt usein hyvin sukupuolityypillisenä äitien hoitaessa esimerkiksi vaatehuoltoon tai lasten perushoivaan liittyvät työt ja isien huolehtiessa kodin korjaustöistä, tai osallistuessa lasten kanssa leikkimiseen (Attila ym. 2018).

Sukupuolten välistä työnjakoa puolisoien kesken on tutkimuksissa selitetty yhtäältä eroilla naisten ja miesten taloudellisissa voimavaroissa, toisaalta sukupuolten välisiä suhteita koskevilla arvoilla ja asenteilla (Baxter 1992; Bianchi ym. 2000; Coltrane 2000). Parempituloisen ja paremmassa työmarkkina-asemassa olevan puolison, usein miehen, ajatellaan olevan perusteltua panostaa ansiotyöhön. Taloudellisten voimavarojen myötä kertyy myös valtaa neuvotella itsensä vapaaksi palkattomasta työstä, jolloin kotityöt ja lastenhoito jäävät pienituloisemmalle puolisolalle, usein naiselle.

Työmarkkina-asema ja ansiotyöhön osallistuminen kytkeytyvät myös ajankäyttöön, jolloin kotitöiden ajatellaan jäävän sille puolisolalle, jolla on niihin käytettävissä enemmän (ansiotyöltä jäävää) aikaa. Kuitenkin palkaton koti- ja hoivatyö jakautuu epätasaisesti sukupuolten välillä usein myös silloin, kun perheessä on kaksi kokoaikatyössä käyvää aikuista. Palkattoman työn

kasautumista naisille selittävätkin myös asenteet; käsitykset siitä, mitä pidetään miehille ja naisille tavanomaisena, hyväksyttävänä ja odotusten mukaisena tapana toimia.

Korkeammin koulutettujen on oletettu omaksuvan uusia ajattelutapoja muita nopeammassa tahdissa, ja he kannattavat esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa muita yleisemmin (Salin ym. 2018). Perhevapaiden käyttö on Suomessa ollut korkeasti koulutettujen isien joukossa yleisempää ja korkeasti koulutetut myös uskovat muita harvemmin perinteisiin sukupuolittuneisiin elatus- ja hoivavastuisiin (Attila ym. 2018; Miettinen & Saarikallio-Torp 2020; Saarikallio-Torp ym. 2024).

Korkeampi koulutus merkitsee yleensä myös korkeampaa tulotasoa ja sen myötä parempia mahdollisuuksia hankkia erilaisia hyödykkeitä ja palveluja markkinoilta ja korvata niillä kotitaloudessa tehtävää palkatonta työtä. Vaikka korkea koulutus turvaa usein paremman työmarkkina-aseman, siihen yhdistyy toisaalta työelämässä kiirettä ja työkuormitusta, jotka digilaitteiden ja etätömahdollisuuksien myötä seuraavat helposti myös vapaa-ajalle (Sutela ym. 2019). Korkeasti koulutetut toimihenkilöt saattavatkin joutua muita enemmän tasapainottelemaan kuormittavan ansiotyön ja palkattomien kotitöiden aikavaatimusten kanssa.

Lapsiperheiden kotityöajan kehityksestä tietoja kolmelta vuosikymmeneltä

Hyödynnämme tässä tutkimuksessa Tilastokeskuksen keräämiä ajankäyttö-tutkimuksen aineistoja vuosilta 1999–2000, 2009–2010 ja 2020–2021. Tarkastelemme sekä kotitöihin ja lastenhoitoon kokonaisuudessaan että tehtävryhmittäin käytettyä aikaa ja siinä tapahtuneita muutoksia lapsiperheissä. Sukupuolten työnjaon lisäksi selvitämme koulutusryhmittäisiä eroja isien ja äitien ajankäytössä ja kysymme, ovatko muutokset kotitöihin tai lastenhoitoon käytetyssä ajassa olleet samansuuntaisia eri koulutusryhmissä. Rajaamme tarkastelun 0–12-vuotiaiden lasten vanhempiin, sillä varsinkin lastenhoitoon käytetään sitä enemmän aikaa mitä nuorempia lapsia perheessä on (ks. Tammelin ym. tässä kirjassa).

Kotitöihin on tässä luettu seuraavia ajankäytön toimintoja: ruuan valmistaminen, astianpesu, siivous ja järjestelytyöt, pyykki ja vaatehuolto, lämmitys- ja vesihuolto, korjaus- ja rakennustyöt, kulkuneuvojen korjaus ja huolto, pihatyöt ja lemmikkieläinten hoito, perheenjäsenen tai muiden kotitalouksien auttaminen sekä erittelemätön kotityö. Kotitöihin käytettyyn aikaan luetaan myös kotitöihin

liittyviin matkoihin käytetty aika. Sen sijaan ostosten tekemiseen tai niihin liittyvää matka-aikaa ei tässä sisällytetty kotitöihin.

Lastenhoitotehtäviin sisältyvät perushoiva (lapsen hoito ja valvonta, lapsen saattaminen ja ulkoilu), lapsen kehitystä tukevat toiminnot (opettaminen ja neuvominen, lapsen kanssa keskustelu, lukeminen ja leikkiminen lapsen kanssa) sekä lastenhoitoon liittyvät matkat ja lasten kuljettaminen esimerkiksi päiväkotiin tai harrastuksiin.

Tarkastelemme edellä mainittuihin toimintoihin käytettyä aikaa vain siltä osin kuin se on ajankäyttöpäiväkirjassa merkitty päätoiminnoiksi. On hyvä huomata, että varsinkin lastenhoidossa vain päätoiminnoiksi luokiteltujen tehtävien tarkastelu kuitenkin aliarvioi selvästi vanhempien todellisuudessa lapsen hoitamiseen ja valvontaan käyttämää aikaa – valtaosa vanhempien hoivatyöstä varsinkin vähän vanhempien lasten osalta on lapsen leikkien, koulutyön tai muun arjen sujumisen valvontaa ja läsnä olemista ilman vanhemman aktiivista osallistumista toimintaan. Usein tämä myös tapahtuu muun toiminnan ohessa, esimerkiksi vanhemman tehdessä muita kotitöitä. Luvun lopussa tarkastelemme lyhyesti vuosina 2020–2021 kerätyn aineiston avulla sitä, missä määrin kuva vanhempien lastenhoitoajasta muuttuu, kun huomioidaan myös muu lapsen kanssa vietetty aika.

Tulosten tulkinnassa on hyvä muistaa, että tuorein, vuosien 2020–2021 aineisto on valtaosin kerätty koronapandemian aikana. Pandemia saattoi vaikuttaa kotitöiden tekemiseen ja varsinkin lastenhoitoon kuluvaan aikaan; keväällä 2020 monissa perheissä vanhemmat siirtyivät tekemään töitä kotoa käsin, varhaiskasvatuksessa käyvät lapset jäivät suositusten mukaisesti kotiin, ja neljäsluokkalaisten ja sitä vanhemmat lapset siirtyivät etäopetukseen. Syksystä 2020 alkaen tilanne kuitenkin normalisoitui vähitellen, kun lapset palasivat päiväkoteihin ja kouluihin. Vaikka varhaiskasvatus- ja alakouluikäisten lasten kotonaolo lisäsi vanhempien työtaakkaa ennen kaikkea kotona olevan vanhemman osalta, pandemia-ajan vaikutukset sukupuolten työnjakoon palkattoman työn osalta näyttivät kuitenkin jääneen melko pieniksi ja tilapäisiksi (Närvi & Lammi-Taskula 2021; Närvi ym. 2022).

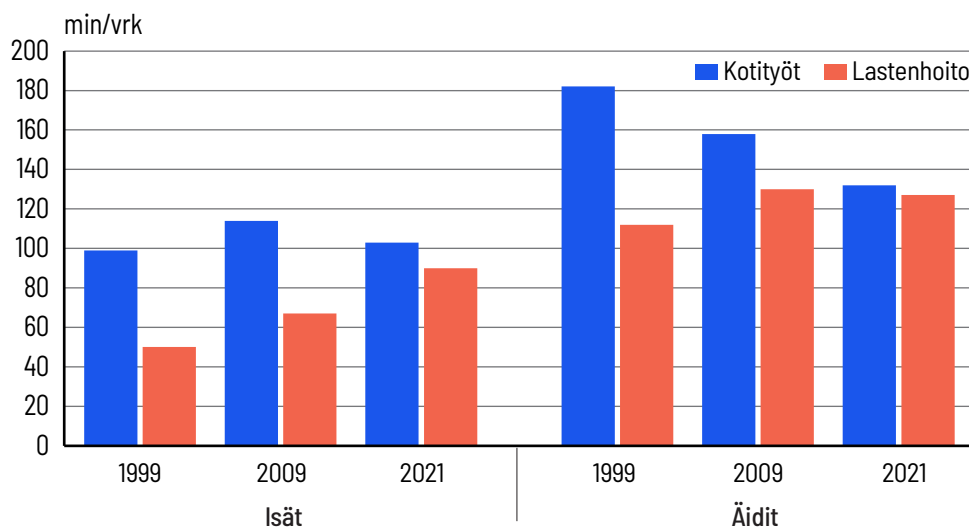
Kotitöihin käytetty aika vähentynyt, lastenhoitoon käytetään enemmän aikaa

Tarkastelemme ensin äitien ja isien kotitöihin ja lastenhoitoon käyttämää aikaa sekä siinä tapahtuneita muutoksia kahden viime vuosikymmenen aikana. Kuviossa 1 on esitetty 0–12-vuotiaiden lasten isien ja äitien kotitöihin ja

lastenhoitoon käyttämän ajan kehitys vuodesta 1999 vuoteen 2021 ja kuviossa 2 on esitetty vastaavat tiedot, mutta vain työssäkäyvien vanhempien osalta.

Kuvio 1.

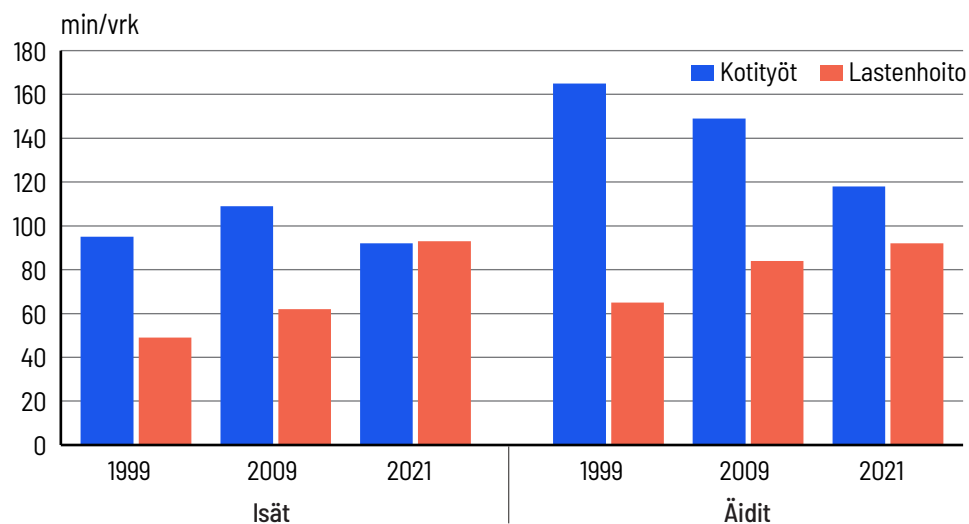
Isien ja äitien ajankäyttö kotitöihin ja lastenhoitoon 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 2.

Isien ja äitien ajankäyttö kotitöihin ja lastenhoitoon, työssäkäyvät vanhemmat, 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Lapsiperheiden äidit käyttävät nykyään selvästi vähemmän aikaa kotitöihin kuin 2000-luvun alussa (kuvio 1). Kun vuonna 1999 äidit tekivät kotitöitä keskimäärin noin kolme tuntia päivässä, vuonna 2021 kotitöihin käytettiin keskimäärin enää runsaat kaksi tuntia päivässä. Isillä kotitöiden tekeminen lisääntyi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana, mutta sen jälkeen isien kotityöaika näyttää vähentyneen niin, että vuonna 2021 isät käyttivät vain hieman enemmän aikaa kotitöihin kuin kaksi vuosikymmentä aiemmin.

Vaikka äitien ja isien kotitöihin käyttämän ajan ero onkin jossain määrin tasoittunut (vuonna 1999 äidit käyttivät isiin verrattuna 1,8-kertaisesti aikaa kotitöihin, vuonna 2021 enää 1,3-kertaisesti), muutos kohti tasaisempaa työnjakoa on johtunut pikemminkin siitä, että äidit ovat vähentäneet kotitöiden tekemistä kuin että isät olisivat tarttuneet niihin enemmän.

Työssäkäyvät vanhemmat käyttävät vähemmän aikaa kotitöihin kuin ne vanhemmat, jotka eivät käy töissä. Ajallinen muutos kotitöiden tekemisessä voikin varsinkin äitien kohdalla johtua siitä, että entistä suurempi osa pienten lasten äideistä on työssäkäyviä (OECD 2021). Kotitöihin käytetty aika on kuitenkin vähentynyt sekä työssäkäyvillä äideillä että niillä, jotka eivät käyneet töissä. Isiä, jotka eivät käyneet töissä, oli tutkimusaineistossa niin vähän, ettei ajallista muutosta ollut heidän osaltaan mahdollista arvioida luotettavasti.

Epätasainen työnjako kotitöissä näyttää kuitenkin myös työssäkäyvillä vanhemmilla pitäneen pintansa (kuvio 2); vaikka työssäkäyvät äidit ovat vähentäneet kotitöiden tekemistä, he käyttävät silti edelleen enemmän aikaa kotitöihin kuin työssäkäyvät isät. Työssäkäyvien äitien ajankäytön suora vertailu työssäkäyvien isien ajankäyttöön on kuitenkin jossain määrin ongelmallista sen vuoksi, että työssäkäyvien äitien lapset ovat keskimäärin iältään hieman vanhempia kuin työssäkäyvien isien lapset. Sukupuolten välinen ero säilyi kuitenkin lähes samanlaisena, vaikka kotitaloudessa asuvan nuorimman lapsen ikä vakioitiin (tuloksia ei näytetä kuviossa).

Lastenhoitoon käytetyn ajan kehitys poikkeaa selvästi kotitöihin käytetyn ajan kehityksestä. Sekä äitien että varsinkin isien lastenhoitoon käyttämä aika on lisääntynyt selvästi kahden viime vuosikymmenen aikana, tosin äideillä muutos tapahtui lähinnä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana (kun tarkasteltiin kaikkia 0–12-vuotiaiden lasten äitejä, kuvio 1). Isät käyttivät vuonna 2021 keskimäärin 40 minuuttia ja äidit 15 minuuttia päivässä enemmän aikaa lastenhoitotehtäviin kuin vielä 2000-luvun alussa. Lastenhoitoon käytetyn ajan lisääntyminen koskee myös työssäkäyviä vanhempia; työssäkäyvillä äideillä lastenhoitoon käytetty aika on lisäksi kasvanut myös viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana (kuvio 2).

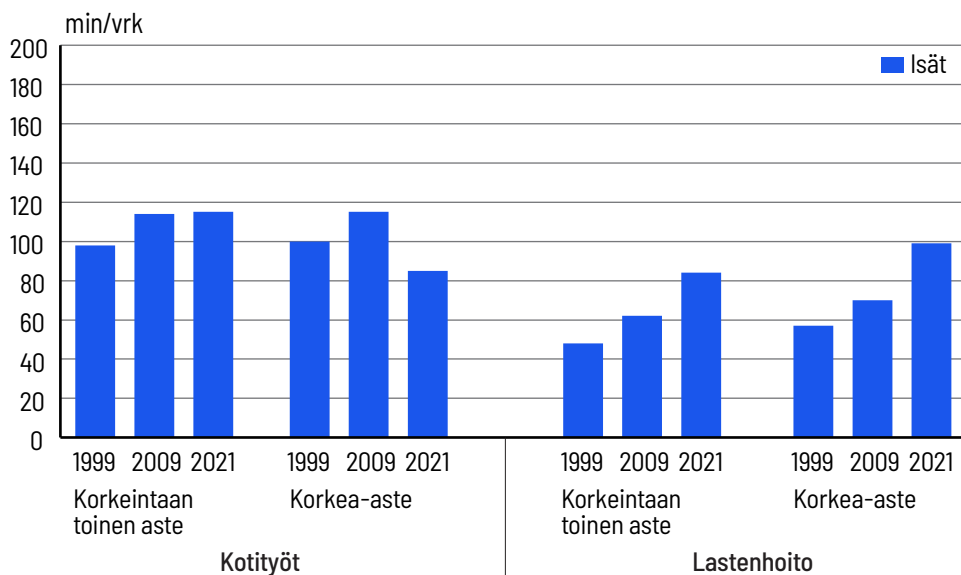
Koulutusryhmien väliset erot kapenemassa äideillä mutta kasvamassa isillä

Samalla kun äidit ovat vähentäneet kotitöiden tekemistä, ovat myös koulutusryhmien väliset erot kotitöihin käytetyssä ajassa kaventuneet (kuvio 4). Kotitöiden tekemiseen käytetty aika on vähentynyt erityisesti matalammin koulutetuilla äideillä, vuodesta 1999 keskimäärin lähes tunnilla päivässä.

Korkeintaan toisen asteen tutkinnon suorittaneet äidit käyttivät 2020-luvun alussa enää vain hieman enemmän aikaa kotitöihin kuin korkeasti koulutetut äidit, kun ero vielä 2000-luvun alussa oli keskimäärin runsaat 20 minuuttia päivässä.

Kuvio 3.

Kotitöihin ja lastenhoitoon käytetty aika vanhemman koulutuksen mukaan 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa. 0–12-vuotiaiden lasten isät

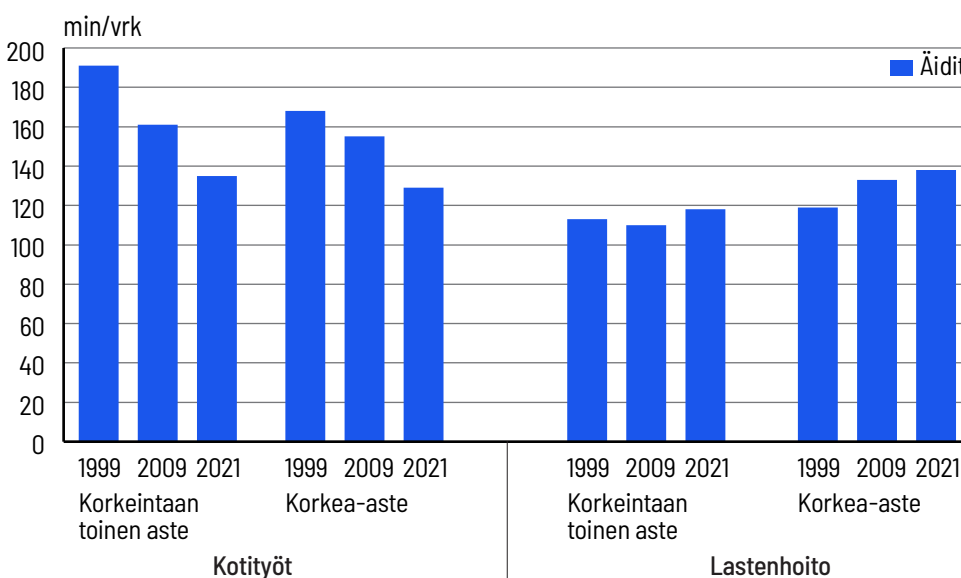

Huom. Kuvioissa esitetään kotitöihin ja lastenhoitoon käytettyä aikaa koskevat tiedot niin että taloudessa asuvan nuorimman lapsen ikä on vakioitu.

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 4.

Kotitöihin ja lastenhoitoon käytetty aika vanhemman koulutuksen mukaan 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa. 0–12-vuotiaiden lasten äidit

Huom. Kuvioissa esitetään kotitöihin ja lastenhoitoon käytettyä aikaa koskevat tiedot niin että taloudessa asuvan nuorimman lapsen ikä on vakioitu.

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Isien osalta koulutusryhmien välillä ei juuri ollut eroa kotitöihin käytetyssä ajassa 2000-luvun alussa tai ensimmäisen vuosikymmenen lopulla – matalammin ja korkeammin koulutetut isät käyttivät lähes yhtä paljon aikaa kotitöihin, ja kummassakin ryhmässä kotityöaika kasvoi 2000-luvun alusta ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohden (kuvio 3).

2020-luvun alussa koulutusryhmien väliset erot ovat kuitenkin kasvaneet ja muutosta on tapahtunut eri suuntiin. Siinä missä korkeintaan toisen asteen koulutuksen suorittaneiden isien kotityöaika on pysynyt lähes muuttumattomana vuodesta 2009, korkea-asteen koulutettujen isien kotitöihin käyttämä aika on vähentynyt merkittävästi. Tämä tarkoittaa sitä, että samalla kun matalammin koulutettujen isien ja äitien välinen ero kotitöihin käytetyssä ajassa on tasaisesti kaventunut, tasa-arvoistumiskehitys korkeammin koulutettujen kohdalla näyttää pysähtyneen ja ero isien ja äitien välillä kotitöihin käytetyssä ajassa on nyt korkeasti koulutetuilla vanhemmilla suurempi kuin aikaisemmin.

Lastenhoitotehtäviin käytetty aika on sen sijaan kasvanut kaikissa koulutusryhmissä sekä isillä että äideillä. Lastenhoitoon käytetty aika kasvoi korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla äideillä jo 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana, korkeintaan toisen asteen koulutuksen saaneilla äideillä lastenhoitoajan kasvu ajoittuu vasta 2010-luvulle (kuvio 4). Tämän myötä koulutusryhmien välinen ero lastenhoitoon käytetyssä ajassa on äideillä hieman kaventunut 2020-luvulle tultaessa.

Isillä lastenhoitoon käytetyn ajan kasvu on ollut huomattavaa sekä matalammin että korkeammin koulutetuilla ja lastenhoitoon käytetty aika on kummassakin ryhmässä lähes kaksinkertaistunut 2000-luvun alusta (kuvio 3). Muutosvauhti on ollut erityisen nopeaa 2010-luvulla varsinkin korkeasti koulutetuilla isillä, minkä seurauksena koulutuserot lastenhoitoon käytetyssä ajassa ovat isillä hieman kasvaneet viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana.

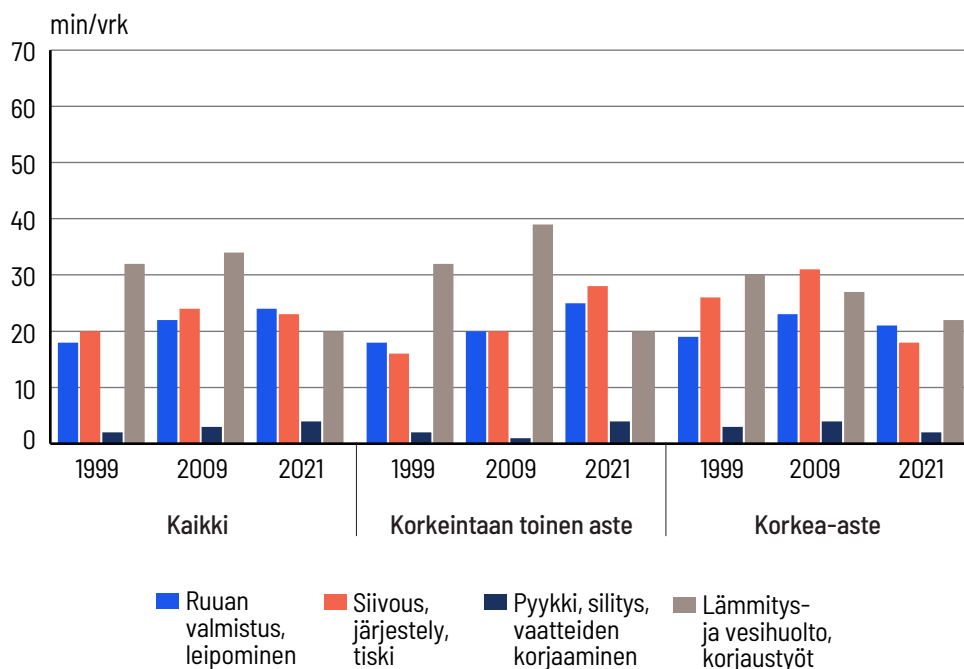
Ovatko isät siirtyneet autotallista keittiöön?

Tarkastelemme seuraavaksi tarkemmin sitä, missä tehtäväryhmissä kotityöhön käytetyssä ajassa on tapahtunut muutoksia. Kuvioissa 5 ja 6 on esitetty kotitöiden ajankäyttöä neljässä eri tehtäväryhmässä: aterioiden valmistaminen; siivous ja järjestelytehtävät; pyykki ja vaatehuolto sekä kodin huolto- ja korjaustyöt (lämmitys- ja vesihuolto, remontointi ja korjaustyöt, kulkuvälineiden korjaaminen). Näihin tehtäviin käytetty aika kattaa noin 87–90 prosenttia kaikesta kotitöihin käytetystä ajasta lapsiperheissä. Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin tässä seuraavat toiminnot: pihan ja eläinten hoito,

muiden kotitalouksien auttaminen, kotitöihin liittyvät matkat sekä muut luokittelemattomat kotityöt.

Kuvio 5.

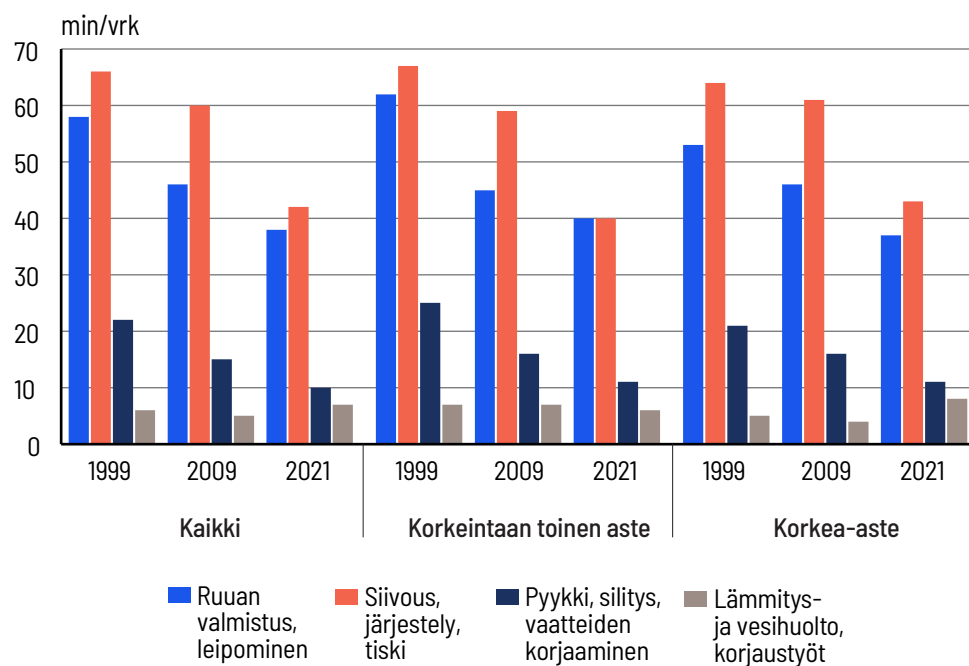
Ajankäyttö kotitöihin tehtäväryhmittäin, 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa. 0-12-vuotiaiden lasten isät

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 6.

Ajankäyttö kotitöihin tehtäväryhmittäin, 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa. 0-12-vuotiaiden lasten äidit

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana isien ajankäyttö kasvoi kaikissa kotitöiden tehtäväryhmissä (kuvio 5), mutta 2020-luvulle tultaessa isät ovat vähentäneet kodin remontointi-, huolto- ja korjaustöiden tekemistä samalla kun ajankäyttö perinteisesti naisten vastuulla oleviin töihin (ateriat, pyykki, mutta ei siivous) on hienoisesti kasvanut. Ajankäyttö ruuanlaittoon ja pyykinpesuun on kuitenkin lisääntynyt vain matalammin koulutettujen isien joukossa, jotka ovat lisänneet myös siivoamiseen käyttämäänsä aikaa, kun taas korkeasti koulutettujen isien ajankäyttö on viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana vähentynyt kaikissa kotitöissä.

Äideillä kehitys on ollut päinvastaista (kuvio 6): ajankäyttö ruuan valmistamiseen, siivoamiseen ja järjestelytöihin tai pyykinpesuun ja vaatehuoltoon on vähentynyt merkittävästi kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana. Pientä lisäystä on tapahtunut perinteisesti miesten tekemissä tehtävissä (huolto-, remontointi- ja korjaustyöt), joiden tekemiseen äidit tosin ovat ylipäätään osallistuneet vain vähän. Äideillä kehitys on ollut samansuuntaista sekä matalammin että korkeammin koulutetuilla ja 2020-luvulle tultaessa koulutustaustan mukaiset erot äitien välillä eri tehtäviin käytetyssä ajassa ovat kadonneet lähes kokonaan.

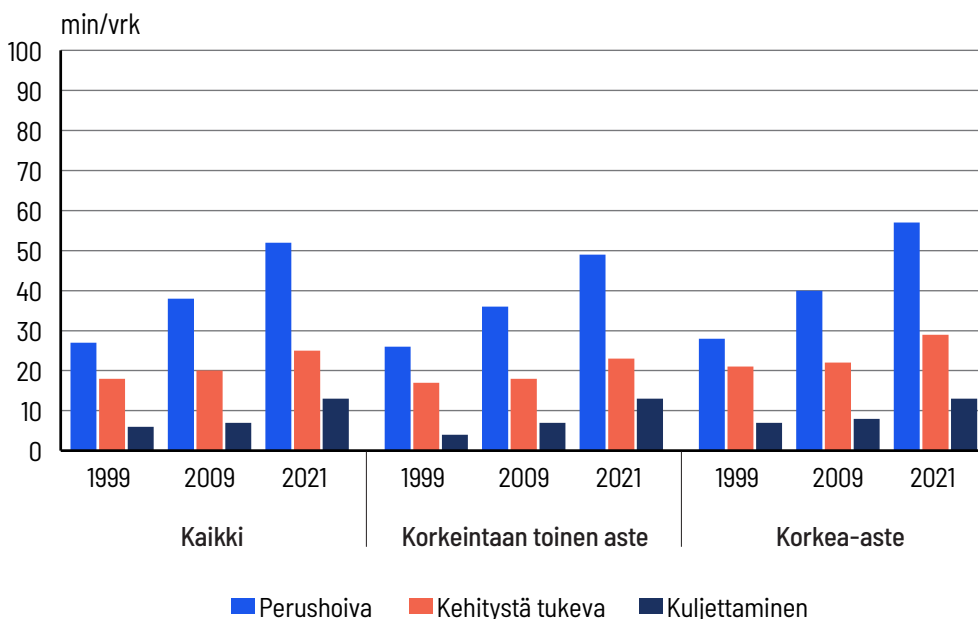
Tehtäväryhmittäinen tarkastelu kertoo siitä, että sukupuolten työnjako on tasoittumassa paitsi kotitöiden tekemiseen kuluvan ajan osalta myös sen suhteen, miten yksittäisiä tehtäviä kotitaloudessa jaetaan (ks. myös Pääkkönen 2021). Se, mitä kotitöitä isät ja äidit perheissä tekevät, on muuttunut entistä samankaltaisemmaksi.

Lapsen perushoivaan käytetty aika on kaksinkertaistunut isillä

Lastenhoitoon kuuluviin tehtäviin käytetty aika on kasvanut kaikissa tehtäväryhmissä sekä isillä että äideillä (kuviot 7 ja 8). Erityisen selvää muutos on ollut isillä, joiden päivittäinen ajankäyttö lapsen perushoitoon on kasvanut keskimäärin lähes puolella tunnilla vuosituhannen alusta. Muissa lastenhoitotehtävissä kasvu on ollut maltillisempaa. Lastenhoitoon kuuluviin tehtäviin käytetty aika on lisääntynyt sekä matalammin että korkeammin koulutetuilla isillä samansuuntaisesti kaikissa eri tehtäväryhmissä. Ainoastaan lapsen neuvomiseen ja lapsen kanssa leikkimiseen tai lukemiseen käytetty aika on kasvanut hieman nopeammin korkea-asteen koulutetuilla isillä viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana.

Kuvio 7.

Ajankäyttö lastenhoitoon tehtäväryhmittäin, 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa. 0-12-vuotiaiden lasten isät

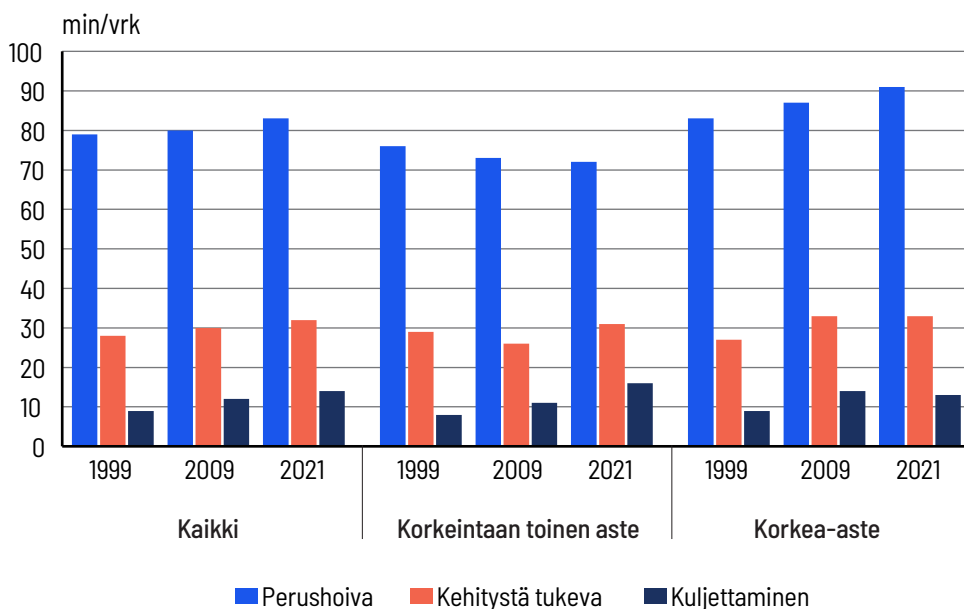

Huom. Kuvioissa esitetään lastenhoitoon käytettyä aikaa koskevat tiedot niin että taloudessa asuvan nuorimman lapsen ikä on vakioitu.

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 8.

Ajankäyttö lastenhoitoon tehtäväryhmittäin, 1999, 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa. 0-12-vuotiaiden lasten äidit

Huom. Kuvioissa esitetään lastenhoitoon käytettyä aikaa koskevat tiedot niin että taloudessa asuvan nuorimman lapsen ikä on vakioitu.

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Myös äidit ovat hieman kasvattaneet lapsen perushoitoon käyttämäänsä aikaa. Muutos koskee kuitenkin vain korkea-asteen koulutettuja äitejä, matalammin koulutetuilla äideillä lapsen perushoivaan käytetty aika on sen sijaan hienoisesti vähentynyt 2000-luvun alusta. Äideillä suurin muutos liittyy lapsen neuvomiseen ja lapsen kanssa leikkimiseen tai lukemiseen käytettyyn aikaan, johon sekä matalammin että korkeammin koulutetut äidit käyttävät nykyään hieman enemmän aikaa kuin vuosituhaten alussa.

2000-luvun kuluessa tapahtunut lastenhoitoon käytetyn ajan kasvu koskee myös työssäkäyviä vanhempia koulutusryhmästä riippumatta (kuvioita ei esitetä tässä). Ajankäyttö on myös lisääntynyt kaikissa lastenhoitoon luetuissa tehtävryhmissä.

Isien ajankäytön lisääntyminen varsinkin perushoitotehtävissä on merkinnyt sitä, että lapsen perushoivaan osallistuminen vie isien lastenhoitoajasta suuremman osan kuin ennen. Näin myös lastenhoidon osalta äitien ja isien työsarka on tullut samankaltaisemmaksi. Tästä huolimatta äidit käyttävät edelleen isiä enemmän aikaa kaikkiin lastenhoidon tehtäviin, myös lastenhoitoon liittyviin matkoihin kuten kuljettamiseen päiväkotiin, kouluun tai harrastuksiin.

Lastenhoitoon käytetyn ajan tarkastelu käyttämällä pelkästään tietoa lastenhoitotehtäviin päätoimintona käytetystä ajasta aliarvioi lapsista huolehtimiseen todellisuudessa kuluva aikaa. Ajankäyttötutkimuksessa kerätään päätoiminnon lisäksi tietoa sivutoimintona tehdyistä töistä. Vuonna 2021 sivutoimintona tehty lastenhoito lisäsi lastenhoitoon käytettyä aikaa alle 13-vuotiaiden lasten isillä noin 10 minuuttia ja äideillä noin 20 minuuttia vuorokaudessa, korkeammin koulutetuilla hieman enemmän kuin korkeintaan toisen asteen koulutuksen suorittaneilla vanhemmilla. Sivutyönä tehty lastenhoito tarkoittaa, että vanhempi on voinut esimerkiksi ulkoilla lapsen kanssa tehdessään päätoimintona pihatöitä tai valvoa lapsen leikkejä laittaessaan ruokaa.

Ajankäyttöpäiväkirjoissa kerätään toimintojen kirjaamisen lisäksi tietoa siitä, kenen kanssa jotakin toimintoa on suoritettu. Tämä niin sanottu kanssa-tieto antaa mahdollisuuden tarkastella sitä, kuinka suuri osa vanhempien ajasta kuluu toimintoihin, joita tehdään lapsen kanssa tai niin että lapsi on mukana, mutta jotka eivät ole suoranaisesti lapsen hoitamiseen liittyviä toimintoja. Kanssa-tiedon perusteella on kuitenkin mahdollista eritellä vain alle 10-vuotiaan lapsen kanssa vietettyä aikaa, sillä tätä vanhempien lasten osalta kanssa-tieto raportoidaan luokkaan 'muun perheenjäsenen kanssa'.

Toiminnot, joita on tehty lapsen kanssa, voivat olla hyvin erilaisia sen mukaan, kuinka aktiivista lapsen osallistuminen toimintaan on ollut: lapsen kanssa on voitu katsoa yhdessä televisiota, tehdä ruokaa tai lapsi on voinut olla mukana kauppareissulla tai korjauspuuhissa. Tällä tavoin arvioituna vanhempien lastenhoitoon käyttämä aika – jos siihen luetaan myös lasten kanssa vietetty aika – kasvaa huomattavasti. Välittömästi lapsen hoitoon liittyvien tehtävien lisäksi alle 10-vuotiaiden lasten isät viettivät keskimäärin 3,5 tuntia päivästä lapsen kanssa, äidit hieman enemmän, 3,8 tuntia. Korkeintaan toisen asteen koulutuksen suorittaneet isät viettivät lapsen kanssa hieman enemmän aikaa kuin korkea-asteen koulutetut, mutta erot koulutusryhmien välillä olivat verraten pieniä. Äideillä eroja koulutusryhmien välillä ei ollut.

Vanhempien ajankäyttö tasa-arvoistuu sukupuolten muttei yhtä lailla koulutusryhmien välillä

Lapsiperheiden vanhempien ajankäyttö palkattomissa kotitöissä ja lastenhoidossa on viimeisen parin vuosikymmenen aikana muuttunut selvästi. Aikaa käytetään aiempaa vähemmän kotitöihin, kun taas lastenhoitoon aikaa käytetään aiempaa enemmän. Tässä artikkelissa tarkastelimme, mitä nämä muutokset ovat merkinneet sukupuolten välisen työnjaon näkökulmasta.

Äidit käyttävät edelleen isiä enemmän aikaa kotitöihin, mutta työnjako on muuttunut jonkin verran aiempaa tasaisemmaksi. Muutos on johtunut pitkälti siitä, että äidit tekevät nykyään selvästi vähemmän kotitöitä kuin 2000-luvun alussa riippumatta siitä, ovatko he ansiotyössä vai eivät. Isien kotitöihin käyttämä aika lisääntyi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana, mutta 2020-luvulle tultaessa myös isien kotityöaika on vähentynyt.

Muutos kotitöihin käytetyssä ajassa on eriytynyt paitsi sukupuolen, myös koulutuksen mukaan. Aikaisemmat tutkimukset ovat varsin yhdenmukaisesti osoittaneet, että korkeammin koulutetut äidit tekevät kotitöitä vähemmän kuin matalasti koulutetut, ja että isillä tämä yhteys on päinvastainen (Sayer ym. 2004; Sullivan 2021).

Tulostemme perusteella koulutuksen ja kotitöihin käytetyn ajan välinen yhteys ei Suomessa enää näytä yhtä selvältä. Äitien joukossa kotitöiden tekemiseen käytetty aika on vähentynyt erityisesti matalammin koulutetuilla ja ero korkeammin koulutettuihin äiteihin nähden on kaventunut. Isillä kotityöt ovat sen sijaan viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana vähentyneet korkeasti koulutetuilla, ja korkeintaan toisen asteen koulutuksen suorittaneet isät käyttävät nyt enemmän aikaa kotitöihin kuin korkeasti koulutetut isät. Näyttää

siltä, että tasa-arvokehitys kotitöiden jakamisessa on ollut vahvempaa muiden kuin korkeasti koulutettujen keskuudessa.

Kun tarkastellaan tarkemmin kotitöihin liittyviä eri tehtäviä, sukupuolten työnjako on muuttunut aiempaa tasaisemmaksi. Äitien ajankäyttö ruuan valmistamiseen, siivoamiseen sekä vaatehuoltoon on vähentynyt merkittävästi. Isät ovat puolestaan hieman lisänneet ajankäyttöä ruuanlaitossa ja pyykinpesussa mutta vähentäneet kodin remontointi-, huolto- ja korjaustöiden tekemistä. Kotitöiden tasa-arvoistuminen on siten tapahtunut niissä perheen arkielämän kannalta välttämättömissä jokapäiväisissä tehtävissä, jotka aiemmin ovat olleen enemmän naisten harteilla.

Kotitöihin käytetyn ajan väheneminen varsinkin korkeammin koulutettujen perheissä voi johtua siitä, että perheet hankkivat yhä useammin tarvitsemiaan palveluja tai tuotteita markkinoilta. Korkeammin koulutetuilla on todennäköisesti muita paremmin yhtäältä varaa hankkia siivouspalveluita tai ostaa valmisruokaa ja toisaalta työelämästä johtuvia aikapaineita toimia näin sen sijaan, että aikaa käytettäisiin näiden töiden tekemiseen itse. Esimerkiksi valmisruokavalmistaja Saarioisen omien kyselyiden mukaan valmisruokaa viikoittain käyttävien määrä on viime vuosikymmenen aikana lähes kaksinkertaistunut, ja suurin käyttäjäryhmä on lapsiperheet (Saarioinen 2022).

Ostopalvelujen lisääntyneestä käytöstä kertoo myös se, että kotitalousvähennyksen tehneiden kotitalouksien määrä on kasvanut tasaisesti varsinkin keski- ja suurituloisissa talouksissa, joskin suurin osa ostetuista palveluista on kohdistunut kunnossapito- ja perusparannustöihin ja muun kotitaloustyön osuus on noin viidennes (Sorjonen 2023; Winter ym. 2023). Ostopalveluiden ja valmisruokien käytön voi yhtäältä katsoa lisäävän sukupuolten tasa-arvoa siinä mielessä, että se vapauttaa äitien aikaa muuhun tekemiseen – mutta toisaalta se vähentää myös isien paineita osallistua palkattomaan kotityöhön.

Ajankäytön muutokset voivat myös kertoa kotitöiden arvostamisesta tai niitä koskevissa kulttuurisissa normeissa tapahtuneista muutoksista. Valmisruokien käytöstä on tullut entistä hyväksytympää, viikoittaisen siivouksen sijaan siivotaan harvemmin eikä ostopalvelujen käyttöön korvaamaan itse tehtyä työtä suhtauduta kielteisesti (ks. myös Pääkkönen 2021).

Lastenhoito vie vanhempien ajasta entistä suuremman osan. Lastenhoitoon käytetyn ajan lisääntyminen koskee sekä äitejä että isiä, vaikkakin äidit käyttävät edelleen isiä enemmän aikaa kaikkiin lastenhoidon eri tehtäviin. Lastenhoitoaika on kasvanut sekä työssäkäyvillä että muilla vanhemmilla. Se

on kasvanut myös kaikissa koulutusryhmissä, mutta erityisen nopeaa muutos on ollut korkeasti koulutetuilla isillä.

Isien ajankäyttö on lisääntynyt erityisesti lapsen perushoidossa, äideillä puolestaan lapsen neuvomiseen, opettamiseen ja lapsen kanssa leikkimiseen käytetyssä ajassa. Lastenhoitoon käytetyn ajan lisääntyminen voi kertoa intensiivisen vanhemmuuden ihanteesta, joka edellyttää aiempaa suurempaa panostusta vanhemmuuteen paitsi äideiltä, yhä enemmän myös isiltä (Faircloth 2014). Ehkä hieman yllättäen vanhemmat käyttävät aikaisempaa enemmän aikaa myös lapsen perushoivätehtäviin, ei pelkästään niihin tehtäviin, joiden ajatellaan kehittävän erilaisia taitoja (kuten lapsen neuvominen ja opettaminen, lapselle lukeminen, lapsen kanssa leikkiminen tai lapsen vieminen harrastuksiin).

Emme tässä tutkimuksessa tarkastelleet vanhempien työajan tai työhön liittyvien tekijöiden yhteyttä kotitöiden tekemiseen tai lastenhoitoon osallistumiseen. Pitkä työaika vähentää vanhemman mahdollisuuksia osallistua lapsen hoitoon (Gauthier & DeGusti 2012; Miettinen & Rotkirch 2012), mutta esimerkiksi epätyypillisen työajan osalta tulokset ovat olleet ristiriitaisia (Oinas ym. 2015; Tammelin ym. 2017).

Vaikka työelämän on katsottu muuttuneen entistä kiireisemmäksi ja kuormittavammaksi (Sutela ym. 2019), ja monissa perheissä vanhemmat tekevät vuorotyötä tai muulla tavoin epätyypillistä työaikaa, tämä kehitys ei kuitenkaan näy vanhempien lastenhoitoon käyttämässä ajassa. Vanhemmat ovat sen sijaan saattaneet tinkiä muista kotitöistä tai vapaa-ajastaan, jota onkin vähemmän nuorempien, alle kouluikäisten lasten äideillä ja isillä kuin jo vanhempien lasten perheissä (ks. Tammelin ym. tässä kirjassa).

Sukupuolten työnjaon tasoittuminen palkattoman kotityön ja lastenhoidon jakamisessa voi ajan mittaan lisätä myös tasa-arvoa työelämässä. Jonkinlaista osviittaa tästä on ehkä nähtävissä siinä, että lastenhoidon vuoksi töistä poisjäämisen helpoksi kokevien isien (ja äitien) osuudet ovat Työolotutkimusten mukaan kasvaneet (Sutela ym. 2019). Kääntöpuolena isien osallistumisen kasvusta voi olla, että vanhemmuuteen liittyvä 'lapsisakko' eli kielteinen vaikutus työura- tai palkkakehitykseen voi yhä useammin kohdistua myös isiin (Morosow & Cooke 2022).

Korkeasti koulutettujen isien ajankäytössä tapahtunut muutos saattaa osaltaan olla yhteydessä koronapandemian poikkeusolojen aikana koettuihin haasteisiin ja niihin sopeutumiseen. Keväällä 2020 lapsiperheiden vanhempien työnjaossa tapahtui tilapäisiä muutoksia erityisesti korkeasti koulutetuilla vanhemmilla: isät lisäsivät ja äidit vähensivät lastenhoitoa ja

kotitöiden tekemistä, mutta loppuvuodesta muutos oli päinvastainen (Närvi & Lammi-Taskula 2021; Bertogg ym. 2024). Poikkeusolojen aika osoitti, että sukupuolten työnjaossa voi tapahtua nopeitakin muutoksia, kun käytännön tilanteet niin vaativat.

Lähteet

Attila, Henna, Pietiläinen, Marjut, Keski-Petäjä, Miina, Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018). Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Baxter, Janeen (1992). Power, Attitudes and Time: The Domestic Division of Labour. *Journal of Comparative Family Studies* 23:2, 165–182.

Bertogg, Ariane, Lammi-Taskula, Johanna & Van Gerven, Minna (2024). Short- and Longer-Term Changes in Housework and Childcare Across the Covid-19 Pandemic in Finland Evidence from the ECEC (“Varhaiskasvatus”) survey. Discussion paper 62/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Bianchi, Suzanne M., Milkie, Melissa A., Sayer, Liana C. & Robinson, John P. (2000). Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces* 79:1, 191–228.

Coltrane, Scott (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and Family* 62:4, 1208–1233.

Eerola, Petteri (2015). Responsible fatherhood: A narrative approach [väitöskirja]. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Ellingsæter, Anne Lise & Kitterød, Ragni Hege (2023). Enabling family policies, changing gender norms: increasing childcare and housework among Norwegian fathers from 1980–2010. *Journal of Family Studies* 29:6, 2491– 2508.

Faircloth, Charlotte (2014). Intensive Parenting and the Expansion of Parenting. Teoksessa Ellie Lee, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth & Jan Macvarish (toim.) *Parenting culture studies*. Basingstoke: Palgrave, 25–50.

Gauthier, Anne H. & DeGusti, Berenice (2012). The time allocation to children by parents in Europe. *International Sociology* 27:6, 827–845.

Icardi, Rossella, Hägglund, Anna Erika & Fernandez-Salgado, Mariña (2019). Fatherhood and wage inequality in Britain, Finland, and Germany. *Journal of Marriage and Family* 84:1, 273–290.

Kan, Man Yee, Sullivan, Oriel & Gershuny, Jonathan (2011). Gender convergence in domestic work: Discerning the effects of interactional and institutional barriers from largescale data. *Sociology* 45:2, 243–251.

Kleven, Henrik, Landais, Camille, Posch, Johanna, Steinhauer, Andreas & Zweimüller, Josef (2019). Child Penalties across Countries: Evidence and Explanations. *AEA Papers and Proceedings* 2019, 109, 122–126.

Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012). Yhteistä aikaa etsimässä. *Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla*. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

Miettinen, Anneli & Saarikallio-Torp, Miia (2020). Isälle kiintiöidyn vanhempainvapaan käyttö ja sen taustatekijät. *Yhteiskuntapolitiikka* 85:4, 345–357.

Miller, Tina (2017). *Making Sense of Parenthood*. Cambridge University Press.

Morosow, Kathrin & Cooke, Lynn Prince (2022). The Impact of Taking Family Leaves Across Finnish Fathers' Wage Distribution. *Social Forces* 101:1, 202–226.

Nisén, Jessica, Erlandsson, Anni & Jalovaara, Marika (2024). Gendered relationship of childbearing with earnings accumulated by midlife in two Nordic welfare states. *Journal of Family and Economic Issues* (online), September 2024.

Närvi, Johanna, Lammi-Taskula, Johanna, Saarikallio-Torp, Miia, Sihvonen, Ella & Miettinen, Anneli (2022). Hoivan jakaminen ja vanhempien hyvinvointi. Teoksessa Merita Mesiäislehto, Anna Elomäki, Minna Kivipelto, Johanna Närvi, Tapio Räsänen, Hanna Sutela & Elina Kärkkäinen (toim.) *Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:46. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 75–101.

Närvi, Johanna & Lammi-Taskula, Johanna (2021). Lapsiperheiden hyvinvointi koronapandemian aikana. Osaraportti 3: Vanhempien kokemukset työn ja perheen yhteensovittamisesta ja hoivan jakamisesta. *JYU Reports* 11. Jyväskylän yliopisto.

Närvi, Johanna, Miettinen, Anneli, Kinnunen, Anu, Lammi-Taskula, Johanna & Saarikallio-Torp, Miia (2024). Muuttuvat perhevapaat, moninainen työelämä – lähtökohtia pienten lasten vanhempien työn ja perheen yhteensovittamiselle. Teoksessa Anu Kinnunen, Johanna Lammi-Taskula, Anneli Miettinen, Johanna Närvi & Miia Saarikallio-Torp (toim.) Perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen muuttuvassa työelämässä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 165. Helsinki: Kela, 11–35.

Närvi, Johanna & Salmi, Minna (2019). Kotitöiden ja yhteisten kulujen jakaminen tyytyväisyyden tai ristiriitojen lähteenä parisuhteessa. Teoksessa Miia Teräsaho & Johanna Närvi (toim.) Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – analyysijä tasa-arvobarometristä 2017. Raportti 6/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 101–135.

OECD (2021). [Family Database; Maternal employment \(LMF1.2\)](#).
(Viitattu: 15.10.2024.)

Oinas, Tomi, Tammelin, Mia & Anttila, Timo (2015). Epätyypillinen työaika ja lasten kanssa vietetty aika. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Timo Anttila, Mirja Liikkanen & Hannu Pääkkönen (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 99–108.

Pailhé, Ariane, Solaz, Anne & Stanfors, Maria (2021). The great convergence: Gender and unpaid work in Europe and the United States. *Population and Development Review* 47, 181–217.

Pääkkönen, Hannu (2021). Arki koetaan aiempaa raskaammaksi – kuitenkin kotityöt jakaantuvat aiempaa tasaisemmin. Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo & Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 57–73.

Rose, Judy, Brady, Michelle, Yerkes, Mara A. & Coles, Laetitia (2014). 'Sometimes they just want to cry for their mum': Couples' negotiations and rationalisations of gendered divisions in infant care. *Journal of Family Studies* 21:1, 38–56.

Saarikallio-Torp, Miia, Lammi-Taskula, Johanna, Miettinen, Anneli & Närvi, Johanna (2024). Isien perhevapaiden käytön perustelut sekä käsitykset vanhempien välisestä työnjaosta vaihtelevat koulutuksen mukaan.

Tutkimuksesta tiiviisti 44/2024, Suomen sosiaalinen tila 7/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Saarioinen (2022). [Valmisruoan suosio jatkuu tasaisena](#). (Viitattu: 29.10.2024.)

Salin, Milla, Ylikännö, Minna & Hakovirta, Mia (2018). How to Divide Paid Work and Unpaid Care between Parents. Comparison of Attitudes in 22 Western Countries. *Social Sciences* 7:10, 188.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2014). Lapsiperheiden vanhemmat työelämässä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 25–36.

Sayer, Liana C., Bianchi, Suzanne M. & Robinson, John P. (2004). Are parents investing less in children? Trends in mothers' and fathers' time with children. *American Journal of Sociology* 110:1, 1–43.

Sorjonen, Pasi (2023). [Kotitalousvähennyksen suosio on kasvanut edelleen](#). AkavaWorks.

Sullivan, Oriel (2021). The gender division of housework and child care. Teoksessa Norbert F. Schneider & Michaela Kreyenfeld (toim.) *Research handbook on the sociology of the family*. Cелtenham (UK) & Northampton (US): Edward Elgar, 342–354.

Sullivan, Oriel, Billari, Francesco C. & Altintas, Evrim (2014). Fathers' Changing Contributions to Child Care and Domestic Work in Very Low-Fertility Countries: The Effect of Education. *Journal of Family Issues* 35:8, 1048–1065.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2024a). Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2023. ISSN=1798-7830. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 15.10.2024]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cln0594mjl9xu0cutcq51bc6c>

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2024b). Työolot [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 31.12.2023. ISSN=2342-2874. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 15.10.2024]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cluiazmgfsjyu07utsupfs442>

Sutela, Hanna (2023). [Viime vuosien työllisyyskasvu on ollut naisten sekä nuorten ja ikääntyvien miesten varassa](#). Tieto&trendit.

Sutela, Hanna, Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianne (2019). *Digiajan työelämä: Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018*. Helsinki: Tilastokeskus.

Tammelin, Mia, Malinen, Kaisa, Rönkä, Anna, & Verhoef, Melissa (2017). Work schedules and work-family conflict among dual earners in Finland, the Netherlands, and the United Kingdom. *Journal of Family Issues* 38:1, 3-24.

Tammelin, Mia, Mykkänen, Johanna, Sevon, Eija, Murtorinne-Lahtinen, Minna & Rönkä, Anna (2019). Family time negotiations in the context of non-standard work schedules. *Families, Relationships and Societies* 8:1, 121-136.

Winter, Lasse, Tokola, Antti & Garselius, Tatta (2023). Kotitalousvähennyksen vaikutuksia – Torjuuko järjestelmä harmaata taloutta? Verohallinnon selvitys 4/2023. Helsinki: Verohallinto.

Ylikännö, Minna, Pääkkönen, Hannu, & Hakovirta, Mia (2015). Time use of Finnish fathers: Do institutions matter? Teoksessa Guðný Björk Eydal & Tine Rostgaard (toim.) *Fatherhood in the Nordic Welfare States: Comparing Care Policies and Practice*. Bristol: Bristol University Press, 103-120.

Mia Tammelin, Milla Salin, Maiju Laine & Mari Anttila

Lapsiperheiden ajankäyttö ja sen eriarvoisuus 2020-luvun Suomessa

Ajankäyttötutkimuksilla on pitkä historia. Bauman, Bittman ja Gershuny (2019) kuvaavat ajankäyttötutkimuksen juurien ulottuvan aina 1900-luvun alkuun, Pääkkösen (2010) mukaan 'aikabudjettitutkimuksen' juuret ulottuvat tätäkin kauemmas, aina 1800-luvulle asti. Bauman ja kollegat (2019) huomauttavat, että ajankäyttötutkimuksen kehittymisen taustalla oli halu ymmärtää talouden ja työn välistä suhdetta ja optimointia, sekä eri toimintoihin käytettyä aikaa. (Ks. Pääkkönen 2010 ajankäyttötutkimuksen historia.)

Ensimmäiset ajankäyttötutkimukset julkaistiin vuonna 1913 Yhdysvalloissa (Bevans 1913) sekä Britanniassa (Pember-Reeves 1913) ja ne käsittelivät työssäkävien miesten vapaa-ajan käyttöä sekä rahan- ja ajankäytön yhteyksiä perheissä. Monet ajankäyttötutkimuksen tekniikat kehittyivät 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin Neuvostoliitto oli merkittävä maa ajankäyttötutkimuksissa, joskin ajankäyttöä tutkittiin myös Yhdysvalloissa. (Haaramo, Pääkkönen & Niemi 2023.) Ensimmäinen merkittävä Yhdysvalloissa julkaistu ajankäyttötutkimus tehtiin Baumanin ja kollegojen (2019) mukaan vuonna 1934 (Lundberg ym. 1934) ja se koski nimenomaan naisten ja miesten välisiä eroja ajankäytössä. Sitten tutkimusalue on laajentunut ja myös tutkimuskohteet ovat monipuolistuneet. (Ks. Pääkkönen 2010.)

Ajankäyttöaineistojen hyödyntäminen mahdollistaa inhimillisen toiminnan ja sen ajallisen järjestymisen tarkastelun yksityiskohtaisesti (Southerton & Whillians 2024). Tarkastelu tuottaa tietoa paitsi ajankäytöstä, myös ajankäytön eroista esimerkiksi perhemuodon, koulutustason tai sosioekonomisen aseman välillä. Sukupuolten välisen ajankäytön erojen tarkastelulla eri konteksteissa on ollut keskeinen rooli ajankäyttötutkimuksen kehittymisessä (Bauman ym. 2019). Ajankäyttötutkimusta voidaan pitää arjen mikrotason tarkasteluna, jota on mahdollista hyödyntää muun muassa sosiaalisten suhteiden, palkka- ja kotityön, hoivan sekä esimerkiksi terveystyötyymiseen liittyvien erojen ja samankaltaisuuksien ymmärtämiseen.

Ajankäyttöön vaikuttavat useat eri tekijät, kuten perhemuoto, siviilisääty, työmarkkina-asema, tulotaso, koulutus, ammatti, asuinpaikka, asumismuoto

sekä ikä, sukupuoli ja etninen tausta. Ajankäyttöön vaikuttavat edelleen ajalliset tekijät, kuten viikonpäivä ja vuodenaika. (Robinson & Godbey 1999; Oinas 2010.) Tämä kokonaisuus muokkaa aikaan ja sen käyttämiseen kohdistuvia tarpeita sekä sitä, missä määrin aika on 'sidottu' (eng. contracted tai committed time: Robinson & Godbey 1999), mutta myös sitä, missä määrin käytössä on resursseja, kuten taloudellisia resursseja, joiden avulla voidaan ostaa esimerkiksi palveluja.

Perhemuoto on yhteydessä ajankäyttöön monin eri tavoin. Perheenjäseniin liittyy hoivaan ja hoitoon liittyviä tehtäviä, jotka ovat usein sidottuja aikaan (Davies 1994): niitä ei voi lykätä myöhempään samaan tapaan kuin joitakin kodin korjaus- ja kunnossapitotehtäviä usein voi. Karkeasti ottaen voi sanoa, että mitä useampia perheenjäseniä on, sitä enemmän aikaan liittyviä tarpeita on. Lisäksi roolit ja elämänvaihe vaikuttavat usein siihen, millaisissa aikarakenteissa perheen arki toteutuu: palvelut, koulu, työ ja lastenhoito sekä harrastukset vaikuttavat merkittävästi eri toimintojen ajoitukseen ja aikaan kohdentuviin vaatimuksiin.

Ylipäänsä perherakenne, kuten aikuisten lukumäärä ja lasten ikä vaikuttavat ajankäyttöön (esim. Kalenkoski, Ribar & Stratton 2007; Ylikännö 2012). Jos perheessä on kaksi vanhempaa, perheen toimintoihin ja esimerkiksi lastenhoitoon käytettyä aikaa on (periaatteessa) mahdollista jakaa vanhempien välillä tasa-arvoisesti. Käytännössä kuitenkin tiedetään, että sukupuolten välinen työnjako on eriytynyt ja äidit huolehtivat usein lastenhoitoon liittyvistä tehtävistä (Ylikännö 2009; Miettinen & Rotkirch 2012). Yhden vanhemman perheessä esimerkiksi lastenhoito ja kodinhoitoon liittyvät tehtävät kasautuvat yleensä sille vanhemmalle, jonka luona lapsi pääsääntöisesti asuu (Härkönen ym. 2023; Nieuwenhuis & Maldonado 2018).

Tässä artikkelissa tarkastelemme suomalaisten lapsiperheiden kokonaisajankäyttöä ja ajankäytön mahdollista eriarvoisuutta erilaisten lapsiperheiden välillä. Tutkimme sitä, miten lapsiperheiden ajankäyttö jakautuu palkkatyön, kotitöiden, lastenhoidon, vapaa-ajan ja levon välillä. Olemme kiinnostuneita ajankäytön mahdollisesta eriarvoisuudesta lapsiperheiden välillä eli ajankäytön eroista erilaisten perhetyyppien ja sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien lapsiperheellisten välillä. Aineistona käytämme Tilastokeskuksen vuosina 2020–2021 keräämää ajankäyttötutkimusta.

Isät ovat lisänneet vastuunottoa lasten hoivasta ja kotitöistä

Perheiden ajankäyttöä on Suomessa tarkasteltu useista eri näkökulmista. Näitä ovat muun muassa ajankäyttö eri elämänvaiheissa (Piekkola & Ruuskanen 2006), perheenjäsenten ajankäyttö (Garcia ym. 2020a ja 2020b; Ylikännö 2009), ajankäyttö erikokoisissa perheissä (Aalto & Varjonen 2005), ajankäytön muutokset ajallisesti (Miettinen & Rotkirch 2012), ajankäyttö eri viikonpäivinä (Ylikännö 2012, 2014) sekä kiire (Anttila ym. 2007; Anttila ym. 2009; Miettinen & Rotkirch 2012). Tutkimuksissa on niin ikään tarkasteltu ajankäytön yhteyttä hyvinvointiin ja työn ja perheen yhteensovittamiseen (Lammi-Taskula & Närvi 2022; Anttila ym. 2005; Nätti ym. 2012), suhdetta työaikamuotoon (Oinas ym. 2015), kotona työskentelyyn (Nätti ym. 2011) ja myöhempään työuraan (Oinas ym. 2016). Tässä artikkelissa tarkastelemme kokonaisajankäyttöä nimenomaan lapsiperheiden välisen vertailun kautta.

Äitien ja isien ajankäyttöä on tutkittu etenkin 2000-luvun alussa ja 2010-luvun vaihteessa. Tutkimukset osoittavat ajankäytön yhdenmukaistuneen isien ottaessa enemmän vastuuta hoivasta ja kotitöistä. Kouluikäisten lasten äitien ansiotyöhön käyttämä aika on lisääntynyt samalla, kun pienten lasten isät ovat ottaneet enemmän vastuuta lastenhoidosta (Miettinen & Rotkirch 2012). Miettisen ja Rotkirchin (2012) toteuttamassa tutkimuksessa hyödynnetään Tilastokeskuksen vuosina 2009–2010 keräämää päiväkirja-aineistoa sekä haastatteluja. Tutkijat nostavat esille, että ajallisessa tarkastelussa työssäkävien isien ja äitien ansiotyöhön käyttämä työaika on pääosin vähentynyt.

Ansiotyöhön käytetyn ajan vähentymisestä huolimatta vanhempien kokemusta ajankäytöstä leimaa kokemus aikapulasta, vaikka vuosien 1999–2010 välillä jatkuvan kiireen kokemukset vähentyivät 2000-luvun alkuun verrattuna (Miettinen & Rotkirch 2012). Ylikännö (2009) huomauttaa, että sekä isien että äitien vapaa-aika on vähentynyt, mikä voi heijastua kokemuksiin kiireestä ja aikapulasta.

Perheissä eri rooleihin liittyy kulttuurisia oletuksia, jotka vaikuttavat esimerkiksi äitiyteen ja isyyteen liitettäviin tehtäviin ja odotuksiin (Pfau-Effinger 2023; Mustosmäki & Sihto 2019; ks. myös Miettinen ym. tässä kirjassa). Vaikka vanhemmuuteen liittyvät roolit ovat muuttuneet niin Suomessa kuin kansainvälisesti, ovat äidit edelleen pääsääntöisesti vastuussa perheen arjesta ja esimerkiksi lastenhoidosta, sekä perheen arkeen liittyvästä koordinaatiosta ja ns. metatyöstä (Aassve, Fuochi & Mencarini 2014; Duval 2023; Kaufman & Bair 2021).

Ajankäyttöön vaikuttaa äitien ja isien roolien tasa-arvoistuminen. Ylikännö (2009) näkee vuosien 1987–1988 ja 1999–2000 ajankäyttöaineistojen pohjalta viitteitä ”uuden isyyden” mahdollisesta noususta Suomessa. Vaikka isät tekivät äitejä enemmän ansiotyötä ja osallistuivat äitejä vähemmän lastenhoitoon, erot hieman kaventuivat 1990-luvulla. Ajankäytön erojen kaventumista selittää työllisten vanhempien perheissä ansiotyöhön käytetyn ajan kasvu: äitien työaikaan käyttämä aika kasvoi enemmän kuin isien. Lisäksi isien lastenhoitoon käyttämä aika kasvoi yhdeksällä minuutilla ja äitien väheni neljällä minuutilla.

Äitien ja isien ajankäyttöä koskeva tarkastelu osoittaa, että muutos on kuitenkin ollut hidasta (eng. stalled revolution tai lagged adaptation) (Oinas 2010). Oinas (2010) osoitti väitöstutkimuksessaan, että tarkasteltaessa kokonaistyöaikaa, äitien ja isien kokonaistyöaika on yhdenmukainen: isien kokonaistyöajasta suurempi osuus sijoittuu ansiotyön alueelle, äitien puolestaan kotityöhön.

Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että muutokset isien ajankäytössä vaihtelevat sosioekonomisen aseman, etenkin koulutuksen mukaan. Ajankäyttöä Britanniassa tutkinut Henz (2019) toteaa, että isien osallistuminen lastenhoitoon on ollut verrattain vakaata, mutta erityisesti viikonloppupäivien osalta ajankäytössä on eroja. Ylempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvat isät osallistuivat vuonna 2014 enemmän lastenhoitoon kuin vuonna 2000.

Työn luonne ja sosioekonominen asema vaikuttavat erityisesti miesten ajankäyttöön

Perheeseen liittyvien roolien lisäksi ajankäyttöön vaikuttavat myös sosioekonominen asema ja työmarkkina-asema. Oinas, Anttila ja Nätti (2010) ovat tarkastelleet sosiaaliluokan yhteyttä ajankäyttöön Suomessa Tilastokeskuksen vuosina 1999–2000 keräämän ajankäyttöaineiston ja Robinson & Godbeyn (1999) luokittelun pohjalta. He havaitsivat, että ammattiasemalla on vaikutusta ajankäyttöön erityisesti miehillä. Tulosten osalta on kuitenkin huomioitava, että ne koskevat kaikki työssäkäyviä, eivätkä vain lapsiperheitä.

Maanviljelijä- ja yrittäjämiehet tekivät vuosina 1999–2000 työajan pituuden mukaan tarkastellen eniten ansiotöitä ja työskentelivät muita enemmän viikonloppuisin. Palkansaajista ei-manuaalista työtä tekevät miehet työskentelivät keskimäärin sitä kauemmin mitä korkeammassa ammattiasemissa he toimivat. Manuaalisissa töissä miehet taas käyttivät ansiotöihin hieman vähemmän aikaa kuin ylimmissä ammattiasemissa olevat

ei-manuaalista työtä tekevät. Ylemmissä asemissa työskentelevät eivät juuri tehneet ansiotöitä viikonloppuisin. Työntekijäammateissa vuorotyö on yleisempää, mikä selittää suurempaa ansiotyöhön käytettyä aikaa viikonloppuisin. (Oinas ym. 2010.)

Kuitenkin Oinaan, Anttilan ja Nätin (2010) mukaan naisten ajankäyttö oli vuosina 1999–2000 eri ammattiasemien välillä keskenään miehiä samankaltaisempaa. Naiset tekivät kaikissa ammattiasemissa miehiä enemmän kotityötä. Eniten kotitöihin käyttivät aikaa maanviljelijänaiset. Maanviljelijä- ja yrittäjämiehet tekivät kotitöitä palkansaajamiehiä vähemmän, mutta palkansaajamiesten kesken merkittäviä eroja ei ollut. Maanviljelijämiehet kompensoivat pitkiä työpäiviään henkilökohtaisiin tarpeisiin käytetystä ajasta tinkimällä.

Myös ansiotyön tekopaikka voi muovata perheiden ajankäyttöä. Nätti, Tammelin, Anttila ja Ojala (2011) ovat tutkineet kotona tehtävän ansiotyön vaikutuksia ajankäyttöön ja osoittaneet etätöiden tekemisen lisäävän ansiotyöhön käytettyä aikaa ja vähentävän vapaa-aikaa. Näin käy erityisesti ansiotöitä palkatta tekevillä eli esimerkiksi työpäivän jälkeen työskentelyä kotona jatkavilla, mutta myös silloin, kun kotona työskennellään sovitusti työajan puitteissa. Vaikka kotona tehtävä työ on usein tietotyötä, Nätti, Anttila ja Tammelin (2012) eivät havainneet perheiden ajankäyttöä tarkastelleessa tutkimuksessaan merkittäviä eroja tietotyötä ja muita töitä tekevien perheiden ajankäytössä.

Ajankäyttötutkimuksen historiallinen kehittyminen on kytkeytynyt tuotannon ja ajankäytön välisen suhteen ymmärtämiseen. Ajankäyttötutkimus mahdollistaa myös erilaisten muutosten ja interventoiden merkityksen tarkastelun.

Kiinnostava kansainvälinen ajankäyttöön liittyvä esimerkki on Yhdysvalloissa toteutettu tutkimus, jossa tarkasteltiin vähimmäispalkan nostamisen vaikutusta perheiden ajankäyttöön ja erityisesti lastenhoitoon ja lasten kanssa vietettyyn aikaan (Gearhart ym. 2023). Tutkijat havaitsivat, että minimipalkan nostaminen yhdellä dollarilla heijastui myönteisesti matalasti koulutettujen äitien lastenhoitoon käyttämään aikaan, mutta samaa yhteyttä ei havaittu isien osalta. Toisaalta tutkijat havaitsivat, että vastaavaa yhteyttä ei ole yksinhuoltajaperheissä ja otaksuvat tämän johtuvan yksinhuoltajaperheiden tiukasta taloustilanteesta: minimipalkkatason nostaminen ei vaikuta lasten kanssa vietettyyn aikaan, sillä työtunteja ei ole mahdollista vähentää palkkatason nostamisesta huolimatta.

COVID-19-pandemia toimi osaltaan ihmisten ajankäyttöön laajasti vaikuttaneena muutoksena, jonka merkitystä on tarkasteltu myös ajankäyttöaineistojen avulla. Lyttelton ja kollegat (2022) havaitsivat Yhdysvaltoja koskevassa tutkimuksessaan, että pandemia ei lisännyt työllisten vanhempien lastenhoitoon käyttämää aikaa. Pandemian aikana monet vanhemmat kuitenkin siirtyivät etätöihin kotiin ja hoitivat lapsiaan kotona koulujen ja päiväkotien ollessa suljettuina. Erityisesti äidit, jotka työskentelivät kotona, hoitivat lapsia yhtä aikaa työnteon kanssa.

Myös muut tutkimukset (Hjálmsdóttir & Bjarnadóttir, 2021; Giurge ym. 2021) osoittavat koronapandemian vahvistaneen sukupuolten välistä epätasa-arvoa ajankäytössä. Toisaalta Suomessa ajankäyttö näytti tasa-arvoistuneen: miesten ja naisten kokonaistyöaika (eli koti- ja ansiotyöhön käytetty aika) oli historiallisesti ensimmäistä kertaa samalla tasolla (ks. Tilastokeskus, ajankäyttö).

Ajankäytön pääluokat

Hyödynnämme lapsiperheiden ajankäytön tarkastelussa Robinsonin ja Godbeyn (1999) luokittelua ajankäytön pääluokista. Robinsonin ja Godbeyn mukaan ajankäytön pääluokat ovat sopimuksellinen aika tai ansiotyö (eng. contracted time), kotiin ja sen hoitoon liittyvä työ (eng. committed time), henkilökohtainen aika (eng. personal time) ja vapaa-aika (eng. free time). Luokittelu tunnistaa sekä kodin ulkopuolella että kotona tehdyn työn, mutta myös muun ajankäytön (henkilökohtainen aika ja vapaa-aika).

Sopimuksellinen aika, tai ansiotyö, kuvaa ansiotyöhön käytettyä aikaa. Oinas (2010, 15) kiteyttää, että englanninkielinen käsite 'contracted time' korostaa työntekijän ja työnantajan välistä sopimuksellisuutta, ja se sisältää kaikki ansiotyön muodot, kuten ylityöt ja kotona tehdyn etätöiden. Usein ansiotyöhön lasketaan kuuluvaksi myös työmatkat. Ajankäytön toinen pääluokka on kotiin ja sen hoitoon liittyvä niin kutsuttu sitoutunut aika (Oinas 2010, 15). Tämä muodostuu kotityöstä, lastenhoidosta ja ostoksilla käytetystä ajasta, eli perheen kotitöistä ja hoivasta koostuvasta ajasta.

Henkilökohtainen aika sisältää henkilökohtaisiin tarpeisiin, esimerkiksi nukkumiseen ja syömiseen, käytetyn ajan (Robinson & Godbey 1997). Tämä ajankäytön luokka sisältää harkinnanvaraisuutta ja joustavuutta. Vapaa-aikaan määritellään kaikki muu ajankäyttö, kuten harrastukset, seurustelu ja esimerkiksi median käyttö. Tämä ajankäytön luokka sisältää paljon valinnanvapautta. (Oinas 2010, 15–16.) Eri pääluokkien kytkeytyminen valinnanvapauteen on kuitenkin tunnistettava.

Koska päivässä on tietty määrä minutteja ja tunteja, yhteen ajankäytön luokkaan käytetty aika vaikuttaa siihen, miten paljon muihin ajankäytön luokkiin on mahdollista käyttää aikaa. Esimerkiksi, mitä enemmän aikaa on sidottu sopimukselliseen ja sitoutuneeseen aikaan – eli ansiotyöhön sekä kodin- ja lastenhoitoon – sitä vähemmän aikaa on käytettävissä vaikkapa vapaa-aikaan (ks. esim. Gershuny 2000, 2012; Southerton & Whillans 2024). Näin ollen erilaisissa rooleissa on erilaiset mahdollisuudet vaikuttaa omaan ajankäyttöön.

Robinsonin ja Godbeyn (1997; ks. Oinas 2010, 16–17) mukaan päivittäiseen ajankäyttöön liittyy useita sitä määrittäviä tekijöitä. Näitä ovat biologiset tekijät, roolitekijät, asema- ja statustekijät, ympäristötekijät ja ajalliset tekijät. Biologisiin tekijöihin on liitetty sukupuoli, ikä ja etninen alkuperä, rooleihin muun muassa työaika, siviilisääty ja perheasema. Asemaan tai statukseen liittyy koulutus, tulot ja ammatti, ympäristötekijöihin puolestaan asuinalue, asumismuoto ja maantieteellinen sijainti. Ajalliset tekijät ovat viikonpäivä, vuodenaika ja vuosi, eli ajankäytön sijoittuminen temporaalisesti. Tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita erityisesti biologisista ja roolitekijöistä sekä asema- ja statustekijöistä.

On selvää, että ajankäyttö ei aina ole selkeärajaista. Toimintoja voidaan tehdä samaan aikaan, mutta myös se, millä tasolla ajankäyttöä mitataan, vaikuttaa ajankäytöstä saatavaan kuvaan. Esimerkiksi digitalisaatio on usein merkinnyt sitä, että kotiin ja sen hoitoon liittyviä tehtäviä voidaan hoitaa samanaikaisesti ansiotyön kanssa (Tammelin 2018), mitä työn ja muun elämän yhteensovittamista koskevissa tutkimuksissa kutsutaan elämänalueiden 'läikkymiseksi'. Niin ikään henkilökohtaisen ajan ja vapaa-ajan – taikka vapaa-ajan ja perheen parissa vietetyn ajan – välinen ero on jossain määrin keinotekoinen: samaan aikaan voidaan tehdä useampia toimintoja ja lastenhoitoon sisältyy usein seurustelua. Toisaalta karkea luokittelu tunnistaa hyvin ajankäytön pääluokat, mikä soveltuu hyvin omaan tarkasteluun.

Tutkimustehtävä, muuttujat ja menetelmät

Seuraavassa tarkastelemme suomalaisten lapsiperheiden kokonaisajankäyttöä ja ajankäytön mahdollista eriarvoisuutta lapsiperheiden välillä. Tutkimme sitä, miten lapsiperheiden ajankäyttö jakautuu ansiotyön, kotitöiden, lastenhoidon, vapaa-ajan ja levon välillä. Olemme kiinnostuneita ajankäytön mahdollisesta eriarvoisuudesta lapsiperheiden välillä eli ajankäytön eroista äitien ja isien sekä erilaisiin perhetyyppeihin ja sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien lapsiperheellisten välillä. Aineistona käytämme Tilastokeskuksen

vuosina 2020–2021 keräämää ajankäyttötutkimusta. Aineistoa on kuvattu tarkemmin tämän teoksen johdannossa.

Hyödynnämme ajankäytön tarkastelussa edellä kuvattua Robinsonin ja Godbeyn (1997) luokittelua ajankäytön pääluokista. Olemme tehneet Robinsonin ja Godbeyn luokittelusta oman sovelluksen, joka huomioi paremmin lapsiperheiden ajankäytön eri luokat. Nämä sovelletut ajankäytön luokat ovat: ansiotyö (sisältää myös opiskelun), kotityöt, lastenhoito, vapaa-aika ja lepo. Suurin ero Robinsonin ja Godbeyn (1997) luokitteluun on kotitöiden ja lastenhoidon erottaminen omiksi luokikseen, jotta saamme yksityiskohtaisempaa tietoa lapsiperheiden ajankäytöstä.

Ajankäytön mahdollista eriarvoisuutta lapsiperheiden kesken tarkastelemme analysoimalla ajankäytön eroja sukupuolten välillä sekä erilaisissa perhetilanteissa ja sosioekonomisissa ryhmissä. Sukupuolen osalta olemme kiinnostuneita ajankäytön eroista äitien ja isien välillä. Erilaisten perhetilanteiden osalta huomioimme perhetyypin ja perhevaiheen. Perhetyypeistä vertaamme kahden vanhemman perheitä ja yksinhuoltajaperheitä. Perhevaihetta mittaamme kotitalouden nuorimman lapsen iällä ja erottelemme toisistaan vauvaperheet (kotitalouden nuorin lapsi 0–2-vuotias), pikkulapsiperheet (kotitalouden nuorin lapsi 3–6-vuotias), kouluikäisten lasten perheet (kotitalouden nuorin lapsi 7–12-vuotias) ja teini-ikäisten lasten perheet (kotitalouden nuorin lapsi 13–17-vuotias).

Sosioekonomisten ryhmien osalta analysoimme ajankäytön eroja koulutuksen, työmarkkina-aseman, sosioekonomisen aseman ja kotitalouden tulojen mukaan. Koulutuksen osalta erottelemme korkeintaan toisen asteen, alemman korkea-asteen ja ylemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneet. Työmarkkina-aseman osalta vertaamme työssäkävien ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien ajankäytön eroja. Työttömiä oli aineistossa niin vähän (n=29), ettei heitä ollut mahdollista analysoida omana ryhmänään.

Sosioekonomista asemaa käytämme tarkastellaksemme ajankäytön eroja erityisesti työssäkävien ryhmän sisällä. Muuttujan luokat ovat yrittäjä, työntekijä, alempi toimihenkilö, ylempi toimihenkilö ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleva. Tuloja mittaamme kotitalouden valtion veronalaisista tuloista muodostetuilla tuloviiidenneksillä.

Otamme analyysiin mukaan vain ne tapaukset, joilta löytyy tieto kaikista käyttämistämme muuttujista. Tämän rajauksen jälkeen tapausmäärä on 1106. Käyttämiemme muuttujien osalta on huomioitava, että aineistossa on hyvin vähän yksinhuoltajia (n=66). Yksinhuoltajien osalta saamiamme tuloksia ei voi yleistää.

Analyysimenetelminä hyödynnämme kuvailevia tilastollisia menetelmiä. Tutkimme lapsiperheiden ajankäytön jakautumista eri ajankäyttöluokkiin yleisellä tasolla keskiarvojen kautta eli sitä, kuinka monta minuuttia vuorokaudessa lapsiperheet käyttävät aikaa ansiotyöhön, kotitöihin, lastenhoitoon, vapaa-aikaan ja lepoon.

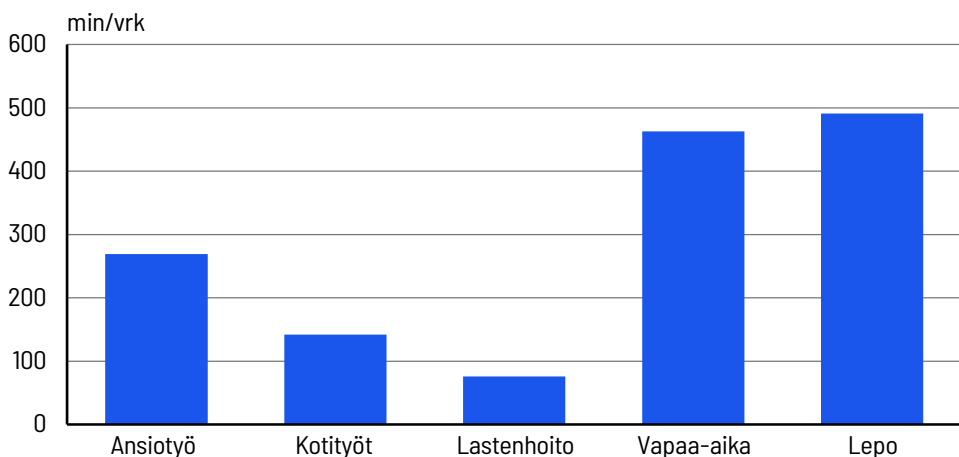
Tutkittaessa ajankäytön eroja sukupuolten välillä sekä erilaisissa perhetilanteissa ja sosioekonomisissa ryhmissä käytämme analyysimenetelmänä yksisuuntaista varianssianalyysia. Yksisuuntainen varianssianalyysi perustuu selittävän muuttujan luokkien ryhmäkeskiarvojen analyysiin sekä sen tarkasteluun, eroavatko ryhmien ryhmäkeskiarvot tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Ryhmäkeskiarvo kertoo, kuinka monta minuuttia vuorokaudessa kukin selittävän muuttuja luokka keskimäärin käyttää tiettyyn ajankäyttöluokkaan aikaa. Analyyseissa on käytetty painomuuttujana otoskokoon vakioitua kalibroituja päiväkirjapainoa.

Lapsiperheiden ajankäyttö eri pääluokkien mukaan

Aloitamme lapsiperheiden ajankäytön tarkastelun tutkimalla sitä, kuinka paljon lapsiperheet ylipäänsä käyttävät aikaa eri ajankäyttöluokkiin. Tarkasteltavat ajankäyttöluokat ovat ansiotyö, kotityöt, lastenhoito, vapaa-aika ja lepo. Tulosten mukaan suomalaiset lapsiperheet käyttävät selvästi eniten aikaa vuorokaudessa lepoon (keskimäärin 490 minuuttia) ja vapaa-aikaan (keskimäärin 463 minuuttia) (kuvio 1).

Kuvio 1.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö eri ajankäyttöluokkien mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Lapsiperheitä koskevassa julkisessa keskustelussa korostuu monesti ajatus lapsiperhe-elämänvaiheesta elämän ruuhkavuosina, jolloin lähes kaikki aika kuluu ansiotyöhön sekä kotitöistä ja lastenhoidosta huolehtimiseen. Kuviosta 1 käy ilmi, että tämä narratiivi ei pidä täysin paikkaansa. Huomattavaa kuitenkin on, että tässä tarkastelussa ovat mukana kaikki lapsiperheet, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi ja ajankäytössä saattaa olla huomattaviakin eroja erilaisten lapsiperheiden välillä.

Kolmanneksi eniten aikaa suomalaiset lapsiperheet käyttävät ansiotyöhön – noin neljä ja puoli tuntia vuorokaudessa. Ansiotyöhön käytetyn ajan vähyyttä selittää se, että keskimääräisessä ajankäytössä on mukana myös vapaapäivät ja loma-ajat. Lisäksi analyysissa on mukana myös vanhempia, jotka eivät käy töissä esimerkiksi työttömyyden takia, mikä laskee lapsiperheiden ansiotyöhön käytettyä aikaa yleisellä tasolla.

Selvästi vähiten aikaa lapsiperheet käyttävät lastenhoitoon (keskimäärin 76 minuuttia) ja kotitöiden tekemiseen (keskimäärin 142 minuuttia). Lastenhoitoon käytetään siis keskimäärin aikaa runsas tunti päivässä, mutta erot erilaisten lapsiperheiden välillä ovat oletettavasti suuria; lastenhoitoon käytettyyn aikaan vaikuttanee esimerkiksi lapsen ikä.

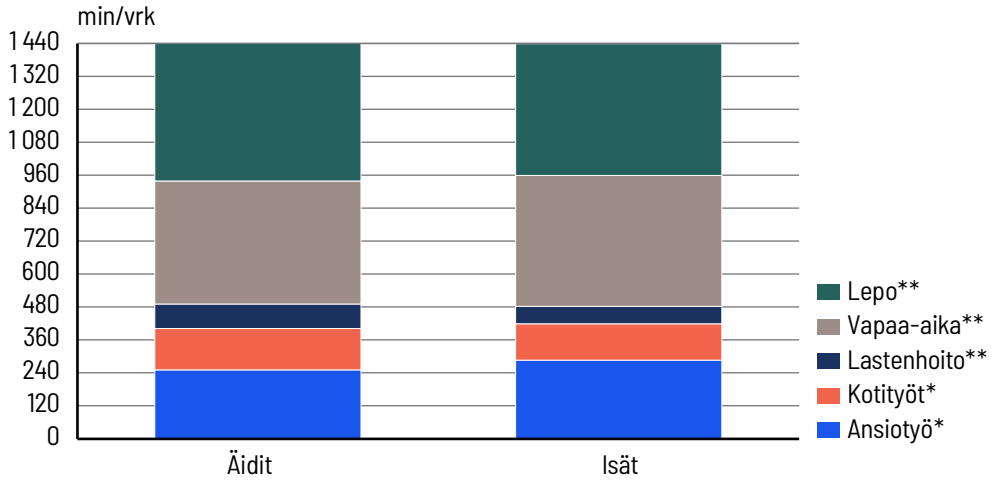
Seuraavaksi tutkimmekin tarkemmin sitä, miten lapsiperheiden ajankäyttö eroaa erilaisten tekijöiden suhteen. Tarkastelemme ensin ajankäytön sukupuolittuneisuutta ja sen jälkeen ajankäytön eroja erilaisissa perhetilanteissa ja sosioekonomisissa ryhmissä.

Isillä on äitejä enemmän ansiotöitä – ja vapaa-aikaa

Kuviosta 2 käy ilmi ajankäytön sukupuolittuneisuus eli erot äitien ja isien välillä. Tulosten mukaan äitien ja isien ajankäyttö suomalaisissa lapsiperheissä eroaa toisistaan monessa suhteessa. Äidit käyttävät isiä enemmän aikaa kotitöiden tekoon, lastenhoitoon ja lepoon. Suomalaiset äidit käyttävät vuorokaudessa noin 26 minuuttia enemmän aikaa lastenhoitoon, noin 18 minuuttia enemmän aikaa kotitöiden tekoon ja noin 20 minuuttia enemmän aikaa lepoon kuin suomalaiset isät. Isät puolestaan käyttävät äitejä enemmän aikaa ansiotyöhön ja vapaa-aikaan: isien ansiotyöhön käyttämä aika on noin 35 minuuttia ja vapaa-aikaan käyttämä aika noin 29 minuuttia pidempi kuin äitien. (Kuvio 2.)

Kuvio 2.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö sukupuolen mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

$p < 0.001^{***}$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.05^{*}$

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

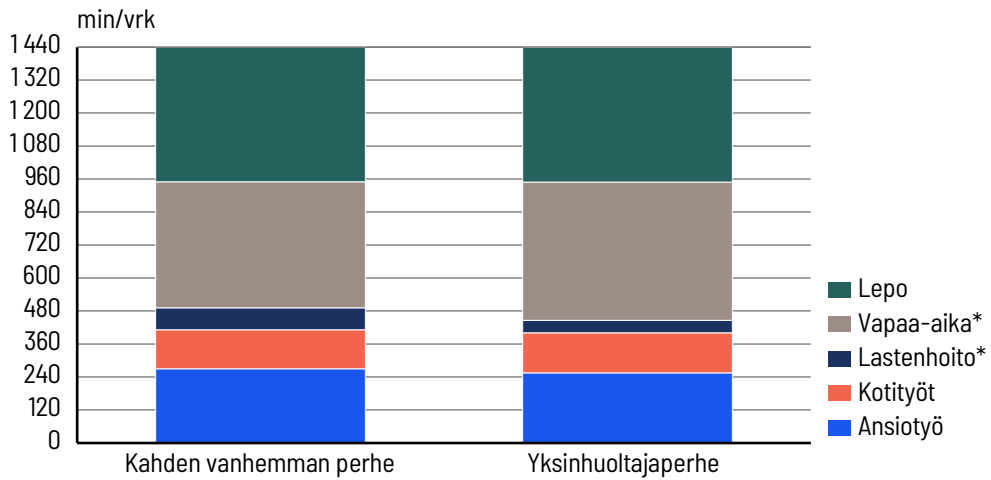
Yhden ja kahden vanhemman perheissä ajankäyttö jakautuu melko samalla tavoin

Kuviossa 3 on esitetty lapsiperheiden ajankäyttö perhetyypin mukaan: kahden vanhemman perheiden ajankäyttö ja yksinhuoltajaperheiden ajankäyttö. Ajankäyttö lastenhoitoon ja vapaa-aikaan eroaa perhetyypin mukaan: ajankäyttötutkimuksen mukaan yksinhuoltajaperheet käyttävät kahden vanhemman perheitä huomattavasti enemmän aikaa vapaa-aikaan. Sen sijaan lastenhoitoon kahden vanhemman lapsiperheissä käytetään selvästi enemmän aikaa kuin yksinhuoltajaperheissä, kahden vanhemman perheissä noin 79 ja yksinhuoltajaperheissä noin 46 minuuttia vuorokaudessa.

Selitys vähäisiin eroihin perhetyyppien välillä voi olla osittain se, että yksinhuoltajia on ajankäyttöaineistossa vähän, tapausmäärän ollessa vain 66. Havainto on ristiriitainen aiempien yksinhuoltajavanhempien kokemuksia tarkastelleiden tutkimustulosten kanssa, jotka kertovat erityisesti yksinhuoltajien kokevan aikaristiriitoja ja kuormitusta useiden roolien samanaikaisuudesta (Moilanen ym. 2019).

Kuvio 3.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö perhetyypin mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

p<0.001***, p<0.01**, p<0.05*

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Vanhempien ajankäyttö vaihtelee perhevaiheen mukaan ja on sukupuolittuneinta vauva- ja pikkulapsiperheissä

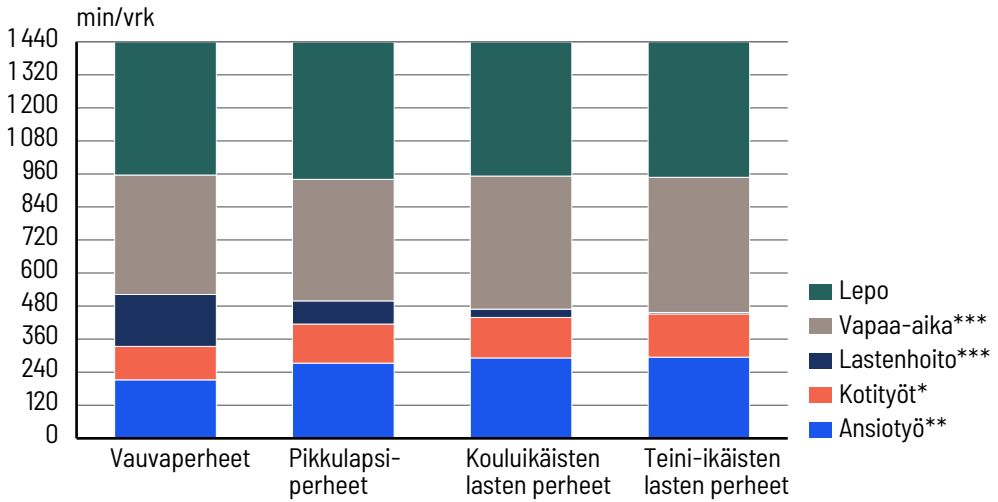
Seuraavaksi tarkastelemme suomalaisten lapsiperheiden ajankäytön eroja lasten iän mukaan (kuvio 4). Erottelemme perhevaiheet nuorimman lapsen iän mukaan: vauvaperheet (kotitalouden nuorin lapsi 0–2-vuotias), pikkulapsiperheet (kotitalouden nuorin lapsi 3–6-vuotias), kouluikäisten lasten perheet (kotitalouden nuorin lapsi 7–12-vuotias) ja teini-ikäisten lasten perheet (kotitalouden nuorin lapsi 13–17-vuotias).

Vauvaperheiden ajankäyttö eroaa huomattavasti muiden perhevaiheiden ajankäytöstä; vauvaperheissä käytetään yli kaksinkertainen määrä aikaa (keskimäärin 188 minuuttia vuorokaudessa) lastenhoitoon muihin perhevaiheisiin verrattuna. Toiseksi vauvaperheissä käytetään muita perhevaiheita vähemmän aikaa niin ansiotyöhön, kotitöiden tekoon kuin vapaa-aikaankin. Näihin kaikkiin käytetty aikaa kasvaa, mitä vanhempi kotitalouden nuorin lapsi on.

Lastenhoitoon käytettävä aika vähenee selvästi kotitalouden nuorimman lapsen iän noustessa, ja teini-ikäisten lasten perheissä lastenhoitoon käytetään enää keskimäärin viisi minuuttia vuorokaudessa. Siten erot ajankäytössä ovat erittäin suuria vauvaperheiden ja teini-ikäisten lasten perheiden välillä: teini-ikäisten lasten perheissä käytetään ansiotyöhön noin 83 minuuttia, vapaa-aikaan noin 57 minuuttia ja kotitöihin noin 35 minuuttia enemmän aikaa vuorokaudessa kuin vauvaperheissä.

Kuvio 4.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö perhevaiheen mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

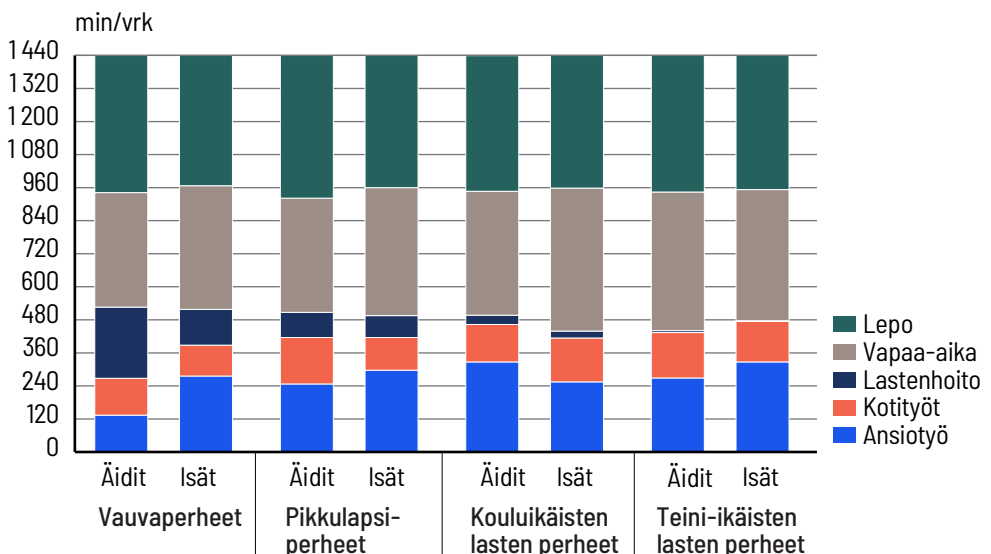
p<0.001***, p<0.01**, p<0.05*

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Edellisten havaintojen (kuvio 4) perusteella katsomme seuraavaksi tarkemmin ajankäyttöä eri perhevaiheissa sukupuolittain. Tulokset osoittavat ajankäytön sukupuolittuneisuuden vauva- ja pikkulapsiperheissä: näissä elämänvaiheissa äidit käyttävät isiä selvästi enemmän aikaa niin lastenhoitoon kuin kotitöidenkin tekoon, kun taas isät käyttävät äitejä enemmän aikaa ansiotyöhön ja vapaa-aikaan. (Kuvio 5.)

Kuvio 5.

Ajankäyttö perhevaiheen mukaan sukupuolittain 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

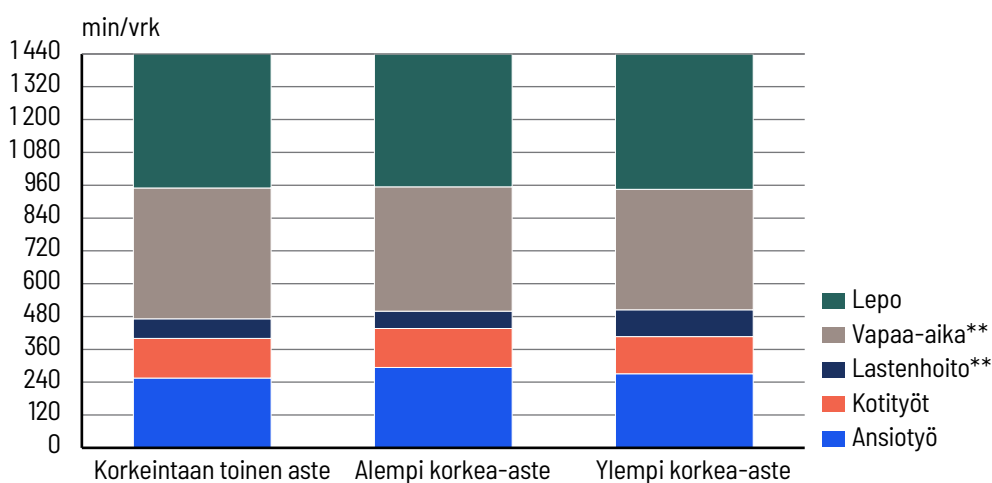
Sen sijaan kouluikäisten lasten ja teini-ikäisten lasten perheissä äitien ja isien ajankäyttö on selvästi yhtenäisempää, lukuun ottamatta vapaa-aikaa, johon isät käyttävät äitejä enemmän aikaa. Yksittäinen mielenkiintoinen huomio on, että kouluikäisten lasten perheissä isät käyttävät äitejä enemmän aikaa kotitöiden tekoon. Kuviossa 5 kaikki muut erot ovat tilastollisesti merkitseviä paitsi levon osalta ja ansiotyössä isillä.

Korkeasti koulutetut käyttävät verraten paljon aikaa lastenhoitoon

Koulutuksen mukaisessa tarkastelussa lapsiperheiden ajankäytössä on eroja vain lastenhoidon ja vapaa-ajan osalta. Sen sijaan ansiotyön, kotitöiden tai levon suhteen eroja ajankäytössä ei ole. Lastenhoidon osalta tulokset osoittavat, että ylemmän korkea-asteen suorittaneet eroavat kahdesta muusta koulutusluokasta siten, että korkeimmin koulutetut käyttävät muita enemmän aikaa lastenhoitoon (ks. myös Miettisen ym. artikkeli tässä teoksessa). (Kuvio 6.)

Kuvio 6.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö koulutuksen mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

$p < 0.001^{***}$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.05^{*}$

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Ylemmän korkea-asteen suorittaneet käyttävät keskimäärin 98 minuuttia vuorokaudessa aikaa lastenhoitoon, mikä on 34 minuuttia enemmän kuin alemman korkea-asteen suorittaneilla ja 26 minuuttia enemmän kuin korkeintaan toisen asteen suorittaneilla. Vapaa-aikaan käytettävä aika puolestaan vähentyy koulutustason noustessa: eniten aikaa vapaa-aikaan käyttävät matalimmin koulutetut ja vähiten korkeimmin koulutetut. Ero ajankäytössä näiden ryhmien välillä on 38 minuuttia. Koulutuksen osalta havaitut tulokset voivat johtua ainakin osittain sukupuolten välisistä

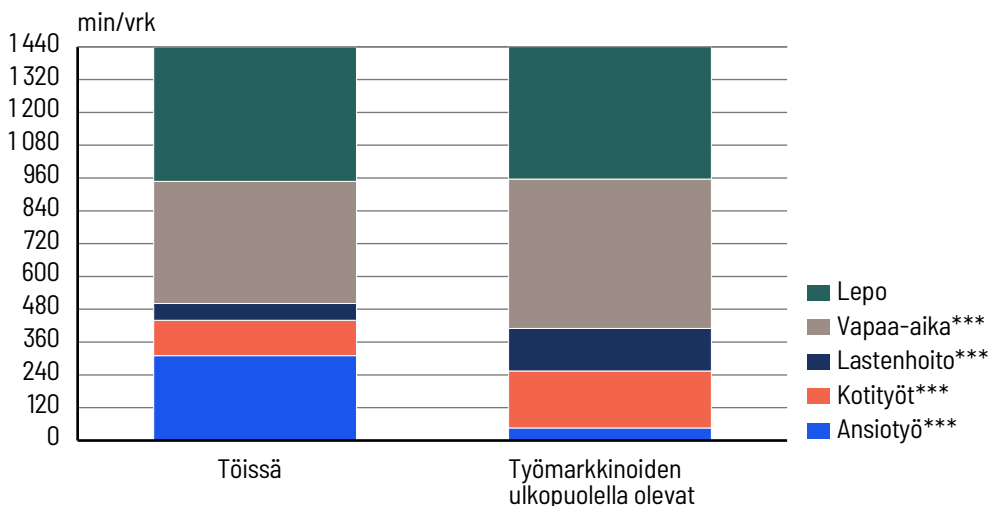
koulutuksellisista eroista, sillä aineistossa äidit ovat isiä selvästi useammin korkeasti koulutettuja.

Työmarkkina-aseman osalta erot ajankäytössä selittyvät työssäkäyntiin käytetyllä ajalla

Seuraavaksi tarkastelemme lapsiperheiden ajankäytön eroja työmarkkina-aseman mukaan. Hyvin ymmärrettävästi työssäkävien ajankäyttö eroaa huomattavasti työmarkkinoiden ulkopuolella olevien ajankäytöstä, koska ansiotyö on yksi tarkasteltavista ajankäytön muodoista. (Kuvio 7.)

Kuvio 7.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö työmarkkina-aseman mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

$p < 0.001^{***}$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.05^{*}$

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

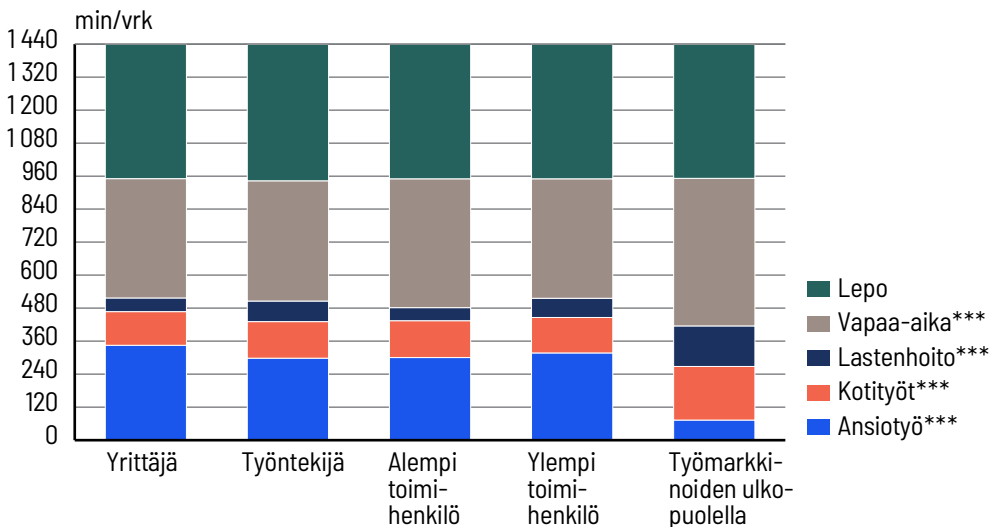
Koska ansiotyö vie työssäkävien aikaa, on työssäkävillä selvästi vähemmän aikaa käytettävissä muihin toimintoihin kuin työmarkkinoiden ulkopuolella olevilla. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi siinä, että työssäkävät käyttävät selvästi vähemmän aikaa kotitöiden tekoon, lastenhoitoon ja vapaa-aikaan (ks. myös Miettisen ym. artikkeli tässä teoksessa). Lastenhoitoon käytetyn ajan ero selittynee sillä, että työmarkkinoiden ulkopuolella olevien ryhmään lukeutuu lastaan kotona hoitavat vanhemmat.

Lapsiperheiden ajankäyttö ei juuri vaihtele sosioekonomisen aseman tai tulotason mukaan

Lapsiperheiden ajankäyttö sosioekonomisen aseman mukaan käy ilmi kuvioista 8. Tässä kuviossa kiinnostuksen kohteena on ensisijaisesti työssäkäyvien ajankäytön erot sosioekonomisen aseman mukaan.

Kuvio 8.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö sosioekonomisen aseman mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

$p < 0.001^{***}$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.05^{*}$

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tulokset osoittavat, että sosioekonomiset ryhmät eroavat toisistaan kaikkien muiden ajankäytön luokkien paitsi levon suhteen. Ansiotyöhön käyttävät eniten aikaa yrittäjät, keskimäärin 345 minuuttia vuorokaudessa, kun taas vähiten aikaa ansiotyöhön käyttävät työntekijät ja alemmat toimihenkilöt, kummatkin suunnilleen 299 minuuttia vuorokaudessa.

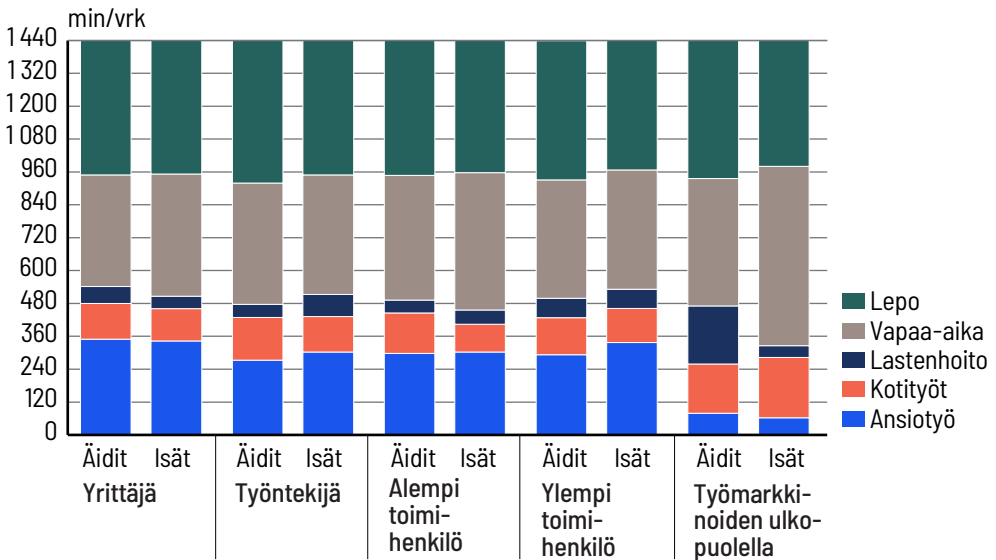
Kotitöiden osalta minuuttierot sosioekonomisten ryhmien välillä eivät ole suuria, vaikkakin tilastollisesti merkitseviä. Eniten aikaa kotitöihin käyttävät työntekijät ja alemmat toimihenkilöt, ja vähiten puolestaan yrittäjät.

Lastenhoidon osalta mielenkiintoista on, että eniten aikaa siihen käytettävät työntekijät (keskimäärin 75 minuuttia vuorokaudessa) ja ylempät toimihenkilöt (keskimäärin 70 minuuttia vuorokaudessa), yrittäjien ja alemmien toimihenkilöiden käyttäessä selvästi vähemmän aikaa lastenhoitoon, suunnilleen 50 minuuttia vuorokaudessa.

Seuraavaksi katsomme hieman tarkemmin sosioekonomisen aseman mukaisia ajankäytön eroja sukupuolittain. Tulokset on esitetty kuviossa 9.

Kuvio 9.

Ajankäyttö sosioekonomisen aseman mukaan sukupuolittain 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Mielenkiintoinen havainto on, että sosioekonomisten ryhmien välillä on jonkin verran eroja sen suhteen, missä määrin ajankäyttö on sukupuolittunutta. Yrittäjä-äitien ja -isien välillä ei ole eroja ansiotyöhön käytetyssä ajassa, mutta yrittäjä-äidit käyttävät isiä enemmän aikaa sekä lastenhoitoon että kotitöihin, kun taas isät käyttävät enemmän aikaa vapaa-aikaan. Työntekijöiden osalta eroja löytyy kolmen ajankäytön luokan suhteen: äidit käyttävät isiä enemmän aikaa kotitöihin, ja isät puolestaan ansiotyöhön ja lastenhoitoon, mikä on erittäin mielenkiintoinen tulos.

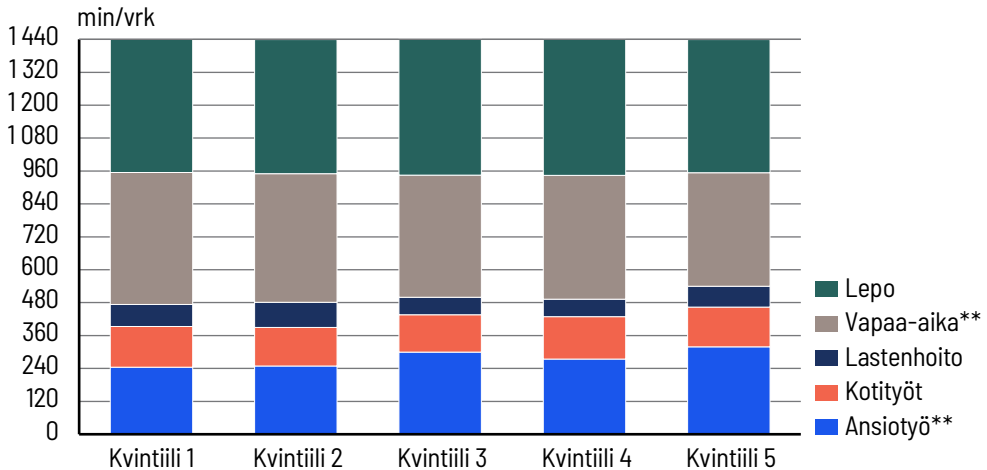
Alempien toimihenkilöiden osalta suurempia eroja löytyy kotitöiden ja vapaa-ajan osalta, äitien käyttäessä enemmän aikaa kotitöihin ja isät vapaa-aikaan. Ylempillä toimihenkilöillä mielenkiintoinen havainto on, että lastenhoidon ja vapaa-ajan osalta äitien ja isien välillä ei ole eroja ajankäytössä ja myös kotitöiden osalta erot ovat hyvin pieniä. Ansiotyöhön isät sen sijaan käyttävät äitejä enemmän aikaa.

Kuviossa 9 kaikki erot ovat tilastollisesti merkitseviä paitsi levon osalta ja äideillä vapaa-ajassa.

Viimeiseksi tarkastelemme lapsiperheiden ajankäyttöä kotitalouden tulojen perusteella muodostettujen tulotason mukaisten tuloviidennesten eli tulokvintiilien kautta (kuvio 10).

Kuvio 10.

Suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö kotitalouden tulojen mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

p<0.001***, p<0.01**, p<0.05*

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Hieman yllättävä tulos on, että lapsiperheiden ajankäyttö ei juurikaan näytä vaihtelevan tulojen mukaan. Eroja ei ole kotitöihin, lastenhoitoon eikä lepoon käytettävän ajan suhteen. Sen sijaan ansiotyöhön käytetty aika kasvaa sitä mukaa, mitä korkeampaan tulokvintiiliin siirrytään, lukuun ottamatta tulokvintiilejä 3 ja 4. Tulos on looginen, sillä alimpiin tulokvintiileihin kuuluu todennäköisemmin kotitalouksia, joissa ainakin toinen vanhemmista on työttömänä tai työmarkkinoiden ulkopuolella.

Isien ja äitien ajankäytön eriarvoisuus on suurinta lasten ollessa pieniä – myöhemmin erot tasaantuvat

Kiinnostuksemme kohteena tässä tutkimuksessa oli tunnistaa vanhempien eroja ajankäytössä sukupuolen, erilaisten perhetyyppien ja sosioekonomisten ryhmien välillä. Tarkastelun avulla tuotetaan tietoa äitiyteen ja isyyteen liittyvistä käytännöistä eri perhevaiheissa sekä sosioekonomisissa ryhmissä. Vaikka kaikilla on yhtäläisesti käytössään vuorokauden 24 tuntia, on kiinnostavaa tarkastella lapsiperheiden ajankäytössä olevia eroja.

Tulokset osoittivat, että ajankäytön eroja löytyy erityisesti sukupuolen ja erilaisten perhetilanteiden osalta. Vaikka aikaisemmissa tutkimuksissa (Ylikännö 2009; Oinas 2010; Miettinen & Rotkirch 2012) on korostettu ajankäytön sukupuolittuneisuuden vähentymistä äitien lisääntyneen ansiotyön ja isien lisääntyneen lastenhoidon vuoksi, tuloksemme osoittavat, että erot äitien ja isien ajankäytössä eivät ole kuitenkaan täysin hävinneet (ks. myös Miettinen ym. artikkeli tässä teoksessa). Äidit käyttävät edelleen isiä enemmän aikaa niin lastenhoitoon kuin kotitöihin ja isät puolestaan ansiotyöhön.

Mielenkiintoinen tulos ajankäytön sukupuolittuneisuuden osalta kuitenkin on, että äitien ja isien ajankäytön eriarvoisuus näyttää kasautuvan tiettyihin perhevaiheisiin: äitien ja isien ajankäytön erot ovat suurimmallaan silloin, kun kotitaloudessa on alle kouluikäisiä lapsia. Sen sijaan kouluikäisten ja teini-ikäisten lasten perheissä äitien ja isien ajankäyttö on huomattavasti yhtenäisempää.

Selitys tälle tulokselle löytyy mitä ilmeisimmin siitä, että erityisesti vauvaperheissä, mutta myös pikkulapsiperheissä ylipäänsä suurempi osa ajankäytöstä menee lastenhoitoon, koska nuoremmat lapset vaativat enemmän hoivaa kuin vanhemmat. Tämä tulee hyvin ilmi myös tuloksestamme, jonka mukaan teini-ikäisten lasten perheissä lastenhoitoon käytetään keskimäärin vain viisi minuuttia vuorokaudessa.

Ajankäytössä näyttää olevan lastenhoidon osalta eroja myös sen suhteen, onko kyse yhden vai kahden vanhemman perheistä. Tulos ei aiemman tutkimustiedon valossa ole yllättävä. Yksinhuoltajaperheissä esimerkiksi lastenhoitoon käytettävää aikaa ei ole mahdollista jakaa toisen vanhemman kanssa yhtä helposti kuin kahden vanhemman perheissä. Yksinhuoltajilla onkin usein kahden vanhemman perheitä vähemmän aika- ja hoivaresursseja käytettävissään, jolloin heillä on myös vähemmän vapausasteita sen suhteen, mihin he käyttävät aikaansa (Nieuwenhuis & Maldonado 2018; Moilanen 2019). Tämä näkyy selvästi siinä, kuinka suuri ero ajankäytössä on lastenhoidon osalta yksinhuoltajaperheiden ja kahden vanhemman perheiden välillä: kahden vanhemman perheissä lastenhoitoon käytetään keskimäärin 79 ja yksinhuoltajaperheissä 46 minuuttia vuorokaudessa. Saamiemme tulosten osalta on kuitenkin huomioitava yksinhuoltajien pieni tapausmäärä (n=66), joten yksinhuoltajien osalta tulokset ovat vain suuntaa antavia.

Todellisuudessa ero tuskin on näin suuri, sillä myös yksinhuoltajaperheissä toinen vanhempi saattaa osallistua vähintään jossain määrin lastenhoitoon, vaikka ei samassa kotitaloudessa asukaan. Näin voidaan olettaa erityisesti niissä tilanteissa, joissa lapsi asuu osan ajastaan toisen vanhemman luona. Lisäksi lastenhoitoon käytetyn ajan eroa selittää se, että ajankäyttöaineistossa

perhetyypit eroavat toisistaan sen suhteen, minkä ikäisiä lapsia heillä on: kahden vanhemman perheissä on yksinhuoltajaperheitä selvästi useammin alle kouluikäisiä lapsia, kun taas yksinhuoltajaperheissä on kahden vanhemman perheitä useammin kouluikäisiä ja teini-ikäisiä lapsia. Tämä selittää myös sitä, miksi yhden vanhemman perheissä käytetään kahden vanhemman perheitä enemmän aikaa vapaa-aikaan.

Hieman yllättävänäkin tuloksena voidaan pitää sitä, että lapsiperheiden ajankäytössä ei löytynyt merkittäviä eroja koulutuksen ja kotitalouden tulojen mukaan. Saamamme tulos on kuitenkin positiivinen, sillä se osoittaa, että suomalaisten lapsiperheiden ajankäyttö ei ole eriarvoista näiden tekijöiden suhteen. Jonkin verran eriarvoisuutta ajankäytössä on sen sijaan havaittavissa työmarkkina-aseman ja sosioekonomisen aseman suhteen. Työmarkkina-aseman osalta erot ajankäytössä ovat ymmärrettäviä, sillä ansiotyöhön käytetty aika on yksi tarkastelemistamme ajankäytön pääluokista, jolloin työssäkäyvien ansiotyöhön käyttämä aika on luonnollisesti pois kaikesta muusta ajankäytöstä.

Sosioekonomisen aseman suhteen mielenkiintoinen tulos on, että yrittäjät käyttävät muita enemmän aikaa ansiotyöhön. Toinen huomionarvoinen havainto liittyy siihen, että yrittäjien osalta ansiotyöhön käytetty aika ei ollut sukupuolittunutta vaan yrittäjäisät ja -äidit käyttivät siihen suunnilleen yhtä paljon aikaa. Kansainvälisessä tutkimuksessa (Cesaroni, Pediconi & Sentuti 2018; Gimenez-Nadal ym. 2012) on tunnistettu, että yrittäjäisyys voi etenkin äideille olla tapa yhdistää ansiotyö ja lastenhoito, mutta tulokset eivät viittaa siihen, että näin olisi myös Suomessa.

Lisäksi mielenkiintoinen havainto on, että työntekijäisät käyttävät työntekijä-äitejä enemmän aikaa lastenhoitoon. Tämä kuitenkin johtunee ainakin osittain siitä, että ajankäyttöaineistossa työntekijäasemassa olevien isien lapset ovat selvästi nuorempia kuin työntekijäasemassa olevien äitien lapset: isistä 58 prosentilla kotitalouden nuorin lapsi on alle kouluikäinen, kun äideillä vastaava osuus on vain 24 prosenttia.

Ajankäyttötutkimukset tuottavat yksityiskohtaista tietoa eri toimintoihin käytetystä ajasta. Kuten mihin tahansa tutkimukseen, myös ajankäyttötutkimukseen liittyy joitakin heikkouksia, jotka on syytä huomioida. Tässä tarkastelussa teemme katsauksen ajankäyttöön yleensä. Yksityiskohtaisempi tarkastelu, muun muassa toimintojen ajoituksen mukaan, saattaisi hieman muuttaa nyt saatua kuvaa. Toisaalta tavoitteemme on nimenomaan tarkastella ajankäyttöä yleensä. Edelleen olemme tarkastelleet ajankäyttöä pääasiallisen toiminnan mukaan. Kiinnostavaa olisi toteuttaa sama tarkastelu huomioiden sekä pääasiallinen että toissijainen toiminta.

Doucet (2023) on koonnut yhteen ajankäyttöaineistoja ja -tutkimusta koskevaa kritiikkiä huomauttaen, että erityisesti hoivaan liittyen ajankäyttötutkimuksella on tiettyjä rajoitteita. Hoivatehtävät, kuten vaikkapa lastenhoito, tapahtuu usein samaan aikaan jonkin muun tekemisen kanssa. Näitä päällekkäisiä kategorioita ja toimintojen samanaikaisuutta voidaan vain rajallisesti huomioida ajankäyttötutkimuksissa. Lisäksi aikaan kytkeytyy aina paitsi määrällinen, myös laadullinen ominaisuus, jota ei tavoiteta kvantifioimalla toimintoja sekvensseihin (ks. Davies 1994, 1996; Maher 2018; Doucet 2023).

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena olivat lapsiperheet ja heidän ansiotyöhön, kotityöhön, lastenhoitoon, vapaa-aikaan ja lepoon käyttämä aika. Doucet ja Klostermann (2024) ovat osuvasti huomauttaneet, että keskittyminen näihin perinteisen ajankäyttötutkimuksen luokitteluihin ei välttämättä kuvaa hyvin kokonaisajankäyttöön liittyviä tekijöitä. Heidän mukaansa ajankäytön ymmärtäminen kokonaisvaltaisesti vaatii, että tutkimuksissa huomioidaan yhteisöllinen toiminta, mutta myös eri toimintojen vastavuoroisuus. Kiinnostavaa olisikin, mikäli myös ajankäyttötutkimuksissa voitaisiin huomioida se, missä määrin toisilta saatu apu ja tuki heijastuu ajankäyttöön, esimerkiksi ajan pirstaleisuutena tai toiminnan muutoksena. Tällaisen tiedon kerääminen vaatisi todennäköisesti ajankäyttöön liittyvien laadullisten ulottuvuuksien huomioimista.

Lähteet

Aalto, Kristiina, & Varjonen, Johanna (2005). Hoituuko kaksi lasta samalla kuin yksi? Kotityöaika erikokoisissa perheissä. Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Tilastokeskus. Helsinki.

Aassve, Arnstein, Fuochi, Giulia, & Mencarini, Letizia (2014). [Desperate housework: relative resources, time availability, economic dependency, and gender ideology across Europe](#). Journal of Family Issues, 35(8), 1000–1022.

Ajankäyttö [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021.

ISSN=17995639. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 7.3.2025].

Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cku2d1we88fu70b506ua4x5tp>

Anttila, Timo (2005). Reduced working hours. Reshaping the duration, timing and tempo of work [Väitöskirja]. Jyväskylän yliopisto.

Anttila, Timo, Nätti, Jouko, & Väisänen, Mia (2007). [Työ, perhe ja aikapulan hallinta](#). Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 15(3), 245–260.

Anttila, Timo, Oinas, Tomi, & Nätti, Jouko (2009). [Predictors of time famine among Finnish employees–Work, family or leisure?](#) Electronic International Journal of Time Use Research, 6(1), 73–91.

Bauman, Adrian, Bittman, Michael, & Gershuny, Jonathan (2019). [A short history of time use research; implications for public health.](#) BMC Public Health, 19(Suppl 2), 607.

Bevans, George E. (1913). How working men spend their spare time. Columbia University Press.

Cesaroni, Francesca Maria, Pdiconi, Maria Gabriella, & Sentuti, Annalisa (2018). It's always a women's problem! Micro-entrepreneurs, work-family balance and economic crisis. Administrative Sciences, 8(74), 2–16.

Davies, Karen (1994). The tension between process time and clock time in care work: the example of day nurseries. Time & Society, 3(3), 277–303.

Davies, Karen (1996). Capturing women's lives: a discussion of time and methodological issues. Women's Studies International Forum, 19(6), 579–588.

Doucet, Andrea (2023). [Time use studies, time, temporality, and measuring care: Conceptual, methodological, and epistemological issues.](#) Time & Society, 32(4), 361–366.

Doucet, Andrea, & Klostermann, Janna (2024). [What and how are we measuring when we research gendered divisions of domestic labor? Remaking the Household Portrait Method into a Care/Work Portrait.](#) Sociological Research Online, 29(1), 243–263.

Duval, Sabine (2023). [Do men and women really have different gender role attitudes? Experimental insight on gender-specific attitudes toward paid and unpaid work in Germany.](#) Social Science Research, 112, 102804.

Gearhart, Richard, Sonchak-Ardan, Laura, & Thibault, Ryan (2023). [The impact of minimum wage on parental time allocation to children: Evidence from the American Time Use Survey.](#) Review of Economics of the Household, 21(3), 1019–1042.

Gershuny, Jonathan (2000). Changing times: Work and leisure in post-industrial society. Oxford University Press.

Gershuny, Jonathan. (2012). [Too many zeros: A method for estimating long-term time-use from short diaries](#). *Annals of Economics and Statistics*, (105/106), 247–270.

Gimenez-Nadal, Jose Ignacio, & Sevilla, Almudena (2012). [Trends in time allocation: A cross-country analysis](#). *European Economic Review*, 56(6), 1338–1359.

Giurge, Laura, Whillans, Ashley, & Yemiscigil, Ayse (2021). [A multicountry perspective on gender differences in time use during COVID-19](#). *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(12), e2018494118.

Gracia, Pablo, Garcia-Roman, Joan, Oinas, Tomi, & Anttila, Timo (2020a). [Child and adolescent time use: A cross-national study](#). *Journal of Marriage and Family*, 82, 1304–1325.

Gracia, Pablo, Garcia-Roman, Joan, Oinas, Tomi, & Anttila, Timo (2020b). [Do boys' and girls' daily activities differ?](#) Cross-country evidence.

Haaramo, Juha, Pääkkönen, Hannu, & Niemi, Iiris (2023). [A road full of challenges: How time use surveys became an essential part of statistical production](#). Teoksessa Theun Pieter van Tienoven, Joeri Minnen & Bram Spurut (toim.) *Time Reveals Everything: A glimpse into the hourglass of time use research*. ASP Academic and Scientific Publishers.

Henz, Ursula. (2019). [Fathers' involvement with their children in the United Kingdom: Recent trends and class differences](#). *Demographic Research*, 40, 865–896.

Hjálmsdóttir, Andrea & Bjarnadóttir, Valgerður (2021). ["I have turned into a foreman here at home": Families and work-life balance in times of COVID-19 in a gender equality paradise](#). *Gender, Work & Organization*, 28, 268–283.

Kalenkoski, Charlene & Ribar, David & Stratton, Leslie (2007). The effect of family structure on parents' childcare time in the United States and the United Kingdom, *Review of Economics of the Household*, 5(4), 353–384.

Kaufman, Gayle, & Bair, Molly (2021). [Attitudes toward working mothers and work-oriented fathers in the U.S.](#) *Journal of Family Issues*, 42(3), 650–670.

Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2022). [Työ, perhe ja hyvinvointi lapsiperheissä](#). Teoksessa Sakari Karvonen, Laura Kestilä & Paula Saikkonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. 132–145.

Lundberg George Andrew, Komarovskiy Mirra, McInerney Mary Alice. (1034.) Leisure: A suburban study: Columbia University Press.

Lyttelton, Thomas, Zang, Emma, & Musick, Kelly (2022). [Parents' work arrangements and gendered time use during the COVID-19 pandemic](#). J Marriage Fam. 2022 Dec 9:10.1111/jomf.12897. Epub ahead of print. PMID: 36718138; PMCID: PMC9877884.

Maher, JaneMaree (2009). Accumulating care: mothers beyond the conflicting temporalities of caring and work. Time & Society 18(2/3): 231–245.

Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012). [Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla](#). Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E42/2012. Helsinki: Väestöliitto.

Moilanen, Sanna (2019). ["Managing the 'Triple Demand': Lone mothers' nonstandard work hours and work-family reconciliation"](#), JYU Dissertations 112, University of Jyväskylä.

Moilanen, Sanna, Aunola, Kaisa, May, Vanessa, Sevón, Eija, & Laakso, Marja-Leena (2019). [Nonstandard Work Hours and Single Versus Coupled Mothers Work-to-Family Conflict](#). Family Relations, 68 (2), 213–231.

Mustosmäki, Armi, & Sihto, Tiina (2019). [Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa](#). Sosiologia, 56(2), 167–173.

Nieuwenhuis, Rense, & Maldonado, Laurie (2018). The triple bind of single-parent families: Resources, employment and policies. Teoksessa R. Nieuwenhuis & L. C. Maldonado (toim.) The triple bind of single-parent families. Resources, employment and policies to improve well-being (pp. 1–27). Policy Press.

Nätti, Jouko, Tammelin, Mia, Anttila, Timo, & Ojala, Satu (2011). [Work at home and time use in Finland](#): Home-based work in Finland. New Technology, Work, and Employment, 26(1), 68–77.

Nätti, Jouko, Anttila, Timo, & Tammelin, Mia (2012). [Knowledge Work, Working Time, and Use of Time Among Finnish Dual-Earner Families: Does Knowledge Work Require the Marginalization of Private Life?](#) Journal of Family Issues, 33(3), 295–315.

Pember-Reeves, Maud (1913, uusi painos 2008). Round about a pound a week. London, Persephone Books.

Piekkola, Hannu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2006). [Työtä eri elämänvaiheissa ja ajankäyttö – Äidit ja ikääntyvät](#). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:73. Helsinki.

Pääkkönen, Hannu (2010). [Perheiden aika ja ajankäyttö: Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä](#). Tilastokeskus. Tutkimuksia 254.

Oinas, Tomi (2010). Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä.

Oinas, Tomi, Anttila, Timo & Nätti, Jouko (2010). [Yhteiskuntaluokat ja ajankäyttö Suomessa](#). Teoksessa Jani Erola (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki. 107–123.

Oinas, Tomi, Tammelin, Mia & Anttila, Timo (2016). [Työ, perhe ja hoiva – heijastuvatko kasautuvat aikapaineet myöhempään työuraan?](#) Teoksessa Noora Järnefelt (toim.) Työolot ja työurat : tutkimuksia työurien vakaudesta ja eläkkeelle siirtymisestä. ETK Eläketurvakeskus. 79–103.

Oinas, Tomi, Tammelin, Mia & Anttila, Timo (2015). [Epätyypillinen työaika ja lasten kanssa vietetty aika](#). Teoksessa A.H. Anttila, T. Anttila, M. Liikkanen & H. Pääkkönen (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus. 99–108.

Pfau-Effinger, Birgit (2023). 'Theorizing the role of culture and family policy for women's employment behaviour'. Teoksessa M. Daly, B. Pfau-Effinger, N. Gilbert and D. Bersharov (toim.) The Oxford handbook of Family Policy over the Life Course, New York: Oxford University Press, 224–240.

Robinson, John, & Godbey, Geoffrey (1997). Time for life: The surprising ways that Americans use their time. Pennsylvania State University Press.

Southerton, Dale & Whillans, Jennifer (2024). [Time use surveys, social practice theory, and activity connections](#). British Journal of Sociology, 2024; 75: 168–186.

Tammelin, Mia (2018). Work-Family Border Styles and Mobile Technology. Teoksessa Mia Tammelin (toim.) Family, work and well-being: Emergence of new issues. Cham: Springer.

Ylikännö, Minna (2009). [Isien ajankäytöstä: uuden isyyden hidas esiinmarssi](#). Yhteiskuntapolitiikka, 74(2), 121-131.

Ylikännö, Minna (2012). Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Hyvinvointikatsaus 23 (1), 57-63.

Ylikännö, Minna (2014). [Lapsiperheiden lauantait ennen ja nyt](#). Teoksessa J. Lammi-Taskula & Sakari Kainulainen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 136-147.

**Lasten, nuorten
ja ikääntyneiden
ajankäyttö**

Riitta Hanifi

Lasten ja nuorten ajankäytön muutokset ja pysyvyydet

Modernina teollisena aikana yksilön ajankäyttöön, historiaan ja tulevaisuuteen alettiin suhtautua asiana, johon voi vaikuttaa omilla valinnoillaan (Pantzar & Pääkkönen 2015, 87). Samalla modernisaatio uudisti käsityksen arjesta. Henri Lefebvren mukaan arki liittyy kaikkiin päivittäisiin toimintoihin. Arki ei ole jotakin ulkoapäin annettua, vaan me tuotamme teoillamme arkea. (Lefebvre 2000/1971, 31.)

Järvinen-Tassopoulos (2007, 25) toteaa, että työn ja vapaa-ajan vuorottelu toi suuria muutoksia sekä modernin yksilön että perheen elämään. Syntyi työpaikan arki työtehtävineen, josta eriytyi perheen arki, johon liittyi kotitöitä, yhteisiä ruokailuhetkiä ja vapaa-aikaa. Vähitellen arki alkoi muuttua yhä enemmän yksityiseksi projektiksi; jokainen alkoi luoda omaa yksityistä arkeaan omien mielihalujensa mukaan, jotka liittyivät työhön, harrastuksiin ja sosiaaliseen elämään, kuten myös nukkumiseen ja syömiseen.

Siirtymä maatalousyhteiskunnan elämäntavasta teollisen ja jälkiteollisen yhteiskunnan elämäntapaan heijastui lasten ja nuorten ajankäyttöön monin tavoin. Ennen teollistumista ja kaupungistumista lapsilla ja nuorilla oli vähemmän vapaa-aikaa, ja sitä sääntelivät perhe, kirkko ja lähiyhteisö. Oppivelvollisuuden myötä koulu ja opiskelu alkoivat määrittää lasten ja nuorten työksi, jonka ulkopuolisesta ajasta tuli vapaa-aikaa. Lasten ja nuorten vapaa-aika myös lisääntyi. Mikko Salasuon mukaan (2020, 7) suomalainen yhteiskunta sai sotien jälkeen ratkaistavakseen nuoriso-ongelman, kun lasten ja nuorten sosiaalinen paikka piti määrittää uudelleen.

Ohjattu vapaa-ajan harrastaminen oli suomalainen ratkaisu modernisaation mukanaan tuomaan nuoriso-ongelmaan. Harrastusten haluttiin kartuttavan sellaisia päämääriä, joista olisi hyötyä aikuisuuteen siirryttäessä. Salasuon (2020, 8) mukaan ”voidaan puhua harrastamisen hyvän kertomuksesta, jossa lähes mihin tahansa nuorison ohjattuun harrastamiseen alettiin liittää yksinomaan ja itseisarvoisesti kasvuun ja kehitykseen suotuisasti vaikuttavia ominaisuuksia. Tämä hyvän kertomus alkoi saada säröjä vasta 2000-luvulla, jolloin monien ohjattujen harrastustoimintojen sisältöä ja tavoitteita alkoivat yhä vahvemmin määrittää muut kuin lasten kasvua ja

kehitystä edistävät tekijät”. Tällaisia tekijöitä olivat esimerkiksi harrastusten markkinavetoistuminen, josta seurasi harrastusten hinnan kallistuminen sekä kasvatusajatuksen unohtuminen. Lapsia ja nuoria ei enää myöskään kyetty sitouttamaan harrastuksiin entiseen tapaan, mikä näkyi erityisesti liikuntaharrastusten varhaisena lopettamisena.

Lasten ja nuorten harrastustoimintaa nähtiin aiheelliseksi arvioida uudelleen valtiovallan taholta. Vuoden 2019 hallitusohjelmaan kirjattiin harrastustakuu, joka takaisi jokaiselle lapselle ja nuorelle pääsyn ainakin yhteen mieluisaan harrastukseen. Toteutettiin ns. Harrastamisen Suomen malli, jossa maksuton harrastaminen yhdistettiin lapsen koulupäivään. Tavoitteena oli taata jokaiselle lapselle ainakin yksi mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. (OKM.)

Tällä hetkellä harrastamisesta etsitään ratkaisuja mm. syrjäytymisen ehkäisyyn, osallisuuteen ja hyvinvoinnin edistämiseen. Vapaa-ajan harrastamisella on potentiaalia edistää näitä asioita. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi lasten ja nuorten ajankäyttöä ja harrastamista on tarpeen tarkastella myös kokoavalla otteella. (Salasuo 2020, 18.)

Miten lasten ja nuorten ajankäyttöä on tutkittu?

Ensimmäinen suomalaisten koululaisten ajankäyttöä käsittelevä tutkimus tehtiin vuonna 1938 (Koskenniemi 1980). Tässä tutkimuksessa 8–12-vuotiailta koululaisilta kysyttiin, mitä he olivat tehneet ja missä, sekä kenen kanssa he olivat viettäneet aikaa tietynä päivänä. Tutkimus toistettiin samoissa yhdeksässä koulussa 1954. Molemmissa tutkimuksissa tutkimuskohteena oli noin 300 koululaista. Tutkimustulosten perusteella koululaiset käyttivät vuonna 1954 vähemmän aikaa koulu- ja kotitöihin, ja heillä oli enemmän aikaa vapaa-ajan harrastuksiin. (Koskenniemi 1980, ks. Pääkkönen 2010, 185.)

Vielä 1970-luvulla tehtiin joitakin tutkimuksia koululaisten ajankäytöstä yksittäisissä kouluissa. Tulosten mukaan 1950-lukuun verrattuna koululaiset menivät nukkumaan myöhemmin ja heidän yönensä olivat lyhentyneet. Kouluun ja kotitöihin käytetty aika oli entisestään vähentynyt, kun taas television katseluun käytetty aika oli lisääntynyt. (Koskenniemi 1980, ks. Pääkkönen 2010, 185.)

Myös haastattelututkimuksilla on tutkittu lapsia ja nuoria. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lasten ja nuorten hyvinvointi -tilasto perustuu vuosina 2006–2023 toteutettuihin Kouluterveyskyselyihin. Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi. Kouluterveyskyselyssä nuorilta kysytään

hyvinvoinnista, osallisuudesta ja vapaa-ajasta, terveydestä ja toimintakyvystä, elintavoista, koulunkäynnistä ja opiskelusta, perheestä ja elinoloista, kasvuympäristön turvallisuudesta, sekä palveluista ja avunsaannista. (THL 2023.)

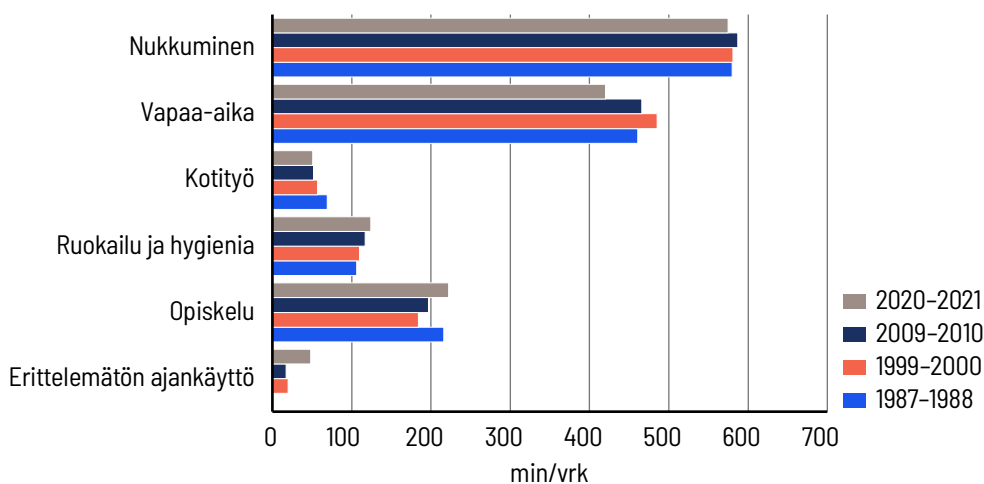
Tässä artikkelissa selvitän 10–24-vuotiaiden lasten ja nuorten ajankäyttöä ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Tulokset perustuvat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukseen, ellei toisin mainita. Eri toimintoihin käytetyt minuuttimäärät tekstissä ja kuvioissa perustuvat ajankäyttötutkimuksen päätoimintoluokituksiin. Ajankäyttötutkimuksen menetelmää ja luokituksia kuvataan julkaisun johdantoluvussa.

Lasten ja nuorten ajankäytön perustasolla ei ole tapahtunut suuria muutoksia

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan lasten ja nuorten ajankäytön perustasolla ei ole tapahtunut suuria muutoksia (kuviot 1 ja 2). 15–24-vuotiailla ansio- ja kotitöihin käytetty aika on vähentynyt, mutta vastaava muutos on tapahtunut myös koko väestössä.

Kuvio 1.

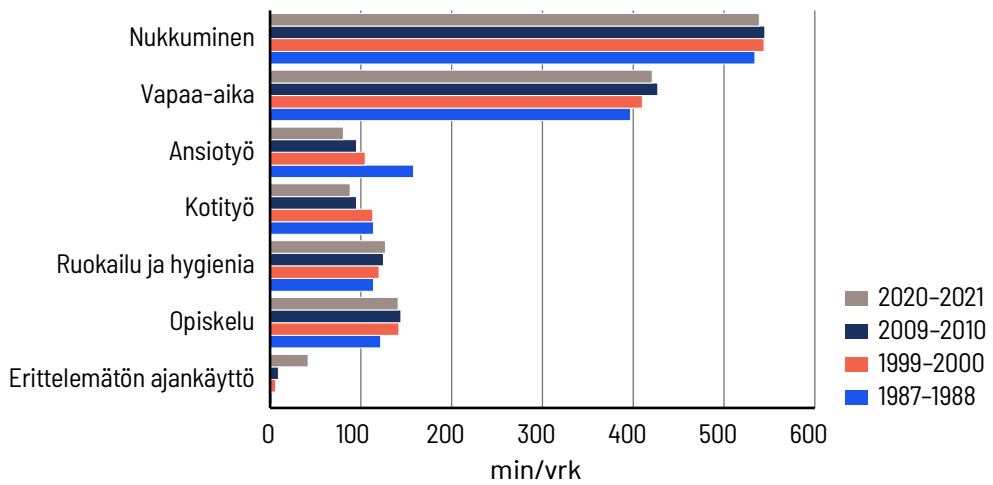
10–14-vuotiaiden ajankäyttö pääluokittain 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 2.

15–24-vuotiaiden ajankäyttö pääluokittain 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

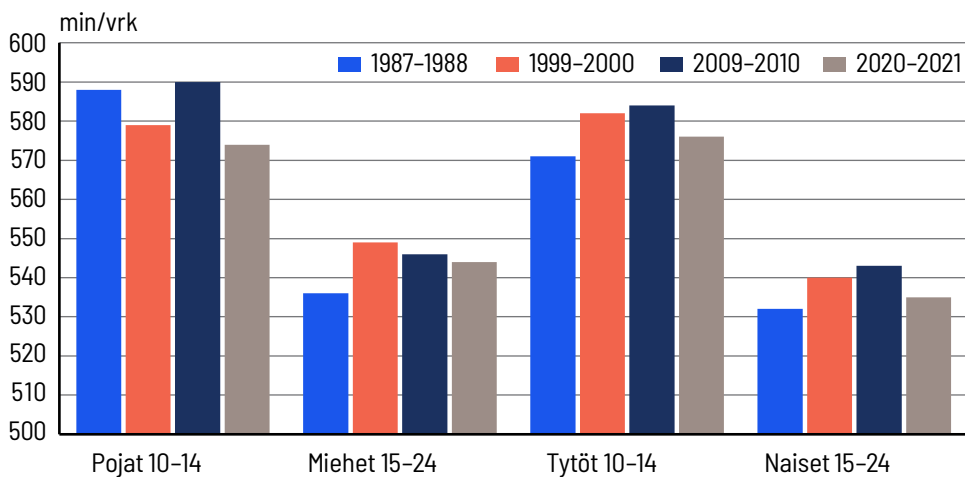
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Lapset ja nuoret nukkuvat riittävästi

Lapset ja nuoret nukkuvat jonkin verran aikaisempaa vähemmän. Vähiten nukkuvat 15–24-vuotiaat tytöt. Timo Partosen (2014) mukaan riittävä yöuni 10–14-vuotiaalle on keskimäärin 9 tuntia 30 minuuttia. 15-vuotiaat tarvitsevat unta vielä yli kahdeksan tuntia, kun taas aikuiselle riittää keskimäärin 7 tuntia 30 minuuttia unta. Ajankäyttötutkimuksen perusteella tämä riittävän unen tarve täyttyy sekä tytöillä että pojilla. (Kuvio 3.)

Kuvio 3.

Nukkumiseen käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

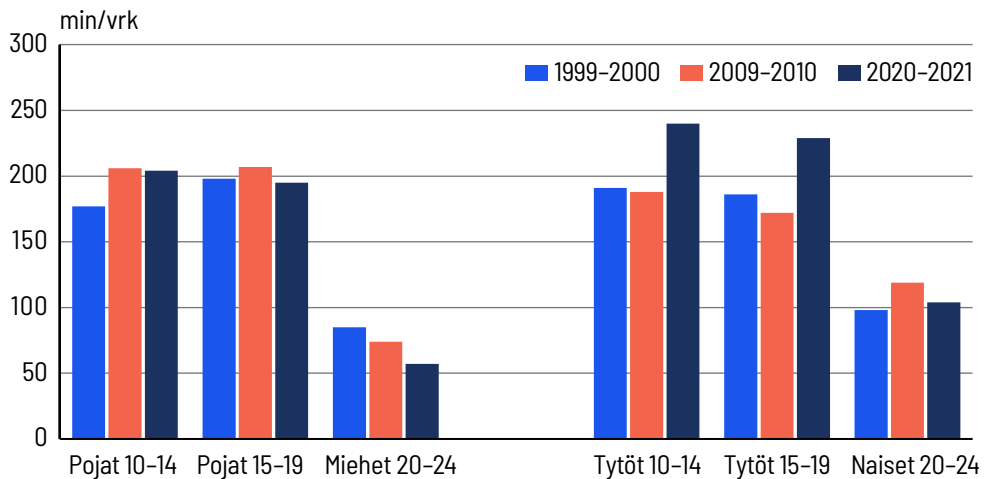
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tyttöjen opiskeluun käyttämä aika on lisääntynyt

Erityisesti 10–19-vuotiaat tytöt käyttävät opiskeluun enemmän aikaa kuin menneinä vuosikymmeninä, kun taas saman ikäisten poikien opiskeluun käyttämä aika on pysynyt suunnilleen ennallaan.

Kuvio 4.

Opiskeluun käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

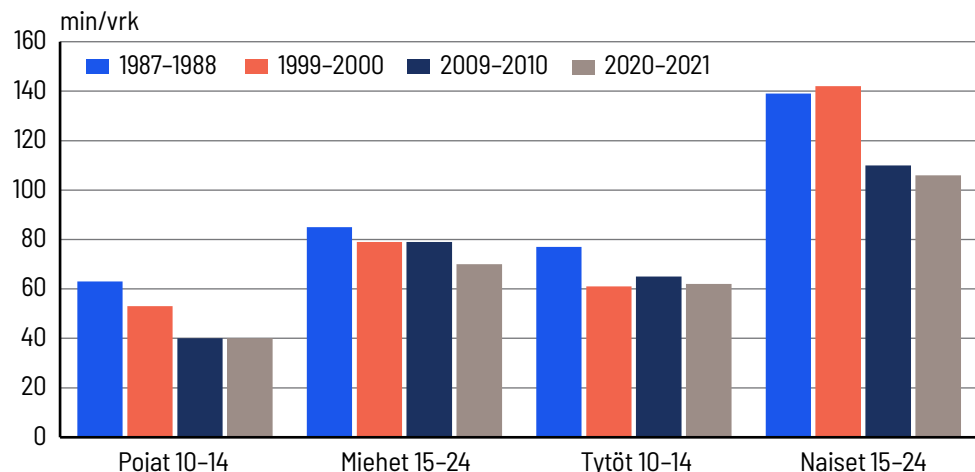
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kotitöitä tehdään aiempaa vähemmän – tytöt tekevät kotitöitä edelleen enemmän kuin pojat

Jo 10–14-vuotiaat tytöt käyttävät kotitöihin enemmän aikaa kuin samanikäiset pojat, ja iän myötä ero kasvaa (kuviot 5). Yleisimpiä kotitöitä sekä tytöillä että pojilla olivat siivoaminen, ostosten tekeminen ja ruoanlaitto.

Kuvio 5.

Kotitöiden tekemiseen käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Ajankäyttötutkimus ja vapaa-aika

Vapaa-aikaan liitetään nimensä mukaisesti valinnan vapaus, mahdollisuus käyttää aikaa asioihin, jotka tuottavat iloa, nautintoa ja mielihyvää. Vapaa-aika koostuu eri osa-alueista, kuten liikunnan ja ulkoilun harrastaminen, luovat harrastukset ja kulttuuritilaisuuksissa käyminen, television katselu, tietotekniikan ja sosiaalisen median käyttö, lukeminen, yhdistysosallistuminen ja muu sosiaalinen elämä kokonaisuudessaan osana arjen rakentumista.

Ilon, nautinnon ja mielihyvän kokemus edellyttää kuitenkin tunnetta oman ajan hallinnasta. Kansainväliset tutkimukset osoittavat kiireen ja aikapaineen kokemuksen lisääntyneen (ks. Gershuny 2005 ja 2011). Monet teollisten maiden sosiaaliset ja poliittiset indikaattorit viittaavat elämän privatisoitumiseen ja atomisoitumiseen (Parigi & Henson 2014). Tämä saattaa tuottaa lisääntyvää yksinäisyyden kokemusta ja sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jäämistä.

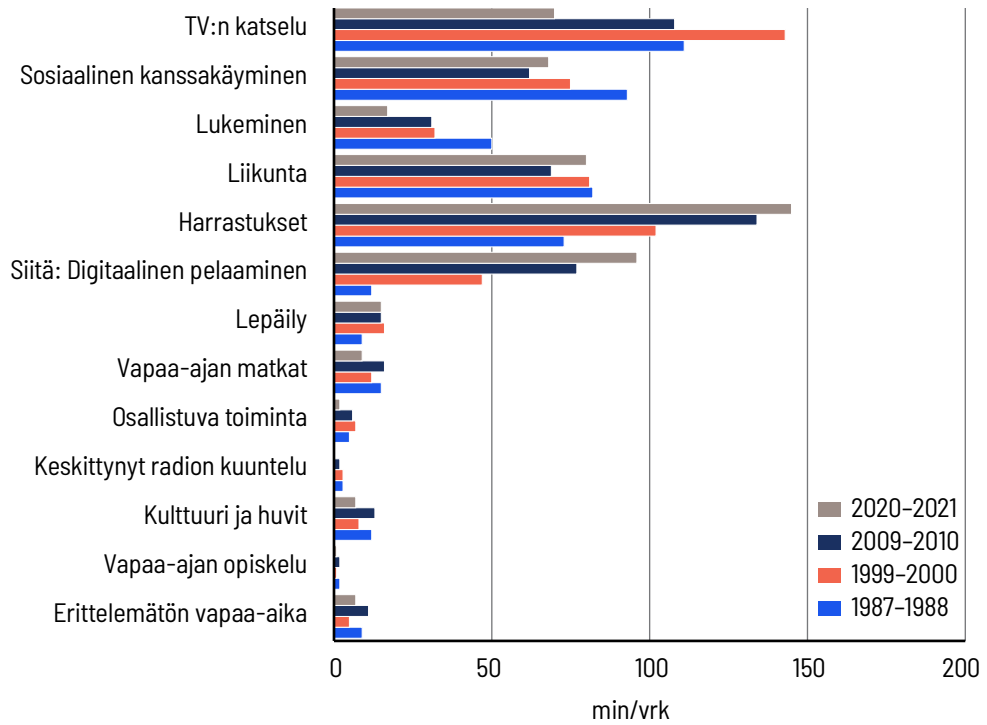
Ajankäyttötutkimuksessa keskiössä ovat perinteisesti olleet palkkatyöyhteiskunnan tarpeet. Yksilön eri toiminnot luokitellaan maslowilaisen tarvehierarkian pohjalta eri tasoihin, toisensa poissulkeviin kategorioihin, joita ovat ansiotyö, kotityö, opiskelu, nukkuminen, ruokailu ja vapaa-aika. Vapaa-aika määrittyy residuaalikäsitteeksi eli ”ylijäämäajaksi”, joka jää jäljelle, kun muihin toimintoihin käytetty aika on vähennetty. Liikkanen (2005, 11) toteaa, että koska vapaa-aika on käsitteellisesti ollut alisteinen työlle, se on usein tullut tulkituksi vähemmän tärkeäksi elämänalueeksi. Kuitenkin vapaa-aika on huomattavan tärkeäksi koettu elämänalue, ja erityisen merkityksellinen se on lasten ja nuorten elämässä sekä määrällisesti että laadullisesti.

Ajankäyttötutkimuksen tulosten mukaan 10–24-vuotiailla on vapaa-aikaa seitsemän tuntia vuorokaudessa. Pojilla on vapaa-aikaa noin tunti vuorokaudessa enemmän kuin tytöillä. Tämä tulos selittyy sillä, että tytöt käyttävät opiskeluun ja kotitöihin enemmän aikaa kuin pojat. (Kuviot 6 ja 7.)

Ajankäyttötutkimuksessa harrastuksiksi luetaan erilaiset luovat taideharrastukset kuten soittaminen tai kuvataiteet, käsityöt, erilaiset pelit, musiikin kuuntelu, tietokoneen käyttö vapaa-ajan tarkoituksiin ja digitaaliset pelit.

Kuvio 6.

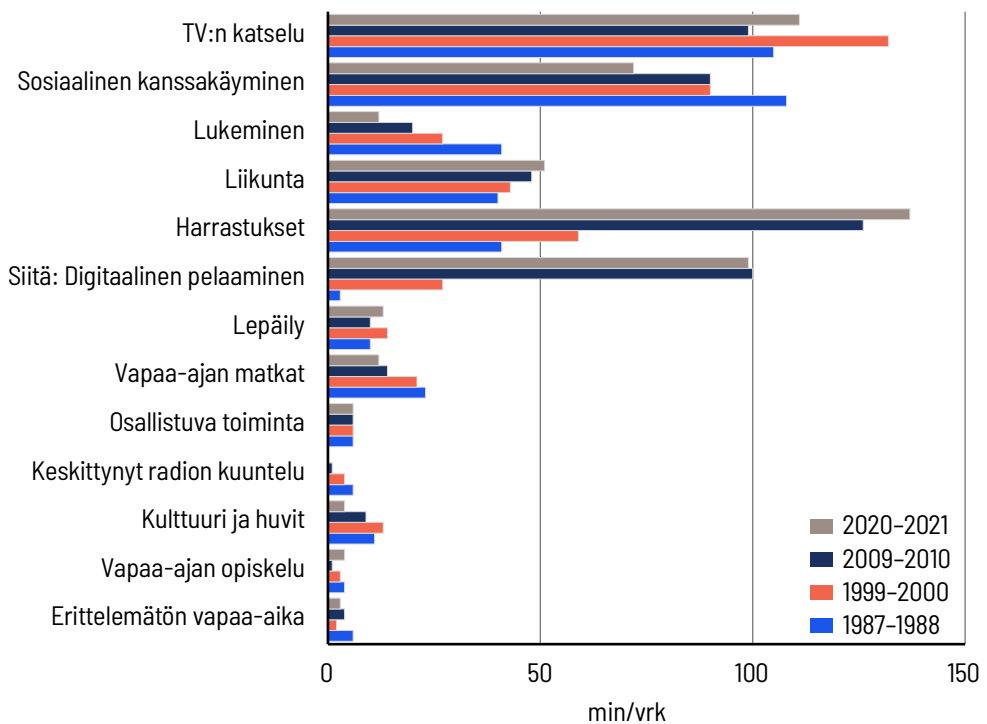
Vapaa-ajan jakautuminen eri toimintoihin 10–14-vuotiailla lapsilla 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 7.

Vapaa-ajan jakautuminen eri toimintoihin 15–24-vuotiailla nuorilla 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Digitalisaatio on vahvasti läsnä lasten ja nuorten elämässä

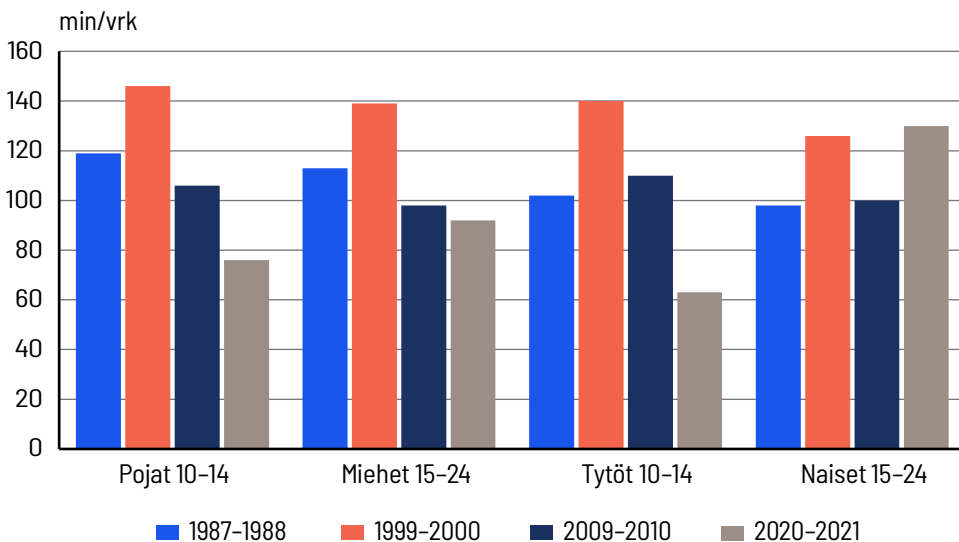
Suurin vapaa-ajassa tapahtunut yhteiskunnallinen muutos liittyy digitalisoitumiseen ja sosiaaliseen mediaan. Nuoremmista ikäluokista internetiä ja sosiaalista mediaa käyttävät tällä hetkellä lähes kaikki. Digitalisoituminen luo uutta vapaa-aikakulttuuria: internet ja sosiaalinen media mahdollistaa uusia vuorovaikutuksen muotoja; uusiin ihmisiin tutustutaan ja ystävyysuhteita solmitaan internetin ja sosiaalisen median välityksellä kansallisista rajoista välittämättä.

Televisio-ohjelmien katselu vie paljon nuorten aikaa

Aikaisempina vuosikymmeninä television katselu on ollut yleisin vapaa-ajanviettotapa lapsilla ja nuorilla (ks. myös Teuvo Arolaisen ja Kaisa Saarenmaan artikkeli tässä teoksessa). Televisio-ohjelmien katseluun käytetty aika on ajankäyttötutkimuksen mukaan lapsilla ja nuorilla kuitenkin vähentynyt kaikissa muissa paitsi 15–24-vuotiaiden tyttöjen ikäryhmässä (kuvio 8).

Kuvio 8.

Televisio-ohjelmien katseluun käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

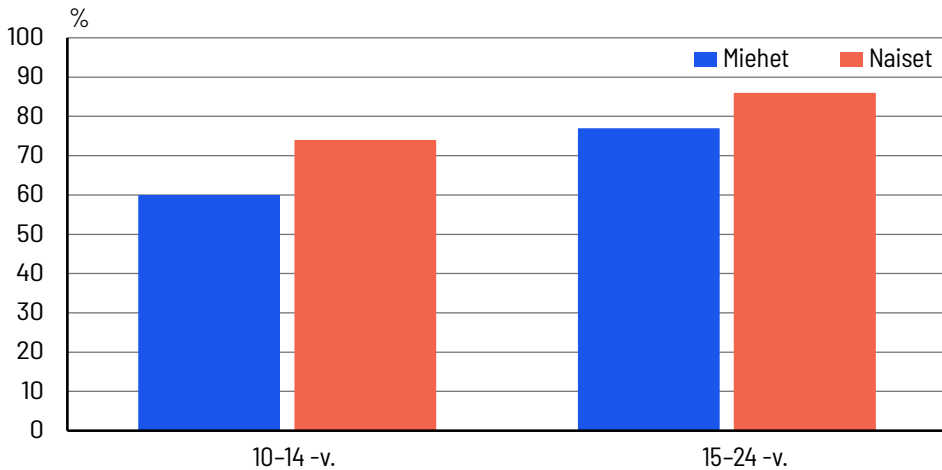
Pojat pelaavat ja tytöt ovat somessa

Television rinnalle merkittäväksi ajanviettotavaksi ovat nousseet digipelaaminen ja sosiaalinen media. Erityisesti nuoret tytöt viettävät paljon aikaa sosiaalisessa mediassa: vuoden 2021 ajankäyttötutkimuksessa

86 prosenttia 15–24-vuotiaista tytöistä ilmoitti seuraavansa sosiaalista mediaa useaan kertaan päivässä tai jatkuvasti (kuvio 9). Poikien aika taas on enenevässä määrin suuntautunut digipelaamiseen (vrt. Pitkänen 2024a).

Kuvio 9.

Sosiaalista mediaa jatkuvasti tai useita kertoja päivässä seuraavien lasten ja nuorten osuudet 2021, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

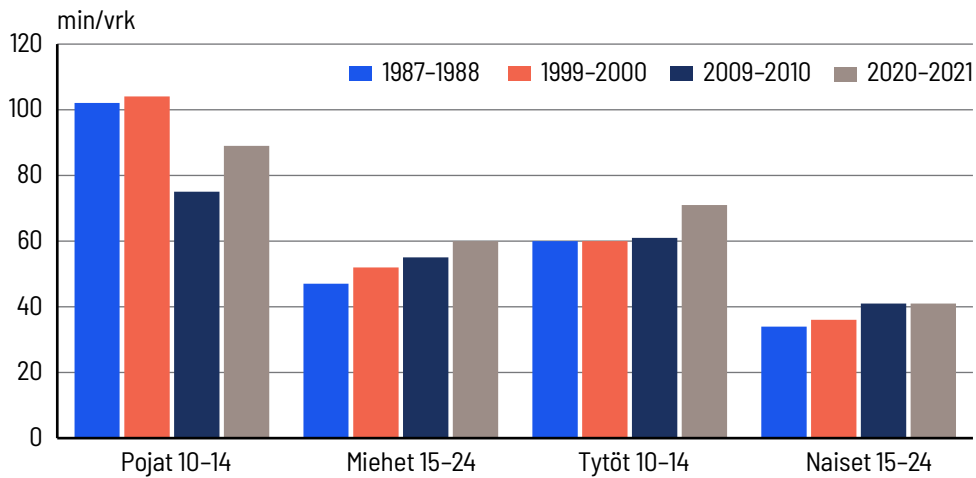
10–14-vuotiaat pojat harrastivat liikuntaa eniten

Ajankäyttötutkimuksen mukaan lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen ei ole vähentynyt aiempiin vuosikymmeniin nähden, siitä huolimatta, että ajankäyttötutkimuksen tiedonkeruu tapahtui korona-aikaan, jolloin monet ryhmäliikuntapaikat olivat suljettuja. Lasten ja nuorten liikkumissuosittelun mukaan monipuolista liikuntaa tulisi harrastaa vähintään 60 minuuttia päivässä (ks. UKK-instituutti). Tähän suositukseen ylsivät kaikki muut paitsi 15–24-vuotiaat tytöt, joilla päivittäinen liikunnan harrastaminen jäi noin 40 minuuttiin. Pojat harrastavat liikuntaa enemmän kuin tytöt, ja 10–14-vuotiaat enemmän kuin 15–24-vuotiaat. (Kuvio 10.)

Ajankäyttötutkimuksen haastatteluosuudessa kysyttiin eri liikunnanlajien harrastamista viimeisen neljän viikon aikana. Haastattelutietojen perusteella suosituimmat lajit 10–14-vuotiailla olivat pyöräily, kävelylenkkeily ja joukkuepelit, kuten jalkapallo ja jääkiekko. Tämän ikäluokan tytöillä suosituimmat lajit olivat kävelylenkkeily, pyöräily ja kotona tehtävä jumppa tai voimaharjoittelu. Poikia taas joukkuepelit kiinnostivat kotona tehtävää harjoittelua enemmän. 15–24-vuotiailla suosittuja liikuntamuotoja olivat kävelylenkkeily, kotona tehtävä harjoittelu ja juoksulenkkeily. (Kuvio 11.)

Kuvio 10.

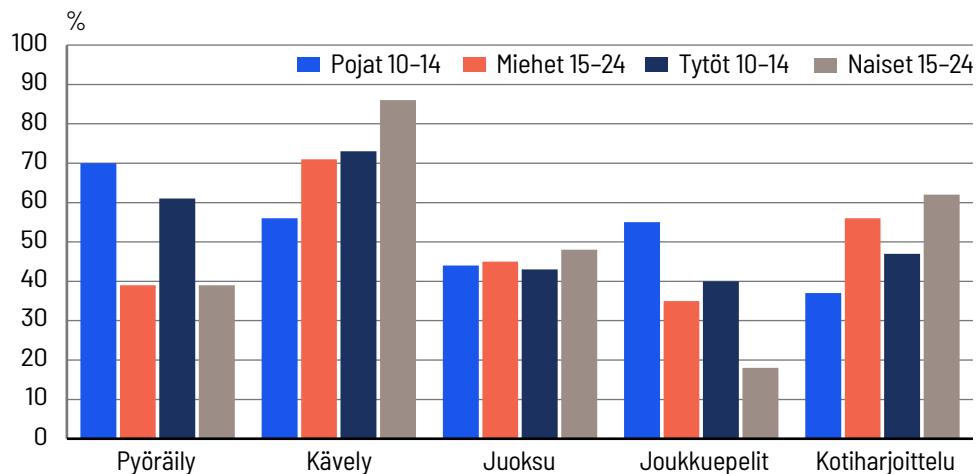
Liikunnan harrastamiseen käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 11.

Suosituimmat liikuntalajit lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 2021, liikuntalajia neljän viikon aikana harrastaneiden osuudet

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Timo Ruuskanen (2020) totesi tutkittuaan Tilastokeskuksen vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksen liikuntaa koskevia tuloksia, että koronapandemia osui kaikkein voimakkaimmin nimenomaan lasten ja nuorten liikunta-harrastuksiin; lapset ja nuoret harrastivat ennen koronapandemiaa eniten erilaisia ryhmäliikunnan lajeja liikuntapaikoissa, kuten jalkapalloa ja kuntosaliharjoittelua, ja juuri näiden lajien harrastusmahdollisuuksiin korona sulkutoimineen ikävästi osui. Siinä missä senioriväestö harrasti liikuntaa mieluiten joko yksin tai puolison kanssa, lapset ja nuoret harrastivat liikuntaa mielellään kavereiden kanssa. Kaikesta huolimatta ajankäyttötutkimuksen perusteella lapset ja nuoret kuitenkin kykenivät pitämään yllä ja

jopa lisäämään liikuntaan käyttämäänsä aikaa sekä sopeuttamaan liikuntaharrastuksensa koronapandemian tuomiin uusiin vaatimuksiin.

Lapset ja nuoret harrastavat aktiivisimmin luovia harrastuksia

Luoviin taideharrastuksiin, kuten soittamiseen ja kuvataiteisiin, 10–24-vuotiaat käyttivät aikaa keskimäärin yhdeksän minuuttia vuorokaudessa.

Ajankäyttötutkimuksesta käy ilmi, että 10–14-vuotiaat käyttävät selvästi aiempaa vähemmän aikaa luoviin harrastuksiin. Koronapandemiaan liittyvillä sulkutoimilla on varmasti ollut vaikutusta erityisesti nuorempien mahdollisuuksiin harrastaa luovia harrastuksia. Tytöillä on luovia harrastuksia enemmän kuin pojilla, ja on merkillepantavaa, että 15–24-vuotiailla tytöillä luoviin harrastuksiin käytetty aika on lisääntynyt. Ehkä koronapandemiaan liittyvä vähentynyt mahdollisuus viettää aikaa kodin ulkopuolella on rohkaissut nuoria tyttöjä käyttämään aikaa luoviin harrastuksiin.

Kulttuuritilaisuuksiin käytetty aika on vähentynyt (SVT: Ajankäyttö). Tämä on selkeästi koronapandemian vaikutusta. Vaikka sulkutoimia purettiin jo vuoden 2022 alkupuolella, kulttuuritapahtumiin osallistumisen voimakas väheneminen näkyi selvästi vielä vuonna 2022 kerätyn Tilastokeskuksen elinolotutkimuksen tuloksissa (SVT: Elinolotilasto). Suuret ja edustavat aikasarja-aineistot tulevat aikanaan kertomaan, millainen vaikutus koronapandemialla on ollut kulttuuriosallistumiseen pitkällä aikavälillä.

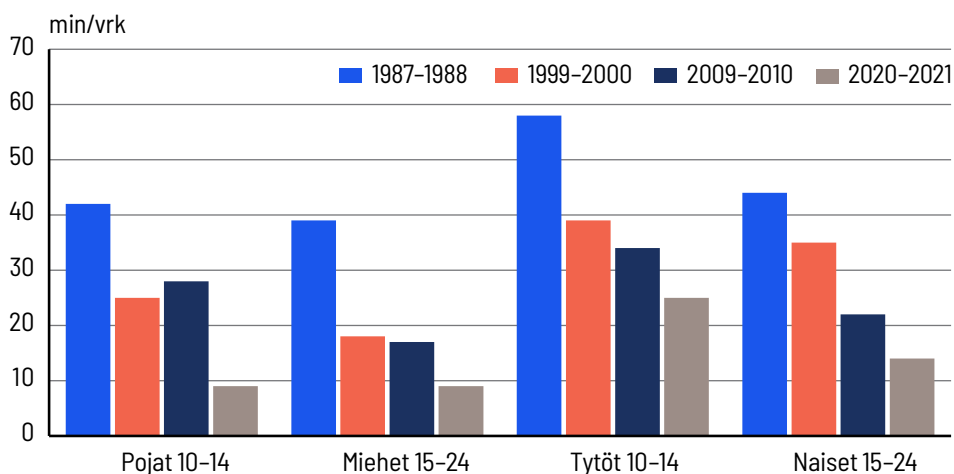
Lukemiseen käytetty aika on vähentynyt

Lukemiseen käytetty aika on viimeisen vuosikymmenen aikana vähentynyt sekä tytöillä että pojilla (kuvio 12). Ajankäyttötutkimuksessa lukeminen tarkoittaa vapaaehtoista lukemista, eikä koulunkäyntiin liittyvää lukemista oteta huomioon. Vaikka jotkut tutkimukset osoittivat lukemisen lisääntyneen koronapandemian vaikutuksesta, eivät ajankäyttötutkimuksen tulokset näitä tuloksia tue. (Vrt. Lukukeskus 2020; Kirjakauppaliitto 2021.)

Vaikka lukemiseen käytetty aika on vähentynyt, kirjojen lukeminen on kuitenkin edelleen yleinen harrastus. Lähes yhdeksän kymmenestä 10–14-vuotiaasta ja 70 prosenttia 15–24-vuotiaista oli lukenut jonkin kirjan viimeisen 12 kuukauden aikana. Tytöt lukivat kirjoja enemmän kuin pojat. Tämä tulos on yhtäpitävä vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksen tulosten kanssa; vaikka kirjojen lukeminen oli yleistä, luettujen kirjojen määrä oli huomattavasti pienentynyt. Aktiivilukeminen oli siis vähentynyt jyrkästi 1980-lukuun verrattaessa. (Ks. Hanifi 2021, 140.)

Kuvio 12.

Lukemiseen käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö.

Huom. Mukaan on laskettu myös digitaaliset julkaisut

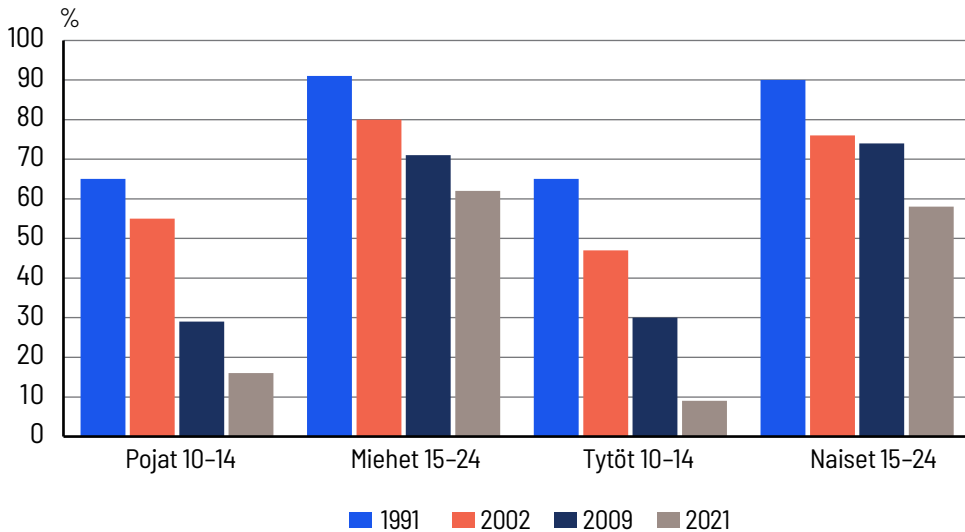
10–14-vuotiaista pojista joka neljäs ja saman ikäisistä tytöistä 35 prosenttia oli lukenut kirjoja verkossa tai sähköisesti viimeisen 12 kuukauden aikana. 15–24-vuotiaista pojista 29 prosenttia ja tytöistä 44 prosenttia oli lukenut kirjoja verkossa tai sähköisesti.

Äänikirjoista on lyhyessä ajassa tullut suosittuja: 48 prosenttia 10–14-vuotiaista pojista ja 56 prosenttia saman ikäisistä tytöistä oli kuunnellut äänikirjoja viimeisen 12 kuukauden aikana. 15–24-vuotiaista pojista joka kolmas ja tytöistä 58 prosenttia oli kuunnellut äänikirjoja. Suomi lukee 2021-tutkimuksen mukaan hieman harvempi kuin joka kymmenes ilmoitti äänikirjan valintaperusteeksi sen, että ei pidä lukemisesta. Tällöin äänikirjojen kuunteleminen voisi toimia hyvänä vaihtoehtona niille, jotka ovat vieraantuneet perinteisestä kirjojen lukemisen kulttuurista.

Sanomalehtien säännöllinen eli vähintään useana päivänä viikossa tapahtuva lukeminen on erityisesti nuorten ikäluokkien kohdalla vähentynyt voimakkaasti jo 1990-luvulta alkaen (kuvio 13). Sanomalehdiksi lasketaan tässä myös sähköiset julkaisut sekä audiosisällöt. Saarenmaa toteaa, että lasten ja nuorten vähentyneessä lehtien lukemisessa ei ole kyse pelkästään siitä, että he eivät löytäisi kiinnostavaa luettavaa. Lapset ja nuoret eivät enää saa kotoa lehtien lukemisen mallia, koska yhä harvemmassa perheessä kotiin tilataan painettuja lehtiä. (Saarenmaa 2021, 113.)

Kuvio 13.

Sanomalehtiä säännöllisesti lukeneiden lasten ja nuorten osuudet iän ja sukupuolen mukaan 1991–2021, prosenttia

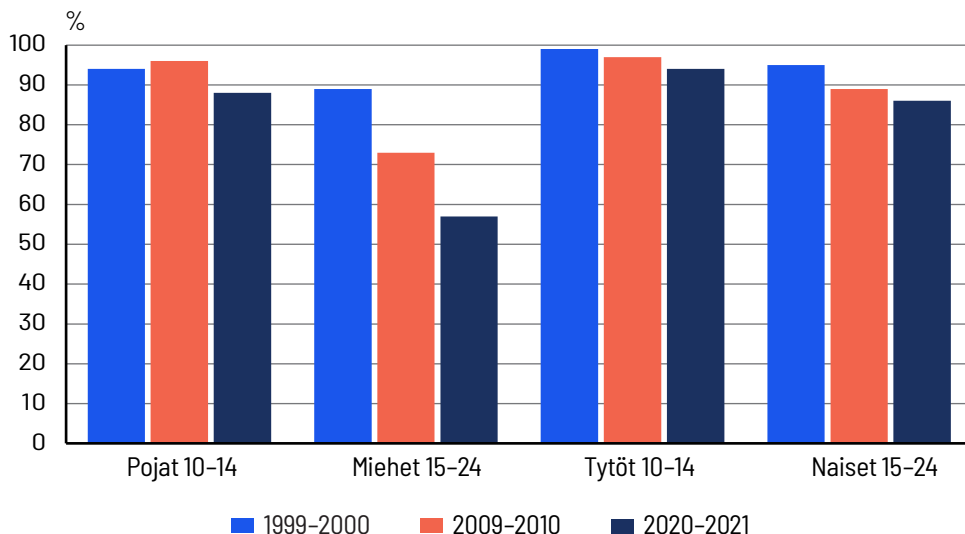
Lähde: Tilastokeskus, vapaa-aika- ja ajankäyttötutkimukset.
Huom. Mukaan on laskettu myös digitaaliset julkaisut.

Kirjastossa käyminen on edelleen yleistä

Kirjasto on suosittu ja tasa-arvoinen yleisöinstituutio Suomessa (ks. myös Pitkänen 2024b). Korona-ajan sulkutoimenpiteistä huolimatta lapset ja nuoret ovat hyvin aktiivisia kirjastossa kävijöitä (kuvio 14). 15–24-vuotiaiden nuorten miesten ikäryhmässä kirjastossa käyminen on vähentynyt eniten.

Kuvio 14.

Kirjastossa käyneiden lasten ja nuorten osuudet iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kirjastossa käymisen vähenemisen yhtenä syynä pidetään internetin käytön lisääntymistä. Kirjojen verkkosivuilta löytyy kirjojen saatavuuteen liittyvää

tietoa, ja lainojen uusiminen verkossa vähentää kirjastossa käyntejä. Verkosta myös löytyy tällä hetkellä paljon sellaista ilmaista materiaalia, mitä ennen oli saatavilla lähinnä vain kirjastoissa. Myös äänikirjojen kuuntelun yleistyminen on voinut vähentää tarvetta kirjastokäynneille.

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on vähentynyt

Amerikkalaisessa sosiologisessa keskustelussa on pitkään analysoitu kysymystä sosiaalisesta eristäytyneisyydestä, joka on usein nähty modernisaation sivutuotteena (Bellah 2007, Sennett 1992). Robert D. Putnam (2000) väittää, että amerikkalaiset osallistuvat kansalaisyhteiskunnan toimintaan aiempaa vähemmän, ja myös yhteydenpito sukulaisiin, ystäviin ja naapureihin on vähentynyt, mikä heikentää mahdollisuutta saada sosiaalista tukea ja luottaa muihin. Yhteiskuntatasolla tämä merkitsee sosiaalisen pääoman laskua.

Sosiaalisesta pääomasta ja sen liittymisestä modernin yhteiskunnan kehitykseen on kirjoitettu Suomessakin jo paljon (Ruuskanen 2001; Ilmonen & Jokinen 2002; Siisiäinen 2003; Kankainen 2007). Sosiaalisen pääoman käsitettä määriteltäessä viitataan usein sellaisiin tutkijoihin kuin Pierre Bourdieu (1986), James Coleman (1988) ja Robert D. Putnam (2000). Sosiaalisen pääoman tutkimuskentästä on muodostunut monitieteinen, eikä yhtenäistä määritelmää sosiaaliselle pääomalle ole. Tavallisimmin sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaalisen rakenteen yhteisöllisiin piirteisiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, vastavuoroisuuden normeihin ja luottamukseen. Nämä piirteet edistävät verkoston jäsenten välistä vuorovaikutusta ja sitä kautta yleensäkin sosiaalista kanssakäymistä. (Ks. Kankainen 2007, 12.)

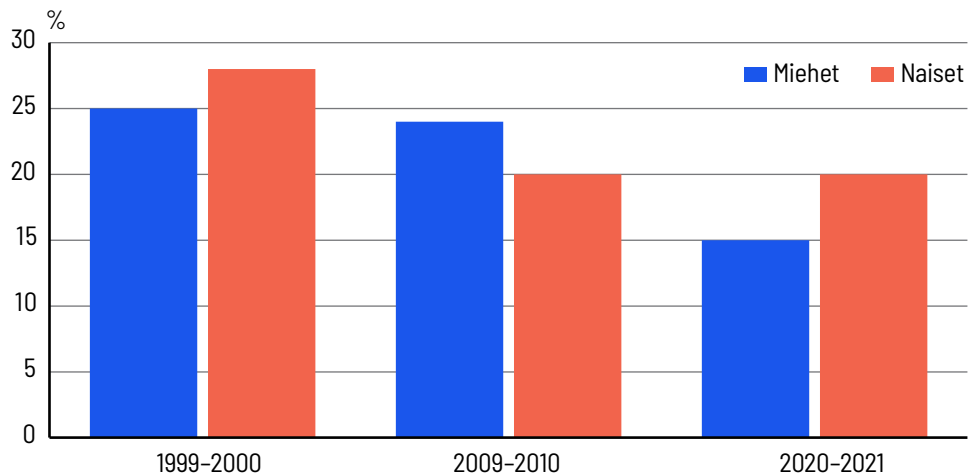
Sosiaalisen pääoman yhtenä indikaattorina pidetään yleisesti vapaaehtoistyöhön osallistumista. Yhdistysten on katsottu yhtäältä sitovan jäseniään yhteiskunnan arvomaailmaan, toisaalta kasvattavan heissä demokratian edellyttämiä valmiuksia. On melko yleinen väite, että järjestötoiminta on tai saattaisi ainakin tulevaisuudessa olla jollain tavoin kriisissä: erityisesti nuoret eivät enää halua kiinnittyä yhdistys- ja järjestötoimintaan ainakaan sen perinteisissä muodoissa. (Putnam 2000.)

Ajankäyttötutkimuksen mukaan järjestötoimintaan käytetään vähemmän aikaa vuorokaudessa kuin ennen. Koska järjestöosallistuminen ja vapaaehtoistyö ei kuitenkaan ole päivittäistä, haastattelutieto tarjoaa päiväkirjaa luotettavamman kuvan vapaaehtoistyöhön osallistumisesta. Ajankäyttötutkimuksessa kysytään, onko vastaaja tehnyt vapaaehtoistyötä

jonkin yhdistyksen, järjestön tai ryhmän kautta viimeisen neljän viikon aikana. Ajankäyttötutkimuksen mukaan lapset ja nuoret osallistuivat vapaaehtoistyöhön vähemmän kuin vuosituhannen taitteessa. Korona ei kuitenkaan pelkästään ilmiötä selitä, sillä 15–24-vuotiaat tytöt osallistuvat vapaaehtoistoimintaan yhtä aktiivisesti kuin 10 vuotta sitten. (Kuvio 15.)

Kuvio 15.

Vapaaehtoistyöhön osallistuneiden 15–24-vuotiaiden osuudet sukupuolen mukaan 1999–2021, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Ajankäyttötutkimuksessa selvitettiin myös epävirallista, suoraan toiselle ihmiselle annettua apua. 62 prosenttia 15–24-vuotiaista pojista ja 68 prosenttia samanikäisistä tytöistä oli antanut tällaista epävirallista naapuriapua viimeisen neljän viikon aikana. Pojat olivat auttaneet useimmiten tietokoneen, älypuhelimien tai muun digilaitteen päivittämisessä tai käytössä sekä kuljetuksissa tai muutossa. Tytöt taas auttoivat siivouksessa, ostoksissa tai asioinnissa, tietokoneen, älypuhelimien tai muun digilaitteen päivittämisessä tai käytössä sekä lemmikkieläinten hoidossa. Auttamisen kohteena olivat useimmiten naapurit, ystävät ja työtoverit.

Sukulaisten ja ystävien kasvokkainen tapaaminen on vähentynyt

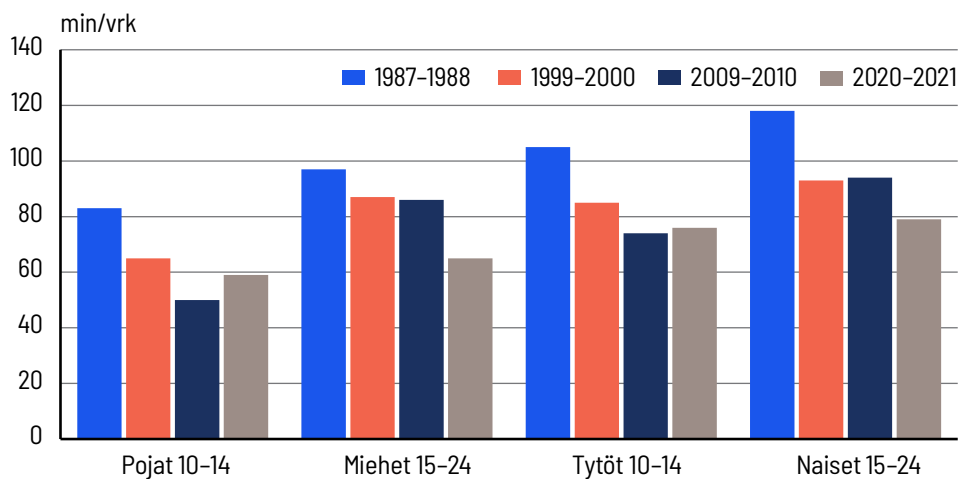
Sosiaalinen tuki on yksi sosiaalisen pääoman ilmentäjä. Ellosen (2008, 49) mukaan sosiaalinen tuki on muiden ihmisten tuottama resurssi, joka edistää tai haittaa yksilöiden hyvinvointia. Sosiaaliset suhteet ovat myös itseisarvoisesti tärkeitä jäsenyyden, hyväksynnän ja arvostuksen antajia. Sosiaalinen pääoma on luonteeltaan kasautuvaa, kuten yleensä kaikki muutkin pääoman lajit: aikaisemmat sosiaaliset suhteet luovat uusia sosiaalisia suhteita, mutta kaikki ihmiset eivät eri syistä tule valituiksi haluamiinsa

sosiaalisiin suhteisiin. Tällöin osa ihmisistä yksinäistyy sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. (Saari 2009, 90.)

Lasten ja nuorten sosiaalinen kanssakäyminen on vähentynyt jo 1980-luvun lopulta alkaen, siitä huolimatta, että sosiaaliseen kanssakäymiseen lasketaan myös puhelimen ja sosiaalisen median kautta tapahtuva yhteydenpito (kuvio 16). Tytöt käyttivät sosiaaliseen kanssakäymiseen enemmän aikaa kuin pojat. Vaikka koronapandemian aiheuttamat rajoitukset näkyvät ajankäyttötutkimuksen tiedonkeruussa, korona ei kuitenkaan yksinomaan selitä sosiaalisen kanssakäymisen vähenemistä: jo 10 vuoden takaisen ajankäyttötutkimuksen tuloksissa havaittiin yksin olemisen lisääntyneen sekä miehillä että naisilla ja kaikissa ikäryhmissä (Hanifi 2015).

Kuvio 16.

Sosiaaliseen kanssakäymiseen käytetty aika lapsilla ja nuorilla iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

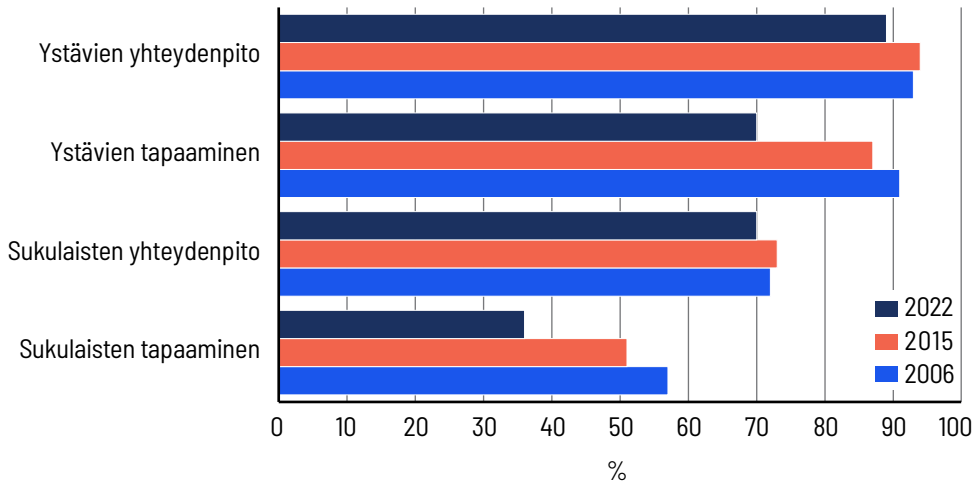

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tilastokeskuksen elinolotilastossa on myös selvitetty 16 vuotta täyttäneen väestön sosiaalisessa kanssakäymisessä tapahtuneita muutoksia vuodesta 2006 alkaen. Viimeisin tiedonkeruu tehtiin vuonna 2022. Elinolotilaston tulokset ovat samansuuntaisia ajankäyttötutkimuksen tulosten kanssa. Sukulaisten ja ystävien tapaaminen vähentyi merkittävästi vuonna 2022 aikaisempiin vuosiin verrattuna. Sen sijaan muu yhteydenpito esimerkiksi puhelimella tai muuten verkon välityksellä ei ole lisääntynyt, siitä huolimatta, että digitalisoituminen ja sosiaalisen median käyttö on erityisesti nuorten parissa erittäin runsasta. (Kuvio 17.)

Kuvio 17.

Sosiaalinen kanssakäyminen ystävien ja sukulaisten kanssa 16–24-vuotiailla 2006, 2015 ja 2022, vähintään viikoittain yhteyttä pitäneiden osuudet

Lähde: Tilastokeskus, elinolotilasto

Digitalisaatio täydentää sosiaalisia suhteita

Internetistä on muodostunut paikka, jossa yhä useampi tutustuu uusiin ystäviin ja tuttaviin. Vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksen tulosten mukaan vajaa kolmannes 10–14-vuotiaista ja hieman yli puolet 15–24-vuotiaista oli saanut uusia ystäviä internetin kautta.

Timo Anttila ym. ovat tarkastelleet latentin luokitteluanalyysin avulla, miten kasvokkainen ja verkkovälitteinen sosiaalisuus ovat yhteydessä toisiinsa. Aineistona he käyttivät vuoden 2017 vapaa-aikatutkimusta. Tulosten perusteella teknologinen vuorovaikutus oli positiivisessa yhteydessä kasvokkaiseen vuorovaikutukseen. Kaikissa ikäryhmissä he, jotka olivat paljon kasvokkain yhteydessä muihin, olivat myös aktiivisia etäyhteyden käyttäjiä. Heikko verkkososiaalisuus taas oli yleisintä niissä ryhmissä, joissa myös kasvokkainen vuorovaikutus oli heikkoa. Näyttää siis siltä, että jo valmiiksi sosiaaliset ihmiset hyödyntävät etäyhteyksien ja verkottuneen sosiaalisen median mahdollisuuksia kaikkein eniten. (Anttila ym. 2021, 95–98.)

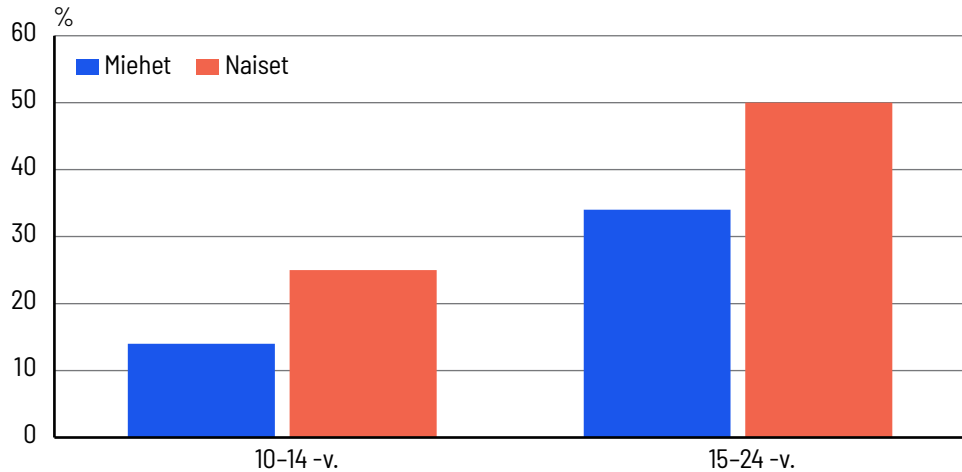
Eniten yksinäisyyttä tuntevat 15–24-vuotiaat tytöt

Sekä ajankäyttö- että elinolotutkimuksissa on selvitetty lasten ja nuorten kokemaa yksinäisyyttä. Elinolotutkimus tarjoaa aikasarjatietoa yksinäisyyden kokemisen muutoksista vuodesta 2018 vuoteen 2022. Tutkimuksen mukaan yksinäisyyden kokeminen vähintään joskus on 16–24-vuotiaiden ikäryhmässä kasvanut 21 prosentista 36 prosenttiin. Ajankäyttötutkimus ei tarjoa ajallista vertailutietoa, mutta sen mukaan tytöt kokivat itsensä yksinäiseksi huomattavasti poikia useammin. 15–24-vuotiaista tytöistä puolet ja saman

ikäisistä pojista hieman yli kolmannes tunsivat itsensä yksinäiseksi vähintään joskus. (Kuvio 18.)

Kuvio 18.

Itsensä yksinäiseksi vähintään joskus tunteneiden 10–24-vuotiaiden nuorten osuudet sukupuolen mukaan 2021, prosenttia

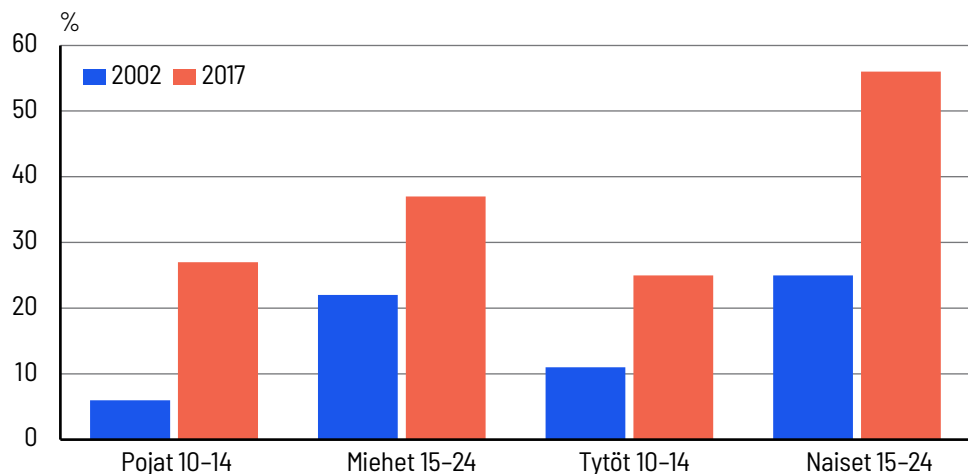
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Arki koetaan aiempaa raskaammaksi

Vapaa-aikatutkimuksissa on kartoitettu kokemusta arjen raskaudesta vuosilta 2002 ja 2017. Tutkimuksessa ei ole määritelty tarkemmin, mitä arjella tarkoitetaan. Arjen käsitteessä ei tehdä jakoa kodin, koulun tai työelämän välille, vaikka arkielämän tutkimus käytännössä paikantuu usein kotiin (Pääkkönen 2021, 55). Vapaa-aikatutkimuksessa arjen kokeminen kiinnostaa myös silloin, kun halutaan kartoittaa erilaisia harrastamisen esteitä (Liikkanen 2005, 20).

Kuvio 19.

Arkensa vähintään melko raskaaksi kokeneiden osuudet lapsista ja nuorista iän ja sukupuolen mukaan 2002 ja 2017, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, vapaa-ajan osallistuminen

Sekä tytöt että pojat kokivat arkensa selvästi raskaammaksi vuonna 2017 kuin vielä vuonna 2002. 15–24-vuotiailla arki näyttäytyi raskaampana kuin nuoremmilla. 15–24-vuotiailla tytöillä arki näyttäytyi raskaimpana: 56 prosenttia koki arkensa vähintään melko raskaaksi. Heillä kokemus arjen raskaudesta oli myös lisääntynyt eniten vuodesta 2002. (Kuvio 19.)

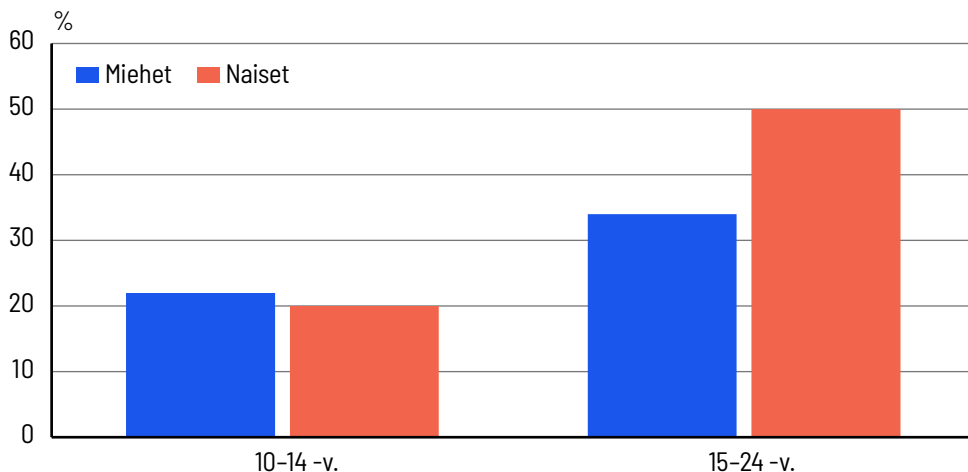
Jos sinulla olisi enemmän aikaa, mitä haluaisit tehdä?

Ajankäytöllisesti tunne ajan tempon kiihtymisestä on vahvistunut modernisaation myötä (ks. Rosa 2003). Mobiililaitteet pilkkovat toiminnalliset ajat lyhytkestoisiksi. Viestintä on nopeaa ja maailmanlaajuista, ja liikennevälineet yhä nopeampia. Yleensäkin elämän tempo on nopeutunut. Tällöin yksilön ajanhallinta korostuu. (Anttila ym. 2015, 14–15.)

Ajankäyttötutkimuksessa on selvitetty ajan riittävyyden kokemusta. Lapset ja nuoret kokevat varsin yleisesti, että aika ei riitä kaikkeen siihen mihin sen haluttaisiin riittävän. Eniten näin kokevat 15–24-vuotiaat tytöt: puolet heistä kokee, että aika ei riitä kaikkeen siihen mihin haluaisi sen riittävän. (Kuvio 20.)

Kuvio 20.

Aikapulaa kokeneiden lasten ja nuorten osuudet iän ja sukupuolen mukaan 2021, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Liikkanen (2005, 20) toteaa, että siihen mihin aikaamme käytämme, vaikuttavat monet seikat. Elämäntilanne saattaa olla sellainen, että se estää käyttämästä aikaa halutulla tavalla. Arkea saattavat rajoittaa esimerkiksi kiire, rahan puute, koettu terveydentila tai vaikkapa asuinpaikka. Näistä seikoista Liikkanen käyttää nimeä arjen olosuhdetekijät.

Mihin asioihin lapset ja nuoret sitten haluaisivat käyttää aikaansa? Ajankäyttötutkimuksessa tätä on kysytty avokysymyksellä. Vaikka vastausten kirjo oli laaja, kuten avokysymyksissä usein, kaksi teemaa erottui aivan selvästi. Lapset ja nuoret halusivat käyttää aikaansa liikuntaan ja ulkoiluun sekä sosiaalisiin suhteisiin eli ajanviettoon ystävien ja tuttavien kanssa. Nuorimmat eli 10–14-vuotiaat kaipasivat myös perheen kanssa yhdessä vietettyä aikaa. Kohtalaisesti mainintoja sai myös luovien harrastusten harrastaminen sekä harrastaminen yleisestikin. Harrastamista toivat esille erityisesti 15–24-vuotiaat.

Yhteenvetoa ja pohdintaa

Lasten ja nuorten ajankäytössä ei perustasolla ole nähtävissä suuria muutoksia. Kuitenkin lähemmin ajankäyttöä tarkasteltaessa myös muutoksia voidaan havaita. Jo 1970-luvulla voitiin havaita lasten ja nuorten nukkumisen vähentyneen 1950-lukuun verrattuna. Keskimäärin lasten ja nuorten unen määrä näyttäisi kuitenkin olevan riittävä.

Tytöillä opiskeluun käytetty aika on lisääntynyt, kun taas pojilla se on säilynyt suunnilleen samana. Tytöt käyttivät opiskeluun huomattavasti enemmän aikaa kuin pojat.

Kotitöitä tehdään aiempaa vähemmän, mutta jo 10–14-vuotiaat tytöt tekevät kotitöitä enemmän kuin samanikäiset pojat.

Liikuntaan käytetty aika on pysynyt suunnilleen samana, vaikka koronapandemian vuoksi monet liikuntapaikat olivat suljettuja. Lapset ja nuoret kuitenkin kykenivät sopeuttamaan liikuntaharrastuksensa muuttuneisiin olosuhteisiin. 15–24-vuotiaat tytöt olivat ainoa ryhmä, jonka kohdalla kansalliset liikuntasuosituksukset eivät täyttyneet. Sen sijaan kulttuuri-osallistuminen väheni huomattavasti, eikä tilanne näyttänyt korjaantuneen vielä vuonna 2022, vaikka koronarajoituksia purettiin jo vuoden 2022 alkupuolella.

Lukemiseen käytetty aika on huomattavasti vähentynyt 1980-luvun lopulta alkaen. Lukeminen verkon välityksellä ja äänikirjojen kuuntelu tarjoavat uusia mahdollisuuksia pitäytyä kirjallisessa kulttuurissa, mutta ne eivät kuitenkaan riitä korvaamaan lukemiskulttuurissa tapahtunutta muutoksia. Kirjasto on kuitenkin edelleen suosituin yleisöinstituutio, jota nuoret käyttävät aktiivisesti.

Sosiaalinen kanssakäyminen on vähentynyt 1980-luvun lopulta alkaen, vaikka ajankäyttötutkimuksessa sosiaalisen kanssakäymisen määritelmä sisältää

myös verkon kautta tapahtuvan yhteydenpidon. Koronapandemia ei siis yksin selitä sosiaalisessa kanssakäymisessä tapahtuneita muutoksia. Erityisesti kasvokkainen tapaaminen on vähentynyt, ja tämä ilmiö on ollut nähtävissä jo pitkällä aikavälillä.

Digitalisaatio on voimakkaasti läsnä lasten ja nuorten elämässä. Internetin kautta voidaan sekä luoda että ylläpitää ihmissuhteita. Kuitenkin useimmiten he, joilla on internetissä paljon ystäviä, ovat sosiaalisesti aktiivisia myös kasvokkain. Lähes kaikki nuoret seuraavat internetiä ja sosiaalista mediaa. Aktiivisimpia sosiaalisessa mediassa ovat 15–24-vuotiaat tytöt, joista suuri enemmistö käyttää sosiaalista mediaa useita kertoja päivässä tai jatkuvasti. Pojat taas harrastavat erityisesti digipelaamista.

Ajankäyttötutkimus sisälsi myös joitakin hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Kaikki tulokset eivät olleet pelkästään myönteisiä. Puolet 15–24-vuotiaista tytöistä tunsivat itsensä yksinäiseksi vähintään joskus, ja yksinäisyyden kokemus oli elinolotutkimuksen mukaan lisääntynyt voimakkaasti. Myös arjen kokeminen raskaaksi oli lisääntynyt, ja raskaimpana arki näyttäytyi 15–24-vuotiailla tytöillä. Heillä oli myös useimmin kokemusta tunteesta, että aika ei riitä kaikkeen siihen mihin sen haluaisi riittävän.

Kysyttäessä, mihin asioihin ajan haluttaisiin riittävän, useimmiten tuotiin esiin liikunta ja sosiaaliset suhteet. Myös harrastukset, erityisesti luovat harrastukset, mainittiin. Sosiaaliin suhteisiin ja luoviin harrastuksiin käytetty aika oli vähentynyt, joten on mielenkiintoista, että juuri niihin kuitenkin toivottaisiin aikaa löytyvän. Tiedossa on, että liikunta, luovat harrastukset ja sosiaaliset suhteet tuottavat yksilötason henkistä ja ruumiillista hyvinvointia (Liikanen 2010), ja sosiaaliset suhteet lisäävät myös yhteiskuntatason sosiaalista pääomaa. Ehkä hieman yllättäen digitalisaatio tai sosiaalinen media ei saanut juuri lainkaan mainintoja. Ilmeisesti niiden läsnäolo nuorten elämässä on riittävän voimakasta jo nyt.

Näyttää siltä, että vaikka johonkin toimintoon käytettäisiin aikaisempaa vähemmän aikaa, se ei silti välttämättä tarkoita, etteikö halua kyseiseen toimintoon saattaisi olla. Onko siis olemassa sellaisia arjen olosuhdetekijöitä (Liikkanen 2005), jotka estävät käyttämästä aikaa itselle tärkeisiin ja myös hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiin asioihin? Harrastusten kohdalla koronapandemian rajoitteet varmasti estivät osaltaan harrastamista, ja tulevaisuudessa tehtävät väestötiedonkeruut vasta kertovat, mitkä muutokset olivat ohimeneviä, mitkä taas pysyviä. Myös harrastusten kohonnut kustannukset vaikuttavat lapsia ja nuoria eriarvoistavasti. Syrjäseuduilla asuvien nuorten kohdalla pitkät matkat harrastuspaikkoihin vaikeuttavat osallistumista (Salasuo ym. 2023, 32).

Arto Tiihonen (2021) korostaa liikunnan harrastamisen yhteisöllistä puolta; hänen mukaansa uusissakin liikuntasuosituksissa painotetaan yksilöllisyyttä. Kiireen kokemus syntyy osaltaan myös siitä, ettei perheissä osata liikkua yhdessä, vaan jokainen liikkuu yksin tai omissa ryhmissään. Kuitenkin sosiaaliset suhteet, muiden ihmisten tekemiset ja odotukset, vaikuttavat voimakkaasti ihmisten elämään. Tiihonen kysyykin, eikö liikuntapolitiikan avulla ihmisiä voisi kannustaa liikkumaan enemmän yhdessä, esimerkiksi yhdessä perheen kanssa, ja eri-ikäisten kanssa. Tällöin sosiaalisuus ja liikunnan harrastaminen limittyisivät luontevasti keskenään.

Yhtenä tekijänä väistämättä tulee mieleen kaikkialle levinnyt digitalisaatio, joka monista mahdollisuuksistaan huolimatta saattaa olla jo turhankin koukuttava elementti, erityisesti lapsille ja nuorille, jotka vasta harjoittelevat elämänhallintaa. Männikkö ja Korkeila (2019, 65) toteavat, että vaikka digitalisaatio mahdollistaa monia hyödyllisiä asioita, käyttöön voi liittyä myös ongelmia. Käyttö saattaa olla ongelmallista esimerkiksi silloin, jos se merkitsee muiden tärkeiden elämän osa-alueiden laiminlyöntiä. Tutkimusten mukaan merkittäviä ongelmia aiheutuu kuitenkin vain pienelle vähemmistölle lapsia ja nuoria. Sen sijaan ns. teknostressi (Salo ja Pirkkalainen 2019, 79) on huomattavasti yleisempää, sillä älylaitteisiin liittyy erityispiirteitä, jotka ovat otollisia stressin muodostumiselle. Teknologia voi tunkeutua jo liiallisesti lasten ja nuorten elämään aiheuttaen vaikkapa jatkuvia keskeytyksiä kotitehtävien tekemisessä, yhteisissä ruokailuhetkissä tai kasvokkaisessa tapaamisessa ja keskusteluissa. Myös jatkuva tavoitettavissa olemisen vaatimus luo stressiä ja rajoittaa muita, nuorelle mahdollisesti pitkällä tähtäimellä palkitsevampia ajankäytön tapoja. Tässä asiassa myös vanhempien vastuu ja esimerkki on erityisesti nuorempien kohdalla merkityksellinen.

Lähteet

Anttila, Timo, Tanskanen, Jussi, Oinas, Tomi & Kannasoja, Sirpa (2021). Suomalaisen sosiaaliset suhteet muutoksessa. Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo ja Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 73-104.

Bellah, Robert (2007). *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of Californian Press.

Bourdieu, Pierre (1986). *The Forms of Capital*. In John G. Richardsson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241-258.

Coleman, James (1988). Social capital in creation of human capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.

Ellonen, Noora (2008). Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hanifi, Riitta (2021). Lukeminen muutoksessa. Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo ja Kaisa Saarenmaa (toim.) *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat*. Helsinki: Tilastokeskus, 131–157.

Hanifi, Riitta (2015). Yksin oleminen on lisääntynyt. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Timo Anttila, Mirja Liikkanen ja Hannu Pääkkönen (toim.) *Ajassa kiinni ja irrallaan – Yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, 123–133.

Ilmonen, Kai & Jokinen, Kimmo (2002). *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: SoPhi.

Järvinen-Tassopoulos, Johanna (2007). *Suomalaisena naisena Kreikassa*. Jyväskylä: SoPhi.

Kankainen, Tomi (2007). *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Jyväskylä *Studies in Education, Psychology and Social Research* 326. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kirjakauppaliitto (2021). [Suomi lukee ja kuuntelee kirjoja 2021](#).

Lefebvre, Henri (2000/1971). *Everyday life in the modern world*. London: Athlone Press.

Liikanen, Hanna-Liisa (2010). *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014*. Opetusministeriön julkaisuja 1:2010.

Liikkanen, Mirja (2005). *Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja valinnat*. Teoksessa Mirja Liikkanen, Riitta Hanifi ja Ulla Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Helsinki: Tilastokeskus, 5–30.

Lukukeskus (2020). [10 faktaa lukemisesta](#). [viitattu: 24.10.2024]

Männikkö, Niko ja Korkeila, Jyrki (2019). *Älylaitteet ja riippuvuus: Mitä on ongelmallinen käyttö ja kuinka sitä voi ennaltaehkäistä?* Teoksessa Silja

Kosola, Mona Moisala ja Päivi Ruokoniemi (toim.) Lapset, nuoret ja älylaitteet. Taiten tasapainoon. Helsinki: Duodecim.

OKM: [Harrastamisen Suomen malli](#). [viitattu: 24.10.2024]

Paik, Anthony & Sanchagrin, Kenneth (2013). Social Isolation in America: an Artifact. American Sociological Review 78 (3) 339–360.

Pantzar, Mika & Pääkkönen, Hannu (2015). Arjen ja pyhän rytmit kuudessa Euroopan maassa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Timo Anttila, Mirja Liikkanen ja Hannu Pääkkönen (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – Yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 87–98.

Parigi, Paolo & Henson II, Warner (2014). Social Isolation in America. Annu. Rev. Sociologica 40: 153–171.

Partonen, Timo (2014). Lisää unta. Kiireen lyhyt historia. Helsinki: Duodecim.

Pitkänen, Ella (2024a). [Ajanviete vai aikasyöppö – lähes puolet nuorten miesten vapaa-ajan ruutuajasta kuluu digitaalisten pelien parissa](#). Tieto&trendit.

Pitkänen, Ella (2024b). [Koronapandemia jätti jälkensä kulttuuriosallistumiseen: museot rikkovat kävijäennätyksiä, toiset alat menettivät yleisöjään](#). Tieto&trendit.

Putnam, Robert D (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.

Pääkkönen, Hannu (2021). Arki koetaan aiempaa raskaammaksi – kuitenkin kotityöt jakaantuvat aiempaa tasaisemmin. Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo ja Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 55–72.

Pääkkönen, Hannu (2010). Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Tutkimuksia 254. Helsinki: Tilastokeskus.

Pääkkönen, Hannu & Hanifi, Riitta (2011). Ajankäytön muutokset 2000-luvulla. Helsinki: Tilastokeskus.

Rosa, Hartmut (2003). Social acceleration – Ethical and political consequences of a desynchronized high-speed society. Constellations 10: 1, 3–33.

Ruuskanen, Petri (2001). Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT-tutkimuksia 81.

Ruuskanen, Timo (2020). [Korona on rajoittanut eniten nuorten liikuntaharrastuksia](#). Tieto&trendit.

Saarenmaa, Kaisa (2021). Zoomerit muuttuvassa mediamaisemassa. Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo ja Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 105–130.

Saari, Juho (2009). Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro OY.

Salasuo, Mikko (toim.) (2020). [Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020](#). Helsinki: Hansaprint.

Salasuo, Mikko, Lehtonen, Kati & Tarvainen, Kai (toim.) (2023). [Nuoruuden pohjoisin ulottuvuus. Tutkimus Pohjois-Lapin seutukunnan ja saamelaiseen yhteisöön identifioituvien lasten ja nuorten vapaa-ajasta ja harrastamisesta](#). Helsinki: Hansaprint.

Salo, Markus ja Pirkkalainen, Henri (2019). Älylaitteet ja stressi: Aiheuttajat, seuraukset ja hallintakeinot. Teoksessa Silja Kosola, Mona Moisala ja Päivi Ruokoniemi (toim.) Lapset, nuoret ja älylaitteet. Taiten tasapainoon. Helsinki: Duodecim.

Sennett, Richard (1992). The Fall of Public Man. New York: Norton.

Siisiäinen, Martti (2003). Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. Sosiologia 3/2003, 204–218.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttö [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 24.10.2024].
Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cku2djfkg8hgc0b50rhiey50r>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Elinolotilasto [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2022. ISSN=2669–8854. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 24.10.2024].
Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cloh8u50c7ru30bukh2b2lrv5>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajan osallistuminen [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 24.10.2024].
Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vpa>

THL (2023). [Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023](#). [viitattu: 24.10.2024]

Tiihonen, Arto (2021). Miksi liikutaan, miksi ei ja mitä pitäisi tehdä? Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo ja Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 187–220.

UKK-Instituutti. [Lasten ja nuorten liikkumissuositus](#).

Riitta Hanifi

Senioriväestön aika

Tilastokeskuksen mukaan 65 vuotta täyttäneitä oli vuonna 2024 enemmän kuin 1,3 miljoonaa eli lähes neljännes koko väestöstä (Tilastokeskus, väestörakenne). Koko Euroopan unionin alueella väestö ikääntyy nopeasti, ja väestörakenteen muutos onkin yksi EU:n suurimmista tulevaisuuden haasteista (Euroopan komissio 2015).

Jouni Tuomen mukaan inhimillisessä kulttuuriperinteessä on aina ollut tyypillistä jakaa ihmisen elämä ikäkausiin (Tuomi 2001, 3). Ihmisen elämänkaarta on totuttu tarkastelemaan kolmen päävaiheen mukaisesti: lapsuus ja nuoruus, työikä sekä vanhuus, jolla yleensä tarkoitetaan eläkeikää. Väestön eliniän pidentyessä ja yleisen terveydentilan kohentuessa ihmisen elämänkaareen on tullut uusi vaihe, kolmas ikä. Modernin kolmannen iän juuret löytyvät jo keskiajalta, jolloin elämäntilanne alettiin hahmottaa kaarena. Kolmas ikä on ajanjakso keski-ikä ja varsinaisen vanhuuden välissä.

Varsinaisesti kolmas ikä ajankohtaistui läntisissä teollisuusmaissa toisen maailmansodan jälkeen osana vanhuuden modernisaatiota kaupallistumisen, teknistymisen, koulutuksen ja näihin liittyvien arvomuutosten myötä. Aiemmat vanhuuden määrittelyt alkoivat käydä vanhanaikaisiksi, ja haluttiin luoda uutta kulttuuria, joka vastaisi paremmin muuttunutta tilannetta.

Kolmannen iän teorian kehitti 1980-luvun lopulla Peter Laslett, joka määrittelee ikäkauden vapauksien ja vapaiden valintojen vaiheena (Laslett 1991). Eläkkeelle jäämistä seuraavat vuodet koetaan aktiivisena itsensä toteuttamisen aikana. Tähän ikäryhmään kuuluvilla on yhteiskunnallista merkitystä lasten- ja omaishoidon tuottajina sekä aktiivisina yhteiskunnallisina toimijoina, joilla myös kulutustottumukset ovat toisenlaiset kuin aikaisemmilla sukupolvilla. (Ks. Kurri & Piikki 2016.)

Voidaan sanoa, että kolmas ikä on eräänlaisessa vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnalliseen elämään: se vaatii tietyt yhteiskunnalliset edellytykset, mutta samalla se myös muuttaa yhteiskuntaa, sen jäsenten elämää ja ajankäyttöä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan senioriväestön eli 65 vuotta täyttäneiden ajankäyttöä ja siinä tapahtuneita muutoksia 2020-luvulla. Koska Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen tiedonkeruu osui korona-aikaan,

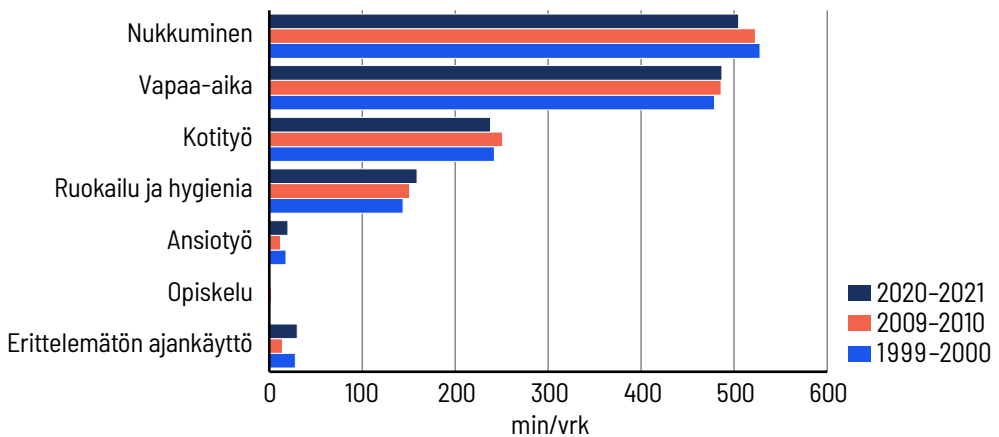
tuloksissa näkyvät myös koronapandemian ajankäyttöön aikaansaamat mahdolliset muutokset. Koska 65 vuotta täyttäneet ovat suuri ja heterogeeninen väestöryhmä, tarkastelen erikseen 65–74-vuotiaita sekä yli 75-vuotiaita. Eriytän tarkastelun myös sukupuolen mukaan. Kaikki tulokset perustuvat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen aineistoon, ellei toisin mainita.

Senioriväestön ajankäyttö

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan senioriväestön ajankäytössä ei ole tapahtunut suuria muutoksia, kuten ei väestötasolla yleensäkaan. Samoin kuin koko väestössä, ruokailuun ja oman kehon hoitoon käytetty aika on hieman lisääntynyt. Ruokailuun käytetyn ajan lisääntyminen saattaa kertoa korona-ajan kotikeskeisen elämäntavan lisääntymisestä. 75 vuotta täyttäneillä myös kotitöihin ja jopa ansiotyöhön käytetty aika on lisääntynyt. (Kuviot 1 ja 2.)

Kuvio 1.

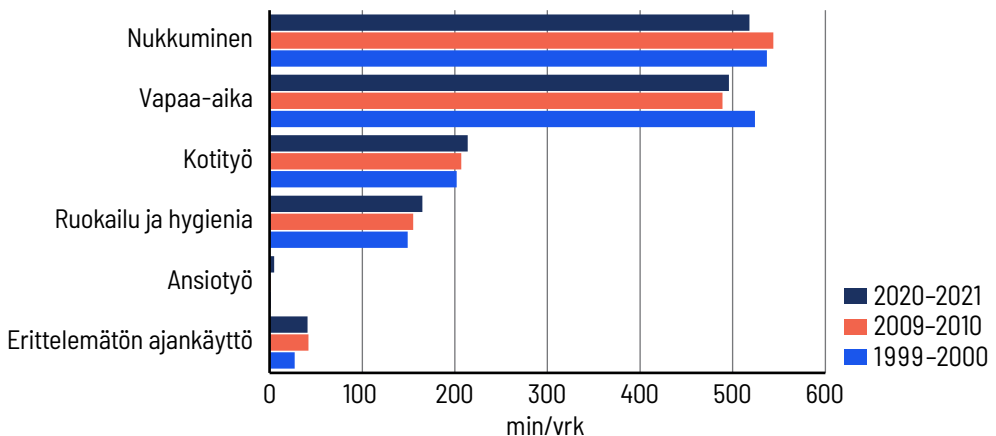
65–74-vuotiaiden ajankäyttö pääluokittain 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuvio 2.

Yli 75-vuotiaiden ajankäyttö pääluokittain 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

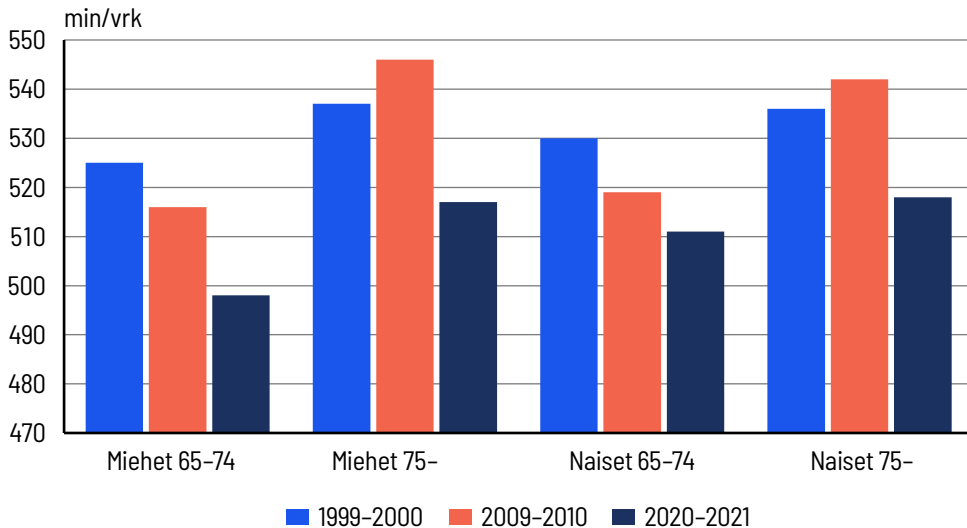

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Nukkumiseen käytetty aika on vähentynyt sekä miehillä että naisilla. Vähiten nukkuvat 65–74-vuotiaat miehet; heilläkin tosin yönen pituus on keskimäärin yli 8 tuntia. Iän myötä nukkuminen lisääntyy jonkin verran. (Kuvio 3.)

Kuvio 3.

Nukkumiseen käytetty aika senioreilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

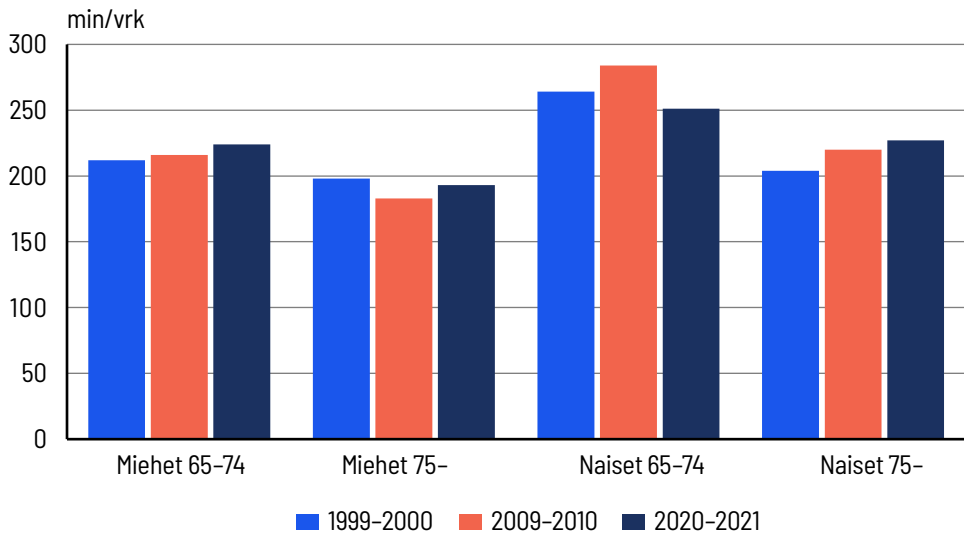
Kotitöitä tehdään runsaasti

Kotitöitä tehdään varsin runsaasti, vähintään kolme tuntia päivässä. Kotitöiden tekemisessä ei ole tapahtunut suuria ajallisia muutoksia vuosituhannen taitteesta lähtien. Eniten kotitöitä tekivät 65–74-vuotiaat naiset ja vähiten yli 75-vuotiaat miehet. 65–74-vuotiaat miehet ovat hieman lisänneet kotitöihin käyttämäänsä aikaa, kun taas saman ikäisten naisten kotitöihin käyttämä aika on hieman vähentynyt. (Kuvio 4.)

Yleisimmät kotityöt olivat miehillä pihanhoito, ruoanlaitto sekä ostokset ja asiointi. Naisilla taas ruoanlaiton, ostosten ja asioinnin lisäksi myös siivous oli yleinen kotityö. Perinteistä sukupuolijakoa eri kotitöiden välillä ei siis miesten ja naisten välillä paljoa ole, ellei sellaiseksi lasketa miesten suurempaa keskittymistä ulkotöihin ja naisten taas kotona tehtävään siivoukseen. Naiset kuitenkin käyttävät enemmän aikaa kotitöihin kuin miehet.

Kuvio 4.

Kotitöiden tekemiseen käytetty aika senioreilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

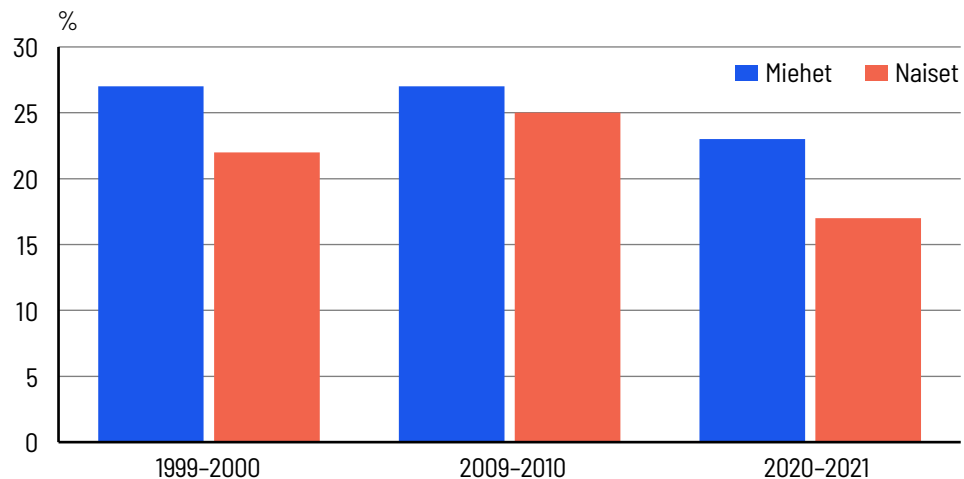
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Miehet tekevät vapaaehtoistyötä enemmän kuin naiset

Vapaaehtoistyön tekeminen on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana. Tämä on todennäköisesti koronapandemian vaikutusta, sillä aikaisempina vuosikymmeninä vapaaehtoistyön tekeminen on pysynyt suunnilleen samalla tasolla. Yli 65-vuotiaat miehet tekevät vapaaehtoistyötä enemmän kuin samanikäiset naiset, ja viime vuosikymmenenä ero on kasvanut. (Kuvio 5.)

Kuvio 5.

Vapaaehtoistyöhön osallistuneiden yli 65-vuotiaiden osuudet sukupuolen mukaan 1999–2021, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

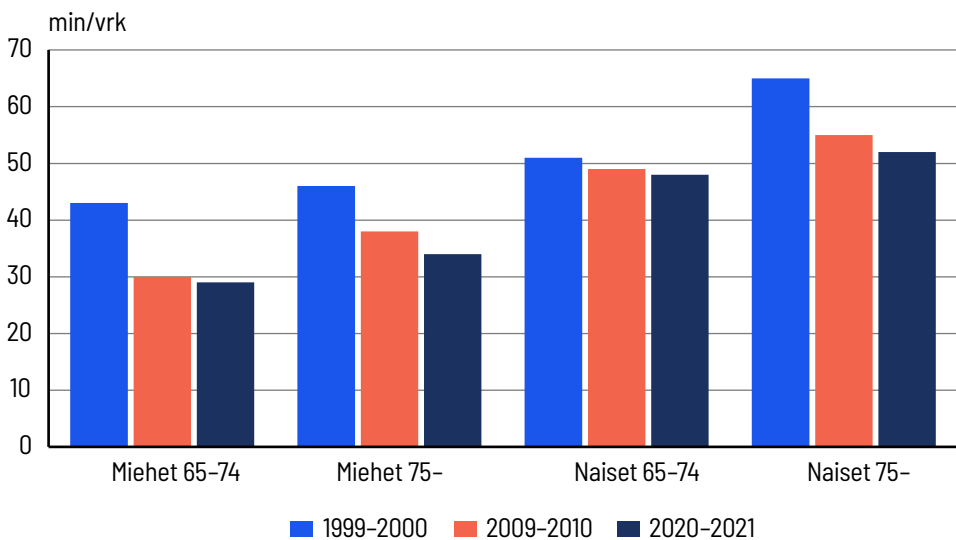
Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksessa selvitettiin myös epävirallista, ilman järjestöä suoraan toiselle ihmiselle annettua apua. Sekä miehet että naiset auttoivat eniten lastenhoidossa. Miehet auttoivat lisäksi myös piha- ja lumitöissä sekä kuljetuksissa ja muutoissa. Naiset taas auttoivat myös ruoanlaitossa sekä ostoksissa ja asioinneissa. Eniten oli autettu omia tai puolison aikuisia lapsia sekä ystäviä ja naapureita.

Yli 75-vuotiaat naiset käyttivät eniten aikaa sosiaaliseen kanssakäymiseen

Yli 65-vuotiaiden sosiaalinen kanssakäyminen on jonkin verran vähentynyt, joskaan muutokset eivät ole suuria. Koronapandemialla näyttää olleen yllättävänkin vähän vaikutuksia senioreiden sosiaaliseen kanssakäymiseen, sillä tapahtuneet muutokset ajoittuvat 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Sosiaaliseen kanssakäymiseen luetaan ajankäyttötutkimuksessa seurustelu perheenjäsenten ja tuttavien kotona tai muualla sekä puhelinkeskustelut ellei muuta toimintaa ole mainittu. (Kuvio 6.)

Kuvio 6.

Sosiaaliseen kanssakäymiseen käytetty aika senioreilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Naiset käyttävät sosiaaliseen kanssakäymiseen enemmän aikaa kuin miehet. Eniten aikaa sosiaaliseen kanssakäymiseen käyttivät yli 75-vuotiaat naiset. Tämä on yllättävää, sillä senioriväestössä yksin eläviä naisia on miehiä enemmän. Yli 50-vuotiaita naisia asuu yksin enemmän kuin samanikäisiä miehiä, ja yli 80-vuotiaista naisista jo yli puolet asuu yksin (Tilastokeskus, väestö ja perheet). Näyttää siis siltä, että yli 75-vuotiaat naiset kykenevät säilyttämään merkityksellisiä ihmissuhteita asumismuodosta riippumatta.

Yli 65-vuotiailla paljon luottamusta muihin ihmisiin

Yli 65-vuotiaista peräti 84 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että yleisesti ottaen muihin ihmisiin voi luottaa. Tilastokeskuksessa on selvitetty yleistynyttä luottamusta jo aikaisempina vuosina, ja luottamus on ollut samaa luokkaa jo kymmenen vuotta sitten. Koronapandemia ei siis ole vähentänyt senioriväestön yleistynyttä luottamusta muihin ihmisiin. 45 prosenttia uskoi myös omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa yhteiskunnassa. Tämä luottamus on jopa lisääntynyt tutkimusvuonna 2020–2021, sillä vuosikymmentä aiemmin omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa yhteiskunnassa uskoi noin joka kolmas. Suomessa yleistynyt luottamus on kansainvälisesti vertailtuna korkea (ks. Hanifi 2006).

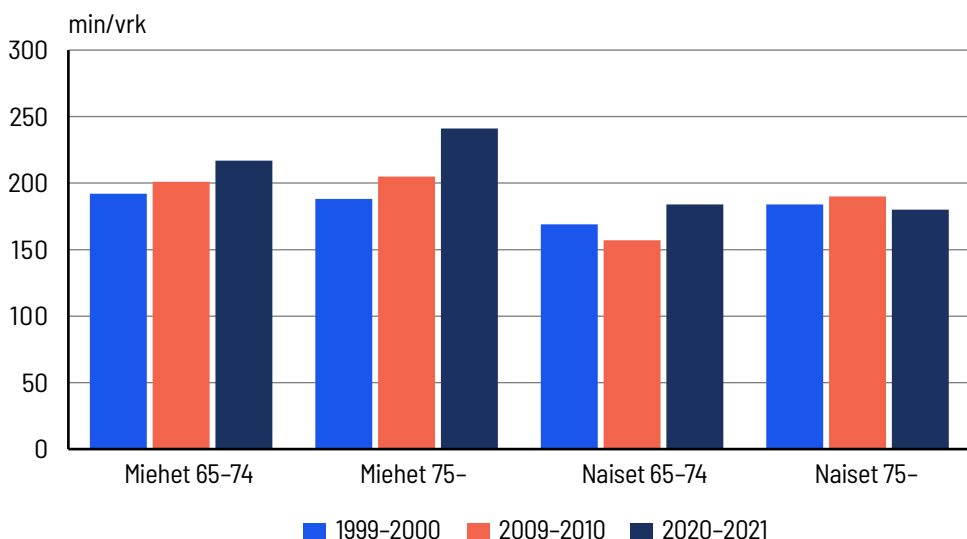
Eniten televisiota katsoivat yli 75-vuotiaat miehet

Vapaa-ajassa on tapahtunut suuri muutos liittyen digitalisoitumiseen. Digitalisoituminen koskettaa myös senioriväestöä. 55 prosenttia yli 65-vuotiaista seurasi ajankäyttötutkimuksen mukaan sosiaalista mediaa, vajaa viidennes useita kertoja päivässä tai jatkuvasti. Suosituimpia sosiaalisen median palveluita olivat WhatsApp ja Facebook.

Seniorit katsovat televisio-ohjelmia varsin paljon. Eniten televisio-ohjelmia katsoivat yli 75-vuotiaat miehet, jotka katsoivat niitä noin neljä tuntia päivässä. Koronapandemiasta huolimatta televisionkatselu ei kuitenkaan ole erityisemmin lisääntynyt muilla kuin yli 75-vuotiailla miehillä. (Kuvio 7.)

Kuvio 7.

Televisio-ohjelmien katseluun käytetty aika senioreilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

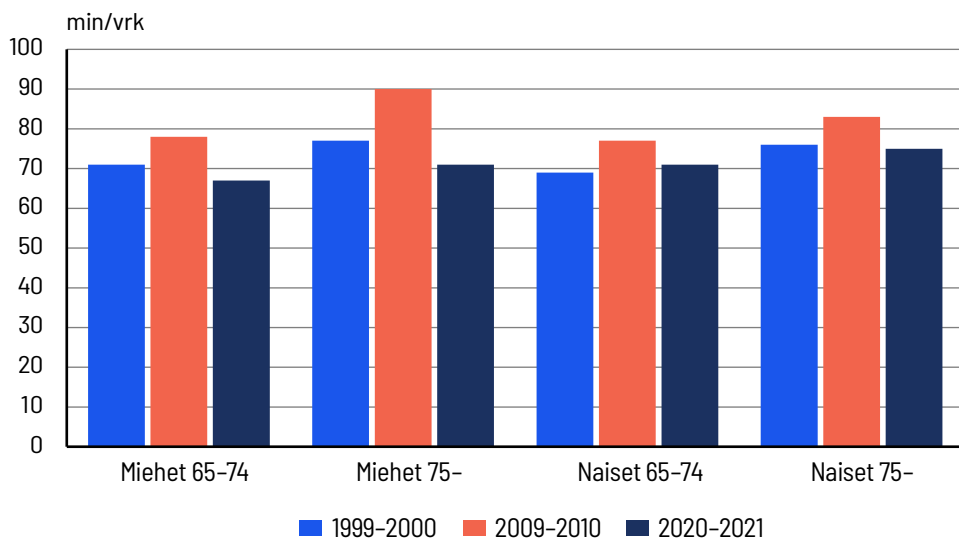
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Sekä miehet että naiset lukevat varsin runsaasti, sanomalehtiä seuraavat lähes kaikki seniorit

Lukemiseen käytetty aika on senioreilla pysynyt suunnilleen samana. Lukeminen kattaa kirjojen ja lehtien lukemisen sekä digitaaliset julkaisut. Lukemiseen käytetään varsin paljon aikaa; sekä miehet että naiset lukevat yli tunnin vuorokaudessa. Miesten ja naisten välillä ei juuri ole eroa lukemiseen käytetyssä ajassa. Myöskään iän karttuminen ei näytä vähentäneen kiinnostusta ja mahdollisuuksia lukemiseen. (Kuvio 8.)

Kuvio 8.

Lukemiseen käytetty aika senioreilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

65 vuotta täyttäneistä 67 prosenttia oli lukenut jonkin kirjan viimeisen vuoden aikana. Lukeminen on siis edelleen varsin yleinen harrastus. Naiset harrastavat lukemista yleisemmin kuin miehet: naisista 70 prosenttia ja miehistä noin 60 prosenttia oli lukenut jonkin kirjan viimeisen vuoden aikana.

Tilastokeskuksen vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksessa selvitettiin myös väestön mielikirjoja. Yli 65-vuotiaat lukivat eniten muistelmia ja elämäkertoja sekä jännitys- ja salapoliisiromaaneja. Tietokirjoista kiinnostavimpia olivat ruokaan, ruoanlaittoon ja ravitsemukseen liittyvät kirjat.

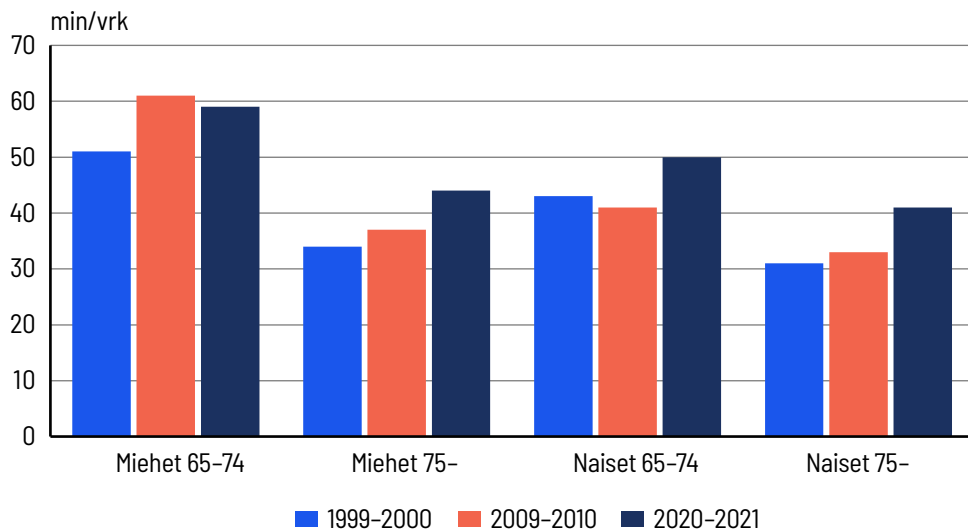
Seniorit lukevat sanomalehtiä erittäin yleisesti: yhdeksän kymmenestä 65 vuotta täyttäneestä seurasi sanomalehteä säännöllisesti eli useana päivänä viikossa. Koko väestön tasolla sanomalehtien seuraaminen on vähentynyt, ja erityisen voimakasta väheneminen on ollut nuoremmissa ikäluokissa.

Koronapandemia ei ole haitannut senioreiden liikuntaharrastusta

Koronapandemiasta huolimatta liikunnan harrastaminen on senioriväestöllä jonkin verran lisääntynyt. Eniten liikuntaa harrastivat 65–74-vuotiaat miehet, ja he harrastivat liikuntaa noin tunnin päivässä. (Kuvio 9.)

Kuvio 9.

Liikunnan harrastamiseen käytetty aika senioreilla iän ja sukupuolen mukaan 1999–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Suosituimmat liikuntalajit olivat kävelylenkkeily ja kotona tehtävä harjoittelu, joita oli mahdollista harrastaa koronapandemiasta huolimatta. Yli 65-vuotiaille suositeltu sydämen sykettä nostavan liikunnan määrä on noin 2 tuntia 30 minuuttia viikossa, ja tämän suosituksen seniorit jopa ylittivät (ks. UKK-instituutti).

Suosituin kulttuuriosallistumisen muoto senioreilla oli taidenäyttelyissä ja -museoissa käyminen, valokuvausta harrasti noin joka neljäs

Vaikka kulttuuritilaisuuksiin osallistuminen väheni koronapandemian takia koko väestön tasolla, senioriväestö osallistui kulttuuritapahtumiin suunnilleen yhtä aktiivisesti kuin aikaisemminkin. Taidenäyttelyissä ja -museoissa käyminen oli suosituin kulttuuritapahtuma: hieman useampi kuin joka viides yli 65-vuotias oli käynyt taidenäyttelyissä tai -museoissa viimeisen vuoden aikana. Konserteissa käyminen oli lähes yhtä suosittua. Harvinaisinta oli

käyminen oopperassa ja tanssiesityksissä: näissä kulttuuritapahtumissa oli käynyt vain muutama prosentti yli 65-vuotiaista. Naiset käyvät kulttuuritapahtumissa aktiivisemmin kuin miehet.

Luovat taideharrastukset eivät ole senioriväestöllä kovin yleisiä harrastuksia. Kuitenkin kaikkein suosituin luova harrastus, valokuvaus, on erityisesti yli 65-vuotiaiden suosima luova harrastus. Noin joka neljäs yli 65-vuotias ilmoitti harrastukseksi valokuvauksen.

Monet seniorit kokevat olevansa kiireisiä

65–74-vuotiaista noin 40 prosenttia ja yli 75-vuotiaista noin joka kolmas kokee olevansa kiireinen ainakin silloin tällöin. Lisäksi 65–74-vuotiaista noin joka kymmenes ja yli 75-vuotiaista noin neljä prosenttia koki, ettei aikapulan takia ehdi tehdä kaikkea sitä mitä haluaisi tehdä.

Ylikännö (2015) toteaa, että kokemukset ajan puutteesta ja kiireestä suhteutetaan usein vallitseviin odotuksiin siitä, miten aikaa tulisi käyttää. Esimerkiksi pienten lasten lapsiperheissä ei välttämättä oleteta, että niin sanottua omaa aikaa olisi kovin paljon. Sen sijaan ansiotyön vähetessä ja lasten itsenäistyttyä omaa, itse valittua aikaa oletetaan olevan runsaasti. Toki kyse saattaa joidenkin kohdalla olla myös esimerkiksi raskaasta ja aikaa vievästä läheiseen kohdistuvasta hoivavelvoitteesta.

65–74-vuotiaista naisista suurempi osuus kuin miehistä koki terveytensä hyväksi, yli 75-vuotiailla oli päinvastoin

65–74-vuotiaista 58 prosenttia koki terveytensä hyväksi. Tämän ikäisistä naisista hieman suurempi osuus, noin 60 prosenttia koki terveytensä hyväksi. Terveytensä erittäin huonoksi koki vain prosentti, eikä tässä ollut eroa miesten ja naisten välillä. Yli 75-vuotiaista miehistä 40 prosenttia ja naisista 36 prosenttia koki terveytensä hyväksi. Erittäin huonoksi terveytensä koki kaksi prosenttia yli 75-vuotiaista. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että ajankäyttötutkimus ei kata hoitolaitoksissa asuvaa väestöä. Lisäksi väestötason tutkimuksiin osallistuvat ovat yleensä suhteellisen hyväkuntoisia.

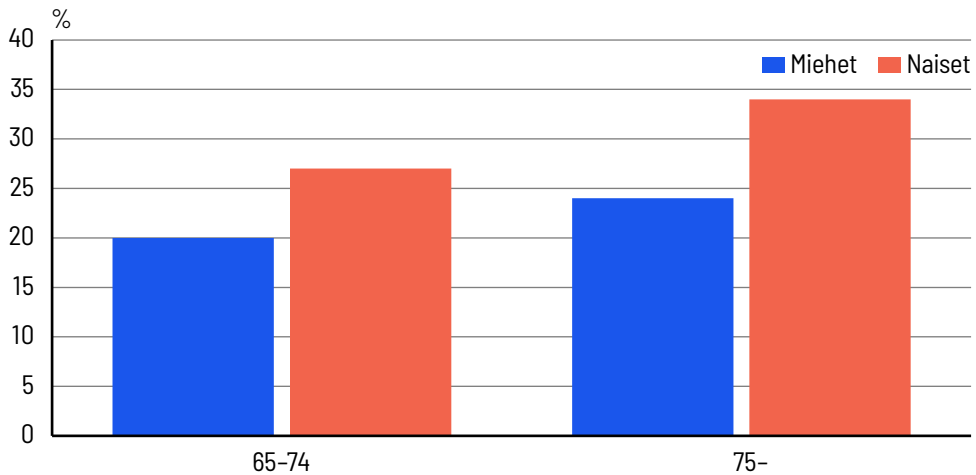
Naiset tuntevat itsensä yksinäiseksi miehiä useammin, valtaosa senioreista kuitenkin onnellisia

Tilastokeskuksen elinolotutkimuksen mukaan yksinäisyyden kokeminen vähintään joskus on 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä kasvanut 19 prosentista 30 prosenttiin. Ajankäyttötutkimus ei tarjoa ajallista vertailutietoa.

Ajankäyttötutkimuksen tulosten mukaan suurempi osuus yli 75-vuotiaista kuin 65–74-vuotiaista tuntee itsensä yksinäiseksi vähintään joskus. Molemmissa ikäryhmissä suurempi osuus naisista kuin miehistä tuntee itsensä yksinäiseksi vähintään joskus. (Kuvio 10.)

Kuvio 10.

Itsensä yksinäiseksi vähintään joskus tunteneiden senioreiden osuudet iän ja sukupuolen mukaan 2021, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tiikkaisen (2006) mukaan masentuneisuus, leskeys, yksin asuminen, huonoksi koettu terveys ja alentunut toimintakyky olivat tärkeimmät yksinäisyyden kokemusta määrittävät tekijät. Masentuneisuus ennusti naisilla yksinäisyyden tunteita. On kuitenkin huomionarvoista, että ajankäyttötutkimuksen mukaan yksinäisyys ei liity erityisen vahvasti juuri senioriväestöön, vaan erityisesti 15–24-vuotiaista nuorista naisista suurempi osuus tunsi itsensä ainakin joskus yksinäiseksi.

Ajankäyttötutkimuksen haastattelussa ei kysytty onnellisuudesta. Onnellisuutta on tosin mahdollista selvittää ajankäyttöpäiväkirjan mielialamittarin avulla (ks. Haaramo tässä julkaisussa). Elinolotutkimus kuitenkin tarjoaa aikasarjatietoa väestön onnellisuudesta vuodesta 2013 vuoteen 2022. Elinolotutkimuksen tulosten mukaan yhdeksän kymmenestä yli 65-vuotiaasta tunsu suuren osan ajastaan olonsa onnelliseksi, eikä osuudessa tapahtunut ajallisia muutoksia.

Myös koko väestön tasolla onnelliseksi itsensä useimmiten tuntevien osuus oli korkea, 95 prosenttia.

Koronapandemia vaikutti iäkkäiden ajankäyttöön odotettua vähemmän

Senioreiden ajankäytössä ei perustasolla ole havaittavissa suuria muutoksia. Koronapandemia näyttäisi vaikuttaneen senioreiden ajankäyttöön odotettua vähemmän. Jonkinlaisia merkkejä lisääntyneestä kotikeskeisyydestä on mahdollista havaita; ruokailuun ja keuhonhoitoon käytetty aika oli hieman lisääntynyt. Myös kotitöitä tehtiin varsin runsaasti, ja nuoremmassa seniorien ikäryhmässä (65–74-vuotiaat) voidaan kotitöiden osalta havaita sukupuolten tasa-arvon lisääntymistä. Naiset käyttävät kotitöihin enemmän aikaa kuin miehet, mutta kotitöiden sisällössä ei ole vahvaa perinteistä sukupuolijakoa.

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on ainoa toiminto, johon seniorit käyttivät tutkimusvuonna 2020–2021 selkeästi vähemmän aikaa kuin kymmenen vuotta aiemmin. Tämän voisi olettaa olevan ainakin osittain koronapandemian vaikutusta. Miehet tekevät vapaaehtoistyötä enemmän kuin naiset, kun taas naiset käyttävät enemmän aikaa sosiaaliseen kanssakäymiseen. Sosiaaliseen seurusteluun käytetty aika on myös vähentynyt, mutta vähentyminen osuu erityisesti 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Yli 65-vuotiailla oli myös paljon sekä yleistynyttä luottamusta muihin ihmisiin että luottamusta mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Tämä luottamus vaikutusmahdollisuuksiin oli viimeisen kymmenen vuoden aikana jopa lisääntynyt. Näitä seikkoja pidetään yleisesti yhtenä korkean sosiaalisen pääoman indikaattorina.

Televisiota katsotaan varsin runsaasti. Eniten televisiota katsoivat yli 75-vuotiaat miehet, ja he käyttivät television katsomiseen aikaisempaa enemmän aikaa. Television rinnalle on noussut myös digitalisoituminen ja sosiaalinen media: yli puolet 65 vuotta täyttäneistä seuraa sosiaalista mediaa, viidennes useaan kertaan päivässä tai jatkuvasti. Perinteiset ja uudemmat mediat ovat siis mukana senioreiden elämässä rinnakkain.

Lukeminen on suosittu ja tasa-arvoinen ajanviete. Sanomalehtien lukeminen on erityisesti senioreille ominaista: yhdeksän kymmenestä yli 65-vuotiaasta seurasi säännöllisesti sanomalehtiä vuonna 2020–2021. Suomessa asuva senioriväestö näyttää siis sekä seuraavan yhteiskunnallisia asioita aktiivisesti lehdistä ja muista medioista, ja uskoo voivansa niihin myös vaikuttaa.

Koronapandemiasta huolimatta liikunnan harrastaminen oli senioreilla lisääntynyt. Liikunnan harrastaminen oli senioreilla ajallisesti niin aktiivista, että yleiset liikuntasuosituksukset täyttyivät. Liikunnan rasittavuutta ei tosin ajankäyttötutkimuksessa selvitetty.

Vaikka kulttuuritilaisuuksiin osallistuminen väheni koronapandemian takia koko väestön tasolla, senioriväestö osallistui kulttuuritapahtumiin suunnilleen yhtä aktiivisesti kuin aikaisemminkin. Luovista harrastuksista erityisesti valokuvaus oli senioriväestön suosima harrastus.

Terveys koettiin yleisesti ottaen hyväksi. 65–74-vuotiaista naisista useampi kuin samanikäisistä miehistä koki terveytensä hyväksi, kun taas yli 75-vuotiaista miehistä useampi kuin samanikäisistä naisista koki terveytensä hyväksi. Hyvä terveys mahdollistaa yleisen aktiivisuuden, ja kiireen kokeminen oli senioreilla jopa yllättävänkin yleistä. Kiireen kokeminen on subjektiivinen kokemus, joka on yhteydessä omaan näkemykseen mahdollisuuksista tehdä itse valintoja ajankäyttönsä suhteen. Jo määritelmällisesti kolmas ikä on elämänvaihe, jossa yksilöllisen valinnanvapauden oletetaan olevan korkea.

Yksinäisyyden kokemus oli yleisempää naisilla kuin miehillä. Tätä varmasti selittää ainakin osittain se, että senioriväestössä yksin eläviä naisia on enemmän kuin miehiä. Myös iän karttuessa yksinäisyyden tunne lisääntyi sekä naisilla että miehillä. Seniorit eivät kuitenkaan olleet erityisen yksinäinen väestöryhmä muihin verrattuna. Seniorit ovat jatkuvasti kasvava väestöryhmä, joten heidän tarpeidensa huomioiminen myös jatkossa tulee olemaan erityisen merkityksellistä.

Lähteet

Euroopan komissio (2015). [Ikääntyminen ja hyvinvointipolitiikka](#).

Hanifi, Riitta (2006). Sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen osallistuminen ja luottamus. Teoksessa Laura Iisakka (toim.) Sosiaalinen pääoma Suomessa – Tilastokatsaus. Helsinki: Tilastokeskus, 33–42.

Kurri, Mira & Piikki, Titta (2016). [Kylmä voin ite päättää - Kolmas ikä ja itsemääräämisoikeuden kokemus](#). Lappeenranta: Saimaan ammattikorkeakoulu.

Laslett, Peter (1991). A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Elinolotilasto [verkkojulkaisu].
ISSN=2669-8854. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 30.4.2025].
Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/eot>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajan osallistuminen
[verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 30.4.2025].
Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vpa>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu].
ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.4.2025].
Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vaerak>

Tiikkainen, Pirjo (2006). Vanhuusiän yksinäisyys. Seuruutkimus emotionaalista ja sosiaalista yksinäisyyttä määrittäväistä tekijöistä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

[Tilastokeskus, väestö ja perheet.](#)

Tuomi, Jouni (2001). Aetatis hominum – elämänkulun vaiheet antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.) Suomalainen elämänkulku. Helsinki: Tammi.

Ylikännö, Minna (2015). Kenellä on kiire? Suomalaisen kiireen kokemukset ja ajankäyttö. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Timo Anttila, Mirja Liikkanen & Hannu Pääkkönen (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – Yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 73–86.

Miten elää epävarmuuksien maailmassa

Timo Anttila & Tomi Oinas

Miten etätyö vaikuttaa ajankäyttöön?

Jälkitekollinen työaikaregiimi merkitsee joustavuuden vaatimusten korostumista teollisessa ja palvelujen tuotannossa, kollektiivisen sääntelyn purkautumista, työn paikkojen moninaistumista, työaikojen eriytymistä sekä työn ja muun elämän rajojen sekoittumista (Fagan ym. 2012; Anttila ym. 2015). Parhaimmillaan syntyy tilaa yksilölliselle autonomialle työn ajan ja paikan suhteen. Toisaalta uhkana ovat työajan käytön voimaperäistyminen, työn intensivoituminen, ongelmat työn, vapaa-ajan, perhe-elämän ja sosiaalisen elämän tasapainottamisessa.

Joustavuuden eri muotojen lisääntymisen ohella koronapandemian vaikutus työn organisointiin ja työnteon muotoihin on ollut hämmäntävän voimakas. Pandemia voidaan nähdä ulkoisena shokkina, joka tarjosi harvinaisen näkymän siitä, mitä tapahtuu, kun institutionalisoituneet työn ajan ja paikan rakenteet purkautuvat.

Suomessa pandemian aikana etätöihin siirtyi kansainvälisestäkin vertaillen merkittävä osa, lähes 60 prosenttia työvoimasta (Eurofound 2020). Etätöihin siirtyneistä merkittävä osa oli korkeakoulutettuja ja aloilta, joissa aiemminkin tehtiin etätöitä (Leskinen 2021). Suomen, kuten muidenkin Pohjoismaiden, työelämää luonnehtii korkea työn autonomia ja yksilöllinen joustavuus, jotka mahdollistavat työn monipaikkaisuutta (Ojala & Pyöriä 2018).

Työ on pandemian laantuessa osittain palannut työnantajan tiloihin, mutta oletuksena on, että pandemian aikana syntyneissä työnteon käytännöissä on myös jatkuvuutta. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan 35 prosenttia palkansaajista teki etätöitä vuonna 2023 (Tilastokeskus 2024). Työn monipaikkaisuus ja joustava työaika on lisääntynyt monissa uusissa työntekijäryhmissä.

Tutkimuksessa on yleistynyt hybridityön käsite, joka yhdistää etätöihin ja teknologiavälitteiseen monipaikkaiseen työhön liittyviä keskusteluja. Hybridityön oletetaan olevan tulevaisuudessakin varsin yleinen työn muoto.

Hybridityö merkitsee työn ja vapaa-ajan kokonaisvaltaista liudentumista. Hybridityö näyttäytyy tutkimuksissa useimmiten työntekijälle joustavana ja autonomisena ratkaisuna. Oletuksena on, että työn kontrolli ja tahdittaminen ajassa ja paikassa ovat hybridityössä pitkälti omaehtoisia ja että työaika voisi sopeutua yksilön sosiaalisiin ja ruumiillisiin rytmeihin. Hybridityö sisältää kuitenkin monia työn ajan ja paikan tutkimuksen kannalta kiinnostavia ristiriitoja.

Kysymme tässä artikkelissa, miten koteihin siirtynyt työ vaikuttaa ajankäyttöön ja erityisesti palkallisen ja palkattoman työn jakoon kotitalouksissa? Oletuksena on, että miehet ja naiset sovittavat hybridiä työtä perhe-elämän tarpeisiin eri tavoin, mikä merkitsee epätasaisen kotityön ja hoivan jakautumisen ohella sukupuolittunutta työajan pituutta ja ajoitusta sekä eroja aikapaineiden kokemisessa.

Hybridityö ja joustavuuden paradoksit

Hybridityötä voidaan lähestyä työn joustavuuden käsittein. Tässä joustavuudella viitataan yksilölliseen tai työntekijälähtöiseen joustavuuteen työn paikan tai ajan suhteen. Rinnakkainen käsite on työn paikkaan ja aikaan liittyvä autonomia. Työn ja muun elämän yhteensovittamisen näkökulmasta joustavuus on tärkeää, koska se mahdollistaa työaikojen yksilöllisen sopeuttamisen muihin sitoumuksiin ja vaatimuksiin työn ulkopuolella (Fagan ym. 2012).

Työn paikkojen ja aikojen kirjavaisuus ei vaikuta erilaisissa asemissa työskenteleviin ja heidän perheisiinsä yhtäläisesti. Ylempien toimihenkilöiden perheissä vaikuttavat ajan puute, työn korkeat vaatimukset ja sen myötä ajan pirstaloituminen. Samalla työ on usein autonomista ja tuottaa sekä henkisiä että materiaalisia resursseja. Alempiin sosioekonomisiin asemiin kuuluviin perheisiin vaikuttavat vähäinen työn autonomia, työajan käytön tiukempi valvonta sekä epätyypillistyvät työn muodot.

Etätyön tekijät kuuluvat perinteisesti työntekijäryhmään, jolla on paljon autonomiaa työnsä järjestelyjen suhteen. Tutkimuksissa on havaittu autonomian suhteen mielenkiintoinen paradoksi: autonomian mukana tulee usein paljon vastuuta ja velvollisuuksia, pitkää työaika ja työn painisuutta (Kelliher & Anderson 2010) ja kenties työn ja vapaa-ajan vaikeampaa hallintaa.

Teknologiavälitteisellä hybridityöllä on työn ja työajan hallinnan kannalta ongelmallisia piirteitä. Yhtäältä uusi tieto- ja viestintäteknologia sujuvoittaa työn organisointia, tehostaa työtehtävien virtausta ja mahdollistaa

monisuorittamisen. Toisaalta teknologia mahdollistaa tehokkaamman valvonnan ja voi johtaa korkeampiin työn tehokkuusvaatimuksiin (Green ym. 2019; Kelly & Moen 2020; Thulin & Vilhelmson 2021).

Koteihin siirtyvän hybridityön tutkimus on tuottanut ristiriitaisia tuloksia. Perheiden tasolla työn yksilöllinen joustavuus nähdään usein tutkimuksissa positiivisena tekijänä, joka mahdollistaa eri elämänalueiden yhtäaikaisen huomioimisen. Toisaalta useat tutkimukset korostavat etätyön lisäävän työaikojen venymistä (Ojala ym. 2014; Nätti ym. 2011) sekä työn ja perheen välisiä konflikteja, kun työn ja kodin temporaaliset ja spatiaaliset rajat hämärtyvät (Tremblay & Thomsin 2012; Gold & Mustafa 2013).

Motiivit kotiansiotyön tekemiselle ovat moninaiset. Keskeinen kysymys on, tehdäänkö työtä kotona paremman työn ja muun elämän balanssin tavoittelun vuoksi vai työn vaatimusten vuoksi. Puhuttaessa työ-perhesuhteista roolikonfliktiteorian termein, aiempi tutkimus osoittaa työroolien ja kodin piirissä toteutetun roolin sekoittuvan silloin kun ansiotyö siirtyy kotiin. Kodin tilassa rooli vanhempana tai puolisona on vahva ja nämä rooliodotukset vaikuttavat myös odotuksiin ajankäytöstä. Työlle voi olla vaikea osoittaa rauhoitettua aikaa. Kotona tehdyn ansiotyön määrän on arvioitu olevan yhteydessä koettuun roolikonfliktiin.

Oletuksena on, että perhetilanteella on keskeinen merkitys, kun tarkastellaan sitä, missä määrin kotona tehdyllä työllä on vaikutusta ajankäyttöön. Luonnollisesti työn ja perheen yhteensovittaminen voi olla haastavampaa perheissä, joihin kuuluu pieniä lapsia. Myös ammattiaseman on havaittu vaikuttavan siihen, missä määrin perheen vaatimuksia huomioidaan. Matalan vaatimustason pienipalkkaisissa työtehtävissä työntekijät keskittyivät työpäivän aikana enemmän lasten hoivaan kuin korkeamman ammattitason asiantuntijat (Crosbie & Moore 2004).

Kartoittava katsaus pandemian aikaisen etätyön vaikutuksista työ-perhesuhteisiin osoitti monia ristiriitaisia tuloksia. Raportoidut vaikutukset vaihtelivat mm. biologisen sukupuolen ja etätyön määrän mukaan (Elbaz ym. 2022). On myös arvioitu, että kun etätyö laajentuessaan koskee yhä uusia työntekijäryhmiä, siihen alkaa liittyä yhä enemmän työnantajan kontrollia ja velvoittavuutta, yksilöllisen joustavuuden sijasta (Ojala ym. 2014; Hodder 2020). Itse asiassa lupaus joustavuudesta voi vaihtua työn intensivoitumiseen (Felstead & Henseke 2017) ja lisääntyneisiin aikapaineiden kokemuksiin.

Koteihin siirtyvä työ ja sukupuolten työnjako

Hybridityö yhdistää julkisen (palkkatyön) ja yksityisen (kodin) sfäärit, jotka perinteinen teollinen työn muoto erotti. Hybridityön vaikutus on erityisen mielenkiintoinen palkkatyön ja palkattoman kotityön jakautumisen näkökulmasta. Palkkatyön jakautumisen ohella kotitalouksissa tapahtuva palkattoman työn jakautuminen sukupuolten välillä on keskeinen sukupuolten tasa-arvoa määrittävä tekijä. Tasaisempi työnjako miesten ja naisten välillä on ollut tärkeä teema niin työpolitiikan kuin perhepolitiikan näkökulmasta. Poliitiikan keskiössä on ollut huomio, että työnajolla voidaan vaikuttaa naisten työhönosallistumisasteeseen. Viime vuosikymmenten perhepolitiikassa isien osallistuminen palkattomaan kotityöhön ja lastenhoitoon on nähty tärkeäksi perheiden hyvinvoinnin kannalta.

Ajankäyttöaineistoja on perinteisesti käytetty kuvaamaan historiallista muutosta sukupuolten työnjaossa ja samalla tasa-arvon toteutumisessa. Analyysit ovat tuottaneet trenditietoa työnjaon muutoksista. Kansainvälisesti harmonisoidut ajankäyttötutkimukset tarjoavat myös mahdollisuuden maiden vertailuun. Ajankäyttötutkimus on erityinen, koska se valottaa samanaikaisesti (työ)markkinoilla tapahtuvaa työnjaon muutosta, mutta mittaa myös yksityisessä sfäärissä – siis kotitalouksissa – tapahtuvaa työnjaon muutosta.

Historiallinen trendianalyysi osoittaa, että naisten kotitalouksissa tekemän palkattoman kotityön määrä on ollut suurempi kuin miesten. Naiset tekevät edelleen suuremman osan palkattomasta kotityöstä, joskin erot sukupuolten välillä ovat hitaasti kaventuneet. Suomessa palkattoman kotityön osuudet ovat sukupuolten välillä tasoittuneet, mutta päivittäinen ero on edelleen noin 37 minuuttia (Tilastokeskus 2022).

Monet koronapandemian aikaiset tutkimukset osoittivat, että pandemian alussa miehet lisäsivät kotitöihin ja lastenhoitoon käytettyä aikaa, mutta samoin äidit lisäsivät kodin askareisiin käytettyä aikaa.

Heteroseksuaalisissa kotitalouksissa kuilu miesten ja naisten kotitöiden määrässä kaventui (Carlson ym. 2021; Chung ym. 2021; Craig & Churchill 2021; Yerkes ym. 2020; Petts ym. 2023). Toisaalta tutkimukset raportoivat pandemian tuottaneen muutoksia myös emotionaalisessa kuormassa. Erityisesti naiset korostivat emotionaalisen tai kognitiivisen työn lisääntyneen (Leap ym. 2023; Miettunen & Saloniemi 2023).

Huomionarvoista on, että monissa maissa naiset poistuivat työmarkkinoilta tai lyhensivät työaikaansa useammin kuin miehet pandemian aikana. Tämä voi johtua siitä, että pandemia sulki erityisesti naisvaltaisia palvelualan

työpaikkoja (Leap ym. 2023). Suomessa koronakriisi vähensi ennen kaikkea työntekijäasemassa olevien työpaikkoja, joissa naiset työskentelevät harvemmin kuin miehet. Naisten työllisyysaste lähti nousuun jo korona-aikana (Sutela 2022).

Koteihin siirtyvä työ ja muuttuvat arjen aikarakenteet

Perheen tasolla tarkasteltuna, kotiansiotyön keskeisenä etuna on pidetty mahdollisuutta sovittaa yhteen perheen aikatarpeita ja -rytmejä. Kysymys siitä, missä määrin nämä oletetut kotiansiotyön edut toteutuvat perheiden arjessa on saanut paljon huomiota perinteisessä etätutkimuksessa (Bailey and Kurkland 2002; Mirchandani 2000; Pyöriä 2003; Mann & Holdsworth 2003).

Kotona työskentely on aiemmin liitetty palkkatyöajan pitenemiseen, mikä johtuu siitä, että usein kotona tehdään lisätyötä, jota varsinaisena työpäivänä ei ole ehditty tehdä (Golden 2008; Ojala ym. 2014; Nätti ym. 2011). Pidentyvä työaika voi vaikeuttaa työstä irrottautumista. Uudet yksilöllistyvän työn kontrollin muodot, joissa korostuu työsuoritteiden mittaaminen ja yksilön vastuu voivat lisätä riskiä ylisuureen työkuormitukseen, varsinkin, jos työmäärän standardeja toistuvasti nostetaan (Peters ja Lippe 2007). Aiempi kotiansiotyön tutkimus on osoittanut, että varsinkin miesten keskuudessa suuret kotiansiotyön määrät olivat yhteydessä palkkatyöajan pitenemiseen ja vähemmän tyydyttävään vapaa-aikaan. Näiden havaintojen vastaisesti Wightin ja Raleyn (2009) tutkimus osoitti, että palkkatyötä kotona tekevien naisten työaika oli noin tunnin lyhyempi verrattuna niihin, jotka eivät työtä kotona tehneet.

Toinen syy työajan pitenemiselle voi olla se, että työmatkoista säästynyt aika käytetään palkkatyöhön. Se, missä määrin kotona tehty työ vähentää työmatka-aikaa on saanut ristiriitaista tutkimusnäyttöä (Michelson 2000; Nätti ym. 2011).

Koteihin siirtyvä ansiotyö voi siis helpottaa työn ja muun elämän yhteensovittamista, mutta empiirinen tutkimusnäyttö on tuottanut kovin vaihtelevia tuloksia (Nätti ym. 2006; Ojala ym. 2014; Peters & van der Lippe 2007). Toisaalta kotiansiotyö voi tarkoittaa työkeskeisyyttä, muiden elämänalueiden marginalisoitumista ja samalla perhe-elämän rytmien epäsynkronisoitumista. Työn siirtyessä kotiin uudelleenmäärittyvät työn ja kodin fyysiset rajojen ohella, myös psykologiset rajat (Mirchandani, 2000; Roehling ym., 2003) ja sosiaaliset suhteet (Baines & Gelder 2003).

Kotitalouksissa omaksutaan erilaisia työajan ja ajankäytön strategioita, jotka vastaavat preferenssejä ja arvoja. Ajankäyttöön vaikuttavat myös sukupuolen mukaan institutionalisoituneet odotukset ja mahdollisuudet. Kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuksen vertailussa onkin otettava huomioon suomalaisten naisten korkea työllisyysaste ja erityisesti kokoaikatyön verraten suuri osuus naisten keskuudessa. Kotitalouksissa on varsin usein kaksi kokoaikatyötä tekevää aikuista. Tämä ja valtion tukema kattava lasten päivähoitojärjestelmä tekee sukupuolten ajankäytöstä ja perheiden aikarakenteista erityisiä (Tammelin 2009).

Miesten ja naisten motiivit kotona tehtävälle palkkatyölle voivat olla erilaiset. Samalla ajankäyttö voi saada sukupuolittuneita käytäntöjä. Sullivanin ja Smithsonin (2007) kirjallisuuskatsaus antaa viitteitä siitä, että kotona ansiotyötä tekevien naisten motiivina on huomioida perheen tarpeita. Miehet puolestaan pyrkivät paitsi korvaamaan työpaikalla tehtyjä tunteja myös lisäämään palkkatyöaika.

Wight ja Raley (2009) ovat käyttäneet sekä kyselyaineistoja että ajankäyttöaineistoja tutkiessaan kotona tehdyn ansiotyön vaikutusta ansiotyöajan ja vapaa-ajan muotoutumiseen. He havaitsivat, että miehillä vanhemmuus oli vai heikosti yhteydessä kotona tehdyn ansiotyön määrään ja työn ja perheen (epä)tasapainoa ei mainittu pääsyyntä tehdä työtä kotona. Useimmat miehet mainitsivat työtehtävien vaatiman (lisä)ajan merkittävimpana syynä kotona työskentelylle.

Laajasti siteerattu laadullinen tutkimus etätyötä tekevien äitien työn ja perheen yhteensovittamisen kokemuksista (Hilbrecht ym. 2008) osoitti, että joustavasti organisoitu etätyö helpotti äitien tekemää ajan koordinointia perheessä. Samanaikaisesti äitien työ- ja vapaa-aika oli tiukasti kiinni perheen temporaalisista rytmeistä. Työmatkoista säästynyt aika kului hoivaan, kotitöihin ja palkkatyöhön, ei niinkään omaan vapaa-aikaan. Äidit tunnistivat epätasaisen jaon kotitöiden jaossa, mutta katsoivat etätyön helpottavan kaksoisroolinsa hallintaa.

Powell ja Craig (2015) korostavat aikaisempaan tutkimukseen nojaten, että kotona tehdyn ansiotyön vaikutus aikarakenteisiin riippuu pitkälti siitä, kuinka paljon kotona työskennellään. Powell ja Craig (2015) hyödynsivät australialaista ajankäyttöaineistoa tutkiessaan kotona tehdyn ansiotyön vaikutusta ajankäyttöön ja ajan kokemiseen. Keskeinen tulos oli, että ansiotyön tekeminen kotona lyhensi merkittävästi ansiotyöhön käytettyä aikaa naisilla. Lyhin ansiotyöaika oli naisilla, jotka tekivät työtä kotona säännöllisesti. Miehet, jotka työskentelivät kotona satunnaisesti, raportoivat lyhyempää työaika.

Sekä miehillä että naisilla kotona tehty ansiotyö vähensi työmatkoihin käytettyä aikaa.

Australialaisessa aineistoissa palkattomaan kotityöhön ja lastenhoitoon käytetty aika kasvoi naisilla merkittävästi sen mukaan, mitä säännöllisempää kotiansiotyö oli. Naiset, jotka tekivät säännöllisesti kotiansiotyötä, käyttivät palkattomaan kotityöhön yli kolme tuntia päivässä. Ne naiset, joilla kotiansiotyötä ei ollut ollenkaan, käyttivät palkattomaan kotityöhön noin puolitoista tuntia. Miehillä kotityöhön ja lasten hoitoon käytettyyn aika vaihteli vain vähän kotiansiotyön määrän mukaan, ollen korkein silloin, kun kotona työskenneltiin satunnaisesti. Kotiansiotyön määrän vaikutukset henkilökohtaiseen aikaan (uneen) ja vapaa-aikaan olivat vähäisempiä (Powell & Craig 2015).

Powell ja Craig (2015) myös arvioivat kotona tehdyn työn vaikutusta siihen, milloin työtä tehdään. Oletusten mukaisesti henkilöt, jotka työskentelivät kotona, merkitsivät ajankäyttöpäiväkirjaan työaikansa vähemmän perinteisesti. Työ ajoittui enemmän ilta-aikoihin.

Etätyö ajankäyttötutkimuksessa

Käytämme tässä tutkimuksessa Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusta vuosilta 2020–2021. Ajankäyttöaineiston etuna on se, että se tuottaa tarkkaa kuvaa niin palkkatyön kuin palkattoman työn (esim. hoiva ja kotityöt) osalta. Aikabudjetteihin perustuvan tutkimuksen onkin nähty tuottavan perinteisiä talouden mittareita (kuten BKT) kattavamman kuvan kansalaisten elämänlaadusta ja hyvinvoinnista. Kotiansiotyön vaikutusta ajankäyttöön on uusimmilla ajankäyttöaineistoilla vielä vähän tutkittu.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella oletamme, että kotiin tuleva palkkatyö muuntaa kotitalouksien aikarakenteita, ja voidaan olettaa, että muutokset riippuvat sukupuolittuneista käytännöistä palkkatyössä ja palkattomassa kotityössä. Oletamme aikaisemman tutkimuksen perusteella, että yksilötasolla kotiin tuleva palkkatyö on yhteydessä palkkatyöajan pituuteen, työmatka-aikaan, palkattomaan kotityöaikaan ja lastenhoitoon käytettyyn aikaan. Noudatamme tässä tutkimuksessa Powellin ja Craigin (2015) esittelemää ajankäyttöaineistoon soveltuvaa tutkimusasetelmaa, jossa kotona tehdyn työn määrä on keskeinen selittäjä ajankäytön muutoksille. Suoritimme analyysit sukupuolittain, ja jaottelimme kotiansiotyön kolmeen ryhmään sen mukaan, onko kotiansiotyö satunnaista, jatkuvaa vai eikö vastaaja ollenkaan tee ansiotyötä kotonaan.

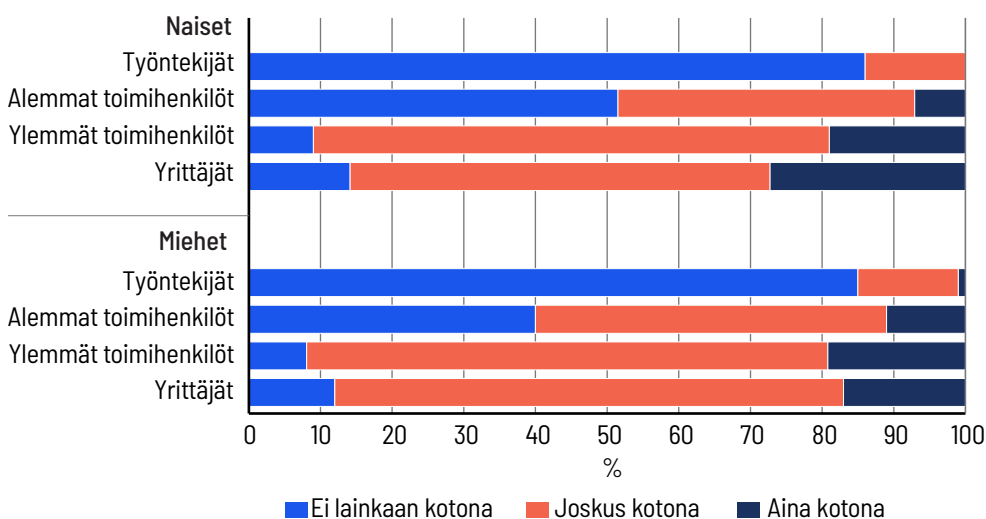
Perinteinen kotiansiotyötä koskeva kirjallisuus on keskittynyt palkkatyön ja palkattoman kotityön ja lastenhoidon teemoihin. Ajankäyttötutkimuksen käsitteistöllä näistä sfääreistä puhutaan sopimuksellisena ja sitoutuneena aikana. Paul Ransome (2007) korostaa, että myös työvoiman uusintamiseen ja virkistäytymiseen liittyvät kysymykset ovat olennaisia kotiansiotyön vaikutuksia arvioitaessa. Vapaa-ajan käytäntöjen, palautumisen, nautintojen ja yhteisöllisten aktiviteettien – siis henkilökohtaisen ajan – tutkiminen on myös olennaista. Kotitöiden ja lastenhoidon lisäksi olemmekin kiinnostuneita myös henkilökohtaisen ajan ja vapaa-ajan muutoksista.

Sosioekonominen asema vaikuttaa vahvasti kotiansiotyön yleisyyteen

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan empiirisesti, miten ansiotyön tekeminen kotona on yhteydessä ajankäyttöön viimeisimmän ajankäyttöaineiston perusteella. Vastaajilta tiedusteltiin kyselylomakkeella, tekivätkö he päätyöhön liittyviä töitä kotona (joskus tai osittain, pelkästään kotona, ei lainkaan). Ansiotyön tekeminen kotona on vahvasti sidoksissa vastaajan sosioekonomiseen asemaan, kuten kuviosta 1 käy ilmi. Työntekijöistä noin 85 prosenttia ei tehnyt koskaan ansiotyötä kotona, kun vastaava osuus ylemmillä toimihenkilöillä oli vain kahdeksan prosenttia. Eli yli 90 prosenttia ylemmistä toimihenkilöistä teki ansiotyötä kotona ainakin joskus. (Kuvio 1.)

Kuvio 1.

Kotiansiotyötä tehneiden osuus sukupuolen ja sosioekonomisen aseman mukaan 2021, prosenttia (N=3741)

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

Noin joka viides ylemmistä toimihenkilöistä teki ansiotyötä puhtaasti kotoa käsin. Yrittäjillä kotona tehtävä työ on suurin piirtein yhtä yleistä kuin ylemmillä toimihenkilöillä. Alemmat toimihenkilöt puolestaan sijoittuvat

kotona tehtävän ansiotyön yleisyyden suhteen työntekijöihin ja ylempien toimihenkilöiden väliin. Koska kotona tehtävä ansiotyön on näin vahvasti riippuvainen sosioekonomisesta asemasta tai ammatista, on tämä riippuvuus huomioitava tarkasteltaessa kotona tehtävän ansiotyön yhteyttä ajankäyttöön.

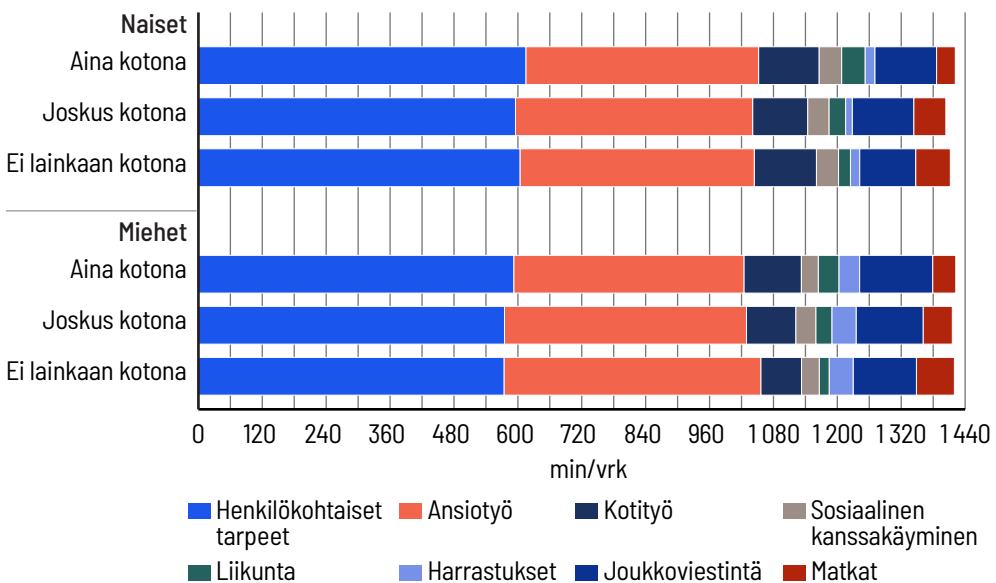
Etätöissä miehet tekevät enemmän kotitöitä

Kun työllisten ajankäyttöä tarkastellaan yleisellä tasolla heidän kotiansiotyönsä suhteen, havaitaan että erot kotona työskentelyn useuden mukaan ovat pieniä. Käytämme näissä tarkasteluissa ajankäytön pääluokitusta, jossa erotetaan toisistaan henkilökohtaisiin tarpeisiin, ansiotyöhön, opiskeluun, kotityöhön, vapaaehtoistyöhön ja osallistuvaan toimintaan, sosiaaliseen kanssakäymiseen, liikuntaan ja ulkoiluun, harrastuksiin, joukkoviestintään ja matkoihin käytetty aika. Opiskeluun ja vapaaehtoistyöhön käytetty aika oli hyvin vähäistä tässä kohderyhmässä, joten nämä ajankäyttöluokat jätettiin pois analyyseista.

Suurimmat erot liittyvät ansiotyöhön, kotityöhön, liikuntaan ja matkoihin käytettyyn aikaan. Miehillä aina kotona ansiotyötä tekevät käyttivät keskimäärin 50 minuuttia vähemmän aikaa ansiotyöhön työpäivinä kuin ei koskaan kotona ansiotyötä tekevät. Vastaavasti kotona ansiotyötä tekevät miehet näyttivät käyttävän muita enemmän aikaa kotityöhön. (Kuvio 2.)

Kuvio 2.

Työllisten ajankäyttö kotona työskentelyn ja sukupuolen mukaan työpäivinä 2021, minuuttia vuorokaudessa (N=1564)

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

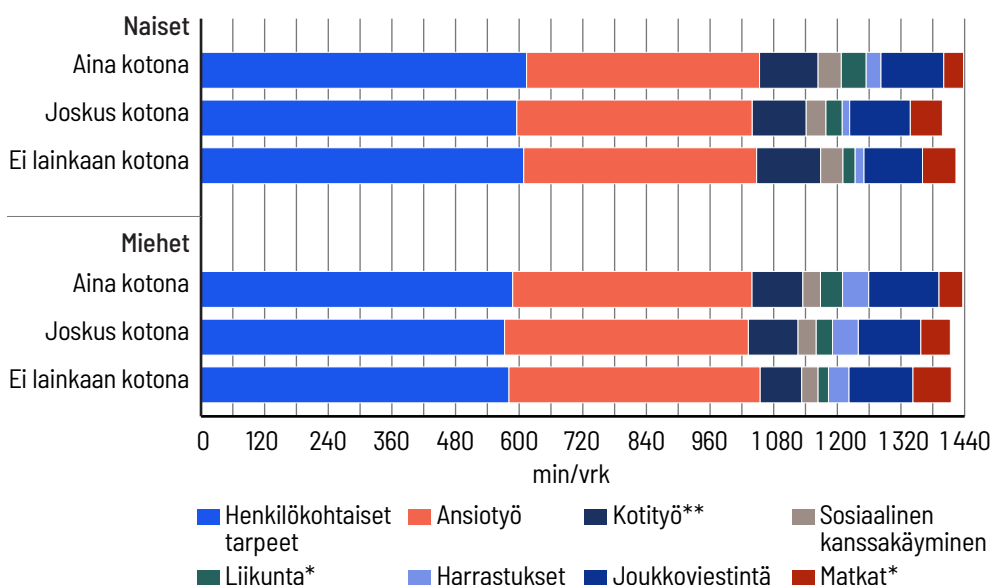
Sekä miehillä että naisilla kotona tehtävä työ näyttää myös liittyvän liikuntaan käytetyn ajan lisääntymiseen. Näiden erojen tulkinnassa on kuitenkin syytä huomioida kotiansiotyön vahva riippuvuus sosioekonomisesta asemasta. Matkoihin käytetyn ajan väheneminen on puolestaan varsin oletettu tulos, sillä kotona tehtävässä työssä arkiset työmatkat luonnollisesti jäävät pois.

Kotona työskentelevät käyttävät muita enemmän aikaa liikuntaan

Kuten edellä mainittiin, on kotiansiotyön riippuvuus sosioekonomisesta asemasta niin suuri, että tämä voi vääristää tuloksia, jos sitä ei huomioida tarkasteluissa. Seuraavaksi tarkastelemmekin kotona tehtävän ansiotyön yleisyyden yhteyttä ajankäyttöön käyttäen negatiivista binomimallia ja vakioiden sosioekonomisen aseman sekä vastaajan iän, säännöllisten viikkotyötuntien, siviilisäädyn sekä kotitaloudessa olevien lapsien vaikutuksen. Negatiivista binomimallia eli Poisson-gamma mallia suositellaan ajankäyttötutkimuksissa tyypillisten vinojen ja paljon nollahavainoja sisältävien muuttujien analyysiin.

Kuvio 3.

Työllisten ajankäyttö kotona työskentelyn ja sukupuolen mukaan työpäivinä 2021, minuuttia vuorokaudessa ¹⁾

¹⁾ neg. bin. malli: vakioitu ikä, viikkotaiset työtunnit, siviilisäätö, onko lapsia, sosioekonominen asema

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

Kuviossa 3 esitetään vakioituneet keskiarvot (marginal means) eri ajankäyttöluokille. Tulosten perusteella kotona tehtävän ansiotyön yleisyydellä on tilastollisesti merkitsevä yhteys vakioituneissa tilanteissa vain kotityöhön,

liikuntaan ja matkoihin käytettyyn aikaan. Joskus ansiotyötä kotona tekevät naiset käyttävät keskimäärin hieman vähemmän aikaa kotitöihin kuin ei koskaan kotiansiotyötä tekevät naiset. (Kuvio 3.)

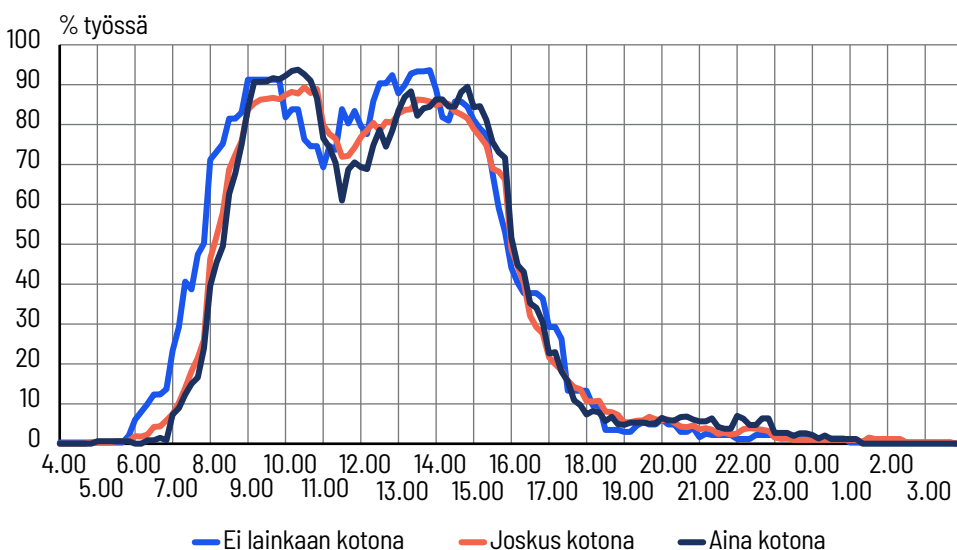
Sekä miehillä että naisilla liikuntaan käytetty aika lisääntyy sitä mukaa mitä tavallisempaa kotona tehtävä työ on. Niin ikään matkoihin käytetty aika vähenee sitä mukaa mitä tavallisempaa kotona tehtävä työ on.

Etätöissä työpäivän ajoitus myöhentyy

Eri toimintoihin käytetyn ajan ohella voi kotona tehtävällä ansiotyöllä olla vaikutus eri toimintojen ajoittumiseen. Tarkastelemme seuraavassa, vaihteleeiko työn ajoitus eriaikaisesti kotona työskentelevien ryhmissä. Kuvio 4 on tempogrammi, josta käy ilmi työn ajoittuminen kotiansiotyön yleisyyden mukaan ylemmillä toimihenkilöillä. Tässä tarkastelu rajattiin ylempiin toimihenkilöihin, jotta sosioekonomisen aseman mahdollinen vaikutus saataisiin minimoitua. Kuvion perusteella työpäivä näyttää alkavan hieman aikaisemmin niillä, jotka eivät tee lainkaan ansiotyötä kotona. Vastaavasti aina kotona työtä tekevillä vaikuttaisi työpäivä venyvän hieman muita myöhemmäksi. Myös lounastauko näyttää ajoittuvan aikaisemmaksi ei koskaan kotona työskentelevillä. (Kuvio 4.)

Kuvio 4.

Ansiotyön ajoitus kotiansiotyön tekemisen suhteen työpäivinä ylemmillä toimihenkilöillä 2021 (N=611)

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

Nämä erot eivät ole kovin suuria, mutta niillä voi olla vaikutuksensa muiden toimintojen ajoittumiseen. On myös mahdollista, että sosioekonomisen

aseman mittari on liian karkea huomioimaan ammattiryhmien välisiä eroja ylempien toimihenkilöiden ryhmän sisällä.

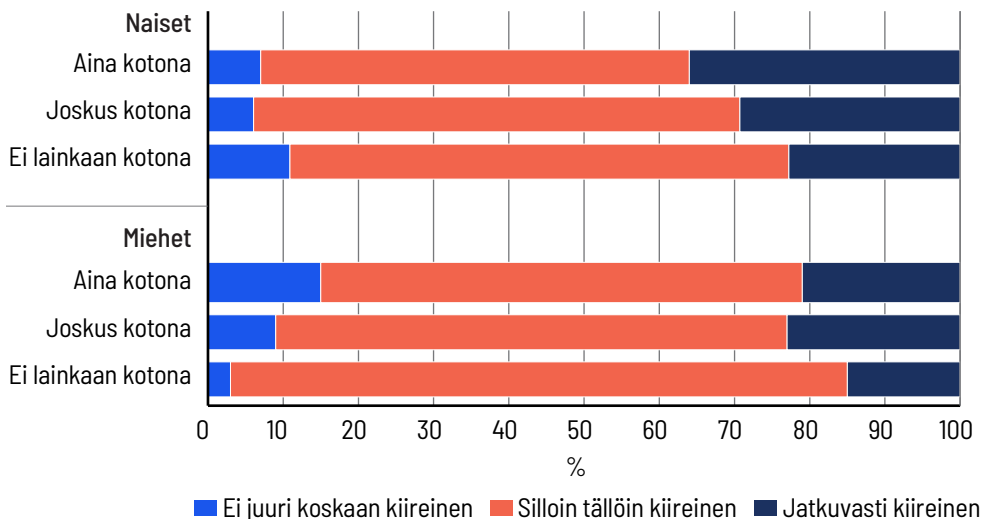
Kotiansiotyö vaikuttaa eri tavoin naisten ja miesten kiireen kokemiseen

Seuraavaksi tarkastelemme, näkyykö kotona tehtävä ansiotyö ajan kokemisessa, erityisesti kiireen tunnussa. Voidaan yhtäältä olettaa, että kotona tehtävä työ luo joustavuutta arkeen, mikä helpottaisi koettua aikapainetta. Toisaalta kotiansiotyö voi myös lisätä kiireen kokemista kilpailevien aikaa vaativien aktiviteettien vuoksi.

Kuviossa 5 on esitetty kotona työskentelemisen yhteys yleiseen kiireen kokemukseen ylempien toimihenkilöiden ryhmässä. Kuviosta käy ilmi, että naisilla jatkuvasti itsensä kiireiseksi kokevien osuus kasvaa sitä myötä mitä tyypillisempää ansiotyön tekeminen kotona on. Miehillä on sen sijaan havaittavissa päinvastainen kehitys, jossa ei koskaan kiirettä kokevien osuus kasvaa selvästi sen myötä mitä tyypillisempää ansiotyön tekeminen kotona on. (Kuvio 5.)

Kuvio 5.

Kiirettä kokeneiden osuudet kotiansiotyön tekemisen ja sukupuolen mukaan ylempillä toimihenkilöillä 2021, prosenttia (N=1517)

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

Etätyö kasautuu kotitalouksiin

Entä missä määrin kotona tehtävä työ kasautuu kotitalouksiin?

Ajankäyttöaineiston kotitalousotos sallii tämänkin ilmiön tarkastelun.

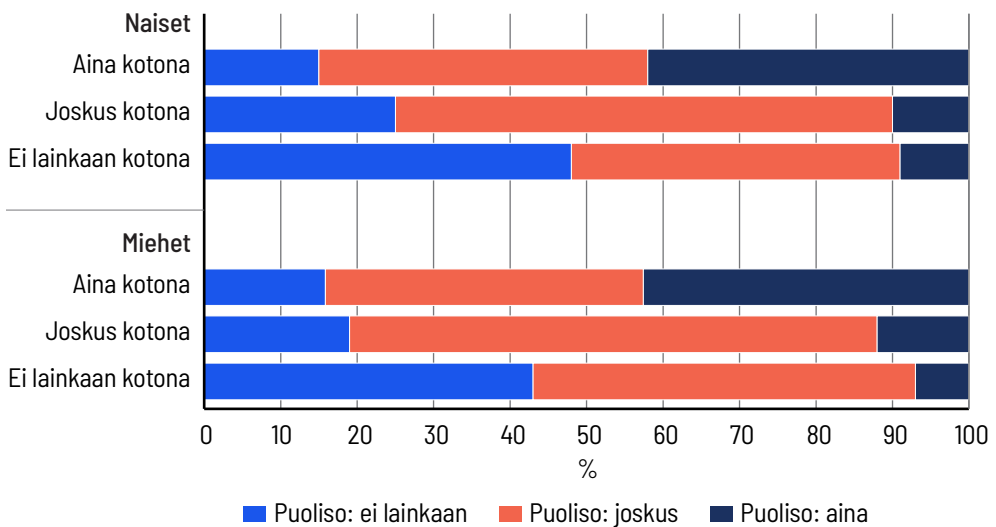
Koska aineistossa ei ole suoraa tunnistetietoa kunkin henkilön puolisoista,

käytimme pariskuntien tunnistamisessa tietoa vastaajan ja hänen puolisonsa valtionveronalaisista tuloista.

Kuviosta 6 käy ilmi, että kotiansiotyön tekeminen kasautuu selvästi tiettyihin kotitalouksiin ja sukupuolten väliset erot tässä olivat suhteellisen pieniä. Aina kotona ansiotyötä tekevien puolisoista runsaat 40 prosenttia työskenteli myös puhtaasti kotoa käsin. Vastaavasti ei koskaan kotona työskentelevien puolisoista 43–48 prosenttia ei koskaan tee ansiotyötä kotona. (Kuvio 6.)

Kuvio 6.

Puolisoiden kotiansiotyön tekemisen yleisyys 2021, prosenttia (N=1725)

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

Tämä kasautuminen voi johtua siitä, että puolisoitten sosioekonomiset asemat ovat usein samankaltaisia. Sosioekonominen asema on puolestaan vahvasti kytköksissä kotiansiotyön tekemiseen, kuten edellä havaittiin.

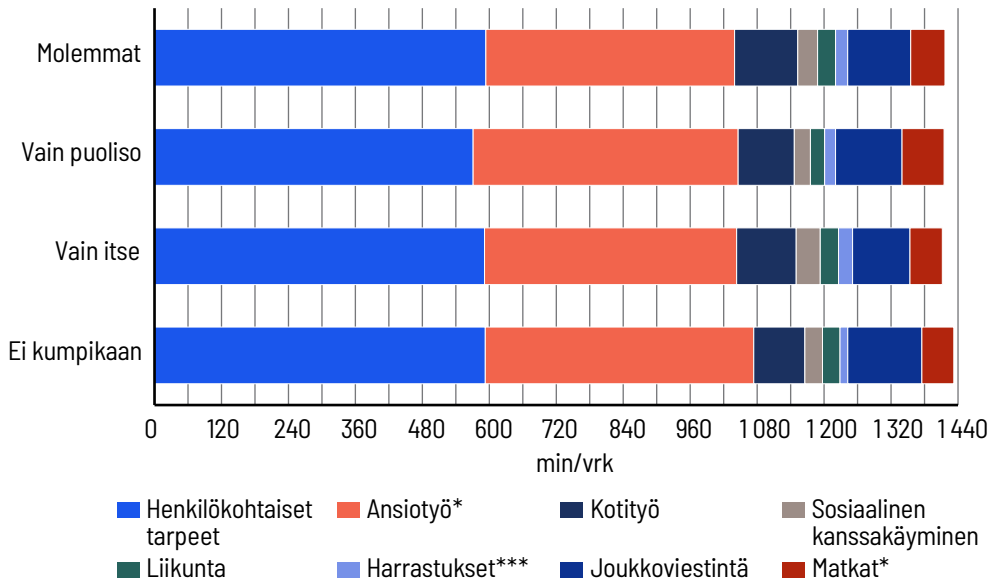
Etätyötä tekevät pariskunnat tekevät vähemmän ansiotöitä kuin kodin ulkopuolella työskentelevät

Lopuksi tarkastelemme vielä, onko puolisoitten kotona työskentelyn tyypillä yhteyttä ajankäyttöön. Loimme tarkastelua varten neliportaisen typologian puolisoitten kotona työskentelystä: kumpikaan ei, vain itse, vain puoliso ja molemmat. Koska tapausten määrä on näissä tarkasteluissa varsin pieni, emme esitä seuraavassa tuloksia erikseen miehille ja naisille. Tässäkin analyysissä käytämme negatiivista binomallia, jossa vakioidaan sosioekonominen asema ja muita taustatekijöitä.

Kuviossa 7 on esitetty vakioidut keskiarvot puolisoiden kotiansiotyön tekemisen suhteen. Tulosten perusteella eroja havaitaan vain ansiotyöhön ja matkoihin käytetyssä ajassa, mutta erot ovat pieniä. (Kuvio 7.)

Kuvio 7.

Työllisten ajankäyttö oman ja puolison kotona työskentelyn mukaan työpäivinä 2021, minuuttia vuorokaudessa (N=612) ¹⁾

1) neg. bin. malli: vakioitu ikä, viikottaiset työtunnit, onko lapsia, sosioekonominen asema

Lähde. Tilastokeskus, ajankäyttö

Kotitalouksissa, missä molemmat puoliset tekivät ansiotyötä kotona, vastaajat käyttivät vähemmän aikaa ansiotyöhön kuin niissä kotitalouksissa, joissa kumpikaan puolisoista ei tehnyt ansiotyötä kotona. Matkoihin vastaajat käyttivät eniten aikaa niissä kotitalouksissa, joissa vain vastaajan puoliso teki ansiotyötä kotona. Molemmissa tapauksissa vastaajan oma kotiansiotyö vaikuttaa olevan merkityksellisempi kuin puolison.

Kotiansiotyö keskittyy ylemmille toimihenkilöille ja samoihin kotitalouksiin

Tässä artikkelissa tarkastelimme sitä, miten ja missä määrin kotona tehtävä ansiotyö on yhteydessä ajankäyttöön. Keskeinen huomio oli, että kotiansiotyö keskittyy ylempien toimihenkilöiden ryhmään ja samalla kotiansiotyö keskittyy samoihin kotitalouksiin. Kotiansiotyön vaikutuksia tutkittaessa onkin huomioitava sosioekonomisen aseman merkitys ja kysyttävä, missä määrin tulokset heijastelevat työn tai ammatin piirteitä.

Tulosten perusteella kotona tehtävä ansiotyön heijastuu jossain määrin sekä eri toimintoihin käytettyyn aikaan, ajoittumiseen ja ajan kokemiseen. Nämä erot ovat kuitenkin varsin pieniä, ja voidaankin sanoa, että kotona tehtävä ansiotyö ei suuresti eroa työpaikalla tehtävästä työstä ajankäytön suhteen. Huomionarvoista on, että kotona työskentely oli varsinkin miehillä yhteydessä lyhyempään työaikaan.

Aiemmasta tutkimuksesta poiketen kotiansiotyö ei lisännyt naisten kotityöaikaan. Miehillä kotityöt lisääntyivät ja kotityöminuutit olivat korkeimmillaan niillä, jotka työskentelivät aina kotona. Täytyy kuitenkin huomioida, että ajankäyttöaineiston keruu sattui pandemian aikaan, mikä voi omalta osaltaan vaikuttaa tuloksiin.

Vastoin aiempaa tutkimusta suomalaisessa ajankäyttöaineistossa (kotiansio) työajan ajoittuminen on myös varsin perinteistä. Kotiansiotyötä tekevissä ryhmissä työaika alkoi hieman myöhemmin aamulla, mutta ei merkittävästi valunut ilta-aikoihin.

Ajankäyttötutkimuksen haastatteluaineisto kertoo, että kiireen kokemus on vahvasti sukupuolitunutta. Naiset kokevat kiirettä enemmän kuin miehet. Kiireen yhteys kotona tehtävään työhön on mielenkiitoinen. Naiset, jotka tekevät säännöllisesti ansiotyötä kotona kokevat usein jatkuvaa kiirettä. Miehet, jotka työskentelevät säännöllisesti kotona kokevat vähemmän kiirettä kuin satunnaisesti kotona työskentelevät.

Yhteiskunnallisen tasa-arvon, hyvinvoinnin ja sosiaalisen kestävyys näkökulmasta hybridityön vaikutuksia on hahmotettu vielä varsin rajallisesti. Useat tutkimukset ovat osoittaneet hybridityön myönteisen vaikutuksen työtyytyväisyyteen ja työ-perhe-suhteisiin, mutta tutkimusasetelmien ongelmana usein on, että tutkimusjoukko koostuu ainoastaan hybridityöntekijöistä.

Kansallisten tai kansainvälisten edustavien survey-aineistojen käyttö hybridityön vaikutusten arvioinnissa on ollut vähäistä. Niiden käytön tarpeellisuutta korostaa se, että hybridityön piiriin siirtyy uusia työntekijäryhmiä, osin vastentahtoisesti (Messenger & Gschwind 2016; Thulin ym. 2019; Sostero ym. 2020).

Työelämässä voikin syntyä uusia jakoja hybridityön yleistymisen myötä. On epätodennäköistä, että kaikilla ryhmillä on yhtäläiset mahdollisuudet joustavaan ja autonomiseen työtapaan, joka voisi toteuttaa lupauksen siitä, että kotiansiotyössä yhdistyy sekä ansiotyön piiriin että kodin piiriin parhaat puolet.

Lähteet

Anttila, Timo, Oinas, Tomi, Tammelin, Mia & Nätti, Jouko (2015). Working-time regimes and work-life balance in Europe. *European Sociological Review*, 31:6, 713–724.

Eurofound (2020). [Living, working and COVID-19. First findings–April 2020](#).

Bailey, Diane & Kurkland, Nancy (2002) A Review of Telework Research: Findings, New Directions and Lessons for the Study of Modern Work, *Journal of Organizational Behavior* 23, 383–400.

Baines, Susan & Gelder, Ulrike (2003). What is family friendly about the workplace in the home? The case of self-employed parents and their children. *New Technology, Work and Employment* 18:3, 223–234.

Carlson, Daniel, Petts, Richard & Pepin, Joanna (2022). Changes in US parents' domestic labor during the early days of the COVID-19 pandemic. *Sociological inquiry*, 92(3), 1217–1244.

Chung, Heejung, Birkett, Holly, Forbes, Sarah & Seo, Hyojin (2021). Covid-19, flexible working, and implications for gender equality in the United Kingdom. *Gender & Society*, 35:2, 218–232.

Craig, Lyn & Churchill, Brendan (2021). Dual-earner parent couples' work and care during COVID-19. *Gender, Work & Organization*, 28, 66–79.

Crosbie, Tracey & Moore, Jeanne (2004). Work-life balance and working from home. *Social policy and society* 3:3, 223–233.

Green, Francis, Felstead, Alain, Gallie, Duncan & Henseke, Golo (2022). Working still harder. *ILR Review*, 75:2, 458–487.

Golden, Lonnie (2008). Limited access: Disparities in flexible work schedules and work-at-home. *Journal of Family and Economic Issues*, 29, 86–109.

Elbaz, Sasha, Richards, Justine Blaise & Provost Savard, Yanick (2022). Teleworking and work-life balance during the COVID-19 pandemic: A scoping review. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 64:4, 227.

Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19, COVID-19 series*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Fagan, Colette, Lyonette, Clare, Smith, Mark & Saldaña-Tejeda, Abril (2012). The influences of working time arrangements on work-life integration or 'balance': A review of the international evidence. *Conditions of Work and Employment*, Series No. 32. Geneva: International Labor Office.

Felstead, Alain & Henseke, Golo (2017). Assessing the growth of remote working and its consequences for effort, well-being and work-life balance. *New Technology, Work and Employment*, 32:3, 195–212.

Hilbrecht, Margo, Shaw, Susan, Johnson, Laura & Andrey, Jean (2008). 'I'm home for the kids': contradictory implications for work-life balance of teleworking mothers. *Gender, Work & Organization* 15:5, 454–476.

Hodder, Andy (2020). New Technology, Work and Employment in the era of COVID-19: reflecting on legacies of research. *New technology, work and employment*, 35:3, 262–275.

Kelliher, Clare & Anderson, Deirdre (2010). "Doing more with less? Flexible working practices and the intensification of work." *Human relations* 63:1, 83–106.

Kelly, Erin & Moen, Phyllis (2020). *Overload: How good jobs went bad and what we can do about it*. Princeton University Press.

Leap, Braden, Stalp, Marybeth & Kelly, Kimberly (2023). Reorganizations of gendered labor during the COVID-19 pandemic: A review and suggestions for further research. *Sociological Inquiry*, 93:1, 179–200.

Leskinen, Tatu (2021). [Etätö yleisty eniten aloilla ja alueilla, joilla sitä ennen tehtiin vähiten](#). *Tieto&trendit*.

Mann, Sandy, Holdsworth, Lynn (2003). The psychological impact of teleworking: Stress, emotions and health. *New Technology, Work and Employment* 18:3, 196–211.

Messenger, Jon & Gschwind, Lutz (2016). Three generations of Telework: New ICT s and the (R) evolution from Home Office to Virtual Office. *New Technology, Work and Employment* 31:3, 195–208.

Miettunen, Ilmari & Saloniemi Antti (2023). Korona-arjen organisointi lapsiperheissä. Teoksessa Mäkikangas Anne & Pyöriä, Pasi (toim.) *Korona-pandemia, työ ja yhteiskunta*. Gaudeamus: Helsinki, 163–185.

Mirchandani, Kiran (2000). "The Best of Both Worlds" and "Cutting My Own Throat": Contradictory Images of Home-Based Work. *Qualitative Sociology* 23:2, 159–182.

Michelson, William (2000). Home-Based Employment and Quality of Life: A Time-Use Analysis. Teoksessa E. Diener & D.R. Rahtz (toim.) *Advances in Quality of Life Theory and Research*. London: Kluwer, 183–203.

Mustafa, Mona & Gold, Michael (2013). 'Chained to my work'? Strategies to manage temporal and physical boundaries among self-employed teleworkers. *Human Resource Management Journal*, 23:4, 413–429.

Nätti, Jouko, Väisänen, Mia & Anttila, Timo (2006). Paid Work at Home and Work-Family Relations in Knowledge Work in Finland. *International Employment Relations Review* 12, 1, 63–76.

Nätti, Jouko, Tammelin, Mia, Anttila, Timo & Ojala, Satu (2011) Work at home and time use in Finland. *New Technology, Work and Employment* 26:1, 68–77.

Ojala, Satu, Nätti, Jouko & Anttila, Timo (2014). Informal overtime at home instead of telework: Increase in negative work-family interface. *International Journal of Sociology and Social Policy* 34:1/2, 69–87.

Ojala, Satu, & Pyöriä, Pasi (2018). Mobile knowledge workers and traditional mobile workers: Assessing the prevalence of multi-locational work in Europe. *Acta Sociologica* 61:4, 402–418.

Peters, Pascale & Van der Lippe, Tanja (2007). The time-pressure reducing potential of telehomeworking: The Dutch case. *The International Journal of Human Resource Management*, 18:3, 430–447.

Petts, Richard, André, Stephanie, Carlson, Daniel, Chung, Heejung, Milkie, Melissa, Remery, Chantal, Casey, Scheibling, Shafer, Kevin & Yerkes, Mara (2023). Fathers stepping up? A cross-national comparison of fathers' domestic labour and parents' satisfaction with the division of domestic labour during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Studies*, 29(6), 2650–2679.

Powell, Abigail & Craig, Lynn (2015). Gender differences in working at home and time use patterns: Evidence from Australia. *Work, Employment and Society*, 29(4), 571–589.

Pyöriä, Pasi (2003). Knowledge work in distributed environments: issues and illusions. *Technology, work and employment* 18:3, 166–180.

Ransome, Paul (2007). Conceptualizing boundaries between 'life' and 'work'. *The International Journal of Human Resource Management* 18:3, 374–386.

Sostero, Matteo, Milasi, Santo, Hurley, John, Fernandez-Macías, Enrique & Bisello, Martina (2020). Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide? (No. 2020/05). JRC working papers series on labour, education and technology.

Sullivan, Cath & Smithson, Janet (2007). Perspectives of homeworkers and their partners on working flexibility and gender equity. *The International Journal of Human Resource Management* 18:3, 448–461.

Sutela, Hanna (2022). [Korona kiritti lopulta naiset miesten ohi työllisyydessä – vauhdittiko pandemia myös rakennemuutosta?](#) Tieto&trendit.

Tilastokeskus (2022). [Naisten ja miesten kokonaistyöaika ensimmäistä kertaa samalla tasolla 2020–2021.](#)

Tilastokeskus (2024). [Etätöitä tekevien osuus vuonna 2023 laskenut korona-ajasta, mutta korkeampi kuin pandemiaa edeltävinä vuosina.](#)

Thulin, Eva, Vilhelmson, Bertil & Johansson, Martina (2019). "New telework, time pressure, and time use control in everyday life." *Sustainability* 11, 3067.

Thulin, Eva & Vilhelmson, Bertil (2022). Pacesetters in contemporary telework: How smartphones and mediated presence reshape the time-space rhythms of daily work. *New Technology, Work and Employment* 37:2, 250–269.

Tremblay, Diane-Gabrielle & Thomsin, Laurence (2012). Telework and mobile working: analysis of its benefits and drawbacks. *International Journal of Work Innovation*, 1:1, 100–113.

Wight, Vanessa & Sara B. Raley, Sara (2009). When home becomes work: Work and family time among workers at home. *Social Indicators Research* 93, 197–202.

Hanna-Mari Ikonen & Timo Anttila

Kenellä on aikaa liikuntaan? Työtilanteen ja liikunnan harrastamiseen käytetyn ajan yhteyksistä

Työn epävarmuus on kestoteema työelämää koskevassa keskustelussa: epätyypillisen työn eli esimerkiksi määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden yleistyminen puhututtaa. Yhdet tekevät eri syistä useaakin työtä ja toiset ovat vailla työtä. Yrittäjistä erityisesti itsensä työllistäjien määrä on kasvanut. Heidän joukossaan on myös vaihtoehtojen puutteessa yrittäjiksi ryhtyneitä. (Kauhanen 2021; Suoranta & Leinikki 2018; Sutela ym. 2019.) Epävarma työmarkkina-asema voi olla hyvin stressaava, kun esimerkiksi toimeentulosta ja seuraavasta työpätkästä on kannettava huolta. Toisaalta yhä enemmistönä oleva vakituinen, kokoaikainen palkkatyö voi sekin olla vaativaa, aikaa vievää ja muutoksille altista. Ajankäyttö erilaisissa työsuhdetyypeissä heijastuuikin laajemmin ihmisten elämään kuin vain työhön – myös vapaa-ajan sisältöihin.

Tässä artikkelissa tarkastelemme työhön ja vapaa-aikaan käytettyä aikaa työttömillä sekä osa- ja määräaikaisissa työsuhteisissa olevilla. Vapaa-ajan toiminnoista tarkastelemme erityisesti liikunnan harrastamista, sillä liikunnalla sekä hyvinvoinnilla ja terveydellä on kiistaton yhteys. Terveysten kannalta liian vähäinen liikkuminen on kansanterveydellinen ja -taloudellinen ja siten työpoliittinen ongelma (Kolu ym. 2022; Vasankari & Kolu 2018). Työsuhdetyypin ja työhön käytetyn ajan sekä vapaa-ajan liikunnan suhdetta ei kuitenkaan ole tähän mennessä tarkasteltu systemaattisesti. Koemme, että tarkastelu on tärkeää tehdä mainittujen liikunnan yksilöstä kansakunnan tasolle ulottuvien hyvinvointivaikutusten takia. Ajankäyttötutkimus tarjoaa aihepiirin tarkasteluun sopivan aineiston.

Yhteiskunnallisena kysymyksenä prekaarit tai epätyypilliset työsuhteet, kuten määrä- ja osa-aikaiset työt ja monen työn tekeminen, voivat heikentää hyvinvointia varsinkin, jos kyse on vastentahtoisesti epätyypillisestä työstä. Vapaa-ajan liikuntaankin vaikutukset voivat ulottua, mutta oletettavasti epätyypillisissä työsuhteissa liikuntaan käytetty aika ei ole suoraviivaisesti tietynlaista: esimerkiksi osa-aikatyössä tai työttömänä aikaa saatetaan

käyttää liikuntaan enemmän kuin montaa työtä tehtäessä tai tyypillisissä työsuhteissa olevien kohdalla.

Liikkumisen ja työelämäaseman suhteista tiedetään jonkin verran suomalaisen Liikuntaraportin (Husu ym. 2022) ja Aikuisväestön liikunnan harrastaminen -selvityksen (Mäkinen ym. 2019) perusteella (ks. myös Sarttila ym. 2024). Mäkinen ja kumppanit ovat tarkastelleet myös sosioekonomisen aseman yhteyksiä fyysiseen aktiivisuuteen, liikunnan harrastamiseen ja vapaaehtoistyöhön osallistumiseen. Tutkimukset tarjoavat hyödyllistä vertailukohtaa ajankäyttötutkimuksen aineistolle, mutta eivät kerro työsuhdetyypistä, työhön käytetystä ajasta tai työn joustavuudesta. Tässä artikkelissa kysymme: Millainen yhteys on liikunnan harrastamiseen käytetyllä ajalla ja työmarkkina-asemalla (töissä vai työtön), työsuhdetyypillä (vakituinen vai määräaikainen) ja työajan tyypillä (kokoaikainen vai osa-aikainen)?

Ensin teemme katsauksen siihen, mitä suomalaisten liikkumisesta tiedetään erityisesti pitkäaikaisten väestötutkimusten kautta sekä keskustelemme ajankäytön luonteesta. Tämän jälkeen teemme uusimmasta ajankäyttötutkimuksesta kuvailevia analyysejä siitä, miten paljon eri työtilanteissa olevat ihmiset käyttävät aikaa liikunnan harrastamiseen sekä hieman siitä, millaista liikuntaa erityisesti harrastetaan. Keskitymme siihen, onko ryhmien välillä eroja. Analyysin perusteella pohdimme, mistä erilaisten työmarkkinatilanteiden ja vapaa-ajan liikunnan yhteyksistä saatu tieto kertoo.

Miten Suomessa liikutaan ja mikä on ongelma: terveyden kannalta liian vähäinen liikkuminen sosiaalisena faktana

Terveyden ja liikunnan asiantuntijoiden pitkäaikainen ja tunnettu viesti on, että suomalaiset liikkuvat liian vähän. Oman terveyden kannalta liian vähäinen liikkuminen on muotoilu, jolla asian tärkeys tuodaan esille, ja viestiä vahvistetaan liikkumattomuuden kansanterveydelle ja kansantaloudelle aiheuttamalla kustannuksilla, joiden on laskettu olevan vähintään kolme miljardia euroa vuosittain ja koostuvan esimerkiksi työikäisten tuottavuuden alenemisesta (Kolu ym. 2022; Vasankari & Kolu 2018).

Liian vähäinen liikkuminen on sosiaalinen fakta. Émile Durkheimin sosiaalisen faktan käsite viittaa kollektiiviseen mielentilaan ja vahvaan mielipidevirtaukseen. Sosiaalista faktaa luonnehtivat kollektiivisiksi ymmärretyt uskomukset, tavat ja systemaattiset pyrkimykset tuottaa toimintaa. Sen voi tunnistaa ulkoisen pakottavan voiman perusteella; jos

sosiaalista faktaa kyseenalaistetaan, sitä vastustetaan (Durkheim & Randell 1982). Liikkumisen hyve ja liikkumattomuuden pahe on tällainen fakta.

Hallitsevaksi viestiksi on muotoutunut se, että erityisesti liiallista paikallaanoloa tulee välttää ja liikkumista pitäisi aina kun voi, hyvinkin pienissä jaksoissa. Näitä pieniä aktiivisuusjaksoja on UKK-instituutin liikemittaritutkimuksissa selvitetty erotellen nukkuminen, paikallaanolo istuen, paikallaanolo seisten, kevyt, reipas ja rasittava liikkuminen.

Reipasta ja varsinkin rasittavaa liikkumista kertyy ihmisille vuorokausitasolla keskimäärin hyvin vähän. Kun kaikenlainen liikkeelläolo lasketaan yhteen, kevyttä, reipasta tai rasittavaa liikkumista on keskimäärin 4 tuntia 21 minuuttia vuorokaudessa. Kuitenkin suurin osa tulee alle viiden minuutin jaksoissa. (Husu ym. 2022, 30–31.) Nämä ovat niin lyhyitä aikoja, että tällaiset eivät tule raportoiduksi ajankäyttötutkimuksen päiväkirja-aineistoissa, eivätkä nämä siis ehkä sisällä varsinaiseksi liikunnaksi tunnustettua aikaa, vaan perustuvat tutkittavan mukana kannettavan liikemittarin objektiivisiin havaintoihin.

Kohtuullisen liikkumisen tavoite konkretisoituu liikkumissuosituksiksi, jotka kestävyyskunnan osalta ovat aikuisilla vähintään 2 tuntia 30 minuuttia viikossa reipasta tai 1 tunti 15 minuuttia rasittavaa liikuntaa viikossa. Liikemittaritutkimukseen osallistuneista 58 prosenttia saavutti tavoitteen, naiset useammin (61 %) kuin miehet (55 %). Työikäisistä nuoremmat saavuttivat tavoitteen useammin kuin vanhemmat. (Husu ym. 2022, 36–37.)

Huomionarvoista on, että ”reipas” ja ”rasittava” liikunta tarkoittavat eri asioita kuntotason mukaan – heikompikuntoiset saavuttavat liikkumissuositukset tässä mielessä helpommin, koska he joutuvat käyttämään kestävyyskuntonsa kapasiteettiä esimerkiksi jo arjen askareista selvitäkseen. Heidän kuntotasonsa on silti huono, ehkä toimintakykyä uhkaavalla – ja yhteiskunnalle kustannuksia aiheuttavalla – tavalla. (Ks. Vähä-Ypyä ym. 2022.)

Lisäksi liikemittaritutkimuksen tulokset näyttävät paremmilta kuin esimerkiksi Terve Suomi -tutkimuksessa, jonka mukaan 46 prosenttia yli 20-vuotiaista miehistä ja 38 prosenttia naisista liikkuu terveysliikuntasuositusten (johon kuuluu kestävyyskunnan lisäksi lihaskunnan ja liikkuvuuden harjoittamista) mukaisesti (THL 2023). Kun yhtälöön lisätään nuorten liian vähäinen liikkuminen, kyseessä on eittämättä todellinen uhkatekijä yksilöiden hyvinvoinnille ja toimintakyvylle, työpaikoille ja terveydenhuollolle sekä viime kädessä kansantaloudelle.

Suomalaisten liikkumisessa on tapahtunut ajan saatossa paljon muutoksia, mutta jo pitkään jatkunut muutossuunta on ollut liikkumisen vähentyminen.

Seuraukset näkyvät huonontuvana kestävyyskuntona, jonka suomalainen pitkäkestoinen tutkimusperinne paljastaa ja joista uutisoidaan säännöllisesti: esimerkiksi varusmiesten kunto nostaa säännöllisesti huolipuheen esiin (esim. Iltalehti 16.1.2024).

Tiedetään, että paitsi liikunnan kokonaismäärä, myös sen ajankohdat ja harrastamisen rytmit ovat muuttuneet. Kun ajankäyttöaineistolla on tutkittu aikuisväestön elämisen rytmejä, on havaittu liikunnan harrastamisessakin tietty rytmi. Liikunnan ja ulkoilun harrastaminen on yleisintä sunnuntaisin. Kuten arjessa muutenkin, myös liikunnan harrastamisessa päivärytmi on myöhentynyt: esimerkiksi sunnuntaisin 1970-lopulla liikuntaa harrastettiin eniten aamupäivisin, nykyään iltapäivisin tai puoliltapäivin. Viikonlopuissa ei ole juuri sukupuolittaisia eroja, mutta arki-iltaisin miehet aloittavat liikunta- ja muut harrastukset aikaisemmin kuin naiset. (Tilastokeskus, ajankäyttö 2021a.)

Myös toisenlainen aineisto paljastaa liikkumisen rytmejä: liikuntaraporttia varten käytetyt liikemittarit antavat tarkkaa tietoa paikallaanolon ja liikkumisen kestoista ja ajankohdista. Havainnot kertovat muun muassa, että rytmeissä ei ole suuria ikä- tai sukupuoliryhmittäisiä eroja, mutta aktiivisimpia aikoja ovat aamu- ja iltapäivät (Husu ym. 2022, 34–35).

Liikkumisen määrä on ymmärrettävästi yhteydessä elämänvaiheeseen ja -tapahtumiin (Van Houten ym. 2019), vaikkakin aiemmin omaksutut tottumukset, varsinkin vähäinen aktiivisuus, tapaavat olla kohtuullisen pysyviä (Hirvensalo & Lintunen 2011). Liikuntasuhteen kehittämisessä ja liikunnallisen elämäntavan omaksumisessa lapsuuden sosialisatioympäristöillä, erityisesti perheellä mutta myös esimerkiksi koululla ja urheiluseuroilla, on paljon merkitystä (esim. Koski ym. 2022).

Tutkittaessa nuoren harrastamista yleensä, ei siis vain liikuntaa, on havaittu, että jopa yhdeksän kymmenestä alle 10-vuotiaasta harrastaa jotakin, mutta harrastamisessa tapahtuu notkahdus 15–19-vuotiaana, ja harrastaminen yleistyy jonkin verran jälleen parikymmppisenä (Tarvainen ym. 2023, 28–29). Alle kouluikäisten lasten määrän perheessä on puolestaan havaittu olevan yhteydessä vanhempien vähäisempään liikkumiseen (Palomäki ym. 2023).

Lapsettomien nuorten parien ajankäytön osalta liikunnasta tiedetään, että miehille jää naisia enemmän vapaa-aikaa, mutta liikunnan harrastamiseen käytetyssä ajassa ei ole eroa sukupuolten välillä (Aalto 2015). Työttömäksi jääneillä nuorilla liikunta näyttää puolestaan polarisoituvan siten, että jo ennestään liikkuvat jatkavat sitä työttömänä ollessaan, mutta liikunta vähenee entisestään niillä, jotka eivät ennen työttömyyttä liikkuneet säännöllisesti (Huhta 2015).

Myös liikkumisen paikoista tiedetään paljon kaikkien ikäryhmien osalta. Toistuva havainto on, että yleisimmin liikutaan kevyenliikenteen väylillä ja aidoissa luontoympäristöissä. Työikäisten liikkumisedistämistoimet kohdistuvat kuitenkin usein työpaikoille – esimerkiksi paikallaanolon vähentämiseen työpaikoilla on UKK-instituutti julkaissut vinkkejä niin työterveyshuollon, organisaation, työyhteisön kuin yksilönkin toteutettavaksi (UKK-instituutti).

Tämän artikkelin keskeisen argumentin mukaisesti työpaikka ei ole kaikille työikäisille sellainen arjen ympäristö, jossa liikunnan kaltainen hyvinvoinnista huolehtiminen olisi mahdollista. Aikuisväestön liikunnan harrastaminen -raportin (Mäkinen ym. 2019) mukaan varsinaista liikkumista tapahtuukin vain vähän työpaikan järjestämänä. Vain neljä prosenttia liikkuu näin nykyään, kun vielä vuoden 2009–2010 Kansallisessa liikuntatutkimuksessa osuus oli 11 prosenttia. Ilmeisesti monilla työpaikoilla ei enää järjestetä tai rahoiteta liikuntaa, tai se on ulkoistettu esimerkiksi liikuntaseteleitä jakamalla. (Mäkinen ym. 2019, 14.) Uusimmassa liikuntaraportissa (Husu ym. 2022) on kysytty työpaikan tarjoaman tuen roolista; jonkinlaisen tuen mainitsivat naiset miehiä useammin (13 % vs. 17 %).

Useimmiten aikuiset liikkuvat omatoimisesti eli samalla jossain määrin halliten itse liikunnan ajankohtaa ja ajankäytön määrää. Omatoimisesti liikkuvia ovat lähes kaikki, sillä heitä on Liikuntatutkimukseen vastanneista 94 prosenttia. Liikunta-alan yritysten kautta liikkuu noin kolmannes, naiset miehiä useammin. Liikunta- tai urheiluseurojen palveluita hyödyntää vajaa kolmannes, miehet naisia yleisemmin. (Husu ym. 2022, 26.)

Erityisesti lajiharrastamista tarkastelleen Aikuisväestön liikunnan harrastaminen -raportin mukaan 82 prosenttia aikuisväestöstä oli harrastanut jotain liikuntamuotoa tai lajia tutkimusvuoden 2018 aikana, useimmiten kävelyä (Mäkinen ym. 2019). Vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen mukaan 91 prosenttia 10 vuotta täyttäneestä väestöstä oli harrastanut vuonna 2009 vähintään yhtä liikuntalajia neljän viikon aikana (Tilastokeskus 2011).

Liikuntaraportin mukaan selvästi eniten työikäiset naiset ja miehet harrastavat niin ikään kävelyä ja toiseksi eniten kuntosaliharjoittelua. Sen jälkeen tulevat juoksu, hölkkä ja pyöräily sekä miehillä lisäksi pallopelit ja hiihto, naisilla puolestaan sauvakävely ja ryhmäliikunta. Useimmiten liikutaan fyysisen kunnon ylläpitämiseksi tai parantamiseksi, terveyden edistämiseksi ja mielen hyvinvoinnin vuoksi. (Husu ym. 2022, 27.) Myös ajankäyttötutkimuksen mukaan kävelylenkkeily on suosituin liikunnan laji Suomessa; siihen käytettiin aikaa keskimäärin 15 minuuttia vuorokaudessa (Tilastokeskus, ajankäyttö 2021b).

Aika ja sosioekonominen asema työikäisten liikkumisen selittäjänä

Liikuntaan käytetyn ajan ja työelämäposition tarkastelun tekee relevantiksi se tutkimusten toistama seikka, että yleisin liikkumista estävä tekijä on ajan puute. Varsinkin naiset ja Liikuntatutkimuksen kohteena oleva työikäisten nuorempi ikäryhmä (20–45-vuotiaat) korostavat ajanpuutteen merkitystä. Seuraavaksi yleisimmiksi syiksi aikuisilla on tunnistettu pysyvät fyysiset vammat ja toimintakyvyn rajoitteet, kiinnostuksen puute sekä taloudelliset tekijät. (Husu ym. 2022.)

Kuitenkin ajankäyttötutkimuksen mukaan yli 15-vuotiaiden naisten ja miesten liikuntaan ja ulkoiluun käyttämä aika on lisääntynyt jatkuvasti vuoden 1987 tutkimuksesta eteenpäin (Tilastokeskus, ajankäyttö 2021b). Ajan puute ei olekaan vain objektiivinen suure. Monissa tapauksissa aikaa löytyy helpommin asioihin, jotka koetaan mielekkäinä (esim. Tiihonen 2021). Kyse on ainakin osittain aikapulan ja kiireen kokemuksesta, jota toisilla on mahdollisuus hallita paremmin kuin toisilla (Ylikännö 2015).

Äärimmäisessä aikaköyhyydessä pakollisten ajankäytön kohteiden, kuten työn ja nukkumisen, lisäksi aikaa ei riitä muuhun. Tätä vaihtoehdottomuutta Minna Ylikännö kuvaa vuoden 2009 ajankäyttötutkimusta käsitelleessä julkaisussa seuraavasti: ”Goodin (2011) havainnollistaa yllä mainittua aikaköyhyyden vaihtoehdottomuutta vitsillä. Kaksi ihmistä keskustelee. Ensimmäinen kysyy toiselta, että miksi sinä valitat valtion talouden tilasta. Etkö tiedä, että presidentti Clinton on luonut kaksi miljoonaa uutta työpaikkaa. Toinen vastaa siihen tietävänsä sen hyvin, sillä hän tekee niistä kolmea.” (Ylikännö 2015, 74.)

Työssä käyvien kiirettä objektiivisena ja subjektiivisena ilmiönä tutkinut Ylikännö (2015) on löytänyt neljä erilaista kiireisten ryhmää. Suurin osa (36 %) ei koe olevansa kiireisiä eivätkä objektiivisesti tarkasteltuna kärsi aikapulasta. Heitä, jotka kokevat subjektiivisesti olevansa kiireisiä, mutta joilla on objektiivisesti reilusti vapaa-aikaa, on 18 prosenttia. 23 prosenttia kärsii kiireestä ainoastaan objektiivisesti tarkasteltuna eivätkä koe olevansa kiireisiä. Samoin 23 prosenttia on niitä, jotka ovat kiireisiä sekä vapaa-ajan määrän että oman kokemuksen perusteella. Naiset ja nuoremmat ovat objektiivisesti, miehet ja vanhemmat ihmiset subjektiivisesti kiireisempiä, ja lapsiperheet kokevat olevansa kylläkin kiireisiä, mutta osuus on pienempi kuin lapsettomilla, vaikka objektiivisesti lapsiperheiden vanhemmilla on tutkimuksen mukaan kovempi kiire.

Ne, joilla on objektiivista aikapulaa, liittyipä siihen myös subjektiivinen aikapula tai ei, käyttävät aikaa liikuntaan huomattavasti vähemmän kuin ne,

joilla ei ollut objektiivista aikapulaa, vaikka subjektiivisesti näin saattoikin olla (12–13 minuuttia vs. 40 minuuttia). Aikapulaa on niillä, jotka tekevät paljon ansiotyötä, mutta myös niillä, jotka ovat syystä tai toisesta täyttäneet vapaa-aikansa runsaalla tekemisellä. (Ylikännö 2015, 78–81.) Näin ollen ajanpuute vähäistä liikuntaa selittävänä tekijänä ei oikeastaan ole vielä selittäjä, ja toisaalta ajan puutteeseen voi ehkä vaikuttaa yksilö itse tai yhteiskunnallinen ohjaus.

Työikäisten liikkumista ei siis näytä selittävän suoraan käytettävissä oleva aika. Kenties sosioekonominen tausta selittää? Näin näyttäisi jossain määrin olevan. Sekä kansainvälinen (Beenackers ym. 2012; Richard ym. 2023) että suomalainen tutkimus (Huikari ym. 2021; Mäkinen ym. 2019) kertovat korkeamman sosioekonomisen aseman ja runsaamman liikunnan harrastamisen yhteyksistä. Tosin eräs poikkileikkaustutkimus löytää vain pieniä sosioekonomisia eroja Suomessa; matalatuloiset kyllä liikkuvat vähemmän mutta heistäkin naiset liikkuvat työmatkoja (Mäkinen ym. 2009). Aikuisväestön liikunnan harrastaminen -raportti (Mäkinen ym. 2019) kuitenkin kertoo, että ylimpään koulutusryhmään kuuluvat harrastavat liikuntaa yleisimmin.

Kotitalouden bruttovuositulojen perusteella näyttää, että 50 001–85 000 euroa vuodessa ansaitsevissa kotitalouksissa asuvilla liikuntaa tai urheilua harrastavien osuus on suurin, kun matalimmissa mutta myös korkeimmissa tuloluokissa osuus on pienin. Ammattiryhmistä eniten liikuntaa tai urheilua harrastavat yrittäjät, sitten koululaiset ja opiskelijat sekä alemmat toimihenkilöt. Vähiten aktiivisia ovat raportin mukaan työntekijäasemassa olevat, eläkeläiset sekä johtavassa asemassa olevat tai ylemmät toimihenkilöt. Eroa aktiivisimman ja vähiten aktiivisen ryhmän välillä on kuitenkin alle kymmenen prosenttiyksikköä. Elämänvaiheesta on myös kiinnostavaa tietoa: eniten harrastavat puolison ja lasten kanssa asuvat, seuraavaksi useimmin harrastavat yksinhuoltajat ja kaksin puolison kanssa asuvat, kun taas vähiten harrastavia on kotona vanhempien kanssa asuvien sekä yksin asuvien joukossa; eroa on runsaat 11 prosenttiyksikköä. (Mäkinen ym. 2019, 10–11.)

Voi kysyä, onko sosioekonomisesta asemastakaan liikkumisen selittäjäksi. Niin korkeassa kuin matalammassakin sosioekonomisessa asemassa olevan työelämäkokemusta saattaa huonontaa haittaavaksi koettu kiire, prekaarius tai sen uhka (ks. Sutela ym. 2019). Jossakin määrin kyse on siitä, mihin aikaa valitsee käyttää, mutta vapaasta valinnasta voidaan puhua vain osittain. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole selvitetty, olisiko sosioekonomisen aseman sijaan erityisesti työsuhdetyypillä vaikutusta liikunnan harrastamiseen. Joidenkin tutkimusten mukaan (Kim & Cho 2015; Mutz ym. 2020) tietyt töihin liittyvät stressitekijät, kuten vuoro- ja yötyö sekä prekaarisuus, kuten

määräaikainen työsuhde ja työttömyyden pelko, vaikuttavat kielteisesti liikuntaan osallistumiseen, mutta työajan pituuden ja liikuntaan osallistumisen yhteydestä näyttö on ristiriitaista.

Ajankäyttöaineisto liikunnan harrastamisen kuvaajana

Uusimman ajankäyttöaineiston tiedonkeruu on toteutettu vuosina 2020–2021 eli koronapandemian aikana. Koronapandemia muodosti poikkeusolot, joiden seurauksia liikuntaankin on tarkasteltu toisaalla (Jousilahti ym. 2020). Yllättävää ei ole, että työmatkaliikunta väheni pandemian aikana, sillä etätö lisääntyi räjähdysmäisesti niissä töissä, joissa se oli mahdollista – erityisesti korkeakoulutettujen tehtävissä. Liikunnan kokonaismäärä ei kuitenkaan laskenut, sillä osalle avautui aikaa ja mahdollisuus liikkua jopa tavallista enemmän.

Pandemian aikaan oli liikuttava erityisesti ulkona, koska liikuntatiloja oli suljettu ja erilaisia kokoontumisrajoituksia annettu koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi. Näin ollen liikuntalajeista kävely, ulkoilu ja hyötyliikunta yleistyivät ryhmäliikunnan ja kuntosaliharjoittelun kärsiessä. (Jousilahti ym. 2020.) Luonnossa ulkoilun lisääntyminen oli pandemian ajan arkitoimintojen kokonaisuudessa tapahtunut merkittävä muutos, joka heijastui myönteisesti koettuun terveyteen (Salonen ym. 2023). Ajankäyttöaineisto puolestaan osoittaa, että koronavuosina liikuntaan käytettiin aiempaa enemmän aikaa (Tilastokeskus 2024).

Tässä artikkelissa emme tee omissa analyyseissämme vertailuja aiempaan ajankäyttöaineistoon työtilanteen mukaisesti, joten emme pysty erottelemaan pandemian vaikutusta liikuntaan käytettyyn aikaan erilaisissa työmarkkina-asemissa ja työsuhhteissa olevilla. Koko väestön tasolla ajankäyttöaineistot kuitenkin kertovat liikuntaan ja ulkoiluun käytettyjen minuuttien lisääntyneen tasaisesti vuoden 1987–1988 ensimmäisestä tutkimuksesta lähtien (Tilastokeskus 2024).

Työllisillä sosioekonomisen aseman ja sukupuolen mukaan tarkasteltuna liikunta ja ulkoilu ovat lisääntyneet vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimuksen ja korona-aikana toteutetun eli vuosiin 2020–2021 ajoittuvan tutkimuksen välillä selvästi yrittäjämiehillä (21 minuutista 45 minuuttiin) ja ylemmillä toimihenkilönaisilla (36 minuutista 52 minuuttiin) ja jonkin verran alemmilla toimihenkilömiehillä (40 minuutista 49 minuuttiin). Jonkin verran lisäystä on alemmilla toimihenkilönaisilla (32 minuutista 38 minuuttiin), mutta muilla,

kuten työntekijämiehillä tai -naisilla, muutosta ei ole juurikaan tapahtunut. (Tilastokeskus 2024.)

Tässä artikkelissa olemme kiinnostuneita ennen kaikkea tarkemman työmarkkina-aseman ja työsuhdetyypin yhteyksistä liikunnan harrastamiseen – jota tarkastelemme korona-aikana kootulla aineistolla, mutta koronan merkitystä tarkemmin analysoimatta.

Käytämme analyyseissa ajankäyttötutkimuksen haastatteluaineistoja sekä päiväkirja-aineistoja. Haastatteluaineistossa on kysymyksiä eri liikuntamuotojen harrastamisesta yleisesti. Tarkalleen ottaen tutkimuksessa kysyttiin: “Oletko harrastanut [liikuntamuotoa] viimeisen 4 viikon aikana?” Haastattelulomakkeelta löytyy myös kysymys siitä, kuinka monta kertaa kävelylenkkeilyä ja eri liikuntamuotoja vastaaja on harrastanut viimeisen neljän viikon aikana. Tällöin ensimmäinen kysymyspatteristo kuvaa vastaajan liikuntaharrastusten kirjoa ja toinen volyyimia.

Tarkastelemme myös vastaajien ajankäyttöpäiväkirjoihin merkitsemää liikuntaa. Liikuntamuodoista tarkastelemme erikseen kävelyä ja sauvakävelyä, juoksua, pyöräilyä, palloilua, voimistelua, uintia, hiihtoa ja muuta liikuntaa. Olemme laskeneet myös summamuuttujan, joka kuvaa päivittäisiä liikuntaminuutteja. Tähän muuttujaan on summattu edellä mainitut liikunnan muodot paitsi kävely ja sauvakävely, jotka edustavat erilaista arkiliikuntaa.

Työllisiin 15–64-vuotiaisiin rajatussa aineistossa liikuntaa sisältäviä päiväkirjoja on 729 eli noin joka viides päiväkirja sisälsi merkinnän edellä mainituista liikuntamuodoista. Tämän lisäksi tarkastelemme luontoliikuntaa (metsästystä ja kalastusta; marjastusta ja sienestystä sekä muuta luontoliikuntaa) kokonaisuutena, summaamalla näihin luonnossa liikkumisen muotoihin käytetty aika. Luontoliikuntaa sisältäviä päiväkirjoja on ainoastaan 79. Luontoliikuntaan käytetyssä ajassa on runsaasti vaihtelua ja pisimmät luontoliikuntajaksot ovat yli kahdeksantuntisia. Kävelylenkkeily ja sauvakävely ovat yleisempiä liikuntamuotoja. Niitä on raportoitu 923 (noin joka viidennessä) päiväkirjassa.

Ajankäyttöaineiston haasteena on, että päiväkirjamerkintöihin päätyy harvoin merkintöjä yksittäisistä liikuntalajeista. Ongelma korostuu, kun tutkimusaineistoa jaotellaan pienempiin osaryhmiin, ja tiettyä lajia on merkinnyt päiväkirjoihin vain muutama vastaaja. Tämän vuoksi emme raportoi liikuntaminuuteissa ryhmien välillä havaittujen erojen tilastollisia merkitsevyyksiä.

Raportoimme tässä tutkimuksessa liikuntaan käytettyä aikaa niiltä henkilöiltä, jotka ovat liikuntaa päiväkirjoihin merkinneet. Liikuntaan käytetty aika muodostuu näin korkeammaksi kuin jos liikuntaminuutit laskettaisiin keskiarvona kaikille ajankäyttötutkimukseen osallistuneille. Tällöin keskiarvoa pudottaisivat päiväkirjat, joissa liikuntaan käytettyä aikaa ei ole merkitty, ja joita on siis neljä viidesosaa kaikista päiväkirjoista.

Tarkastelumme kohteena ovat erityisesti epätyypillisissä työsuhteissa olevat henkilöt ja heidän liikkumiseen käyttämänsä aika. Aineisto on siten aluksi rajattava työllisiin ja työkäisiin (15–64-vuotiaisiin, n=3 548). Edelleen rajaukset määräaikaisissa työsuhteissa ja osa-aikaisissa työsuhteissa oleviin pudottavat tarkasteltavien ajankäyttöpäiväkirjojen määrää (määräaikaiset n=384 ja osa-aikaiset n=341). On huomattava, että määräaikaiset ja osa-aikaiset työntekijät ovat osittain myös päällekkäisiä ryhmiä. On siis vastaajia, jotka ovat sekä määräaikaisessa että osa-aikaisessa työsuhteessa.

Tarkastelemme seuraavassa tutkimusryhmien ominaispiirteitä ja samalla sitä, missä määrin liikuntaminuutit ja luontoliikuntaminuutit vaihtelevat vastaajien taustapiirteiden mukaan (taulukko 1). Tässä kuvailevassa taulukossa vertailuryhmänä määräaikaisille esitetään pysyvässä työsuhteessa olevat. Osa-aikaisten vertailuryhmänä ovat kokoaikaisessa työsuhteessa olevat. Taulukossa esitetään myös tilastolliset testit ryhmien välisille eroille.

Ajankäyttöaineistossa määräaikaisten ja osa-aikaisten ryhmät ovat selkeästi naisvaltaisia. Ikäryhmävertailuissa korostuvat nuoret. Osa-aikatyöntekijöiden ryhmässä korostuu alempien toimihenkilöiden korkea osuus ja vastaavasti ylempien toimihenkilöiden vähyyys.

Tyypillisissä työsuhteissa valtionveronalaiset tulot ovat huomattavasti korkeammat (jatkuvissa työsuhteissa 51 877 € ja kokoaikaisissa 51 019 €) kuin naisennemistöisissä määräaikaisissa (34 139 €) ja osa-aikaisissa (32 302 €) töissä. Eroa selittää osittain työaika: keskimääräinen viikkotyöaika jatkuvissa työsuhteissa on 38,4 tuntia, kun se on määräaikaisilla 35,6 tuntia. Osa-aikaiset tekevät keskimäärin vain 24,8 tunnin työviikkoa, kun kokoaikaisten viikkotyöaika on 39,9 tuntia.

Taulukossa 1 on esitetty myös se, miten liikunta- ja luontoliikuntaminuutit vaihtelevat vastaajien taustapiirteiden mukaan. Vaihtelu on yllättävän vähäistä, mikä johtunee myös aineiston rajauksesta työllisiin ja työkäisiin. Liikuntaan käytetty aika vaihtelee merkittävästi sukupuolen mukaan. Miehet liikkuvat noin puolitoista tuntia päivässä, naiset noin tunnin. Luontoliikunnan osalta erot ovat vielä huomattavammat, miesten liikkuessaan luonnossa 185 minuuttia, kun taas naiset liikkuvat 101 minuuttia. (Taulukko 1.)

Taulukko 1.

Tutkimusryhmien ominaispiirteet

	Työsuhdemuoto		Työaikamuoto		Liikunta- ja luontoliikuntaminuutit (toimintoon osallistuneet)	
	Määrä-aikainen (n=384)	Jatkuva (n=2678)	Osa-aikatyö (n=341)	Koko-aikatyö (n=3090)	Liikunta-minuutit	Luonto-liikunta-minuutit
Sukupuoli (%)	***		***		***	***
Mies	39	52	26	55	94	185
Nainen	62	48	74	45	64	101
Siviilisääty (%)	ns		ns		ns	ns
Naimisissa tai avoliitossa	71	74	72	74	78	136
Naimaton	29	26	28	26	81	183
Alle 18- vuotiaita lapsia (%)	*		ns		ns	ns
Kyllä	34	39	38	38	82	133
Ei alle 18-v. lapsia	66	61	62	62	77	152
Ikäryhmät (%)	***		*		ns	ns
15-24	15	4	7	4	98	-
25-44	59	48	46	49	80	146
44-64	26	48	47	48	75	141
Sosioekonominen asema (%)	ns		***		ns	ns
Ylempi toimihenkilö	39	39	17	41	76	116
Alempi toimihenkilö	37	38	61	35	83	129
Työntekijä	24	23	22	24	87	170
Työaikamuoto (%)	**		***		ns	ns
Päivätyö 8-18	68	74	55	76	80	117
Muu	32	26	45	24	74	177
Vaikutusmahdollisuus työaikaan (%)	***		***			
Kyllä	59	68	45	69	80	125
Ei	41	32	55	31	80	151
Viikkotyöaika luokissa (%)	***		***		**	ns
1-29	13	5	62	1	71	94
30-34	11	5	32	4	56	92
35-39	44	50	5	51	75	133
40	27	26	1	28	91	152
41-49	3	40	-	10	95	120
50+	2	4	-	7	88	203
Valtionveron alaiset tulot (€ vuodessa)	34 139	51 877	32 302	51 019		
Viikkotyöaika (ka)	35,6	38,4	24,8	39,9		

Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001, ns (ei merkitsevä)

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Siviilisääty tai se, onko vastaajalla alle 18-vuotiaita lapsia ei vaikuta liikunta- tai luontoliikuntaminuutteihin. Liikuntaminuutit jakautuvat tasaisesti myös ikäryhmittäin, samoin tässä esitetyn karkean sosioekonomisen aseman

jaottelun mukaan. Liikuntaminuutit eivät myöskään vaihtele tilastollisesti merkitsevästi työajan tyyppin tai työaika-autonomian mukaan.

Tilastollinen yhteys löytyy verrattaessa liikuntaminuutteja eri työajan luokissa. Yhteys ei ole lineaarinen, mutta hieman yllättäen työajan pituuden kasvaessa myös liikuntaan käytetty aika lisääntyy. Työhön käytetyn ajan mukaisessa tarkastelussa näyttää, että hieman tavallista viikkotyöaika enemmän työskentelevät keräävät eniten liikuntaminuutteja. Liikuntaa päiväkirjaansa merkinneet 41–49 tuntia viikossa työskentelevät ovat harrastaneet liikuntaa 95 minuuttia, muut viikkotyöaikaryhmät vähemmän. Mentäessä erityisen pitkiin, yli 50 viikkotunnin työaikoihin liikuntaminuutit puolestaan vähenevät.

Missä määrin prekaari asema työmarkkinoilla on yhteydessä liikunnan harrastamiseen?

Seuraavaksi tarkastelemme prekaarin työaseman yhteyttä liikunnan harrastamiseen sekä liikuntaan käytettyyn aikaan. Aloitamme tarkastelun työttömistä, joita vertaamme työllisiin. Käsittelemme lyhyesti työllisistä myös palkansaajien ja yrittäjien eroja. Tämän jälkeen tarkastelemme määräaikaisessa työsuhteessa työskenteleviä ja vertaamme heitä pysyvässä työsuhteessa oleviin. Lopuksi otamme tarkasteluun osa-aikatyössä työskentelevät.

Työttömät ja työlliset

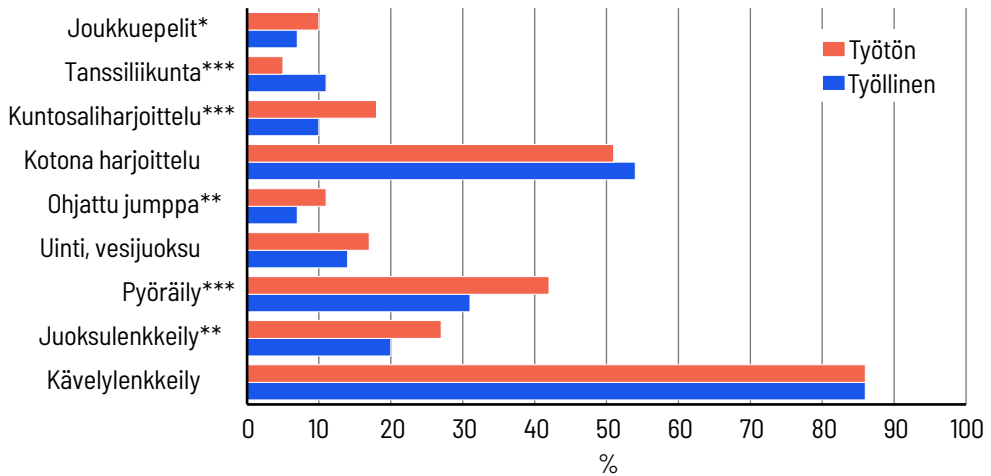
Liikunnan yleisyydestä saatiin ajankäyttöpäiväkirjojen lisäksi tietoa haastatteluissa, joissa kysyttiin, oliko vastaaja harrastanut tiettyjä liikuntalajeja viimeisen neljän viikon aikana.

Kävelylenkkeilyn osalta käy ilmi, että viimeisen neljän viikon aikana kävelylenkkejä tehneissä ei ollut eroa työttömien ja työllisten välillä. Molemmissa ryhmissä 86 prosenttia vastaajista oli kävelylenkkeillyt. Kävelylenkkikertoja viimeisen neljän viikon aikana oli kertynyt työttömille useammin kuin työllisille (19 kertaa vs. 15 kertaa). (Kuvio 1.)

Eri liikuntalajien harrastamisen yleisyyttä tarkasteltaessa työttömien ja työllisten välillä oli useita tilastollisesti merkitseviä eroja. Työttömät raportoivat työllisiä harvemmin juoksulenkkeilyä, pyöräilyä, ohjattua jumppaa, kuntosaliharjoittelua ja joukkuepelejä. Tanssiliikuntaa työttömät raportoivat useammin kuin työlliset.

Kuvio 1.

Liikuntalajeja harrastaneiden osuudet (mainitsee harrastaneensa viimeisen neljän viikon aikana) työttömillä ja työllisillä 2021, prosenttia

Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

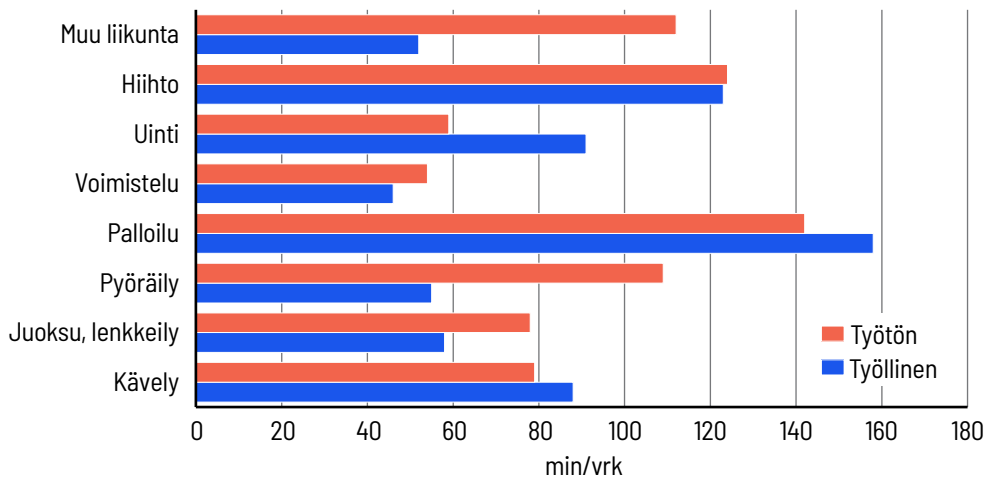
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tarkasteltaessa liikuntaharrastuskertoja viimeisen neljän viikon aikana, tilastollisesti merkitseviä eroja oli pyöräilyssä (työttömät 8 kertaa, työlliset 19 kertaa), kotona voimistelussa (työttömät 13 kertaa, työlliset 9 kertaa), hiihdossa (työttömät 7 kertaa, työlliset 5 kertaa), tanssiliikunnassa (työttömät 10 kertaa, työlliset 5 kertaa) ja muussa liikunnassa (työttömät 10 kertaa, työlliset 6 kertaa).

Ajankäyttöpäiväkirjojen analyysin perusteella työttömät liikkuvat hieman vähemmän kuin työlliset. Kävelyminuutteja oli työttömillä (88 minuuttia) hieman enemmän kuin työllisillä (79 minuuttia). (Kuvio 2.)

Kuvio 2.

Liikuntalajeihin käytetty aika työttömillä ja työllisillä 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tilastollisesti merkitseviä eroja oli pyöräilyssä (työttömät 55 minuuttia, työlliset 109 minuuttia), uinnissa (työttömät 91 minuuttia, työlliset 59 minuuttia) ja muussa liikunnassa (työttömät 52 minuuttia, työlliset 112 minuuttia).

Työttömät ovat aineistossa melko pieni ryhmä (n=429) ja liikuntaminuuttien vertailua haittaa se, että joitakin liikuntamuotoja on merkitty päiväkirjoihin vain harvoin. Työttömistä ainoastaan kolme oli merkinnyt juoksua tai lenkkeilyä ja 11 työtöntä oli merkinnyt pyörälenkkeilyä päiväkirjapäivänä.

Yrittäjät

Johdannossa mainitsimme joitakin yrittäjien liikuntaharrastukseen liittyviä aiempia tutkimustuloksia. Vertailimme tulosten innoittamina myös ajankäyttötutkimuksen aineistossa yrittäjien (n=380) ja palkansaajien (n=3 103) välistä eroa liikuntamuotojen harrastamisessa ja liikuntaan käytetystä ajasta. Erot olivat pieniä. Kun kysyttiin eri liikuntamuotojen harrastamista viimeisen neljän viikon aikana, yrittäjien maininnat olivat kaikkien lueteltujen liikuntamuotojen osalta palkansaajien mainintoja harvemmat.

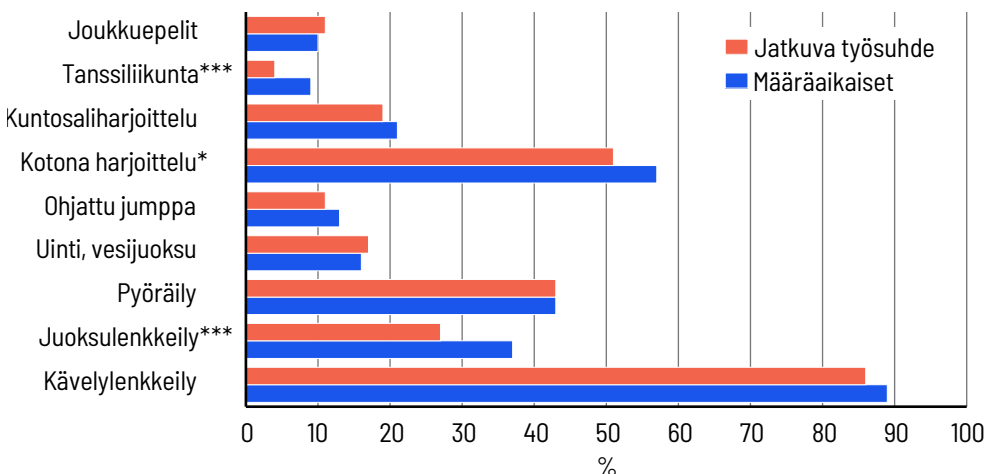
Myös yrittäjien liikuntaminuutit olivat palkansaajia pienemmät (67 minuuttia vs. 81 minuuttia). Sitä vastoin luontoliikuntaan käytettyä aikaa yrittäjät raportoivat enemmän kuin palkansaajat (176 minuuttia vs. 137 minuuttia).

Määräaikaisessa ja jatkuvassa työsuhteessa olevat

Tarkastelemme seuraavaksi työsuhteen jatkuvuuden yhteyttä liikunnan harrastamiseen. Haastatteluaineiston perusteella määräaikaisten ja jatkuvassa työsuhteessa olevien liikuntaharrastuksissa oli melko vähän eroja. (Kuvio 3.)

Kuvio 3.

Liikuntalajeja harrastaneiden osuudet (mainitsee harrastaneensa viimeisen neljän viikon aikana) työsuhteen jatkuvuuden mukaan 2021, prosenttia

Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

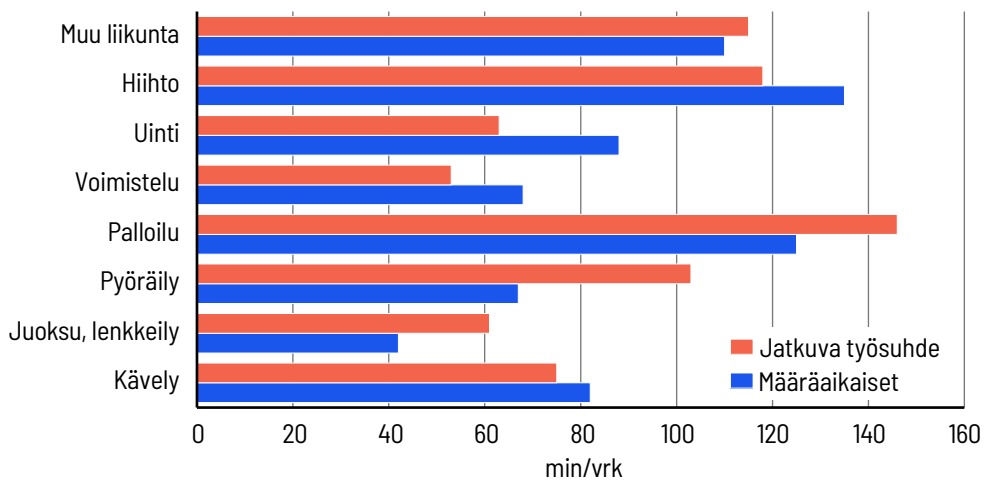
Liikuntalajin mukaisesta tarkastelusta käy ilmi, että tilastollisesti merkitsevä ero oli juoksulenkkeilyssä, jota määräaikaisista oli edeltäneen kuukauden aikana harrastanut suurempi osuus (37 %) kuin jatkuvassa työsuhteessa olevista (27 %). Samansuuntainen ero oli kotona tehtävässä harjoittelussa, jota määräaikaisista oli harrastanut 57 prosenttia ja jatkuvassa työsuhteessa olevista 51 prosenttia, sekä tanssiliikunnassa, jota määräaikaisista raportoi 9 prosenttia ja jatkuvassa työsuhteessa olevista 4 prosenttia, joskin tässä liikuntamuodossa mainintojen määrä jäi melko alhaiseksi määräaikaisilla.

Työsuhteen jatkuvuuden ja liikuntakertojen (edellisen neljän viikon aikana) yhteyttä tarkasteltaessa eroja oli uintikerroissa (määräaikaiset 4 kertaa, jatkuvassa työsuhteessa 7 kertaa) ja kuntosalikerroissa (määräaikaiset 10 kertaa, jatkuvassa työsuhteessa 7 kertaa).

Myös ajankäyttöpäiväkirjojen tuottaman tiedon perusteella erot kävelylenkkeihin ja eri liikuntalajeihin käytetyssä ajassa olivat vähäisiä määräaikaisten ja jatkuvassa työsuhteessa olevien välillä. Selkeämpiä eroja oli uintiin sekä muuhun liikuntaan käytetyssä ajassa. Kuvion 4 tulkinnessa on otettava huomioon, että harvinaisempiin liikuntamuotoihin osallistuneita on etenkin määräaikaisten ryhmässä vain vähän. (Kuvio 4.)

Kuvio 4.

Liikuntalajeihin käytetty aika työsuhteen jatkuvuuden mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

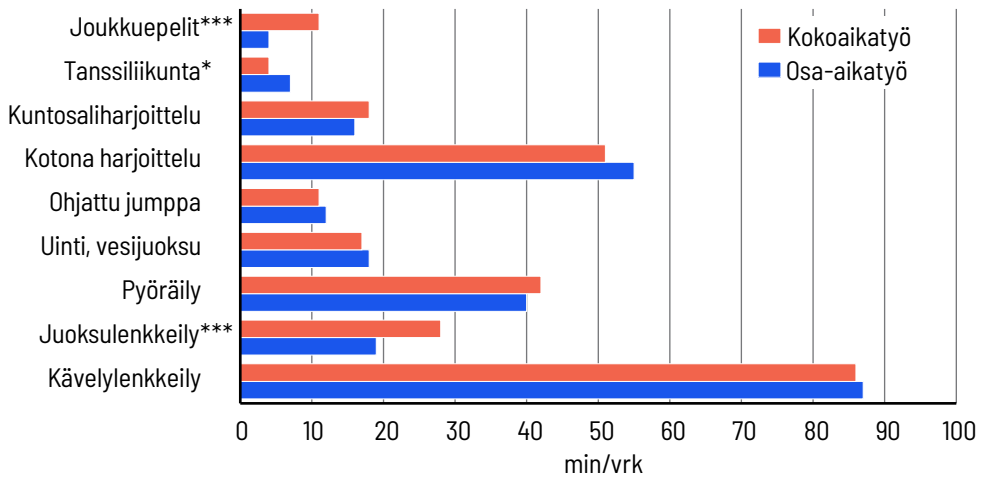
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Osa-aikaiset ja kokoaikaiset

Tarkastellessa eri liikuntalajien harrastamisen yleisyyttä vastaajan työajan tyyppin mukaan (koko- vs. osa-aikaiset) havaitsimme tilastollisesti merkittävän eron juoksulenkkeilyssä (28 % vs. 19 %) ja joukkuepeleissä (11 % vs. 4 %), joita harrastivat useammin kokoaikaiset työlliset, ja tanssiliikunnassa, jota osa-aikaiset (7 %) harrastivat useammin kuin kokoaikaiset (4 %). (Kuvio 5.)

Kuvio 5.

Liikuntalajeja harrastaneiden osuudet (mainitsee harrastaneensa viimeisen neljän viikon aikana) kokoaikaisilla ja osa-aikaisilla työllisillä 2021, prosenttia

Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

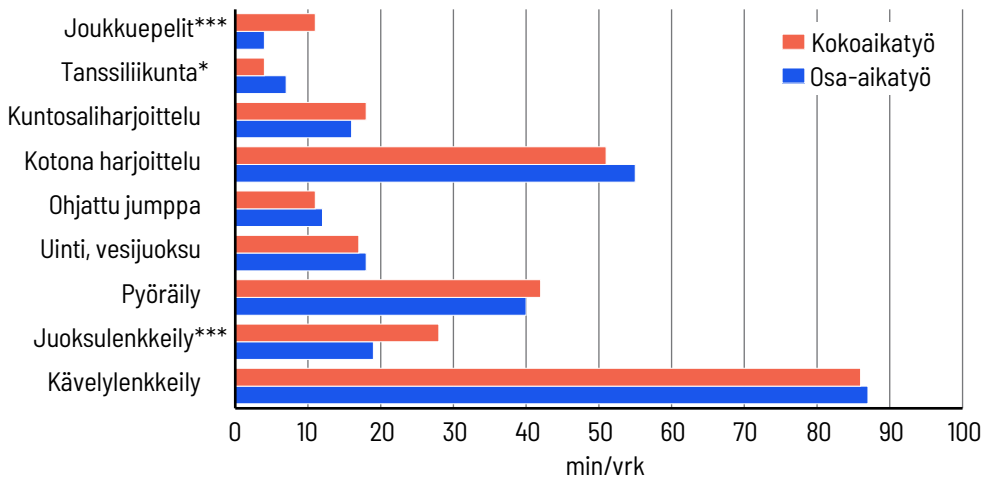
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Työajan koko- tai osa-aikaisuuden ja viimeisen neljän viikon aikana tapahtuneiden liikuntakertojen välillä oli puolestaan tilastollisesti merkitsevä ero kuntosalikerroissa (osa-aikaiset 9 kertaa, kokoaikaiset 7 kertaa), joukkuepelikerroissa (osa-aikaiset 8 kertaa, kokoaikaiset 5 kertaa) ja pallopelikerroissa (osa-aikaiset 2 kertaa, kokoaikaiset 4 kertaa).

Päiväkirja-aineiston perusteella tehty liikuntamuotojen minuuttivertailu työajan koko- tai osa-aikaisuuden mukaan ei tuota merkitseviä eroja (Kuvio 6). Tähän vaikuttanee se, että osa-aikaisten määrä aineistossa on lajivertailua varten turhan pieni. Kukaan osa-aikaisista vastaajista ei ollut merkinnyt pyöräilylenkkejä päiväkirjaan. Samoin juoksua, palloilua ja hiihtoa oli merkinnyt vain muutama henkilö. Osa-aikaisten yli kolmen tunnin keskiarvo hiihtoon käytetystä ajasta todennäköisesti putoaisi, jos hiihtoa harrastaneita olisi enemmän. Myös harrastuskerroissa viimeisen neljän viikon aikana on vain vähäisiä eroja osa-aikaisten ja kokoaikaisten vastaajien välillä.

Kuvio 6.

Liikuntalajeihin käytetty aika kokoaikaisilla ja osa-aikaisilla työllisillä 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Työtilanne ei juurikaan vaikuta liikunnan harrastamisen yleisyyteen

Työn, ajan, ajankäytön ja liikunnan suhteesta voi todeta, että suhde ei ole suoraviivainen. Vaikka terveyden kannalta liian vähäinen liikkuminen olisi sosiaalinen fakta, yleisesti jaettu ajattelutapa (Durkheim & Randell 1982), sen syyt ja ratkaisukeinot ovat mutkikkaita. Tämä artikkelin tarkoituksena oli selvittää, missä määrin liikunnan harrastaminen ajankäytön tapana on yhteydessä työhön, esimerkiksi työtilanteeseen ja työsuhdetyyppiin. Kysymys asetettiin yhtäältä siksi, että runsaasta liikkumisesta koskevasta faktatiedosta (esim. Husu ym. 2022; Mäkinen ym. 2019) huolimatta näistä työhön liittyvistä yhteyksistä ei ollut tietoa, ja toisaalta siksi, että prekaarin työmarkkina-aseman ja yleisen työtä koskevan epävarmuuden olisi voinut olettaa kuluttavan voimavaroja, mikä voisi vähentää liikuntaan käytettyä aikaa (esim. Kim & Cho 2015; Mutz ym. 2020).

Yhteyttä ei kuitenkaan pääsääntöisesti löytynyt. Määräaikaisen tai jatkuvan työsuhdetyypin tai osa-aikaisen tai kokoaikaisen työajan tyyppin välillä ei ollut juurikaan eroja siinä, kuinka paljon liikutaan ja urheillaan. Tavallisimmissa liikkumisen muodoissakaan ei ollut eroja, ei myöskään verrattuna aiempaan tutkimukseen, vaan kävely on kaikilla suosittua (Husu ym. 2022; Mäkinen ym. 2019; Tilastokeskus, ajankäyttö 2021b).

Tarkastelumme mukaan kokoaikatyötä tekevät ovat harrastaneet joitakin liikuntalajeja enemmän kuin osa-aikatyötä tekevät, mutta toisissa liikuntalajeissa suhde on päinvastainen. Määräaikaiset näyttävät liikkuvan

useissa lajeissa hienoisesti enemmän kuin jatkuvassa työsuhteessa olevat. Normaalia työaikaa pidempää viikkotyöaikaa tekevät näyttävät löytävän aikaa liikunnalle enemmän kuin muut, ja heillä lienee myös tulojen puolesta hyvät mahdollisuudet liikuntaharrastuksiin.

Vähiten aikaa liikuntaan käyttävät jonkin verran normaalia viikkotyöaikaa vähemmän työskentelevät. Vaikka syitä ei näiden aineistojen perusteella voi tietää, mahdollista on, että heillä on sekä matalahkot tulot (esimerkiksi siksi, että osa-aikatyö on erityisen yleistä palvelualoilla, joissa palkat ovat muutenkin matalat) että muita velvoitteita, joiden vuoksi osa-aikatyötä tehdään.

”Epätyyppillisyyttä” sellaisessa keskeisessä elämänsisällössä kuin työ ei näytä heijastuvan suoraviivaisesti liikunnan elämäntilanteelle. Mahdollisesti yhteyksiä kuitenkin on, mutta ajankäyttöaineisto ei paljasta esimerkiksi sitä, onko työtilanteen vaikutus jollakin liikuntaa lisäävä ja jollakin vähentävä.

Ajankäyttöaineiston käyttö toteuttamamme kaltaisella analyysillä ei riitä kertomaan vaikutuksista enempää. Emme esimerkiksi tiedä, miksi koko-aikatyössä käyvät näyttävät olevan joissakin lajeissa ja kokonaisuutenakin aavistuksen aktiivisempia liikunnan harrastajia kuin osa-aikatyötä tekevät. Voi esittää, että koko-aikatyö tarjoaa riittävät tulot, arjen rutiinia ja tulevaisuutta koskevaa varmuutta, jolloin työstä vapaa aika on aidosti vapaata ja mahdollistaa omasta hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtimisen liikunnan avulla.

Osa-aikatyötä saatetaan tehdä siksi, ettei koko-aikaista työtä ole tarjolla, vaikka se toimeentulon kannalta olisi tarpeen, tai siksi, että elämäntilanne, kuten hoivavelvoite tai opiskelu, ei jätä aikaa enemmälle työlle. Näissä tapauksissa elämässä voi olla taloudellista tai henkistä kuormaa, jolloin vapaa-aikaan ja liikuntaan sen osana ei jää aikaa tai energiaa. Osa-aikatyön keskittyminen palvelualoille tarkoittaa matalampaa tulotasoa, jonka taas tiedetään vaikuttavan laskevasti liikunta-aktiivisuuteen (esim. Richard ym. 2023).

Analyysin tulos oli hieman yllättävä myös siinä, että määräaikaiset työntekijät vaikuttavat olevan hieman aktiivisempia sekä useissa lajeissa että kokonaisuutena kuin jatkuvassa työsuhteessa olevat. Voisi ajatella, että määräaikaisten on osoitettava pätevyyttään ja varmistettava työsuhteen jatkoa tai etsittävä uutta työpaikkaa niin, että aikaa vapaa-ajan liikuntaan olisi käytettävissä vähemmän.

Toisaalta tulosta voi yrittää ymmärtää sillä, että toistaiseksi jatkuva työsuhte ei tarkoita samaa kuin joitakin vuosikymmeniä sitten. Vakituinen ei välttämättä ole pysyvä; monella työpaikalla kohdataan muutosneuvotteluja

ja irtisanomisia. Näin ollen niin määräaikaisen kuin jatkuvassa työsuhteessa olevan työntekijän on kenties oltava valmiustilassa, kehitettävä itseään, seurattava muita työmahdollisuuksia, pidettävä itsensä työkuunnossa (myös Sarpila & Grahn tässä teoksessa) ja potentiaalisena muihinkin kuin tämänhetkisiin tehtäviin – tällainen työllistettävänä pysyminen voi olla rankkaa, mutta sitä ei tällä aineistolla pystytä selittämään, näkyykö rankkuus ja tulevaisuuden varmistelu liikunnassa positiivisesti vai negatiivisesti. Käytetäänkö liikuntaa hyvän kunnon, hyvinvoinnin ja työkyvyn lähteenä vai eikö siihen jää aikaa ja voimia?

Lisäksi toistaiseksi jatkuva työsuhde voi olla osa-aikainen, jopa nollatuntisopimus, kuten se parilla prosentilla kokoaikatyötä vakinaisessa työsuhteessa tekeillä on (Sutela ym. 2019, 51). Näin ollen työn muodosta tai työsuhteen tyypistä ei kenties voi olettaakaan enää nykytyön maailmassa löytyvän selitystä vapaa-ajan käyttäytymiseen, harrastamiseen ja liikuntaan. Ihmisillä on aikaa käytettävissään hyvin eri tavoin, mutta työsuhde ei sitä suoraan selitä.

Työn autonomisuus varmasti vaikuttaa ajankäyttöön, mutta on yksilöllistä, minkä suuntainen on sen vaikutus liikuntaan. Mahdollisuus vaikuttaa työaikoihinsa ei ajankäyttötutkimuksessa vaikuttanut liikuntaminuutteihin, mutta sitten taas yrittäjäasema eli niin ikään varsin autonominen työ näkyi palkkatyöntekijöitä vähäisempinä liikuntaminuutteina – vaikkakin suurempina kävelylenkkeilyminuutteina. Työttömyys eli tietyllä tavalla autonominen, mutta moraalisesti ja järjestelmän tasolta hallinnoitu asema taas näytti hienoisesti lisäävän liikuntaminuutteja.

Aika on yllättävänkin suhteellinen suure (ks. Ylikännö 2015); aikaa otetaan ja ei oteta käytettäväksi monista mieltymyksistä ja muistakin kuin työhön liittyvistä vaatimuksista johtuen. Vaikuttaakin siltä, että vapaa-ajan ajankäyttöä ymmärtääkseen on hyödyllistä pyrkiä kuulemaan ihmisten omia selityksiä eli merkityksenantoja ajankäytön valinnoistaan (myös Tiihonen 2021). Liikuntaminuutit sinänsä eivät suinkaan aina ole pääasia ihmisille itselleen – vaikka niillä terveyden kannalta kiistattomia etuja onkin – vaan se, onko mahdollisuus mielekkääseen, palauttavaan ja hyviä kokemuksia tarjoavaan tekemiseen.

Jatkossa voisi tutkia myös ajan käyttämistä muihin vapaa-ajan toimintoihin kuin liikuntaan, kuten kulttuuriharrastuksiin, kulttuuri- ja urheilutapahtumiin ja vapaaehtoistyöhön osallistumiseen nähdäksemme, onko näillä yhteyttä työhön ja onko se eri ryhmissä samansuuntaista kuin liikunnassa. Samoin kiireen kokemus eri työtilanteissa ja sen yhteys liikuntaan voisi tuoda lisävalaistusta. Ajankäyttöaineisto mahdollistaisi myös liikkumiseen

vaikuttavien fyysisten rajoitteiden tarkastelun, joita oletettavasti myös työvoimaan kuuluvilla on.

Kiinnostavaa olisi ollut myös sisällyttää tutkimukseen koiran ulkoilutus. Se jäi tarkastelustamme pois, sillä käsitelimme vain lomakkeen liikuntamuotojen harrastamiseen keskittyviä kysymyksiä. Tilastokeskuksen omat analyysit kertovat, että 10 vuotta täyttäneistä kovin moni ei raportoi koiran ulkoilutusta (8 %, korona-ajan tutkimuksessa 10 %), mutta osallistuneet käyttävät siihen aikaa yli tunnin päivässä, koronan myötä kasvavasti. (Tilastokeskus 2024.)

Vastauksena otsikon kysymykseen kenellä on aikaa liikuntaan voi sanoa, että ilmeisesti sellaisilla, jotka ovat jossakin vaiheessa elämäänsä sosiaalistuneet liikuntaan ja siten haluavat tai näkevät tarpeelliseksi käyttää aikaa jonkinlaiseen liikuntaharrastukseen. Siitä, kuinka hyvät mahdollisuudet erilaisilla ihmisillä, esimerkiksi erilaisissa työtilanteissa olevilla, on juuri heille mielekkääseen liikuntaan, tarvitaan lisää tutkimusta. Samoin se kaipaa lisäselvitystä, millaisia liikunnan saavutettavuuden esteitä (Muukkonen ym. 2022) koetaan erityisesti työhön liittyen. Siksi tutkimus, jossa ihmisillä on mahdollisuus kuvailla liikunnan roolia erilaisissa työtilanteissa, on tarpeen.

Lähteet

Aalto, Kristiina (2015). Lapsettoman nuoren parin ajankäyttö ja rytmit. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Timo Anttila, Mirja Liikkanen & Hannu Pääkkönen (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 109–122.

Beenackers, Marielle A., Kamphuis, Carlijn B., Giskes, Katrina, Brug, Johannes, Kunst, Anton E., Burdorf, Alex & van Lenthe, Frank J. (2012). [Socioeconomic inequalities in occupational, leisure-time, and transport related physical activity among European adults: A systematic review](#). International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity 9:116.

Durkheim, Émile & Randell, Seppo (1982). Sosiologian metodisäännöt. Helsinki: Tammi.

Hasanen, Elina, Salmi, Lotta, Virmasalo, Ilkka, Salmikangas, Anna-Katriina, Simula, Mikko, Vänttinen, Liisa, Laakso, Tapani & Muukkonen, Petri (2023). Lähiön liikkumisympäristöt lasten ja nuorten vapaa-ajan liikkumisen tiloina. Liikunta & Tiede 60:5, 78–86.

Hirvensalo, Mirja & Lintunen, Taru (2011). [Life-course perspective for physical activity and sports participation](#). European Review of Aging and Physical Activity 8, 13–22.

Huikari, Sanna, Junntila, Hanna, Ala-Mursula, Leena, Jämsä, Timo, Korpelainen, Raija, Miettunen, Jouko, Svento, Rauli & Korhonen, Marko (2021). [Leisure-time physical activity is associated with socio-economic status beyond income – Cross-sectional survey of the Northern Finland Birth Cohort 1966 study](#). Economics & Human Biology 41:100969.

Huhta, Helena (2015). ["Pitää pään kasassa työttömyysaikana": Liikunta työttömien nuorten arjessa](#). Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Husu, Pauliina, Tokola, Kari, Vähä-Ypyä, Henri & Vasankari, Tommi (2022). Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:33 Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Iltalehti 16.1.2024. [Varusmiesten kuntotestit paljastivat, mistä päin tulevat huonokuntoisimmat nuoret](#).

Jousilahti, Pekka, Borodulin, Katja, Härkänen, Tommi, Koponen, Päivikki, Koskinen, Seppo, Sainio, Päivi & Lundqvist Anna-Mari (2020). Koronapandemian ja torjuntatoimien vaikutukset aikuisväestön työmatka- ja vapaa-ajan liikuntaan. Teoksessa Marko Kantomaa (toim.) Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan. Helsinki: Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:2, 22–26.

Kauhanen, Merja (2021). Multiple job holding in the changing labour market – evidence from Finland. Labour Institute for Economic Research, Working Papers 331.

Kim, Chungah & Cho, Youngtae (2015). [Working conditions and leisure-time physical activity among waged workers in South Korea: A cross-sectional study](#). Journal of Occupational Health 57:3, 259–267.

Kolu, Päivi, Kari, Jaana T., Raitanen, Jani, Sievänen, Harri, Tokola, Kari, Havas, Eino, Pehkonen, Jaakko, Tammelin, Tuija H., Pahkala, Katja, Hutri-Kähönen, Nina, Raitakari, Olli T. & Vasankari, Tommi (2022). [Economic burden of low physical activity and high sedentary behaviour in Finland](#). Journal of Epidemiology and Community Health 76:7, 677–684.

Koski, Pasi, Hirvensalo, Mirja, Villberg, Jari & Kokko, Sami (2022). [Young people in the social world of physical activities: Meanings and barriers](#). International Journal of Environmental Research and Public Health 19:9, 5466.

Mutz, Michael, Abdel Hadi, Sascha & Häusser, Jan A. (2020). [Work and sport: relationships between specific job stressors and sports participation](#). Ergonomics 63:9, 1077–1087.

Muukkonen, Petteri, Ehnström, Emil, Hasanen, Elina, Hintsanen, Laura, Laakso, Tapani, Nurmi, Marisofia, Pyykönen, Janne, Salmi, Lotta, Salmikangas, Anna-Katriina, Simula, Mikko, Virmasalo, Ilkka & Vänttinen, Liisa (2022). [Matkalla kohti liikunnan yhdenvertaisuutta: työkaluja monialaiseen liikuntasuunnitteluun](#). Helsinki: Department of Geosciences and Geography C22.

Mäkinen, Jarmo, Mononen, Kaisu, Blomqvist, Minna, Hakamäki, Matti, Laine, Kaarlo, Aarresola, Outi, Itkonen, Hannu & Salmikangas, Anna-Katriina (2019). [Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018](#). Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHUn julkaisusarja 73.

Mäkinen, Tomi, Borodulin, Katja, Laatikainen, Tiina, Fogelholm, Mikael & Prättälä, Ritva (2009). [Twenty-five year socioeconomic trends in leisure-time and commuting physical activity among employed Finns](#). Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports 19:2, 188–197.

Palomäki, Sanna, Kukko, Tuomas, Kaseva, Kaisa, Salin, Kasper, Lounassalo, Irinja, Yang, Xiaolin, Rovio, Suvi, Pahkala, Katja, Lehtimäki, Terno, Hirvensalo, Mirja, Raitakari, Olli & Tammelin, Tuija H. (2023). [Parenthood and changes in physical activity from early adulthood to mid-life among Finnish adults](#). Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports 33: 5682–692.

Richard, Viviane, Piumatti, Giovanni, Pullen, Nick, Lorthe, Elsa, Guessous, Idris, Cantoreggi, Nicola & Stringhini, Silvia (2023). [Socioeconomic inequalities in sport participation: pattern per sport and time trends – a repeated cross-sectional study](#). BMC Public Health 23, article 785.

Salonen, Kirsi, Korpela, Kalevi & Hyvönen, Katriina (2023). Luonnossa ulkoilun merkitys korona-ajassa. Teoksessa Anne Mäkikangas & Pari Pyöriä (toim.) Korona-pandemia, työ ja yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 148–160.

Sarttila, Katariina, Kauppinen, Tapani, Kilpeläinen, Katri, Ikonen, Jonna, Koskela Timo & Parikka, Suvi (2024). Aikuisväestön koettu hyvinvointi 10 kunnassa – Terve Suomi 2023 -tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 20/2024. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Suoranta, Anu & Leinikki, Sikke (toim.) (2018). Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta: mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus? Tampere: Vastapaino.

Sutela, Hanna, Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianne (2019). Digiajan työelämä - Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018. Helsinki: Tilastokeskus.

Tarvainen, Kai, Manner, Joel, Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2023). Tilasto-osio. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari (toim.) Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 74, Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 244 & Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 181, Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023: 8, 8–121.

Tiihonen, Arto (2021). Miksi liikutaan, miksi ei ja mitä pitäisi tehdä? Pohjoismaisen mallin historia, nykyisyys ja tulevaisuus liikuntapolitiikan tavoitteiden sekä ihmisten liikuntakokemusten ja liikuntaroolien avaamista näkökulmista. Teoksessa Riitta Hanifi, Juha Haaramo & Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 187–220.

Tilastokeskus: Ajankäyttö (2021a) [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 5.9.2024].

Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cl8iq4dut04xm0dutgyu2gzwj>

Tilastokeskus: Ajankäyttö (2021b) [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 10.10.2021. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 5.9.2024].

Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cku2d1we88fu70b506ua4x5tp>

Tilastokeskus (2024). [Ajankäyttötilaston taulukkopalvelu](#). [viitattu: 23.11.2024]

Tilastokeskus (2011). [Ajankäyttötutkimus 2009. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset 1981–2009](#). Helsinki: Tilastokeskus.

THL (2023). [Fyysinen aktiivisuus ja istuminen](#).

UKK-instituutti. [Esimerkki sosioekologisista malleista: paikallaanolon vähentäminen](#).

Van Houten, Jasper M. A., Kraaykamp, Gerbert & Pelzer, Ben J. (2019). [The transition to adulthood: a game changer!? A longitudinal analysis of the impact of five major life events on sport participation](#). European Journal for Sport and Society 16:1, 44–63.

Vasankari, Tommi & Kolu Päivi (toim.) (2018). Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31.

Vähä-Ypyä, Henri, Sievänen, Harri, Husu, Pauliina, Tokola, Kari, Mänttari, Ari, Heinonen, Olli J., Heiskanen, Jarmo, Kaikkonen, Kaisa M., Savonen, Kai, Kokko, Sami & Vasankari, Tommi (2022). [How adherence to the updated physical activity guidelines should be assessed with accelerometer?](#) European Journal of Public Health 32:Supplement 1, i50–i55.

Ylikännö, Minna (2015). Kenellä on kiire? Suomalaisten kiireen kokemukset ja ajankäyttö. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Timo Anttila, Mirja Liikkanen & Hannu Pääkkönen (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 71–84.

Teuvo Arolainen & Kaisa Saarenmaa

Kulttuurinen resilienssi ja median merkitys korostuvat kriiseissä

Koronapandemia mullisti yhteiskuntamme niin epidemiologisesti kuin henkisesti. Koetuksella olivat fyysinen terveytemme ja psyykinen hyvinvointimme, samoin terveydenhuollon ja viestinnän järjestelmät. Pandemiaa rajoitettaessa tiedonsaannilla sekä median tarjoamalla ajanvietteellä oli suuri merkitys. Moni muu toiminto suljettiin, jotta viruksen leviäminen saataisiin estettyä.

Ajankäyttötutkimuksen mukaan suomalaisten kulttuuriosallistuminen notkahti koronakriisin aikana eikä kulttuuritilaston keräämien tietojen perusteella pandemiaa edeltäneelle tasolle päästy vielä epidemian hellitettyä vuosina 2022 ja 2023 (Tilastokeskus 2022b ja 2023c; Weckström 2020; Pitkänen 2024). Tilastokeskuksen kyselytutkimusten perusteella myös vapaaehtoistyö on viime vuosina harventunut ja sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen heikentynyt. Yksinäisyyden kokemus on yleistä, erityisesti nuorilla ja iäkkäillä, ja tämä vaikuttaa jatkuneen myös pandemian väistyttyä. (Tilastokeskus 2022a, 2023b ja 2023d; ks. myös Kehusmaa ym. 2021.)

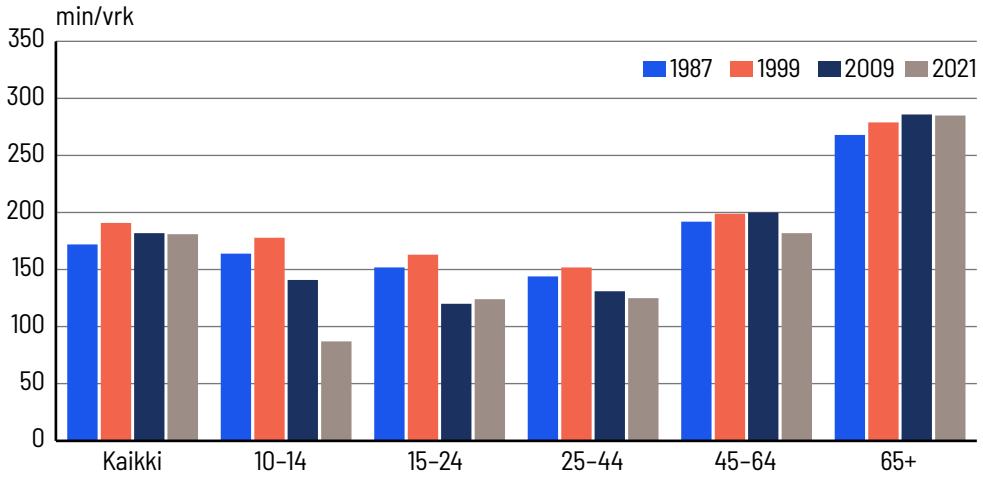
Miten suomalaiset kuluttivat aikaansa kriisin keskellä? Mikä oli median rooli kriisitilanteessa? Entä millaista osviittaa pandemian aikaiset kokemukset antavat yleensä yhteiskuntamme henkisestä kriisinkestävytydestä ja muusta resilienssistä? Tarkastelemme näitä kysymyksiä Tilastokeskuksen ajankäyttö-, kulutus- ja elinolotutkimusten, Kansalaispulssi-kyselyn tulosten sekä muiden tilastojulkistusten valossa. Nojaudumme myös Huoltovarmuuskeskuksessa vuonna 2024 laadittuun selvitykseen kulttuurialan huoltovarmuudesta ja sen yhteydestä henkiseen kriisinkestävytyteen.

Eläkeläiset ovat perinteisen median himoseuraajia

Selvästi eniten aikaa mediatuotteiden parissa viettävät yli 65-vuotiaat, ajankäyttötutkimuksen mukaan vuonna 2021 keskimäärin neljä tuntia 45 minuuttia päivittäin. Toiseksi eniten aikaa kuluu 45–64-vuotiailla, vuonna 2021 keskimäärin runsaat kolme tuntia päivittäin. (Kuvio 1.)

Kuvio 1.

Lukemiseen sekä radio- ja tv-ohjelmien seuraamiseen käytetty aika ikäryhmittäin 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

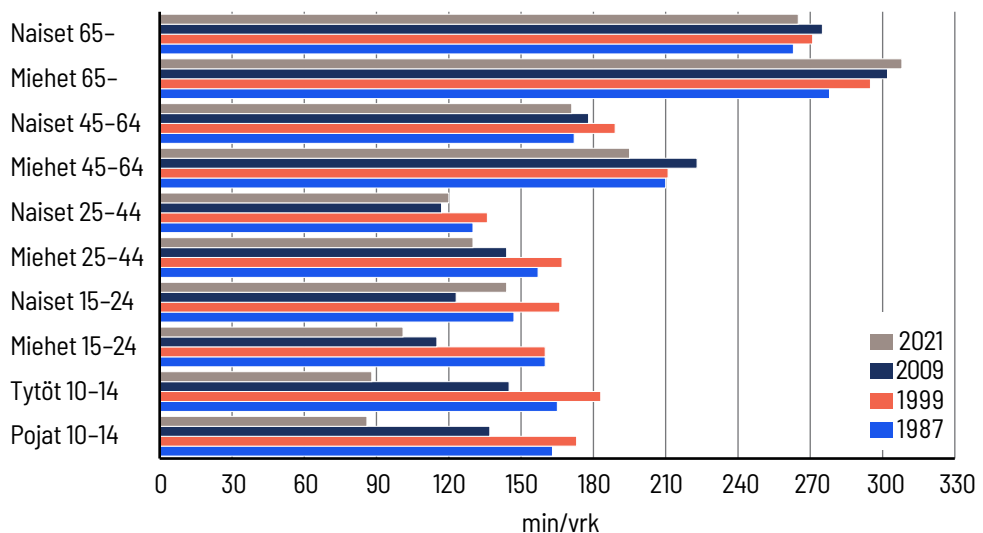
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

lääkkäiden tapa käyttää mediaa runsaasti ei johdu pelkästään korona-ajan poikkeusoloista, sillä edellisen tutkimuskerran aikaan vuonna 2009 iäkkäimmät käyttivät median parissa suunnilleen saman verran aikaa kuin vuonna 2021.

Eniten aikaa median parissa käyttävät yli 65-vuotiaat miehet, vuonna 2021 keskimäärin yli viisi tuntia päivässä. Samanikäisillä naisilla median parissa kului aikaa 43 minuuttia vähemmän. (Kuvio 2.)

Kuvio 2.

Lukemiseen sekä radio- ja tv-ohjelmien seuraamiseen käytetty aika iän ja sukupuolen mukaan 1987–2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Vaikka yli 65-vuotiaat miehet lukivat verraten paljon – runsaan tunnin päivässä – hallitsivat heidän mediankulutustaan televisio-ohjelmat lähemmäs neljän tunnin katseluajalla. Samanikäiset naiset lukivat kutakuinkin saman verran eli runsaan tunnin päivässä, mutta katsoivat televisiota noin kolme varttia vähemmän. (Tilastokeskus, ajankäyttötilaston taulukkopalvelu, taulukot 2.8 ja 2.9.)

Koronavuonna 2021 televisiota katsoivat aiempaa enemmän erityisesti ikääntyneet miehet. Television katselu oli kaikilla eläkeläisillä toiseksi yleisin ajanvieton tapa nukkumisen jälkeen. Yli 65-vuotiaat käyttivät päivässä vähemmän aikaa ruuan valmistamiseen, siivoamiseen, pihan hoitoon sekä muihin kotitalous- ja huoltotöihin kuin television katseluun. (Tilastokeskus, ajankäyttötilaston taulukkopalvelu, taulukko 2.7.; eläkeläisten ajankäytön piirteistä korona-aikana ks. myös Riitta Hanifin artikkeli tässä teoksessa.)

Nuorten miesten mediankäyttöä hallitsee digipelaaminen – nuoret naiset viettävät eniten aikaa somessa

Tytöt viettävät median parissa enemmän aikaa kuin pojat. Vuonna 2021 oli 15–24-vuotiaiden naisten mediatuotteiden parissa käyttämä aika keskimäärin 144 minuuttia päivässä. Se oli 43 minuuttia nuoria miehiä enemmän. Aiemmin sukupuolten väliset erot ovat olleet korkeintaan kymmenen minuuttia päivässä.

Muutosta selittää televisio-ohjelmien katselu, jota nuoret naiset tekivät päivittäin puolisen tuntia enemmän kuin nuoret miehet. Miehillä katselu oli vähentynyt kenties siksi, että he olivat siirtyneet internetin videopalveluihin (YouTube, TikTok).

Tietotekniikan harrastaminen vei nuorilta miehiltä päivittäin lähes 2,5 tuntia. Keskimäärin heiltä kului nukkumisen 9 tuntia ja 4 minuuttia ja opiskeluun 2 tuntia ja 10 minuuttia. Nuoret naiset nukkuivat kymmenisen minuuttia miehiä vähemmän, mutta opiskelivat parikymmentä minuuttia enemmän. (Ks. lasten ja nuorten ajankäytön piirteistä lisää Riitta Hanifin artikkelissa tässä teoksessa.)

Ajankäyttötilaston mukaan pisin päivittäinen ruutuaika vuonna 2021 oli 15–24-vuotiailla, keskimäärin 5 tuntia 46 minuuttia. Vaikka kaikkien nuorten ruutuaika kului yleisimmin televisio-ohjelmien tai videoiden parissa ja vasta toiseksi digipelejä pelatessa, oli nuorilla miehillä pelaaminen (1 tunti ja 44 minuuttia) noin vartin verran suositumpaa kuin television tai videoiden katselu. Pitkää ruutuaikaa selittää todennäköisesti myös musiikin kuuntelu

älypuhelimella, mutta tätä ei eroteltu; toisaalta musiikkia voi kuunnella yhtä aikaa ruudun katselun kanssa. (Tilastokeskus 2023a.)

10–14-vuotiailla koululaisilla ruutu-aika oli vuonna 2021 keskimäärin 3 tuntia 50 minuuttia päivässä. Se on vähiten koko väestössä. Pojat viettivät päivittäin ruutujen ääressä 35 minuuttia enemmän aikaa kuin tytöt – jälleen lähinnä digipelaamisen vuoksi. Pojat pelasivat keskimäärin puolitoista tuntia päivässä. Televisio-ohjelmien ja videoiden katselu oli lapsilla kuitenkin niukasti yleisin ruutuajan toiminto; pojat tosin katselivat ohjelmia tai videoita päivittäin vähemmän kuin pelasivat. Muissa ikäryhmissä television tai videoiden katselu oli selvästi yleisin ruutuajan toiminto. (Emt.)

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa koululaisista yli kymmenesosa oli ruutujen äärellä aamuseitsemältä ja tuntia myöhemmin jo joka viides. 15–24-vuotiaiden ruutuajan aamu- ja iltarytmi oli jokseenkin vastakkainen verrattuna nuorimpaan ikäryhmään. Iltayhdeltätoista keskimäärin noin kolmannes nuorista oli ruutujen ääressä ja vielä keskiyölläkin lähes joka viides.

Sosiaalisen median palveluiden käyttö on lapsilla ja nuorilla yleistä ja tiivistä. Eniten sosiaalista mediaa seuraavat nuoret 15–24-vuotiaat naiset. Heistä 86 prosenttia on somessa päivittäin useasti tai jatkuvasti (Tilastokeskus 2023a). Lähes kaikki nuoret naiset käyttivät Meta-yhtiön omistamaa WhatsAppia (97 %) ja Instagramia (95 %) sekä Snap-yhtiön omistamaa Snapchatia (85 %). Nuorilla miehillä suosituin palvelu oli WhatsApp (98 %). Hiukan harvemmin he käyttivät Instagramia (84 %) tai Snapchatia (80 %). (Tilastokeskus, ajankäyttötilaston taulukkopalvelu, taulukot 4.7–4.12.)

Kiinalainen sosiaalisen median palvelu TikTok oli varsin suosittu jo vuonna 2021 erityisesti lasten ja nuorten parissa. Sen käyttö on yhä yleistynyt. Vuonna 2021 10–14-vuotiaista 58 prosenttia käytti TikTokia, 15–24-vuotiaista hieman vajaa puolet. TikTok oli vuonna 2021 erityisesti tyttöjen juttu: kouluikäisistä TikTokia käytti 61 prosenttia ja nuorista naisista 56 prosenttia. Koko väestöstä TikTokia käytti vuonna 2021 vain hieman useampi kuin joka kymmenes. (Tilastokeskus 2023a.)

Uutismedian liiton teettämän kyselyn mukaan TikTokia on muodostunut lapsille ja nuorille käytetyin uutislähde, vaikka palvelua käytetään toki ensisijaisesti muuhun kuin uutisten seuraamiseen. TikTokia ja muista sosiaalisen median palveluista voi myös seurata perinteisten mediayhtiöiden tuottamia sisältöjä. (Uutismedian liitto 2024.)

Lasten perinteisempään mediaan eli lukemiseen sekä televisio- ja radio-ohjelmien seuraamiseen käyttämä aika on lähes puolittunut 1980-luvun lopulta

vuoteen 2021 mennessä 87 minuuttiin päivässä. Nuorilla miehillä ajankäyttö mediaan on vähentynyt tunnilla, mutta nuorilla naisilla pysynyt kutakuinkin ennallaan.

Kielivähemmistöjen käyttämistä mediapalveluista on huonosti tietoa

Edellä on tarkasteltu korona-aikaista mediankäyttöä sukupuolen ja iän mukaan sekä keskimääräisissä kotitalouksissa. Väestön monimuotoistumisen takia voisi olla hyödyllistä tutkia arjen toimintoja ja kokemista myös syntyperän tai kielen mukaan. Nykyinen tilastokäytäntö mahdollistaa tällaiset tarkastelut vain rajallisesti.

Suomessa on kasvava ulkomaalaistaustainen väestöosa, jonka hyödyntämät uutislähteet olisivat olleet erityisen mielenkiintoista selvittää koronapandemian aikana. (Väestörakenteen muutoksista, ks. esim. Tilastokeskus 2024b.)

Jotta ulkomaalaistaustaisten mediankäyttöä voisi tarkastella, pitäisi tiedonkeruussa ottaa taustamuuttujana huomioon esimerkiksi vastaajan äidinkieli tai syntymämaa. Ulkomaalaistaustaisen väestön vahvan heterogeenisyyden vuoksi kannattaisi lisäotos kohdistaa muutamiin suurimpiin kielivähemmistöihin. Tällaista suunniteltiin vapaa-aikatutkimuksen yhteyteen 2020-luvun alussa, mutta sitä ei taloudellisista syistä toteutettu. On selvä, että ulkomaalaistaustaisten mediankäytön tutkimus vaatisi erityisresursseja, kuten tutkimuslomakkeen käännettämistä eri kielille ja kielitaitoisten tutkimusavustajien palkkaamista.

Erään näköalan kielivähemmistöjen median käyttöön tarjoavat Cultura-säätiön vuosina 2022 ja 2024 toteuttamat tutkimukset Suomen venäjänkielisten parissa. Vuoden 2022 selvitys osoitti venäjänkielisten luottamuksen Suomen mediaa kohtaan olevan merkittävästi heikompaa verrattaessa koko väestöön. Luottamus suomalaiseen mediaan linkittyy luottamukseen muita suomalaisen yhteiskunnan instituutioita kohtaan. Vuoden 2024 jatkoselvitys kertoo, että vain kolmannes venäjänkielisistä luottaa suomalaismediaan. Yksittäisistä tiedotusvälineistä Yleisradio ja sen uutiset olivat selvästi luotetuin ja seuratuin. (Cultura 2024.)

Tiina Sotkasiiran Suomen venäjänkielisiä koskevan haastattelututkimuksen yhteydessä kävi ilmi, että monet Venäjältä kotoisin olevat haastateltavat rinnastivat mediasta ja mediankäytöstä puhumisen politiikasta puhumiseen, mikä teki haastattelutilanteista jännitteisen. Mediankäytöstä

puhumista pidettiin sensitiivisenä kysymyksenä ja haastateltavat pitivät anonymiteettiään tärkeänä tästä aiheesta puhuessaan. (Sotkasiira 2017.) Samankaltaisia erityistilanteita on esiintynyt Cultura-säätiön tutkimusten yhteydessä.

Pulmista huolimatta ulkomaalaistaustaisten mediankäytön laajemman tarkastelun ei pitäisi olla mahdotonta. Esimerkiksi vuosina 2014–2015 Tilastokeskus ja THL toteuttivat onnistuneesti sensitiivisen Ulkomaalaistaustaisten työ ja hyvinvointi -tutkimuksen käyntihaastatteluina 13 eri kielellä (suomi, ruotsi, englanti, viro, kiina, ranska, thai, kurdin sorani, arabia, persia, venäjä, somalia). Vastausosuus oli mainio 66 prosenttia. (Ks. THL.)

Suomessa ei päästä nykyisellä tilastokäytännöllä kiinni myöskään perinteisten kielivähemmistöjen mediankäyttöön. Maassa on perinteisesti vahva ruotsinkielinen media – sanoma- ja aikakauslehdet, yksityisiä radiokanavia ja Yleisradio – palvelemassa suomenruotsalaista ja kaksikielistä väestöä. Kun ruotsinkielisten osuus väestöstä on vain viitisen prosenttia, ei koko väestön kattava kyselytutkimus tavoita heitä niin paljon, että se mahdollistaisi kieliryhmän mediakulutuksen erillisen raportoinnin. (Vrt. Tilastokeskus 2024b; Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Sama koskee saamenkielisten mediankäyttöä. Yleisradio tuottaa television saamenkielisiä Yle Ođđasat -uutislähettyksiä. Lisäksi Yle Sámi Radio on kolmisaamenkielinen kanava, joka lähettää ohjelmaa arkisin keskimäärin kahdeksan tuntia; suhteellisesti eniten pohjoissaameksi. Yle Sápmi -verkkopalvelussa on sisältöjä kolmella saamen kielellä, eivätkä näitä sisältöjä koske Yle-lain tekstisisältöjä koskevat rajoitukset. Tarjolla on myös kulttuurisisältöjä, lasten ja nuorten sekä hengellisiä ohjelmia. Kun saamenkielisiä on Suomessa runsaat 2 000, ei koko väestön kattava otostutkimus mahdollista tämänkään vähemmistön mediankäytön erillistä raportointia. (Yleisradio 2024a; Tilastokeskus 2024b.)

Yle tarjoaa sisältöjä ja palveluja lisäksi viittomakielellä, selkosuomeksi ja -ruotsiksi sekä englannin, venäjän, romanin ja karjalan kielillä. Pääkaupunkiseudulla kuultava radion Yle Mondo välittää uutisia useilla kielillä. Yle Novostin venäjänkielisten uutisten kohteena ovat Suomessa asuvat venäläiset sekä venäjän kielestä kiinnostuneet. Syksyllä 2024 Yleisradio ryhtyi tuottamaan arabian- ja somaliankielisiä uutisia auttaakseen kielivähemmistöjä integroitumaan ja ymmärtämään paremmin suomalaista yhteiskuntaa. Monikieliset uutiset ohjaavat selkokielisten uutisten pariin ja madaltavat näin kynnystä opiskella suomen kieltä. (Yleisradio 2024a ja 2024b.)

Luotettavan tiedon merkitys maahanmuuttajille kävi ilmi vuoden 2015 pakolaiskriisin yhteydessä, kun Suomeen muutti useita arabiankielisiä journalisteja erityisesti Irakin alueelta. Vuonna 2017 joukko toimittajia perusti Espoo FM -kanavan, joka pyrki tarjoamaan Facebookissa arabiankielisiä uutisia suomalaisista uutisaiheista Suomessa asuville arabeille (Ks. myös Yle 2018). Toiminta jatkui joitakin vuosia. Toiminnassa mukana ollut toimittaja Esraa Ismaael kuvaa, miten ryhmä yritti tuloksetta saada apurahoja tai muuta tukea toiminnalleen. Hänen mukaansa suomalainen media antaa usein yksipuolisen kuvan arabiankielisistä ihmisistä, jotka todellisuudessa tulevat monenlaisista kulttuurisista ja uskonnollisista taustoista. (Ismaael 2024.)

Yleisradio on myös pyrkinyt palvelemaan Suomeen paenneita ukrainalaisia. Keväällä 2022 Yle käynnisti ukrainankielisen Yle Novyny -uutispalvelun. Syksyllä 2023 palvelu laajeni ukrainaksi käännettyihin selkokielisiin uutisvideoihin, joita julkaistaan Yle Novynyn Telegram-kanavalla. (Yleisradio 2024a.)

Kielivähemmistöjen mediankäyttöä ei pidä tulkita liian eksoottiseksi tai maalata siitä uhkakuvia. Nuoremmilla on todennäköisemmin vähemmän tarvetta kuluttaa ”taustamaan” mediasisältöjä kuin iäkkäillä, ja heidän integroitumisensa suomalaiseen yhteiskuntaan on vahvempaa. Maahanmuuttajien eri sukupolvilla voi olla keskenään hyvinkin poikkeavat mediankäyttötavat (vrt. Sotkasiira 2017).

Suomessa asuvien maahanmuuttajien median käyttöä on kuvailtu hyvin monipuoliseksi. Maahanmuuttajat ovat median käyttäjinä yhtä aktiivinen ja heterogeeninen kuin muutkin väestöryhmät. Mukaan mahtuu niin aktiivisia median suurkuluttajia kuin sisältöjä niukasti seuraavia henkilöitä. Kiinnostus seurata Suomen rajojen yli kurkottavia joukkoviestimiä vaihtelee kuitenkin ryhmän piirissä suuresti. (Maasilta ym. 2008.)

Tilastokeskuksen koulutustilastoissa on viime vuosina toteutettu kyselyitä, joiden avulla on pyritty täydentämään tutkintorekisterin tietoja ulkomailla syntyneiden ja aikuisena Suomeen muuttaneiden koulutustaustoista. Keskeinen havainto on, että maahanmuuttajataustainen väestö on myös koulutustaustoiltaan hyvin heterogeenistä. Vaikka viimeisimpien tietojen perusteella maahan muuttaneiden koulutusrakenne ei juuri poikkea muun väestön koulutusrakenteesta, on korkeakoulutettujen ja tutkijakoulutuksen saaneiden osuus itse asiassa suurempi kuin suomalaistaustaisilla. Toisaalta moni on pelkän perusasteen varassa tai kokonaan ilman tutkintoa. Tilannekuva vaihtelee suuresti henkilön taustamaan mukaan ja sen mukaan minkä vuoksi henkilö on alkujaan muuttanut Suomeen. (Witting 2024.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusprofiilin kirkastuessa uusiin suomalaisiin voitaisiin pyrkiä muutenkin tutustumaan tarkemmin. Miten arki sujuu uudessa kotimaassa, millaista on ajankäyttö, minkälaista mediaa käytetään? Virallisia tilastoja ei ole saatavilla, eikä juuri tutkimuksiakaan. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimukset olisivat tarjonneet mahdollisuuden tiedonkeruuseen, mutta valtionhallintoon kohdistuvien menoleikkausten vuoksi Tilastokeskus päätyi lakkauttamaan tilaston (Tilastokeskus 2024c; myös Lausuntopalvelu 2024).

Ruutuaika kasvoi pandemia-aikana

Tilastokeskuksen vuosittaisen väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttöä koskevan tutkimuksen mukaan verkkomedian käyttö yleistyi Suomessa pandemian aikana. Televisio-ohjelmien katselu, netin sosiaalisen ja muun median palveluiden käyttö kasvoi erityisesti pandemian ensimmäisenä vuonna. Monet ikäihmiset ottivat verkkomedian seuraamisessa digiloikan. (Kohvakka & Saarenmaa 2021 ja 2022.)

Markkinatutkimuslaitos Kantar Media Finlandin (ent. Kantar TNS) internet-paneelin kautta keräämien tietojen perusteella suomalaisten mediapäivä oli vuosina 2020 ja 2021 keskimäärin noin 9,5 tunnin mittainen, mikä oli yli tunnin enemmän kuin ennen pandemiaa. Koronan mullistaessa arkea suomalaisilla oli selvästi aikaa ja tarvetta olla median äärellä. Median verraten korkeita kulutuslukuja – käytännössä kaikki vapaa-aika – selittää osittain se, että erityisesti sähköisiä mediakanavia voi käyttää päällekkäin. Esimerkiksi sosiaalista mediaa voi seurata älypuhelimelta samalla kun katsoo televisio-ohjelmaa toisella laitteella. (Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Toisaalta Tilastokeskuksen vuosien 2020–2021 ajankäyttötutkimuksen mukaan koko väestön käyttämä aika perinteisen median seuraamiseen (lukeminen ja radio- tai televisio-ohjelmien seuraaminen ml. verkkomedia) ei kuitenkaan yhteensä juuri muuttunut verrattuna edellisiin tutkimuskertoihin (1987, 1999, 2009). Median rituaalinen seuraaminen on ollut vuosikymmeniä osa useimpien suomalaisten arkea. Seuraamiseen käytettiin vuonna 2021 yhteensä hiukan yli kolme tuntia vuorokaudessa. (Vrt. Tilastokeskus, ajankäyttötilaston taulukkopalvelu.)

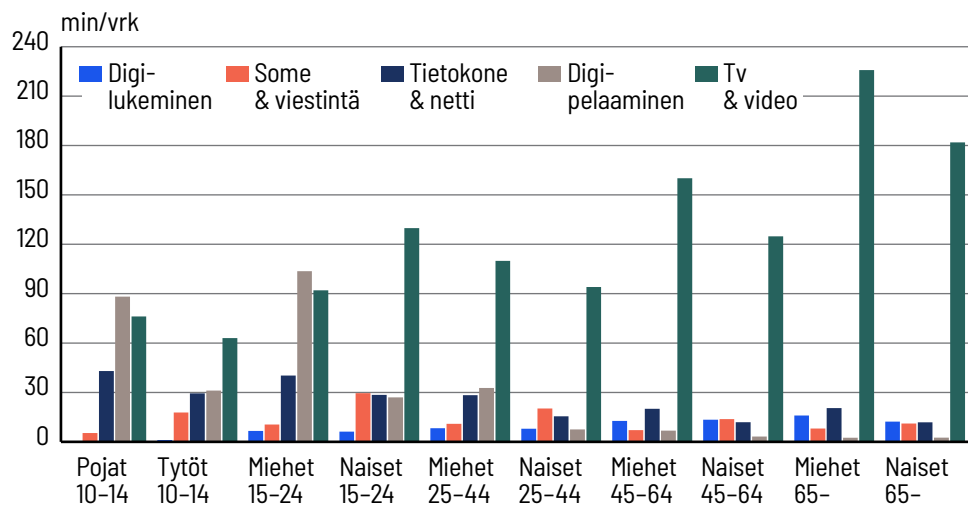
Samalla suomalaiset viettivät vuonna 2021 näyttöruutujen äärellä aikaa enemmän kuin koskaan – keskimäärin neljä tuntia ja 26 minuuttia päivässä, kun mukaan on laskettu kaikki ruutuaika (pää- ja sivutoiminen sekä vapaa-ajan ja muun ajan ruutuaika). Ruutuaikaan on laskettu mikä tahansa toiminta,

jossa on käytetty jotakin näyttöruutua: tv-vastaanotinta, älypuhelinta, tietokonetta, tablettia, pelikonetta tai e-kirjan lukulaitetta. Tutkimuksessa ruutu-aika on eritelty viiteen eri luokkaan: televisio-ohjelmien ja videoiden katselu, digipelaaminen, yleisluontoinen tietokoneen ja netin käyttö eli esim. tiedonhaku, sosiaalisen median seuraaminen ja viestintä sekä digilukeminen. (Tilastokeskus 2023a.)

Suurin osa suomalaisten päätoimisesta vapaa-ajan ruutuajasta koostuu yhä televisio- ja videosisältöjen katselusta. Television ohjelmien katselu painottuu erityisesti 65 vuotta täyttäneiden ruutuajassa (83 %), mutta on pienimmillään 10–14-vuotiailla (39 %). Koko kymmenen vuotta täyttäneessä väestössä tv:n tai videon katselun osuus vapaa-ajan ruutuajasta oli noin 70 prosenttia. (Tilastokeskus 2023a.; kuvio 3.)

Kuvio 3.

Päätoiminen vapaa-ajan ruutu-aika sukupuolen ja iän mukaan 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

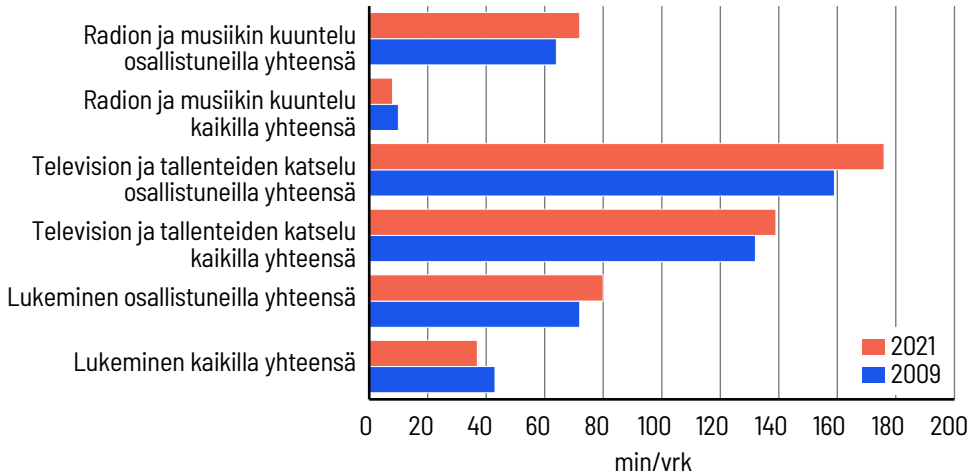
Televisio-ohjelmien katselu on vuodesta toiseen ollut väestön yleisin mediakäytön muoto. Koronavuonna 2021 ohjelmia ja tallenteita katseltiin ennätysellisen paljon – ajankäyttötutkimuksen mukaan keskimäärin 139 minuuttia päivässä. Kaikista kymmenen vuotta täyttäneistä katsoivat miehet päivittäin noin 20 minuuttia enemmän televisio-ohjelmia kuin naiset.

Television katselua Suomessa säännöllisesti mittaavan Finnpanelin tutkimukset ovat tuottaneet ajankäyttötutkimuksen minuuttimääriä suurempia katselulukuja – vuonna 2021 keskimäärin 163 minuuttia päivässä. Ajankäyttötutkimuskin tuottaa yhtä korkeita lukuja television katselusta, jos tarkasteluun poimitaan vain televisiota katsovat henkilöt; ohjelmien katsojat

käyttivät tähän aikaa keskimäärin 168 minuuttia päivässä. (Vrt. Finnpanelin tiedot; Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.) (Kuvio 4.)

Kuvio 4.

Lukemiseen, televisio- ja radio-ohjelmien seuraamiseen käytetty aika kaikilla yli 10-vuotiailla ja toimintaan osallistuneilla 2009 ja 2021, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö.

Huom. Mukana ovat myös medioiden digitaaliset palvelut

Korona-aika mahdollisti monilla pysähtymisen ja syventymisen – vaikkapa lukemiseen

Aiempiin tiedonkeruukertoihin verrattuna ajankäyttö median parissa kasvoi koronavuonna 2021 lähes kauttaaltaan. Televisio-ohjelmia katseltiin pidempään, radio-ohjelmia kuunneltiin kauemmin, sanomalehtiä ja kirjoja luettiin hartaammin (vrt. kuvio 4). Kieliikö tämä kotikeskeisenä korona-aikana kasvaneista mahdollisuuksista pysähtyä ja syventyä jonkin asian tai teeman äärelle, siis tahdin hidastumisesta? Mediankäytön kanssa kilpailevat ajanviettomahdollisuudet olivat pandemia-aikana harvassa.

Ajankäyttötutkimuksen mukaan suomalaiset lukivat korona-aikana keskimäärin puolisen tuntia päivittäin. Mukaan on laskettu sekä lehtien että kirjojen lukeminen niin painettuina kuin digitaalisessa muodossa.

Ajankäyttötutkimuksen tapaan muistakin tutkimuksista käy ilmi, että naiset lukevat jonkin verran enemmän kuin miehet. (Vrt. Hanifi 2021; Tilastokeskus 2023b.)

Toisin kuin aiemmillä tutkimuskerroilla, vuonna 2021 eniten aikaa käytettiin kirjojen lukemiseen, keskimäärin 13 minuuttia päivässä. Vielä 1999 ja 2009 sanomalehtien lukeminen vei eniten aikaa päivässä.

Lukevat ihmiset kuluttivat ajankäyttötutkimuksen mukaan tähän vuonna 2021 keskimäärin 80 minuuttia päivässä. Jos sanomalehteä luki ylipäätään, siihen käytettiin keskimäärin 49 minuuttia päivässä. Se riittää esimerkiksi päivälehdien pääartikkeleihin tutustumisen.

Tilastokeskuksen joukkoviestintätilaston Uutismedian liitolta keräämistä tiedoista käy ilmi, että tilattavien sanomalehtien hinnat nousivat voimakkaasti 2010-luvulla. Tilastokeskuksen kulutustutkimuksista käy puolestaan ilmi, että kotitalouksien keskimääräinen rahankäyttö sanoma- ja aikakauslehtiin väheni vuosien 2012 ja 2022 välillä (vrt. Saarenmaa 2024). Uskollisimmin lehtitilauksista maksavat eläkeläistaloudet, mutta näilläkin rahankäyttö lehtiin väheni vuosien 2016 ja 2022 välillä, jolloin viimeisimmät kulutustutkimukset on toteutettu. Kun keskimäärin kotitaloudet käyttivät sanomalehtiin 151 euroa vuonna 2022, ei tällaisella summalla saa edes normaalihintaista päivälehdien digitilausta. (Vrt. Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Radionkuuntelun kokonaiskuvassa tapahtui muutoksia korona-aikana, joskin eri mittaukset antavat erilaisia tuloksia. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan radio-ohjelmien ja muun audiomedian kuunteluun käytettiin vuonna 2021 päivittäin keskimäärin kahdeksan minuuttia, eikä kuuntelumäärissä ollut suuria eroja sukupuolten välillä. Kuitenkin radio-ohjelmien kuuntelijat käyttivät kuunteluun keskimäärin 68 minuuttia päivässä. Siihen mahtuu helposti vaikkapa jokin suosittu musiikkiohjelma ja joukko uutislähetystyksiä. Radionkuuntelua ympärivuotisesti mittaavan Finnpanelin mukaan yli 9-vuotiaat kuuntelivat radiota vuonna 2021 keskimäärin 148 minuuttia. (Ks. tarkat luvut: Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Finnpanelin ja myös Kantarin mittaukset tuottavat siis radionkuuntelusta selvästi korkeammat tulokset kuin ajankäyttötutkimus. Eroa voi selittää se, että radionkuuntelu mieltyy ajankäyttötutkimuksen kontekstissa harvoin päätoiminnoksi, kun tutkimushenkilöt kirjaavat ajankäyttöään tutkimuspäiväkirjaan. Finnpanelin menetelmä keskittyy nimenomaan radion ja muun kuuntelun kirjaamiseen, jolloin se tavoittaa ajankäyttötutkimusta paremmin liikenteessä, askareiden lomassa tai muuten oheistoimintona tapahtuvan kuuntelun. (Vrt. Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Finnpanelin tietojen perusteella radionkuuntelu muuttui korona-aikana. Etätöiden vuoksi radionkuuntelu väheni työmatkoilla autoissa ja muissa liikennevälineissä ja tietenkin myös työpaikoilla ja keskittyi vahvemmin kotioloihin. Kokonaiskuuntelu painottui aiempaa vahvemmin Yleisradion kanaviin, joita useat ovat vanhemman väen suosiossa. Vastaavasti kuuntelu

väheni nuorten suosimilla kaupallisilla kanavilla. (Vrt. Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Radio on kriisiajan mediana ja huoltovarmuuden turvaajana edelleen merkityksellinen viestintäväline. Kansalaisten omassa varautumisessa kehoitetaan jokaista valmistautumaan siihen, että kykenee turvaamaan perustarpeensa kolmen vuorokauden ajan. Ruuan, veden ja muiden selviytymistä turvaavien tarvikkeiden ohella ”kotivaraan” pitäisi kuulua paristoilla toimiva radio, jotta viranomaistiedotteet saavuttaisivat väestön. Autoradiot ajavat saman asian.

Luottamus viranomaisiin ja tyytyväisyys tiedonsaantiin säilyi pandemian aikana korkeana

Suomi selvisi koronapandemiasta kansainvälisesti katsoen lopulta erittäin hyvin. Pandemian aikana ei esiintynyt merkittävää ylikuolleisuutta, ja ihmisten elämään ja vapauteen kohdistui verraten vähän rajoituksia. Ihmiset ottivat saatavilla olleet rokotukset. BKT toipui alkusokista varsin nopeasti (vrt. HS 2021; HS 2022; Valtioneuvosto 2022). Tilastokeskuksen Valtioneuvoston kanslian toimeksiannosta toteuttaman Kansalaispulssikyselyn mukaan suomalaisten luottamus viranomaisiin ja koronakriisiä koskevaan tiedonsaantiin säilyi korkealla tasolla pandemian aikana. Tämä vaikutti myönteisesti rokotuskattavuuteen ja erilaisten viranomaisohjeiden noudattamiseen.

Suomi velkaantui pandemian aikana – eikä ainoastaan taloudellisesti. Meille kertyi erilaista hoitovelkaa ja henkisen puolen velkaa. Yhteisöllisyyden ja kulttuurin merkitystä henkiselle kriinkestävyydelle ei kunnolla tunnistettu pandemian aikana.

Kansalaispulssilla seurattiin noin kuukauden välein kriisin vaikutuksia suomalaisten arkeen ja mielialaan. Suhtautumisessa oli eroja sukupuolen ja iän mukaan: naisiin verrattuna miehet noudattivat koronarajoituksiin liittyviä ohjeita selvästi huonommin, olivat tyytymättömämpiä koronaviestintään ja luottivat instituutioihin vähemmän. Naiset kokivat miehiä enemmän koronatilanteeseen liittyvää stressiä ja huolta. Nuoret kokivat eniten stressiä ja suhtautuivat negatiivisimmin sosiaalisten kontaktien rajoittamiseen. Yli 60-vuotiaat puolestaan olivat muita tyytyväisempiä tiedonsaantiin ja suhtautuivat viranomaisten ohjeistukseen muita vakavammin. (Valtioneuvoston kanslia 2020; myös Keski-Petäjä ym. 2020.)

Kansalaispulssi-kyselyn mukaan valtaosa suomalaisista koki saaneensa vähintään melko hyvin tietoa koronaviruksen vaikutuksista pandemian aikana, eikä osuus muuttunut merkittävästi vuonna 2020 tehdyillä 14 kyselykierroksella. Erityisen luotettavaksi koettiin terveydenhuollon työntekijöiden, poliisin, puolustusvoimien ja muiden turvallisuusalan toimijoiden mutta myös terveydenhuollon johtavien asiantuntijoiden viestintä. Luottamus poliittisen johdon viestintään oli korkeinta aivan pandemian alussa, mutta vielä joulukuussa 2020 noin 69 prosenttia piti koronaa koskevaa viestintää luotettavana. Sosiaalisen median mielipidevaikuttajien antamiin tietoihin koronaviruksesta ei juurikaan luotettu. (Emt.)

Valtioneuvoston asettama riippumaton tutkintaryhmä tarkasteli vuosina 2020–2021 koronapandemian ensimmäisestä vaiheesta johtuneita toimia. Paljolti Onnettomuustutkintakeskuksen (Otkes) osaamisen varassa toiminut ryhmä suositti muun muassa valtioneuvoston kansliaa huolehtimaan, että "valtionhallintoon, alueille ja kuntiin kehitetään yhteinen toiminto, jossa säännöllisesti tarkastellaan muun muassa auditointien avulla varautumisen tilaa ja tuetaan organisaatioita varautumistyössä. Samalla syntyy käsitys varautumisvelvoitteiden, tulohajauksen, resurssoinnin ja strategisten tavoitteiden riittävydestä".

Syksyyn 2024 mennessä kahdestatoista suosituksesta oli kaksi toteutettu kokonaan ja yksi osittain. Yhdeksän suosituksen toteuttaminen oli kesken, joukossa muun muassa varautumisen kehittäminen ja kriisijohtamismallin uudistaminen. Otkesin tutkintojen perusteella antamien suositusten hidas toteuttaminen on tavallista, samoin se, että osa niistä jää kokonaan toteutumatta. Syynä voi olla esimerkiksi lainsäädännön muuttaminen, mikä tekee suosituksen toteuttamisen tarpeettomaksi.

Koronapandemian jäljiltä korjausvelkaa jäi ainakin lasten ja nuorten hyvinvointiin. Koulujen ja harrastuspaikkojen sulkeminen synnytti ahdistusta ja vaikutti koulumenestykseen. Päätöksentekijöiden kesken oli erimielisyyksiä torjuntatoimista; erityisesti tämä näkyi poliitikkojen ja terveydenhuollon asiantuntijoiden väleissä. Kulttuuriala ja sen kautta ihmisten kulttuurista ammentama henkinen hyvinvointi jäi terveysturvallisuuden alle. Monella toimialalla työttömyys lisääntyi voimakkaasti.

Koronakriisi nosti esille monia unohduksiin tai näkymättömiin jääneitä yhteiskunnallisia ongelmia, eriarvoisuutta ja poikkeamia (kuvitteellisesta) yhtenäiskulttuurissamme. Kriisiaikana ulkopuolisuuden ja suomalaisesta yhteiskunnasta ulossulkemisen tunteet ja ajatukset voimistuivat myös aiemmin hyvin pärjänneiden keskuudessa. (Vrt. Assmuth ym. 2021.)

Koronakriisi voimisti ja nopeutti yhteiskunnan digitalisaatiota. Etäpalveluiden arkipäiväistyessä digitaaloista on tullut yhä tärkeämpi kansalaistaito. Henkilökohtaisen viestintävälineen merkitys on korostunut. Suomessa on silti yhä paljon ihmisiä, jotka eivät käytä uutta viestintäteknikkaa – esimerkiksi koronapandemian iskiessä yli 75-vuotiaista yli 40 prosenttia ei ollut koskaan käyttänyt internetiä. (Tilastokeskus, väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö.)

Mediamarkkinoiden murroksessa kotimainen media on altavastaaja

Tilastokeskuksen joukkoviestintätilasto on seurannut Suomen mediamarkkinoiden kehitystä vuoteen 2024 asti. Korona-aikana markkinat notkahtivat lähinnä mediamainonnan supistumisen vuoksi noin sata miljoonaa euroa. Vuonna 2019 mediamarkkinan koko oli 3,7 miljardia ja vuonna 2020 noin 3,6 miljardia euroa. Pandemiaa edeltäneelle tasolle markkina palautui vuonna 2021. (Tilastokeskus, joukkoviestintä.)

Lehdistölle koronavuodet olivat vaikeita mm. mainonnan vähenemisen vuoksi. Samalla suomalaiset seurasivat uutismediaa tiiviisti. Televisiomarkkina jatkoi kasvuaan lähinnä maksutelevisiopalveluiden ansiosta. Elokvateatterit kärsivät kokoontumisrajoituksista. Media-alan työttömien määrä kasvoi pandemian alussa, mutta tilanne normalisoitui jo vuoden 2020 mittaan. (Emt.)

Useampien haastavien vuosien seurauksena Suomen mediamarkkinat eivät 2020-luvun alussa olleet saavuttaneet vuosien 2007–2009 finanssikriisiä edeltänyttä yi neljän miljardin euron tasoa. Joukkoviestinnän osuus bruttokansantuotteesta on pienentynyt 2020-luvulle tultaessa finanssikriisiä edeltäneeltä runsaan kahden prosentin tasolta noin 1,5 prosenttiin. (Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu, taulukot 1.1 ja 1.2.)

Samaan aikaan mediamarkkinoiden sisällä on tapahtunut uusjako: viimeisen 15 vuoden aikana kustannustoiminnan osuus on supistunut runsaasta 60 prosentista noin 46 prosenttiin vuonna 2021, ja supistunut yhä sen jälkeen. Vastaavasti sähköisten viestinten (tv, radio, some- ja hakusanamainonta, vaikuttajamarkkinointi) osuus on kasvanut 30 prosentista noin 50 prosenttiin. Tallenneviestinnässä on koettu erilaisia kehityskaaria. CD-levyjen myynti on vähentynyt, mutta digitaalisten äänitteiden kulutus nousnut. Elokvateatterien vetovoima on pysynyt verraten hyvänä. (Emt.)

Mediamarkkinoiden kehitystä pohdittaessa on ilmeistä, että digipalvelut ovat voittaneet. Kärsijöinä on ollut erityisesti kaupallinen kotimainen media, siis kustantajat ja televisiokanavat. Suomessa on edelleen laaja sanomalehdistö

eikä varsinaisia uutiseräkaita, mutta uutismedia on keskittynyt ja keskittymässä muutamien yhtiöiden käsiin. (Lehtisaari ym. 2024.) Yleisradio puolestaan on vuodesta 2013 lähtien kerätyn Yle-veron ansiosta porskuttanut vahvasti ja onnistunut pitämään yleisönsä. Marraskuussa 2024 Yleisradiossa alkoi kuitenkin kustannussäästöohjelma, johon sisältyy henkilöstömäärän vähentäminen. Tammikuussa 2025 yhtiö kertoi, että sen henkilöstömäärä pienenee 309 henkilöllä. Näistä 156 on irtisanomisia. Vaikutus Ylen palveluihin selviää myöhemmin.

Suomen mediamarkkinoista puolisen miljardia euroa menee vuosittain suoraan some- ja hakusanamainontaan eli näitä hallitseville amerikkalaisille teknojäteille, käytännössä Alphabetille (mm. Google) ja Metalle (mm. Facebook). Arviolta saman verran menee maksutelevisiopalveluihin, kuten Netflixille ja muille kansainvälisille toimijoille. (Ks. Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu, taulukot 1.5 ja 5.15.) Nämä palvelut olivat hädin tuskin olemassa ennen finanssikriisiä – esimerkiksi Suomeen Netflix tuli syksyllä 2012; nyt 2010-luvun jälkipuoliskoa tai 2020-luvun alkua pandemioineen olisi mahdotonta tarkastella mainitsematta näitä yrityksiä ja niiden palveluita.

Tilastokeskuksen kulutustutkimusten mukaan suomalaisten kotitalouksien käyttämät rahat mediapalveluihin ovat vähentyneet vuodesta 2012 vuoteen 2022, mutta tietoliikennemenot kasvaneet. Kun median kulutus vei runsas vuosikymmen sitten keskimääräiseltä kotitaloudelta lähes 1 300 euroa vuodessa, summasta on 2020-luvulle tultaessa kadonnut kolmatta sataa euroa. Valtaosa kotitalouksien mediakulutuksesta liittyy laitteisiin, ohjelmistoihin ja peleihin. Lehtiin ja kirjoihin käytetyt summat ovat pienentyneet. Fyysisten äänitteiden ja videotallenteiden sijaan kulutus keskittyy suoratoistopalveluihin. (Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Medialla on keskeinen rooli kulttuurin välittäjänä

Ihmisten suorat kohtaamiset kulttuurialan kanssa eivät aina riitä tai ole edes mahdollisia, vaan välittäjäksi ja yhteisöllisyyttä luovaksi toimijaksi tarvitaan mediaa. Seppäsen ja Väliiverrosen (2024, 31) mukaan medialla on keskeinen yhteisöjä ja koko yhteiskuntaa koossa pitävä rooli, joka perustuu sen mahdollisuuden rakentaa, toistaa ja ylläpitää yhteistä symbolista todellisuutta. Mediaesitykset ovat jaettua todellisuutta, joista voi ammentaa kaikille yhteisiä merkityksiä. Media tukee seuraajiensa yksilöllisyyttä, mutta samalla muokkaa meistä jaettujen kulttuuristen identiteettien kantajia ja tuottajia.

Suomalainen yhteiskunta ei kuitenkaan ole enää – jos koskaan on ollutkaan – puhdas yhtenäiskulttuuri. On erilaista polarisoitumista, kuplautumista, heimoutumista ja yhteisöllisyyden rapautumista. Rinnakkaiset, päällekkäiset ja vastakkaiset kertomukset kamppailevat tilasta julkisuudessa. Mediamaisemassamme on sekä kulttuurista resilienssiä vahvistavia, että sitä heikentäviä tekijöitä (taulukko).

Taulukko.

Kulttuurista resilienssiä vahvistavat ja heikentävät tekijät suomalaisessa mediamaisemassa 2024

Näkökulma	Vahvistaa	Heikentää	Molempia, polarisoitunut tai epäselvä
Mediaorganisaatiot, mediatalous	Vapaa, moniääninen, journalistisin perustein toimiva media. Vahva Yleisradio	Uutismedian keskittyminen, digijättien tuoma kilpailu	Media-alan yritysten – erityisesti uutismedian – talousnäkyvät
Medialukutaito	Väestön perinteisesti vahva lukutaito ml. medialukutaito	Aiempaa useampi lukee heikosti, kirjoja ja lehtiä luetaan kaikkiaan aiempaa vähemmän, etniset vähemmistöt lukevat hyvin vähän	Luottamus (uutis)median sisältöihin
Kulttuurin ja median saatavuus	Kotimaisen median, yleisten kirjastojen sekä muiden kulttuuripalveluiden hyvä saatavuus, uutiserämaita ei ole toistaiseksi syntynyt	Painettujen lehtien jakelun supistuminen ja painettujen julkaisujen (lehdet, kirjat) hinnan nousu, etnisten vähemmistöjen osallistuminen	Maahanmuuttajataustaisten vaikea tavoitettavuus
Huoltovarmuus	Toimialan paneutuminen varautumiseen, valmiussuunnitteluun ja muihin huoltovarmuuden kysymyksiin	Kulttuurialan hajanaisuus, toimijoiden moninaisuus, vastuiden epäselvyys, varautumisen ja valmiussuunnittelun vajavaisuudet	Kulttuurialan sitoutuminen henkisen kriisinkestävyyden vahvistamiseen, kansainväliset velvoitteet (esim. kulttuuriomaisuuden suojele)
Media-ammattilaiset	Koulutus, journalistinen itsesääntely, ammattimaisen työskentelyn turvaava toimeentulo ja asialliset työolot	Toimittajan statuksen hämärtyminen, alan työpaikkojen väheneminen, kiireen lisääntyminen työssä, ei-ammattimainen vaikuttajaviestintä sosiaalisessa mediassa	Kanavien moninaisuus ja mediatalouden murros vaatii ammattilaisilta jatkuvaa osaamisen päivittämistä ja muutoksensietokykyä
Kansanvälinen toimintaympäristö	Euroopan tiedotusvälineiden vapauslaki (EMFA) ja muu sääntely	Digijättien kasvava valta, läpinäkymättömät algoritmit, vihamielinen (valtiollinen) informaatiovaikuttaminen, tekoälyllä tuotettu puppulisältö (slop)	Tekoälyn ja sen työkalujen yleistymisen

Arvion lähteitä: Huoltovarmuuskeskus, selvitys kulttuurialan huoltovarmuudesta; Tilastokeskus, joukkoviestintä; Tilastokeskus, kulttuuri

Nykyisessä mediamaisemassa resilienssiä vahvistavat muun muassa luottamus journalistisin periaattein toimivaan mediaan ja sen sisältöihin, kotimaisen median verraten hyvä tavoitavuus sekä suomalaisten perinteisesti vahva medialukutaito. Yleisradio tarjoaa laadukkaita palveluita monenlaisille yleisöille ja pyrkii näin puhuttelemaan koko väestöä. Media-alan koulutus ja työpaikat vetävät puoleensa lahjakkaita ammattilaisia. Toimialalla on vahva itsesääntelyn kulttuuri (Journalistin ohjeet, Julkisen sanan neuvosto). Vahvuuksiin kuuluu sekin, että Euroopan unionissa on viime vuosina havahduttu säätelemään media-alaa esimerkiksi omistuksia seuraamalla. Tavoitteena on sananvapauden edellytysten turvaaminen.

Resilienssiä erityisesti heikentävä tekijä mediamaisemassa on se, että aiempaa useampi suomalainen lukee heikosti tai vain vähän. Median saavutettavuutta ovat heikentäneet painettujen lehtien jakelun supistukset ja painettujen julkaisujen hintojen nousu. Samalla verkko tarjoaa runsaslukuisesti vaihtelevan laatuista sisältöä, joista osa on tekoälyllä tuotettua puppua (slop) tai vihamielistä informaatiovaikuttamista. Toimittajien työoloja heikentää mm. kasvanut kiire sekä epävarmuus työn jatkumisesta ja toimeentulosta.

Vahvistavien ja heikentävien tekijöiden välimaastossa on epäselviä tai kaksijakoisia kysymyksiä, kuten uutismedian talousnäkömät sekä luottamuksen kehittyminen erityisesti maahanmuuttajataustaisten ihmisten parissa. Samanlaisia hankalasti ennustettavia tekijöitä ovat kulttuuri- ja media-alan sitoutuminen henkisen kriisinkestävyuden vahvistamiseen, media-alan ammattilaisten osaamisen riittävyys murroksessa sekä tekoälyn käytön yleistyminen.

On myös väitetty, että kansalaisten viestinnälliseen hyvinvointiin keskittyvän mediapolitiikan sijasta suomalaisessa media- ja viestintäpolitiikassa ovat korostuneet korporatiiviset piirteet, valtion ja yritysten intressit. Suomi on esimerkiksi ollut hyvin riippuvainen yhdestä suuresta mobiilialan yrityksestä eli Nokiasta, jonka osuus bkt:sta oli huippuvuosina jopa neljä prosenttia. Nokia-suhde on heijastunut monin tavoin Suomen viestintäpoliittisiin ratkaisuihin. (Esim. Horowitz ym. 2019.)

Toisaalta hallitus, eduskunta ja suurin osa poliitikoista on johdonmukaisesti kunnioittanut sananvapautta ja median riippumattomuutta. Mediapolitiikan pohjalla on perustuslain suojaama sananvapaus ja sen laaja käyttö. Sananvapaus on kytköksissä muiden ihmis- ja perusoikeuksien toteutumiseen. Mistä tahansa syystä johtuvat sananvapauden ja sitä kautta median toiminnan rajoitukset liittyvät hyvin usein oikeusvaltion ja demokratian rapautumiseen.

Sananvapauden vaalimisella on merkitystä myös huoltovarmuudelle. Kattava ja mahdollisimman vapaa media on luotettavan tiedon ja viime kädessä myös viranomaisviestinnän väline. Journalistisesti toimitetut sisällöt sekä vahva medialukutaito vaikeuttavat väestöön kohdistuvaa vihamielistä informaatiovaikuttamista. Suomen geopoliittinen asema on myös vaikuttanut moniin Suomelle ominaisiin ja muista Pohjoismaista poikkeaviin ratkaisuihin muun muassa puhelin-, radio- ja televisio toiminnan kehityksessä ja eri verkkojen rakentamisessa. Viestinnän infrastruktuurilla ja esimerkiksi Yleisradion lakisääteisillä tehtävillä on merkitystä huoltovarmuudelle.

Kulttuuri ylläpitää henkistä kriisinkestävyttä

Resilienssi tarkoittaa yleistä kriisinkestävyttä eli yksilöiden ja yhteisöjen kykyä pitää yllä toimintakykyään muuttuvissa olosuhteissa. Se on valmiutta kohdata häiriöitä ja kriisejä ja palautua niistä. Henkinen kriisinkestävyys on olennainen osa yleistä resilienssiä, sillä sen hapertuminen tai katoaminen vie toimintakykyä. Samalla hiipuu usko siihen, että vaikeuksista selvitään.

Henkinen kriisinkestävyys on yhteiskunnan elintärkeä toiminto, ja kulttuuriala keskeinen henkisen kriisinkestävyden luoja ja ylläpitäjä. Sen pohjana on tietoisuus siitä, että ihmiset tarvitsevat yhteisiä kiinnekohtia. Kulttuuriala on henkisen kriisinkestävyden ja kansallisen kognitiivisen turvallisuuden keskeinen välittäjä, huoltovarmuuden näkökulmasta eräänlainen ”henkinen kotivara”. Hyvin voiva yhteiskunta tarvitsee arvopohjan, johon voi turvallisesti sitoutua ja joka auttaa kestävästi kriisejä. Ihmiset kaikkialla maailmassa tukeutuvat kulttuurisiin uskomusjärjestelmiin. Kulttuuriperintöön nojaava jatkuvuudenhallinta synnyttää yhteenkuuluvuutta.

Koronapandemian vuodet 2020–2022 iskivät voimalla kulttuurialaan. Tilastokeskuksen kulttuuritilaston mukaan poikkeustila supisti erityisesti palvelualojen liikevaihtoa voimakkaasti (mm. Weckström 2020). Suurimpiin kärsijöihin kuului toimialaluokka Taiteet, viihde ja virkistyspalvelut. Tapahtuma-alan yritysten liikevaihdosta menetettiin kahtena vuonna peräkkäin keskimäärin 50–70 prosenttia. Vakituksia työpaikkoja katosi alalta noin 6 500. (TEM 2023.)

Koronakriisi heikensi myös taidealoilla maksettuja palkkasummia ja työllisyystilannetta. Touko- ja kesäkuussa 2020 palkkasumma laski yli 50 prosenttia edellisen vuoden vastaavista kuukausista. Kulttuurialojen työllisyys oli vuonna 2023 edelleen pienempi kuin ennen pandemiaa (Tilastokeskus 2024a). Vuonna 2023 päätyössään kulttuuriammateissa toimivia oli noin 130 600, kun vuonna 2019 luku oli 139 000.

Sitra julkaisi 1.4.2024 raportin **Jaksakaa vielä. Kulttuuripolitiikkaa korona-ajan Suomessa**. Raportin mukaan koronapandemia paljasti useita kulttuurialan huoltovarmuuden heikkouksia, kuten sen, että kriisiajan terveystäytöksestä puuttui psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. (Stenvall ym. 2024.)

Raportissa on seitsemän kehitys- tai parannusehdotusta, joista yksi koskee kulttuurialan roolia osana henkistä kriisinkestävyyttä. Sen mukaan ”tarvitaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan kulttuurialan kytkeytyminen yhteiskunnan resilienssiin ja henkiseen kriisinkestävyyteen”. Ehdotuksena on kehittää strategioita ja toimia paremman kokonaiskuvan saamiseksi siitä, ”miten kulttuuriala voi kriisiaikana vahvistaa kansalaisten henkistä jaksamista”. Muut ehdotukset liittyivät muun muassa alan rahoitukseen ja lainsäädäntöön.

Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2023 periaatepäätöksen kulttuuriperintöstrategiasta. Siinä korostetaan kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnan voimavarana ja ihmisten elämänlaadun parantajana. Monimuotoinen kulttuuriperintö, erilaiset kulttuuri-identiteetit ja jaettu arvopohja lisäävät resilienssiä ja vaikuttavat yhteiskunnan henkiseen kriisinkestävyyteen osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. (OKM 2023.)

Henkisen kriisinkestävyyden kannalta tulee ennakoida, mitä ovat ne yhteiset kokemukset, joita kulttuuriala voi kriisiajan yhteiskunnassa turvata tukemalla samalla yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Taiteen tai urheilumenestyksen kautta voi hahmottaa, mikä yhdistää suomalaisia totisen paikan tullen.

Huoltovarmuuskeskus julkaisi vuoden 2024 lopulla raportin kulttuurialan huoltovarmuuden nykytilasta ja kehittämisestä osana henkistä kriisinkestävyyttä. Sen mukaan kulttuurialan huoltovarmuuden kohentamiselle on painavia toimialan jatkuvuuteen ja toipumiseen liittyviä perusteita. Kokonaisuutena ala on kuitenkin ollut perinteisen huoltovarmuustoiminnan ulkopuolella. Kulttuuriala muodostuu laajasta, toisistaan poikkeavien toimijoiden monitahoisesta verkostosta. Siihen kuuluu yrityksiä, julkisen vallan toimijoita ja muita yhteisöjä, joiden huoltovarmuuskriittisyydessä ja varautumisen tasossa on suurta vaihtelua. Alalla on mahdollista muun muassa lisätä huoltovarmuuteen liittyvää ymmärrystä sekä parantaa toimintavarmuutta ja varautumista. (Arolainen 2024.)

Median kulttuurista resilienssiä tukevaa roolia on mahdollista vahvistaa

Edellä pohdimme sitä, mitkä tekijät suomalaisessa mediamaisemassa yhtäältä vahvistavat ja toisaalta heikentävät resilienssiä. Tunnistimme

mediamaisemassa myös epäselviä, jollakin tapaa välimaastoon sijoittuvia tai kahteen suuntaan vaikuttavia piirteitä. Seuraavassa pohdimme, miten median kulttuurista resilienssiä tukevaa roolia voisi edelleen vahvistaa.

Mediapolitiikka vaatii johdonmukaisuutta ja samalla Yleisradion parlamentaarisen aseman säilyttämistä. Mediaorganisaatioiden ja mediatalouden kannalta on tärkeää taloudellinen tukeminen esimerkiksi alennetun arvonlisäveron tai jakelutuen muodossa. Media-alan on oltava taloudellisesti elinkelpoinen voidakseen toimia itsenäisenä, demokratiaa vahvistavana voimana. Jopa Euroopasta löytyy esimerkkejä siitä, ettei taloudellisesti tai poliittisesti ahtaalle ajettu media kykene enää toteuttamaan tehtäväänsä. Uutistoimituksia on jouduttu lopettamaan, kaapattu valtaapitävien haltuun tai ajettu muuttamaan maasta.

Medialukutaidon ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi tarvitaan lisää selkokielisiä uutisia ja kirjoja, Yleisradion ja muun uutismedian moniäänisyyttä ja ehkä myös äänikirjamarkkinan kehittämistä kirjailijoiden kannalta paremmin kannattavaksi. Medialukutaitoon vaikuttaa myös se, millaisia sisältöjä mediaan tuotetaan. Laadukas tuotanto edellyttää journalistien ja muiden media-alan ammattilaisten laadukasta koulutusta sekä houkuttelevaa ansiotasoa niin perinteisen median toimittajille kuin somevaikuttajille.

Median ja kulttuurin saatavuutta voidaan turvata esimerkiksi kulttuuripalveluiden riittävillä resursseilla sekä pitämällä huolta journalismin monimuotoisuudesta muun muassa rekrytoimalla vähemmistökielisiä ja -kulttuurisia tekijöitä. Näillä toimilla on yhteys huoltovarmuuteen, kun kulttuuriala ja media luetaan osaksi kokonaisturvallisuutta. Kulttuuriperinnön ja yhteisten elämysten vaaliminen, kulttuuriperinnön säilytyksen turvaaminen sekä kulttuuripalveluiden, -yritysten ja -toimipaikkojen alueellinen kattavuus liittyvät henkiseen kriisinkestävyteen.

Medialla on roolinsa henkisen kriisinkestävyden ylläpitäjänä. Vakaa ja vakiintunut media vahvistaa Suomea luottamusyhteiskuntana. Tarvittaessa medialla on suuri merkitys viranomaisviestinnän välittäjänä. Vaikeutena on etnisten vähemmistöjen tai muun kuin suomen tai ruotsin kieltä taitavan väestön tavoittaminen.

Journalistisin periaattein toimiva media – erityisesti uutistoimitukset – ovat joutuneet kovaan kilpailuun sosiaalisen median alustojen ja palveluiden kanssa. Kilpailu koskee yhtä lailla yleisömääriä ja ajankäyttöä kuin mainos- ja muita tuloja. Uutismedian valta journalismin jakeluun murtui, kun verkko alkoi syrjäyttää sanomalehtiä journalismin levityskanavana. Jotta moniääninen uutisjournalismi säilyy, mediayhtiöiden on pyrittävä

vaikuttamaan eurooppalaisen alan sääntelyyn ja kyettävä hyödyntämään uusia teknologioita.

Media joutuu myös toistuvasti todistamaan luotettavuutensa. Valeuutiset ja -videot, verkkokeskustelujen epäautenttiset toimijat, vihapuhe, maalittaminen ja kaikenlainen pahantahtoinen informaatiovaikuttaminen ovat voimakkaasti yleistyneet. Vihamielinen valtiollinen informaatiovaikuttaminen esimerkiksi vaalien yhteydessä korostaa luotettavan uutistoiminnan merkitystä demokratian ja oikeusvaltion olemassaololle.

Median ja sen tilastoinnin tulevaisuus ei vaikuta lupaavalta

Suomalaisia on pidetty korkeasti koulutettuna lukijakansana ja suomalaisten medialukutaitoa tasokkaana (Ks. mm. Horowitz & Matikainen 2024; Hanifi 2021; Kanerva & Oksanen-Särelä 2021). Ominaisuuksia on selitetty kansan vahvalla lukutaidolla, kattavalla kirjastolaitoksella sekä laajalla kustannustoiminnalla. Suomalainen media on nauttinut kansainvälisesti katsoen korkeista päivä- tai viikkotavoittavuuksista. Media-alan palvelut – erityisesti kotiin aamuisin kannetut sanomalehdet – ovat olleet kaikkien saatavilla. (Ks. esim. Eurobarometrin vertailevat mediankäyttötiedot; Tilastokeskus, joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.)

Mediakasvatukseen on Suomessa luotu kansallisia ohjelmia 2000-luvun alusta lähtien. Kansallisella audiovisuaalisella instituutilla (KAVI) on lakiin perustuva velvollisuus edistää mediakasvatusta Suomessa. Aikuisten mediakasvatus vaatii oleelliset ryhmät tavoittaakseen kuitenkin vielä uusia ideoita ja kehittämistoimia. (Mm. Airola ym. 2024; Kanerva & Oksanen-Särelä 2021.)

Hyvistä lähtökohdista huolimatta 2020-luvulla jo kymmenisen prosenttia aikuisväestöstä kuuluu heikosti lukeviin. Koulutustason kehittyminen on pysähtynyt (vrt. Witting 2022). Kustannusala ja lehdistö ovat jo pitkään kamppailleet kannattavuuden kanssa. (Tilastokeskus, joukkoviestintä- ja kulttuuritilastojen taulukkopalvelut.)

Näkemyistä mediasta julkisena palveluna – että viestintä- ja informaatiopalvelut ovat yleisesti saatavilla – on pidetty hyvinvointivaltion mediapolitiikan keskeisenä piirteenä. Historiallisesti Suomi on osa ns. pohjoismaista mallia. Viimeisten runsaan 30 vuoden aikana tämän mallin tunnistaminen on kuitenkin muuttunut vaikeaksi, koska Suomessa on päädytty muista Pohjoismaista poikkeaviin ratkaisuihin. Meillä on luovuttu perinteisistä viestinnän tukijärjestelmistä, joilla on pyritty edistämään kansalaisten

pääsyä viestintäpalveluihin, eikä mediapolitiikkaa välttämättä hahmoteta osana kulttuuripolitiikkaa. Toisaalta koronapandemian aikana media sai poikkeuksellista tukea monien muiden toimialojen tapaan. Viime vuosina valtio on tukenut myös lehtien jakelua, koska Posti on supistanut palveluitaan.

Tutkijoiden havaintojen nojalla median yhä verraten korkea tavoitavuus Suomessa ei 2010-luvun alun jälkeen ole ollut seurausta tietoisesta viestintäpolitiikasta. Viestintäpolitiikkaa on vaivannut jo pitkään kokonaisnäkemysten puute sekä pistemäiset tai yksipuoliset toimintamallit. Vastuu mediaa ja viestintää koskevista päätöksistä on hajautettu useille hallinnonalueille. Mediaa koskevassa tilasto- ja taloustiedossa on aukkoja eikä tilanteen korjaamiseen ole osoitettu resursseja. (Vrt. Ala-Fossi ym. 2018.)

Media-alan kehityslinjoista voi saada täsmällistä ja ajantasaista tietoa tutkimuksen ja tilastoinnin avulla. Tärkeitä ovat esimerkiksi median käyttöä koskevat tilastot, mukaan lukien sosiaalinen media. Myös median taloudellista elinvoimaa ja median keskittymistä on tarpeen seurata.

Media-alan ja median käytön seurannan tulevaisuus Suomessa ei kuitenkaan vaikuta kovin lupaavalta. Koska joukkoviestinten ja niiden käytön tilastointi ei ole lakisääteistä, on Tilastokeskus budjettileikkausten vuoksi lakkauttanut aihealueen tilastoinnin (Tilastokeskus 2024c). Tätä kirjoittaessa ei myöskään ole selvää, miten eurooppalaisen mediavapausasetuksen (European Media Freedom Act 2024) toimeenpano Suomessa tarkalleen tapahtuu tai millaisia konkreettisia vaikutuksia asetuksella tulee olemaan (vrt. Lehtisaari ym. 2024; Hellman 2024).

Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa valtion tarjoama tuki medialle on ollut viime vuodet tasoltaan vaatimatonta ja keskittynyt lähinnä epäsuoraan tukeen alennettuina alv-kantoina (vrt. Ala-Fossi ym. 2018). Media-alaa on kohdeltu kuin mitä tahansa muuta toimialaa pohtimatta tiedonvälityksen merkitystä demokratialle tai kulttuuriselle resilienssille. Kenties suomalaisen median merkitykseen ei ole vielä havahduttu, koska se on tähän asti tavoittanut suomalaiset verraten hyvin ja pärjännyt taloudellisesti kohtuullisesti. Mediamarkkinoiden ja -kulutustottumusten sekä väestörakenteemme muutos herättää kuitenkin kysymyksen, onko näin välttämättä enää tulevaisuudessa.

Lähteet

Airola, E., Kanerva, A., Kupiainen, R., Maasilta, M., Mäenpää, M., Pekkala, L. & Salomaa, S. (toim.) (2024). [Mediakasvatus hyvinvoinnin ja osallisuuden tukena](#). Cuporen verkkojulkaisuja 81. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Ala-Fossi, Marko ym. (toim.) (2018). [Media- ja viestintäpolitiikan nykytila ja mittaaminen: Loppuraportti](#). Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 4/2018.

Arolainen, Teuvo (2024). [Kulttuurialan huoltovarmuus](#). Nykytila ja kehittäminen osana henkistä kriisinkestävyyttä. Huoltovarmuuskeskus.

Assmuth, Laura & Haverinen, Ville-Samuli & Prokkola, Eeva-Kaisa & Pöllänen, Pirjo & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina (2021). Jälkisanat. Teoksessa Arjen turvallisuus ja muuttoliikkeet (toim. Haverinen ym.). SKS, Helsinki.

Cultura-säätiö (2024). [Suomen venäjänkieliset 2024](#). Raportti.

Grönlund, Mikko & Lehtisaari, Katja & Ruotsalainen, Juho & Hujanen, Jaana & Tuomola, Salla (2022). [Koronapandemia, kriisitieto ja media. Päätoimittajien ja paikallisen yleisön näkemyksiä koronauutisoinnista ja -viestinnästä](#). 3/2022 SSKH Notal – SSKH Reports and Discussion Papers.

Hanifi, Riitta (2021). Lukeminen muutoksessa. Teoksessa [Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat](#) (toim. Riitta Hanifi, Juha Haaramo ja Kaisa Saarenmaa). Tilastokeskus, Helsinki.

Hellman, Heikki (2024). Median keskittymiselle on tulossa jarru. Kanava 6/2024.

Helsingin Sanomat (2022). [Suomi selvisi koronapandemiasta Ruotsia paremmin, kertoo tuore selvitys – talous kärsi saman verran, vaikka kuolleita oli selvästi vähemmän](#). Uutinen 9.4.2022.

Helsingin Sanomat (2021). [Saksalaislehti: Suomi sijoittui ensimmäiseksi 154 maan vertailussa koronapandemiasta selviämisessä](#). Uutinen 9.7.2021.

Horowitz, Minna & Matikainen, Janne (2024). [Luottamusta rakentamassa. Media- ja informaatiolukutaito ja kansallinen resilienssi](#). Aikuiskasvatus 44 (4).

Horowitz, Minna ym. (toim.) (2019). Viestintä kuuluu kaikille : kansalaisten viestinnälliset oikeudet ja mahdollisuudet Suomessa. Gaudeamus, Helsinki.

Ismaael, Esraa (2024). [The importance of Arabic-speaking journalists in the Finnish media must be recognized](#). Journalisti 20.6.2024.

Kanerva, A. & Oksanen-Särelä, K. (2021). [Aikuisten medialukutaidon edistämisen hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet: Loppuraportti](#). Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja 1/2021. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Kehusmaa, Sari & Siltanen, Sini & Leppäaho, Suvi (2021). [Hyvinvointi korona-aikana – tuloksia vanhuspalvelujen asiakastyytyväisyyskyselystä](#). Tutkimuksesta tiiviisti 10/2021, THL.

Keski-Petäjä, Miina & Lipasti, Laura & Pietiläinen, Marjut (2020). [Koronakriisi on lisännyt hieman enemmän naisten huolia](#). Tieto&trendit -artikkeli 22.12.2020.

Kohvakka, Rauli & Saarenmaa, Kaisa (2022). [Verkkomedian seuraaminen yleistyi erityisesti pandemian alussa – toisena vuotena muutokset pienempiä](#). Tieto&trendit -artikkeli 3.3.2022.

Kohvakka, Rauli & Saarenmaa, Kaisa (2021). [Median merkitys on kasvanut pandemian aikana – monet ikäihmiset ovat ottaneet melkoisen digiloikan](#). Tieto&trendit -artikkeli 15.1.2021.

Lausuntopalvelu (2024). [Lausuntopyyntö tilastotuotannon muutoksista](#). Vastausaika 2.-20.9.2024.

Lehtisaari, Katja & Grönlund, Mikko & Hellman, Heikki & Ranti, Tuomas & Suikkanen, Risto (2024). [Median keskittyminen ja mediasisältöjen moninaisuus Suomessa](#). Valtioneuvoston kanslia.

Maasilta, Mari & Simola, Anna & af Heurlin, Heidi (2008). [Maahanmuuttaja mediankäyttäjänä](#). Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

Nordenstreng, Kaarle & Nieminen, Hannu (toim.) (2017). Suomen mediamaisema. Vastapaino, Tampere.

OKM (2023). [Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030, tiivistelmä](#).

Onnettomuustutkintakeskus (2024). [Turvallisuussuosituksen seuranta. Suositushaku](#).

Pitkänen, Ella (2024). [Koronapandemia jätti jälkensä kulttuuriosallistumiseen: museot rikkovat kävijäennätyksiä, toiset alat menettivät yleisöjään.](#) Tieto&trendit -artikkeli 13.12.2024.

Saarenmaa, Kaisa (2024). [Valtaosa kotitalouksien mediakulutuksesta on laitemenoja.](#) Tieto&trendit -artikkeli 28.11.2024.

Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa (2024). Mediyhteiskunta: Viestintä ja valta huomiotaloudessa. Vastapaino, Tampere.

Sotkasiira, Tiina (2017). [Suomen venäjänkieliset mediayleisönä.](#) Idäntutkimus 3/2017. 20–35.

TEM (2023). [Tapahtuma-alan toimialamäärittely ja yhteydet kaupunkikehittämiseen.](#) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:1.

Stenvall, Jari & Vesala, Paula & Kivilehto, Mirikka & Pöntinen, Sanni & Rönkkö, Kaisa (2024). [Jaksakaa vielä. Kulttuuripolitiikka korona-ajan Suomessa.](#)

THL. [UTH – Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus.](#) [Viitattu 12.7.2024.]

Tilastokeskus, [ajankäyttötilaston taulukkopalvelu.](#) [Viitattu 12.7.2024.]

Tilastokeskus, [kulttuuritilaston taulukkopalvelu.](#) [Viitattu 19.12.2024.]

Tilastokeskus, [joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu.](#) [Viitattu 28.11.2024.]

Tilastokeskus, [joukkoviestintä.](#) [Viitattu 28.11.2024.]

Tilastokeskus (2024a). [Kulttuuriammateissa työskentelevien määrä supistui vuonna 2023.](#) Katsaus 23.4.2024.

Tilastokeskus (2024b). [Kulttuurinen monimuotoisuus.](#) Katsaus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu.

Tilastokeskus (2024c). [Tilastokeskus tekee muutoksia tilastotuotantoon vuonna 2025.](#) Uutinen 14.11.2024.

Tilastokeskus (2023a). [Näyttörüutujen äärellä kului vuonna 2021 enemmän aikaa kuin koskaan aiemmin.](#) Katsaus 8.3.2023.

Tilastokeskus (2023b). [Yksinäisyyttä koki 29,7 % 16 vuotta täyttäneistä henkilöistä vuonna 2022](#). Tiedote 31.3.2023.

Tilastokeskus (2023c). [Kaksi kolmesta suomalaisesta aikuisesta luki kirjoja ja yli puolet harrasti luovia harrastuksia vuonna 2022](#). Katsaus 16.11.2023.

Tilastokeskus (2023d). [Sukulaisten ja ystävien tapaaminen vähentyi merkittävästi vuonna 2022, mutta muu yhteydenpito säilyi ennallaan](#). Katsaus 16.11.2023.

Tilastokeskus (2022a). [Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on vähentynyt 10 vuodessa](#). Katsaus 8.6.2022.

Tilastokeskus (2022b). [Kulttuuriosallistuminen notkahti pandemian aikana 2020–2021](#). Katsaus 13.12.2022.

Uutismedian liitto (2024). [Nuoret ja uutis mediasuhde](#). Kantar Media Oy:n toteuttama raportti.

Valtioneuvosto (2022). [COVID-19-kriisin yhteiskunnalliset vaikutukset Suomessa](#).

Valtioneuvoston kanslia (2020). [Kansalaispulssin yhteenveto vuodesta 2020](#).

Weckström, Kaisa (2020). [Korona pisti kulttuuri- ja viihdetoiminnan polvilleen](#). Tieto&trendit -artikkeli 18.12.2020.

Witting, Mika (2024). [Ulkomaalaistaustaisten koulutus rakenne samankaltainen kuin muulla väestöllä – täydennyskyselyillä tutkintorekisteriin 45 000 uutta tutkintoa](#). Tieto&trendit -artikkeli 25.6.2024.

Witting, Mika (2022). [Osaaminen näivetty ilman panostuksia – erityisesti miesten koulutuspolku on kivikkoinen](#). Tieto&trendit -artikkeli 8.12.2022.

Yle (2018). [Jo tuhannet katsovat suomalaiset uutisensa arabiaksi – Maahanmuuttajille suunnattu Espoo FM avaa suomalaista yhteiskuntaa, vaikkapa Timo Soinin aborttikannan kautta](#). Artikkel 24.8.2018.

Yleisradio (2024a). [Yleisradion hallintoneuvoston kertomus edukunnalle yhtiön toiminnasta vuonna 2023](#).

Yleisradio (2024b). [Yle aloittaa arabian- ja somalinkieliset uutiset syksyllä 2024](#). Tiedote 12.9.2024.

Ajankäyttö- tutkimuksen uudet näkökulmat

Juha Haaramo

Suomalaisten onnellisuuden salaisuus – tuloksia ajankäyttötutkimuksen mielialamittarista

Omana tutkimusalanaan ajankäyttötutkimus kytkeytyy keskeisesti 1970-luvun alun sosiaali-indikaattoriliikkeeseen ja tavoitteeseen kuvata väestön hyvinvointia ja elinoloja monipuolisemmin kuin pelkästään taloudellisilla mittareilla (Niemi 2000; Pääkkönen 2015). Menneiden vuosikymmenten edistyksellisestä hengestä käy esimerkkinä Bhutan, jossa lanseerattiin oma erityinen hyvinvointimittari eli ns. ”bruttokansanonnellisuus”. Bruttokansanonnellisuus huomioi esimerkiksi, miten kansalaiset käyttävät aikaansa.

Hyvinvoinnin ja elämänlaadun näkökulmat ovat edelleen keskeisesti mukana ajankäyttötutkimuksessa – ja ehkä jopa aiempaa näkyvämmiin: aikapolitiikan lisäksi viime vuosikymmeninä ovat yleistyneet erilaiset subjektiivisen tai koetun hyvinvoinnin mittarit (Haaramo ym. 2023, 109) ja kansainvälisten järjestöjen (mm. OECD, YK) suositukset niiden käyttöönottamiseksi. Esimerkiksi vuonna 2009 Stiglitzin komitea suositteli, että ajankäyttötutkimuksiin lisättäisiin episodikohtaisia tunnekokemuksia käsitteleviä kysymyksiä.

Suuntauksen taustalla on pitkä filosofinen traditio, jonka mukaan yksilöt itse ovat oman onnensa ja hyvinvointinsa parhaita asiantuntijoita (Stiglitz ym. 2009, 145, 212; Allardt 1976, 32). Ajatuksena on ollut, että ihmiseltä itseltään on kysyttävä, miten hän kokee arkensa ja elämänsä. Aikapoliitikalla puolestaan tarkoitetaan ennen kaikkea päätöksentekoa ja koordinoitua, jolla vaikutetaan yhteiskunnassa noudatettaviin kellonaikoihin, ajankäytön jakautumiseen sekä edelleen ihmisten arkeen ja hyvinvointiin.

Mistä onnellisuus syntyy? On selvää, ettei onnellisuus tai positiivisuus johdu ainoastaan mielihyvää tuottavasta tekemisestä tai ajankäytöstä. Onni tai hyvä mieli sekä niiden vastinpareina onneton tai paha mieli liittyy usein esimerkiksi yksilön mahdollisuuksiin, elintasoon, elämänlaatuun, hyvinvointiin, elämäntilanteeseen ja -historiaan sekä psykososiaalisiin tekijöihin – niin subjektiivisiin kuin objektiivisiinkin seikkoihin. Myös

makrotason yhteiskunnallisella tilanteella ja ilmapiirillä voi olla vaikutuksia inhimilliseen hyvinvointiin sekä subjektiiviseen kokemukseen siitä. Tutkimusalana hyvinvointitutkimus onkin moni-ilmeinen ja moniulotteinen. Hyvinvointitutkimus kytkeytyy mm. aikapolitiikkaan sekä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden tutkimiseen, joissa ajankäyttötiedolla on ja on ollut keskeinen merkitys.

Subjektiiviseen hyvinvointiin liittyvää mielialaa päästiin Suomessa mittaamaan ensimmäistä kertaa episodikohtaisesti koronavuosien 2020 ja 2021 ajankäyttötutkimuksessa, jonka tiedonkeruu kesti vuoden. Tutkimusmenetelmänä oli perinteiseen tapaan ajankäyttöpäiväkirja, jossa nyt uutena osiona vastaajaa pyydettiin kirjaamaan, millaisella mielellä hän oli kullakin ajanjaksolla ja kutakin toimintoa suorittaessaan. Tarkoitus on tuottaa uutta tietoa siitä, miten mielialat jäsentyvät ajallisesti suomalaisten elämässä sekä onnellisuuden mahdollisesta yhteydestä sosioekonomisiin taustatekijöihin, koettuihin resursseihin, arjen haasteisiin ja osallisuuteen.

Mielialamittauksen tuottamat tutkimustulokset piirtävät kuvaa suomalaisten kokemasta onnellisuudesta; ketkä Suomessa ovat onnellisia, ketkä onnettomia ja missä tilanteissa? Tässä artikkelissa esitän ja analysoin näitä urauurtavia tutkimustuloksia.

Miten onnellisuutta voi mitata?

Ajankäyttötutkimuksessa vastaajat pitivät kymmenen minuutin tarkkuudella kirjaa kaikesta ajankäytöstään yhden tai kahden vuorokauden ajan. Otos kattoi yli 10-vuotiaan väestön ilman yläikärajaa (tutkimuksen taustoista ja menetelmästä tarkemmin tämän teoksen johdannossa). Käytännössä mielialan mittaaminen toteutettiin siten, että vastaajaa pyydettiin valitsemaan viidestä hymiöstä, millaisena hän koki ajankäyttöpäiväkirjaansa merkitsemänsä toimintoon käytetyn ajanjakson. Vaihtoehtoina oli kaksi positiivista, yksi neutraali ja kaksi negatiivista hymiötä. Datassa hymiöt saivat arvot 2 (positiivisin mieliala), 1, 0, -1 ja -2 (negatiivisin mieliala).

Osallistujia ohjeistettiin siten, että nukkumisajalta ei tarvinnut merkitä mielialaa, mutta tästä huolimatta melkein kolmeen neljästä nukkumisjaksosta oli merkitty hymiö, joten myös nämä merkinnät otettiin mukaan analyysiin. Puuttuvat tiedot korvattiin neutraalilla arvolla 0.

Lähtökohtaisesti ajankäyttötutkimuksessa subjektiivisen hyvinvoinnin mittaustapa liittyy metodologisesti enemmänkin hetkelliseen kokemukseen kuin pitempiaikaiseen ja vakaampaan arviioon omasta elämänlaadusta (vrt. Uusitalo & Laihiala 2022, 123–124). Metodologisesti päiväkirjamenetelmä

mittaa päivittäistä kokemusmaailmaa, joten subjektiivisen hyvinvoinnin kokemus on tässä mielessä lähempänä onnellisuuden käsitettä (happiness) kuin elämäntyytyväisyyden käsitettä (life satisfaction). Artikkelissani tulkitseen ajankäyttöaineistoa siten, että kuhunkin toimintoon liitetty hymiö kuvaa vastaajan onnellisuuden tasoa vastaamishetkellä.

Onnellisuuden ja elämäntyytyväisyyden kokemukset voivat toki olla myös vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Voi ajatella, että hetkellisen asennoitumisen taustalla on vakaampi, opittu tai omaksuttu malli. Jokaisella on hyviä ja huonoja päiviä, mutta reagoimme niihin eri tavoin. Samalla on todettava, että koska ajankäyttötutkimuksen 2020–2021 aineisto on erittäin laaja – rakenteellisesti vajaan 1,2 miljoonaa mitattua episodista vuoden pituiselta ajanjaksolta – piirtää se keskiarvo- ja aggregaattitasolla episteemisesti vankan ja moniulotteisen kuvan suomalaisten onnesta. Näin tutkimustulokset kokonaisuutena ovat ehkä jopa tietyssä mielessä luotettavampi onnellisuuden mittari kuin yksi ainoa tietty hetkenä suoraan esitetty kysymys subjektiivisesta hyvinvoinnista.

Allardtilainen hyvinvointiteoria ja onnellisuus

Analyysini eräänlaisena teoreettisena esikuvana on Allardtin (1976) hyvinvointiteoria, jota joiltakin osin empiirisesti myös sivuan, mutta ennen kaikkea olen hyödyntänyt Allardtin teoriaa valitessani mallintamisessa käytettyjä muuttujia. Allardt analysoi eri hyvinvointiarvojen yhteyksiä mm. MCA-analyysillä. Selitettävänä muuttujana oli mm. onnellisuus. Selittävinä muuttujina olivat mm. tulot, koulutus, terveys, ystävyys-suhteet ja poliittiset resurssit (äänestäminen, kokemus vaikutusmahdollisuuksista, vaikutusyritykset ja kokousaktiivisuus).

Vaikka ajankäyttötutkimuksella on monia akateemisia kytköksiä, se on tiedonintressiltään lähtökohtaisesti osa kansallista ja kansainvälistä tilastotuotantoa. Ajankäyttötutkimuksella on sisällöllisiä yhtymäkohtia Allardtin työhön, mutta ajankäyttötutkimusta ei ole suunniteltu Allardtin teoria ja kysymyksenasettelut silmällä pitäen ja konkreettiset yhtymäkohdat Allardtin hyvinvointiteoriaan ovat löyhät. Tutkimuksen otostyyppi, tiedonkeruuvälineet ja kysymykset ovat erilaisia. Toki muuttujien väliset yhteydet ovat usein samankaltaisia tiedonkeruumenetelmästä riippumatta (ks. esim. Uusitalo & Simpura 2022, 211).

Tietyistä eroista huolimatta allardtilaista hyvinvointitutkimusta ja ajankäyttötutkimusta voinee kuitenkin pitää vähintään serkuksina, sillä molempien synty paikantuu samaan aikaan ja sosiaali-

indikaattoriliikkeen perinteeseen. Lisäksi molempien lähtökohtana on ollut Maslow'n kuuluisa tarveteorია.

Oman artikkelini näkökulma paikantuu ennen kaikkea subjektiivisen eli koetun hyvinvoinnin affektiiviseen komponenttiin eli yksilön kokemaan tunnetilaan, subjektiivisiin mielihyvän ja onnellisuuden kokemuksiin – positiivisiin, neutraaleihin ja negatiivisiin tunteisiin (vrt. Allardt 1976, 32–35). Käytän koetusta mielialasta onnellisuuden käsitettä erityisesti tarkastellessani taustamuuttujien yhteyksiä mieliala-arvioihin. Eri ajanjaksoja ja aikaan nivoutuvia toimintoja tarkastellessani käytän puolestaan useimmiten mielialan käsitettä. Analyysiyksikkönä on tällöin pikemminkin ajanjakso kuin yksinomaan onnellisuuden summa.

Artikkelin alkupuoliskolla luon yleiskuvan suomalaisten keskimääräisistä mielialoista eri ajanjaksoina erinäisten toimintojen sekä valittujen taustamuuttujien mukaan suorina jakaumina, ilman mahdollisten selittävien muuttujien kontrollointia. Kuvailevan raportoinnin tarkoituksena on kartoittaa mm. sitä, missä määrin ajankohta (kuukausi, viikonpäivä, vuorokauden aika) tai tekeillä oleva asia (ajankäyttöpäiväkirjaan kirjattu pääasiallinen toiminto) on yhteydessä onnen tai onnettomuuden kokemiseen. Artikkelin tässä osassa ollaan lähellä perinteistä tilastotuotantoa, mutta lisäksi artikkelin kuvaileva osa auttaa kartoittamaan, millä muuttujilla on yksisuuntaisia ja alustavia yhteyksiä onnellisuuden kokemukseen ja siten myös merkitystä jatkoanalyysin kannalta. Yleiskuvan muodostamisen jälkeen analysoin tilastollisen mallin avulla eräiden valikoitujen muuttujien yhteyksiä onnellisuuteen. Tilastollisessa mallintamisessa käytän sisäkorrelaatiot huomioivaa analyysimenetelmää ja GLM-menettelyä.

Mieliala kohenee viikonloppua kohden

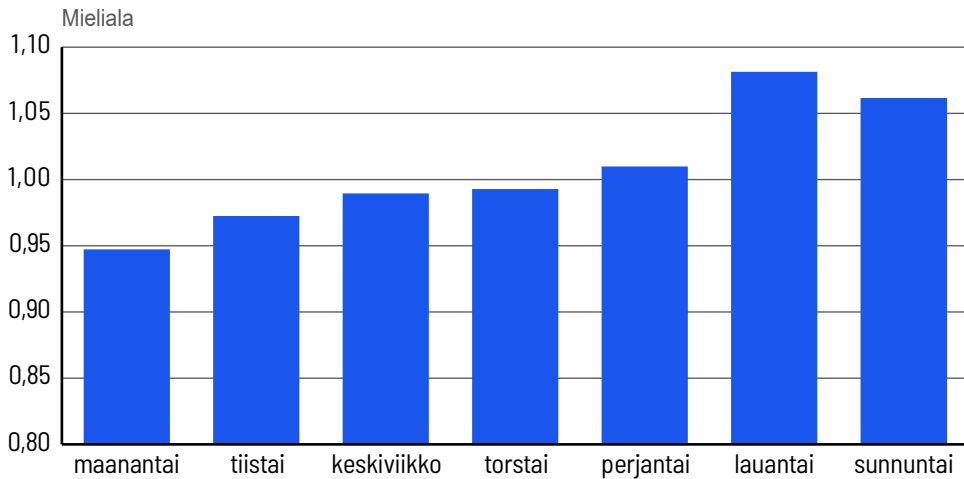
Milloin suomalainen on onnellisimmillaan? Vuodenaikoja tai kuukausia vertailemalla merkittäviä eroja onnellisuuden tasossa ei juurikaan löydy, vaikka yhtenä tutkimushypoteesinani oli, että kesälomakuukaudet eroaisivat positiivisuudessa muista kuukausista. Jakaumatasolla tältä aluksi näyttikin, mutta keskiarvoistuneet numeeriset erot kuukausien välillä olivat lopulta hyvin pieniä, eikä tilastollisesti merkitseviä eroja mielialoissa kuukausien välillä löytynyt. Ajankäyttötutkimuksen perustella vuodenajalla ei siis yleisesti vaikuttaisi olevan suurta merkitystä suomalaisten mielialan kannalta ainakaan eri kuukausia vertailtaessa.

Eri viikonpäiviä vertaillessa mielialavaihteluita esiintyi jo enemmän (kuvio 1). Tarkasteltaessa keskimääräisiä mieliala-arvioita asteikolla miinuskahdesta pluskahteen suomalaisten mielialat nousevat viikon aikana

päivä päivältä viikonloppua kohti. Maanantaisin mieliala on alimmillaan ja lauantaisin korkeimmillaan, sunnuntaina mieliala laskee hieman lauantaista. Ryhmävertailuanalyysin perusteella lauantai erosi maanantaista, tiistaista ja keskiviikosta – ja sunnuntai keskiviikosta ja torstaista tilastollisesti merkitsevästi.

Kuvio 1.

Suomalaisten mielialat viikonpäivittäin 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kun tarkastellaan kaikkein positiivisimman (iso hymy, datassa arvo +2) mieliala-arvion antaneiden osuuksia, arkipäivät erottuvat selvästi viikonloppun päivistä. Lisäksi perjantai erottui jakaumatasolla omana ilmiönään sekä muista arki- että viikonloppun päivistä, muttei kuitenkaan tilastollisesti merkitsevästi. Valveillaoloajasta positiivisimman mielialan osuus on perjantaina muita arkipäiviä selvästi suurempi. Perjantai-iltana ollaankin jo yhtä positiivisin mielin kuin lauantai-iltaisin. Suomalaisten parasta aikaa näyttäisi siten olevan perjantai-ilta sekä lauantai-iltapäivä ja -ilta.

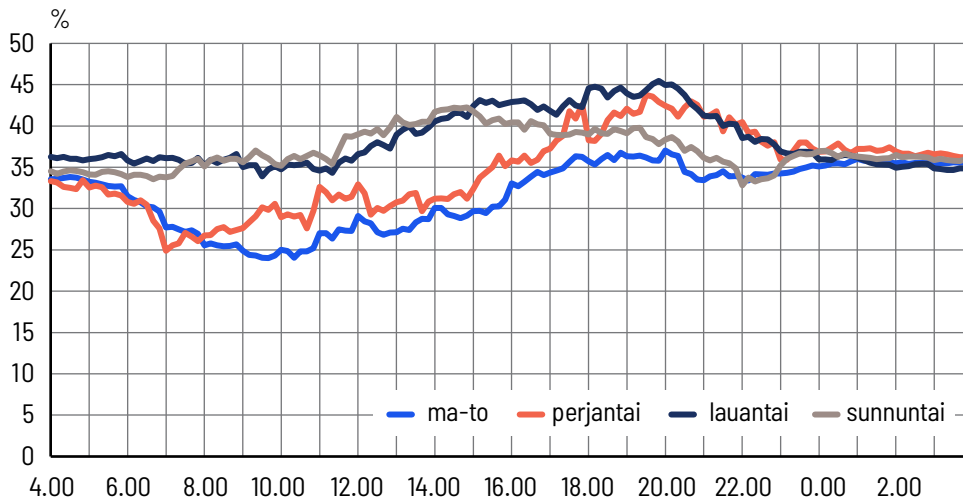
Sunnuntaiaamuisin aina iltapäivään klo 15.10 asti positiivisimman mielialan osuus on kutakuinkin yhtä suuri kuin lauantaisin. Kolmen jälkeen sunnuntai-iltapäivällä tämä osuus alkaa kuitenkin selvästi pienentyä verrattuna lauantaihin, ja pudotus kestää iltaan asti. (Kuvio 2.)

Tuloksista käy hyvin ilmi se, miten mielialoissa kuvastuu tyypillisen työ- tai opintoviikon rakenne, viikonloppun odotus, viikonloppu ja työviikon odotus. Sunnuntai-iltapäivän ”melankolia” voi ainakin osittain liittyä jo työviikkoon valmistumiseen, kun taas perjantain positiivisuus voi liittyä puolestaan vapaan viikonloppun odotukseen. Viikonloppu alkaakin viimeistään perjantai-iltana, joka positiivisuudessaan vetää vertoja lauantai-illalle. Perjantain

erityisyys palkkatyöyhteiskunnassa onkin tuttua monista länsimaisen populaarikulttuurin tuotteista, kuten musiikista ja elokuvista.

Kuvio 2.

Positiivisimman (arvo 2) mielialan kokoneiden osuus viikonpäivittäin ja kellonajan mukaan 2021, prosenttia. Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Naisilla mieliala on yleisesti korkeampi kuin miehillä

Binäärisen sukupuolen mukaan tuloksia tarkastellessa havaitaan, että miesten mieliala on yleisesti alemmalla tasolla kuin naisten. Miehet antavat tilastollisesti merkitsevästi matalampia subjektiivisia arvioita mielialastaan kuin naiset.

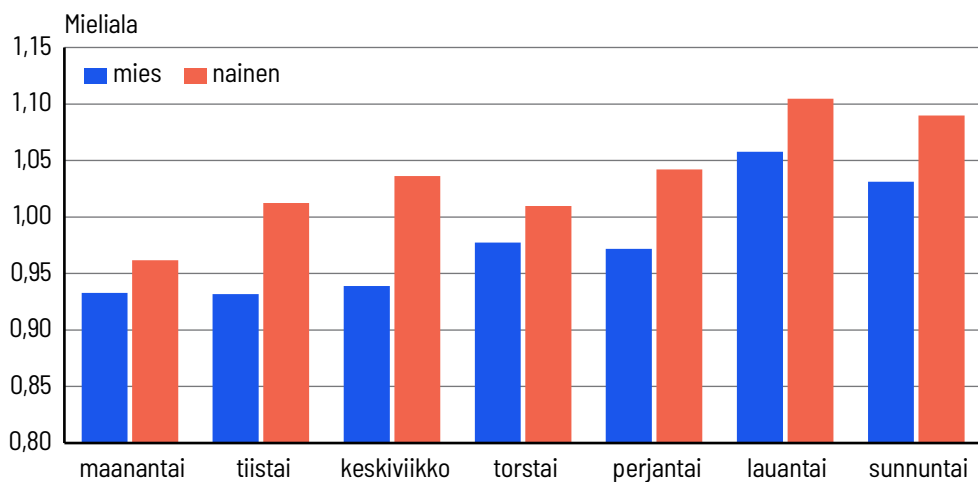
Myös viikonpäivien suhteen eroja sukupuolten välillä on havaittavissa. Miehillä mieliala on yhtä matala maanantaista keskiviikkoon, kun taas naisilla maanantai on mielialaltaan selvästi matalin päivä. Lisäksi naisilla keskiviikon mieliala näyttäisi olevan samaa tasoa kuin perjantain mieliala. Kummallakin sukupuolella mieliala on korkeimmillaan lauantaisin, mutta miehillä mieliala sunnuntaina näyttäisi alentuvan hieman lauantaista, kun taas naisilla mieliala pysyy koko viikonlopun ajan kutakuinkin samalla tasolla. (Kuvio 3.)

Ryhmävertailuanalyysin perusteella miehillä lauantain mieliala erosi maanantaista, tiistaista ja keskiviikosta – ja sunnuntain mieliala tiistaista ja keskiviikosta tilastollisesti merkitsevästi. Vastaavasti naisilla ainoastaan maanantain mieliala erosi tilastollisesti merkitsevästi viikonlopun mielialasta eli lauantaista ja sunnuntaista.

Miehillä muita viikonpäiviä alhaisempi mieliala näytti jatkuvan maanantaista keskiviikkoon, kunnes mieliala alkoi vähitellen nousta, ollen korkeimmillaan lauantaina. Naisilla mieliala kohentui maanantaista jo tiistaina, ollen korkeimmillaan lauantaina ja sunnuntaina. Se miksi miehille viikonlopun päivien mieliala erosi tilastollisesti merkitsevästi useammasta arkipäivästä ja naisten mieliala vain maanantaista on mielenkiintoinen kysymys. Tässä herää kysymys, onko naisilla jotenkin parempia keinoja kuin miehillä selviytyä kontrastista viikonlopun ja arkipäivien välillä?

Kuvio 3.

Suomalaisten mielialat viikonpäivittäin sukupuolen mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Yli 65-vuotiaiden mielialat eivät juuri vaihtele viikonpäivän mukaan

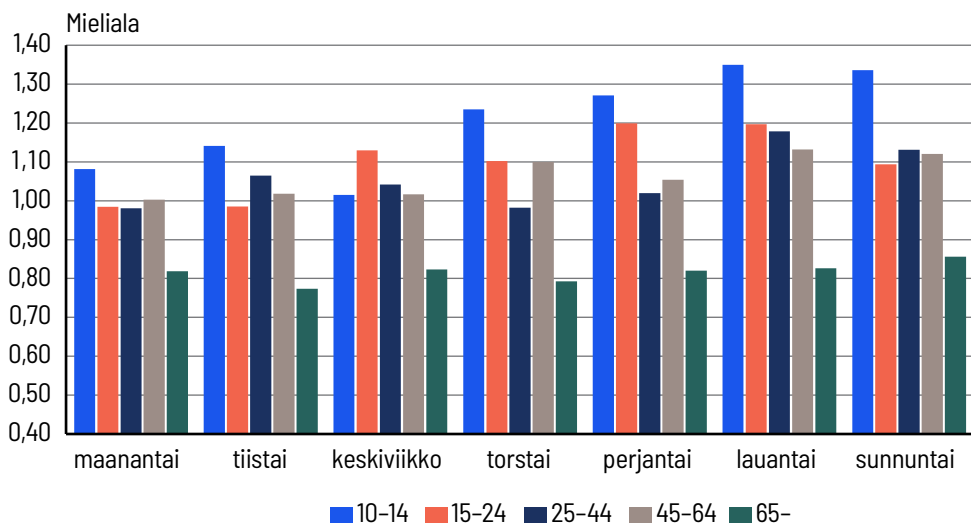
Ikäryhmittäin samaa asiaa tarkastellessa käy ilmi, että mielialan suhteen vanhimmassa yli 65-vuotiaiden ikäryhmässä viikonpäivät näyttävät kovin samanlaisilta. Lisäksi vanhimmassa ikäryhmässä mieliala on selvästi nuorempia ikäryhmiä matalampi. Tämä voi liittyä ikääntymisen mukanaan tuomiin mahdollisiin haasteisiin, sosiaalisten kontaktien vähentymiseen ja päivien sisältöjen samankaltaistumiseen elämänmuutosten saatossa. (Vrt. kuvio 4.)

Päivien samanaistuminen yli 65-vuotiailla voi osittain liittyä myös korona-ajan sulkutoimiin ja rajoituksiin, jotka olivat kohtuullisen pitkäkestoisia. Ylipäätään korona-aika on voinut vaikuttaa siihen, että toimintoja oli vähemmän ja niissä oli vähemmän vaihtelua. Etkin ja Mogilner (2016) ovatkin todenneet, että toimintojen vaihtelu pitkillä ajanjaksoilla, kuten päivä, lisää onnellisuutta, kun taas lyhyillä ajanjaksoilla, kuten tunti, vaihtelu puolestaan vähentää onnellisuutta.

Nuorimmassa ikäryhmässä (10–14-v.) mieliala oli yleisesti vanhempia ikäryhmiä korkeampi. Ylipäättään nuorin ikäryhmä ja vanhin ikäryhmä erosivat kaikista muista ikäryhmistä tilastollisesti merkitsevästi mielialan suhteen. Viikonlopun merkitys kohonneeseen mielialaan korostuu erityisesti alle 25-vuotiailla. Tässä joukossa ero maanantain mielialassa suhteessa perjantain ja lauantain mielialaan on jakaumatasolla kaikkein suurin. Myös 25–64-vuotiailla mieliala on viikonloppuna korkeimmillaan. Viikonlopun korostuminen palkkatyöyhteiskunnassa positiivisena on ymmärrettävä erityisesti liikkuvaa ja aktiivista elämänvaihetta elävien väestöryhmien keskuudessa.

Kuvio 4.

Suomalaisten mielialat viikonpäivittäin ikäryhmän mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Tilastollisesti merkitseviä eroja eri viikonpäivien mielialojen välillä löytyy kuitenkin vain 10–14- ja 25–44-vuotiaiden ikäryhmistä. Toisin sanoen muissa ikäryhmissä viikonpäivillä ei tilastollisessa mielessä ole selkeää yhteyttä mielialaan. Korona-ajan sulkutoimilla, etätöiden yleistymisellä ja päivien samankaltaistumisella on voinut olla oma osansa havaittuun tulokseen.

10–14-vuotiaiden keskuudessa perjantain, lauantain ja sunnuntain mieliala erosi tilastollisesti merkitsevästi keskiviikon mielialasta, lisäksi lauantain ja sunnuntain mieliala erosi tilastollisesti merkitsevästi maanantain mielialasta. 25–44-vuotiaiden ikäryhmässä lauantain mieliala erosi tilastollisesti merkitsevästi kaikkien muiden viikonpäivien paitsi sunnuntain ja tiistain mielialoista. Sunnuntain mieliala erosi merkitsevästi puolestaan maanantain ja torstain mielialoista.

Suomalaiset ovat yleensä hyvällä tuulella

Ajankäyttötutkimuksen perusteella suomalaiset ovat suurimman osan vuorokaudesta hyvällä tuulella. Tätä voinee pitää hyvänä uutisena.

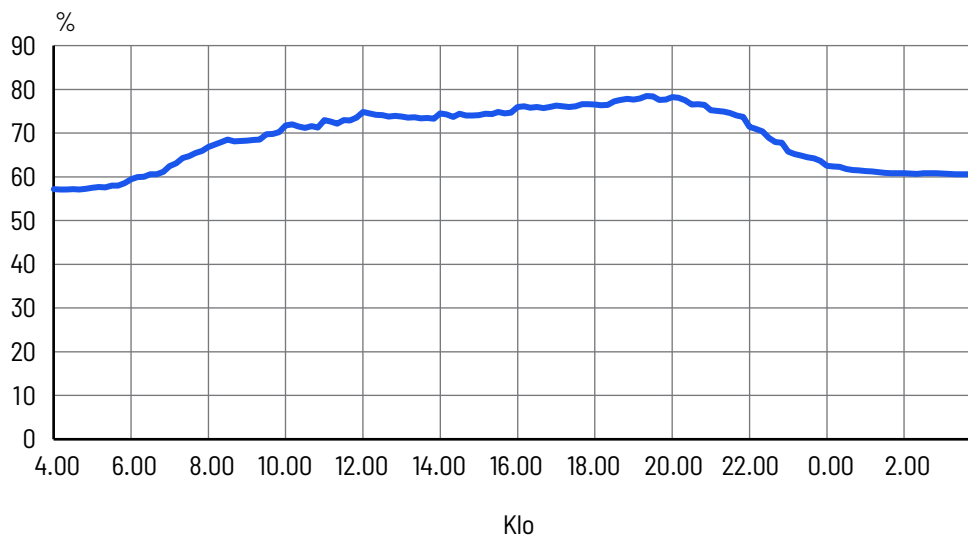
Keskimäärin lähes 70 prosenttia ajasta suomalaiset ovat tyytyväisiä (35 %) tai erittäin tyytyväisiä (34 %). Vajaat 30 prosenttia ajasta koetaan neutraaliksi ja ainoastaan reilut puolitoista prosenttia keskimääräisestä ajankäytöstä ollaan ns. huonolla tuulella. Vähemmän kuin puoli prosenttia suomalaisten ajasta kuluu kaikkein apeimmillaan.

Mihin vuorokauden aikaan suomalaiset ovat positiivisimmillaan?

Ajankäyttötutkimuksen perusteella suomalaisten onnellisuushuippu sijoittuu ilt-aikaan eli noin klo 19.00–20.30 (kuvio 5). Positiivisin kymmenminuuttinen on klo 19.20–19.30, jolloin lähes 80 prosentilla suomalaisista on hyvä mieli. Yleensä silloin katsotaan tv:tä ja videoita (24 %), ruokaillaan (8 %), hoidetaan kehoa - peseydytään ja saunotaan. Toimintoja pääluokittain tarkastellen listaan voisi lisätä kotityöt (17 %) kokonaisuutenaan.

Kuvio 5.

Positiivisia mielialoja kokeneiden osuus päivärytmin mukaan 2021, prosenttia. Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

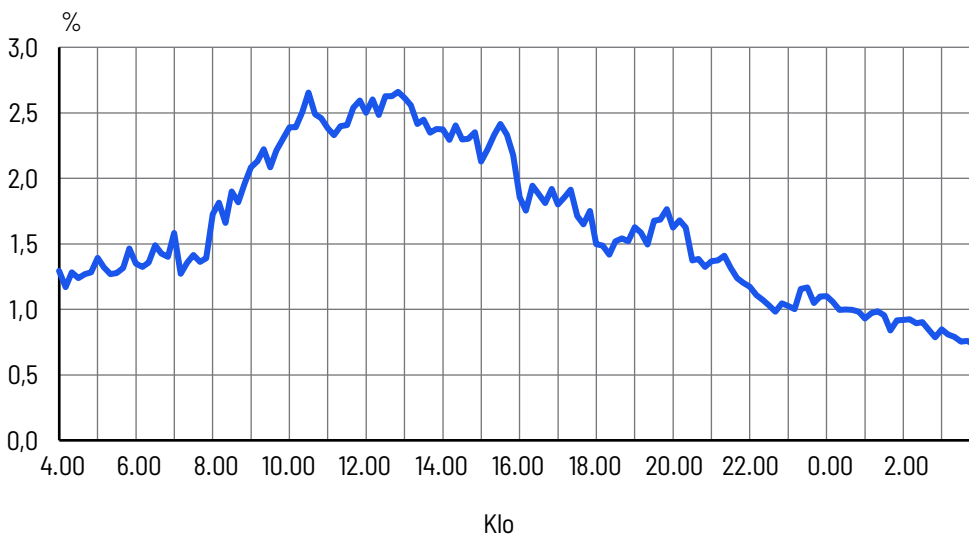
Milloin suomalaiset ovat sitten negatiivisimmillaan? Negatiivisen mielialan kokeneiden osuus ylittää kaksi prosenttia väestöstä klo 9.00–16.00.

Negatiivisen mielialan osuus on vähintään kaksi ja puoli prosenttia klo 10.20–11.00 ja 11.40–13.20. Kaikkein negatiivisimmat ajanjaksot vuorokaudessa ovat klo 10.30–10.40 ja 12.50–13.00, jolloin lähes kolme prosenttia suomalaisista on suupielet alaspäin. Tässä herää kysymys vaikuttaisiko lähestyvä lounasaika ja siihen liittyvä näläntunne mielialaan laskevasti varsinkin ennen kello yhtätoista. (Kuvio 6.)

Yleisimmät toiminnot kaikkein negatiivisimmilla ajanjaksoilla ovat arkinen työskentely (22–23 %) ja opiskelu (7–8 %). Toimintojen pääluokkia tarkastellen listaan voi lisätä kotityöt (22–23 %) kokonaisuutenaan sekä ruokailuun ja hygieniaan liittyvän toimintojen kokonaisuuden. Kotitöihin liittyy siten yhtä lailla positiivisia kuin negatiivisiakin mielialoja, jotka voivat liittyä itse toimintoon tai sitten eivät.

Kuvio 6.

Negatiivisia mielialoja kokeneiden osuus päivärytmin mukaan 2021, prosenttia. Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Kaiken kaikkiaan positiivisimmilla mielin ollaan enemminkin vapaa-ajalla kuin työajalla, mutta positiivinen mieliala on selvästi yleisempi kuin negatiivinen mieliala yleensäkin kaikessa ajankäytössä ja toiminnoissa.

Höyhensaaret – onnellisten saaret

Kaikkein positiivisimpia mieliala-arvioita yksittäisistä toiminnoista sai nukkuminen, vaikka vastaajia oli ohjeistettu, ettei nukkumisajalta mielialaa tarvitse merkitä. Lähes 40 prosenttia kaikkein positiivisimmista arvioista ajoittui nukkumisepisoodeille. Positiivisten mielialojen kasautuminen nukkumiselle on sinänsä ymmärrettävää, sillä ajankäytöllisesti nukkuminen vie huomattavan osan vuorokaudesta. Toisaalta myös ansiotyö vie monelta huomattavan osan vuorokaudesta, mutta vain neljä prosenttia kaikkein positiivisimmista arvioista ajoittui työajalle. Miellyttävyydessään nukkuminen peittoaa siis selvästi ansiotyön. Nukkuminen, vaikkakin välttämätön toiminto, on meidän omaa aikaamme, vapaa unimaailmamme, toisin kuin työmaailma ja työaika, joka on puolestaan enemmän tai vähemmän kontrolloitua ja sidottua

aikaa, tai kuten ajankäyttötutkimuksen pioneeri professori S.G. Strumilin jo yli sata vuotta sitten totesi: aikaa, joka ei ole omassa käytössämme.

Nukkumisen jälkeen kaikkein eniten, 10 prosenttia positiivisimmista arvioista, positiivisimpia mieliala-arvioita liittyi tv:n ja videoiden katseluun. Ruokailuun puolestaan liittyi kahdeksan prosenttia kaikkein positiivisimmista hetkistä. Muita, mutta huomattavasti edellä mainittuja pienemmillä osuuksilla, positiiviseen mielialaan liittyviä yksittäisiä toimintoja olivat: hygieniaan, keuhonhoitoon ja pukeutumiseen liittyvät toiminnot, kävely, videopelien pelaaminen, ruoanlaitto, kyläily ja tietenkin supisuomalainen saunominen.

Kuten aiemmin todettiin, hyvin pieneen osaan (0,4–1,6 %) suomalaisten ajankäytöstä liittyy negatiivinen tai alakuloinen mieliala. Yleisin toiminto, johon negatiivinen mieliala liittyi, oli työnteko. Lähes viidennes negatiivisista mielialamerkinnöistä ajoittui työajalle. Täytyy kuitenkin muistaa, että töissä saatetaan olla negatiivisella mielellä myös jostain muusta syystä kuin itse työn takia. Lisäksi selkeästi useammin työaikana oltiin positiivisin mielin (67 %) kuin negatiivisin tai alakuloinen mielin (4 %). Toisaalta kun vertaillaan sitä, oliko henkilö ajankäyttöpäiväkirjan täyttöviikkona töissä vai lomalla, saa lomailu keskimäärin hieman positiivisemmän mieliala-arvion kuin työnteko. Suurelle osalle ihmisistä työntöön ensisijainen tarkoitus onkin useimmiten itsensä ja perheen elättäminen (Waldinger & Schulz 2023, 223).

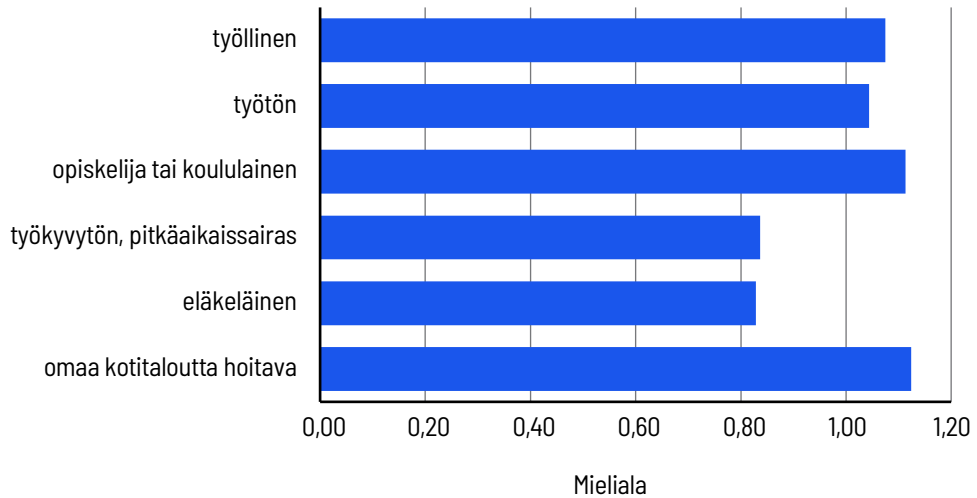
Eläkkeellä olo ja työkyvyttömyys ennustaa vähäisempää onnellisuutta

Tarkasteltaessa onnellisuutta väestön pääasiallisen toiminnan mukaan käy ilmi, että onnellisuus on keskimäärin vähäisempää eläkeläisten, työkyvyttömiä ja pitkäaikaissairaiden keskuudessa (kuvio 7). Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi osallisuuteen, sosiaalisiin suhteisiin, toimintarajoihinsa ja -mahdollisuuksiin liittyvät seikat. Allardtin hyvinvointiteoriassa ja sen myöhemmissä kehittämissä (esim. Martela 2022) hyvinvointikokemus liittyy itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin, terveyteen, toimintakykyyn, autonomiaan ja kyvykkyyden kokemuksiin.

Koululaisilla, opiskelijoilla ja omaa kotitaloutta hoitavilla onnellisuus näytti puolestaan jakaumatason olevan muita väestöryhmiä korkeampi, mikä voisi olla yhteydessä vastaajien nuoreen ikään ja ajankäytön autonomiaan. Tilastollisesti merkittävästi muista ryhmistä erosivat kuitenkin vain eläkeläiset sekä työkyvyttömät ja pitkäaikaisesti sairaat. Keskenään nämä ryhmät eivät puolestaan eronneet toisistaan, vaan erosivat muista ryhmistä yhtä lailla vähemmän onnellisina.

Kuvio 7.

Suomalaisten kokema onnellisuus pääasiallisen toiminnan mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

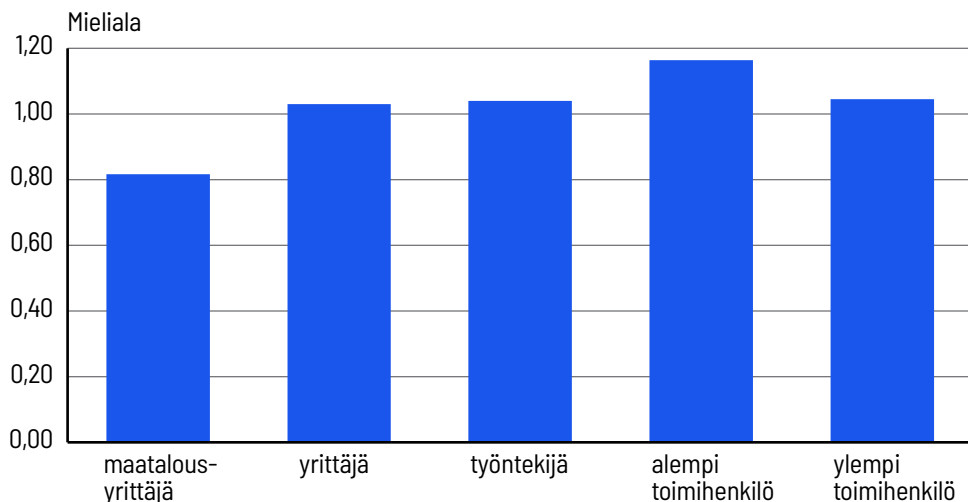
Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Yrittäjyys asettaa haasteita jokapäiväiselle onnellisuuden kokemukselle

Ajankäyttötutkimuksen perusteella työllisistä onnettomimpia olivat maatalousyrittäjät. Maatalousyrittäjät erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista sosioekonomisista ryhmistä, lukuun ottamatta ryhmää, joilta tieto sosioekonomisesta asemasta puuttui. (Kuvio 8.)

Kuvio 8.

Suomalaisten kokema onnellisuus sosioekonomisen aseman mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 15-vuotias väestö

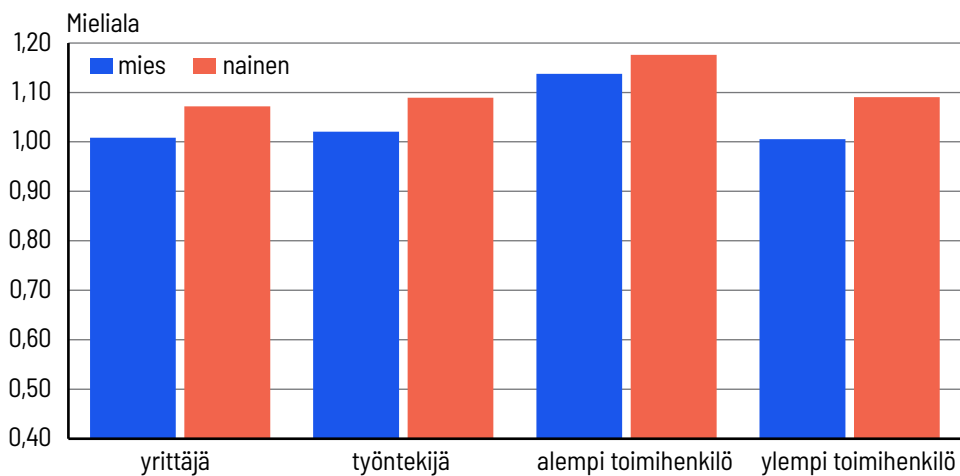

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Alemmat toimihenkilöt erosivat tilastollisesti merkitsevästi onnellisimpana ryhmänä kaikista muista sosioekonomisista ryhmistä. Alemmilla toimihenkilönaisilla mieliala oli kaikkein korkein. Miehillä mieliala oli yrittäjien ja palkansaajaryhmien keskuudessa naisia matalampi, kuten ylipäätäänkin. Maatalousyrittäjiä osui lopulliseen aineistoon kovin vähän, joten tulosta binäärisen sukupuolen mukaan ei voi rajallisen aineiston perusteella esittää. (Kuvio 9.)

Kuvio 9.

Suomalaisten kokema onnellisuus sosioekonomisen aseman ja sukupuolen mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 15-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

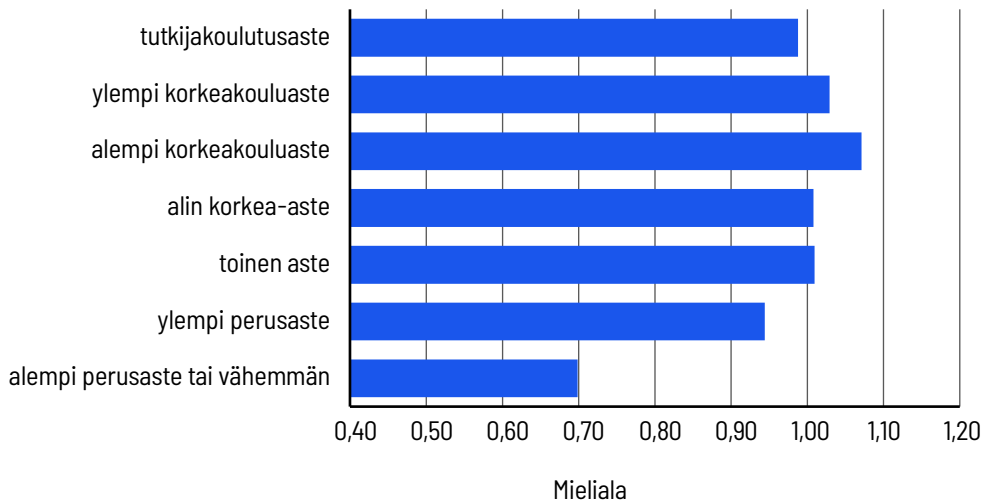
Vähäinen koulutus ennustaa vähäisempää onnellisuutta

Koulutusasteen merkitystä tarkasteltiin 25 vuotta täyttäneen väestön osalta, jotta ikä ei vaikuttaisi liiaksi tuloksiin. Kouluasteen suhteen mieliala näyttäisi nousevan alempaan korkeakouluasteeseen asti. Tosin toisella asteella ja alimmalla korkea-asteella ollaan jo samoissa lukemissa. Selvin havainto näyttää olevan se, että vähäinen koulutus, pelkkä perusaste tai vähemmän, ennakoii matalampaa onnellisuuskokemusta. (Kuvio 10.)

Korkeintaan perusasteen koulutus eroaa tilastollisesti merkitsevästi alemman korkeakouluasteen koulutuksesta. Kaikkein vähäisin koulutus eroaa kaikista muista koulutusasteista onnellisuuskokemuksen suhteen tilastollisesti merkitsevästi. Miehet antavat matalampia onnellisuusarvioita kuin naiset myös koulutusasteen suhteen tarkasteltaessa.

Kuvio 10.

Suomalaisten kokemus onnellisuus koulutusasteen mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 25-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Voidaan aiheellisesti kysyä, missä määrin koulutus on itsenäinen allardtilainen hyvinvoinnin ulottuvuus vai ennemminkin muuta hyvinvointia määrittävä tekijä (esim. Vaalavuo 2023).

Raha tekee onnelliseksi – tiettyyn rajaan asti

Allardtin teoriassa (1976) käytettävissä olevat tulot liittyvät elintasoon eli ns. having-ulottuvuuteen. Ekvivalentti käytettävissä oleva rahatulo saadaan, kun kotitalouksien jäsenten yhteenlasketut tulot jaetaan kotitalouden kulutusyksiköillä. Kulutusyksiköiden avulla muodostettu tulomuuttuja mahdollistaa tulovertailut erikokoisten kotitalouksien välillä.

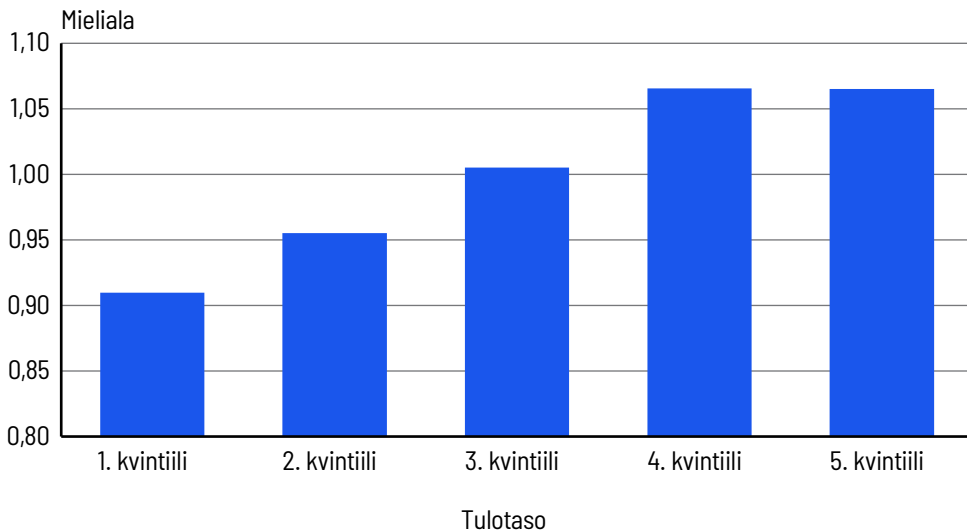
Kotitalouden tulojen mukaan tarkastellen onnellisuus nousi selvästi tulojen kasvaessa aina neljänteen tuloluokkaan eli -kvintiiliin asti (kuvio 11). Neljäs ja viides tuloluokka eli suurituloisimmat erosivat onnellisuuden kokemuksessa tilastollisesti merkitsevästi tuloluokista 1–3. Lisäksi kolmas kvintiili erosi tilastollisesti merkitsevästi ykköskvintiilistä. Neljännen ja viidennen tuloluokan välillä ei onnellisuuden kokemuksessa ollut eroa. Sanonta: ”raha ei tee onnelliseksi”, ei juurikaan pidä paikkansa ainakaan tämän vertailun perusteella. Raha merkitsee eniten alemmissa tuloluokissa, mutta kun tietty kynnyks tuloitasossa ylitetään, rahalla ei ole enää niin suurta merkitystä (Waldinger & Schulz 2023, 41).

Ajankäyttötutkimuksen tulos on kutakuinkin samankaltainen kuin Elinkeinoelämän valtuuskunnan kansallisessa arvo- ja asennetutkimuksessa, jonka mukaan onnellisuus kasvoi tulojen myötä ja rahan puute vähensi

onnellisuutta. Onnellisuuden kasvu oli nopeinta tuloluokkien alemmilla portailla ja hidastui selvästi siirryttäessä suurempituloisiin tuloluokkiin (Haavisto 2021). Samankaltainen tulos saatiin myös vuonna 2024 Elinolotutkimuksessa, jossa mitattiin suomalaisten tyytyväisyyttä elämään (SVT 2025).

Kuvio 11.

Suomalaisten kokema onnellisuus kotitalouden ekvivalentin nettotulon mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Vastaavanlainen tulos kuin ajankäyttötutkimuksessa on lisäksi saatu muiden muassa taloustieteen nobelisti Daniel Kahnemanin ja Angus Deatonin (2010) usein siteeratussa yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa vuodelta 2010, joskin onnellisuuden kasvusta myös ylemmissä tuloluokissa on yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa saatu viitteitä (ks. Killingsworth 2021; Killingsworth ym. 2023). Erilaisia tuloksia selittänevät erot otoksissa, otantamenetelmissä ja mittaustavoissa (experience sampling vs. day reconstruction -menetelmä), kysymyksenasetteluissa, analyysimenetelmissä, mallintamisessa sekä siihen valituissa muuttujissa.

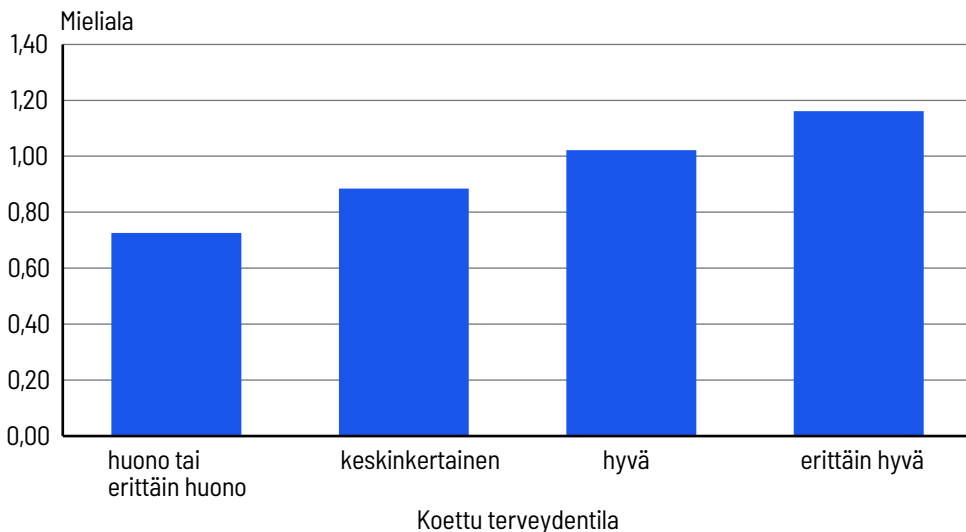
Kahnemanin ja Deatonin tutkimuksen mukaan korkeat tulot parantavat sekä elämäntyytyväisyyttä (life evaluation) että onnellisuutta (emotional well-being), mutta vain tiettyyn tulorajaan asti. Onnellisuutta tutkimuksessa mitattiin kysymyksillä edellisen päivän tunnekokemuksista. Tutkijat päätyivät myös tulokseen, että tulot ovat läheisemmin yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, kun taas esimerkiksi yksinäisyys ja terveys ennustavat suhteellisen voimakkaasti päivittäisiä tunnetiloja. Seuraavaksi pureudunkin näihin onnellisuuteen keskeisesti yhteydessä oleviin hyvinvointitekijöihin.

Mitä terveempi sen onnellisempi

Kun suomalaisilta aikuisilta kysytään mitä toivoo elämältä, niin usein vastaus kuuluu: kunhan pysyisi terveenä. Ajankäyttöaineistossa koetulla yleisellä terveydentilalla oli selkeä tilastollisesti merkitsevä yhteys onnellisuuteen (ks. myös esim. Haavisto 2021). Mitä heikommaksi terveydentila koettiin, sitä vähemmän onnellisuutta koettiin (kuvio 12).

Kuvio 12.

Suomalaisten kokema onnellisuus koetun terveydentilan mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Onnellisuus kohosi lineaarisesti sen mukaan, kuinka hyväksi terveydentila koettiin. Kaikki ryhmät erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi, lukuun ottamatta ryhmää (ei kuviossa), joka ei osannut sanoa näkemystään terveydentilastaan. Tästä ryhmästä ainoastaan terveytensä erittäin hyväksi arvioivat erosivat myös tilastollisesti merkitsevästi.

Yksinäisyys rapauttaa onnellisuutta

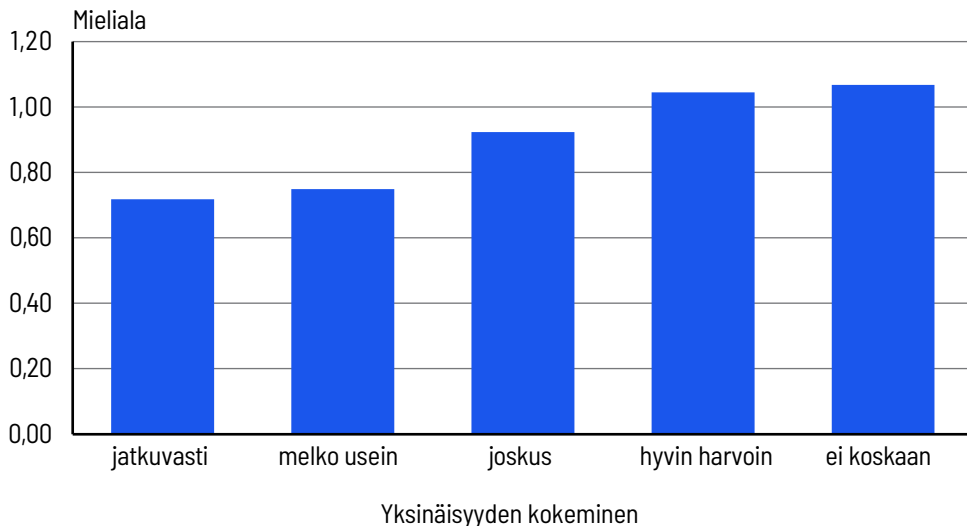
Ajankäyttöaineistossa koetun yksinäisyyden ja onnellisuuden välillä on samankaltainen kytkös kuin koetun terveydentilan ja onnellisuuden välillä. Ne, jotka tunsivat itsensä jatkuvasti yksinäiseksi, kokivat tilastollisesti merkitsevästi vähemmän onnellisuutta kuin hyvin harvoin tai ei koskaan yksinäisyyttä kokevat (kuvio 13).

Melko usein itsensä yksinäiseksi kokevat erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista ryhmistä, jotka osasivat antaa arvion yksinäisyydestään (eos-arviota ei kuviossa), lukuun ottamatta ryhmää, joka koki itsensä jatkuvasti

yksinäiseksi. Joskus itsensä yksinäiseksi kokevat erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista ryhmistä paitsi jatkuvasti itsensä yksinäiseksi kokevista. Hyvin harvoin tai ei koskaan yksinäiseksi kokevat erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista ryhmistä paitsi toisistaan ja olivat ryhmistä kaikkein onnellisimpia.

Kuvio 13.

Suomalaisten kokema onnellisuus yksinäisyyskokemuksen yleisyyden mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 10-vuotias väestö

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Yksinäisyyden kokemuksen voidaan katsoa liittyvän Allardtin hyvinvointiteorian yhteisyyssuhteet-ulottuvuuteen, ennen kaikkea sen ystävyyssuhteet-osatekijään, yhtä aikaa suhteiden laatuun ja määrään. Yksinäisyyttä Allardt ei kuitenkaan mitannut, joten aivan samasta asiasta ei ole kyse. Yhtä kaikki ihmissuhteet ja niiden laatu ovat keskeisimpiä ennustemuuttujia, mitä tulee onnellisuuteen ja terveyteen ja edelleen hyvinvointiin, kuten todetaan mm. maailman pisimmässä onnellisuustutkimuksessa eli vuodesta 1938 jatkuneessa The Harvard Study of Adult Development -pitkittäistutkimuksessa (Waldinger & Schulz 2023, 10 ja 278).

Keskeistä ovat kontaktit läheisiin ja yhteisöön. Ihmisillä, jotka ovat eristyksissä enemmän kuin haluavat, terveydentila heikentyy nopeammin kuin ihmisillä, jotka tuntevat olevansa kontaktissa muihin. Yksinäisyyden kokemuksella on fyysisiä vaikutuksia kehoon, sairastavuuteen – ja yksinäiset ihmiset elävät lyhyemmän elämän (Waldinger & Schulz 2023, 21 & 92–95; ks. myös Shen ym. 2025).

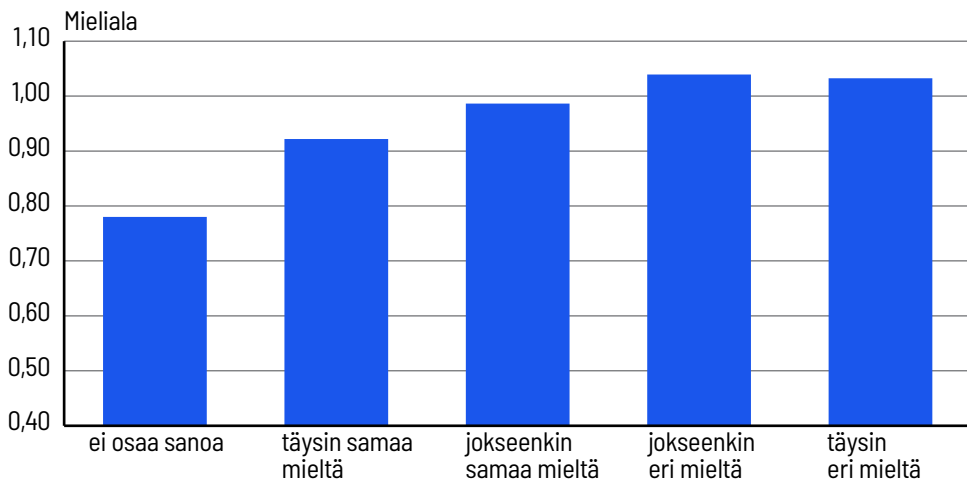
Poliittisista vaikuttamismahdollisuuksistaan epävarmat ovat muita onnettomampia

Ajankäyttötutkimusten haastatteluosuuksissa on kartoitettu poliittista luottamusta erilaisten väitteiden avulla. Haastateltavalta on kysytty mm. missä määrin hän on samaa tai eri mieltä väitteestä: ”Kaltaisellani ihmisellä ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä valtiolta tekee”.

Henkilöt, jotka eivät osanneet tarjota vastausta edellä esitettyyn väitteeseen olivat muita onnettomampia (kuvio 14). On vaikeaa sanoa mistä tämä kertoo. Voisiko taustalla olla jonkinlainen poliittinen vieraantuminen ja passiivisuus, anomia vai yleisempi epätietoisuus tai -varmuus? Tällaiset ”en osaa sanoa vastaukset” ovat myös tärkeitä ja kertovat jotain vastaajasta, sillä todennäköisyys mielipiteen muodostamiseen vaihtelee kysymyksen (tilanne) ja vastaajan ominaisuuksien välisen suhteen mukaan (vrt. Bourdieu 1984, 399–400).

Kuvio 14.

Suomalaisten kokema onnellisuus poliittisen luottamuksen mukaan 2021, keskiarvot (+2 positiivisin, -2 negatiivisin mieliala). Yli 15-vuotias väestö

”Kaltaisellani ihmisellä ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä valtiolta tekee”

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Edellä mainitun väitteen kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä olevat saivat korkeimmat pistemäärät onnellisuudesta. Täysin samaa mieltä väitteen kanssa olevat sekä epätietoiset erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista ryhmistä onnellisuuden suhteen. Lisäksi väitteen kanssa jokseenkin samaa mieltä ja jokseenkin eri mieltä olevat erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Tuloksesta voi olla jossain määrin huolestunut, sillä onnellisuudella voi olla yhteys yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja esimerkiksi vaaleissa äänestämiseen ja äänestämättä jättämiseen (Haavisto 2021).

Menetelmät ja onnellisuuden osatekijöiden analyysi

Artikkelin alussa totesin, että mallintamisessa käytettyjen muuttujien eräänlaisena teoreettisena esikuvana on Allardtin hyvinvointiteoria. Allardtin analyyseissa selitettävänä muuttujana oli mm. onnellisuus. Selittävinä muuttujina olivat mm. tulot, koulutus, terveys, ystävyys-suhteet ja poliittiset resurssit (äänestäminen, kokemus vaikutusmahdollisuuksista, vaikutusyritykset ja kokousaktiivisuus). Samankaltaisia selittäviä muuttujia pyrittiin ottamaan mukaan artikkelin syventävän osion analyyseihin. Lisäksi valituilla muuttujilla piti olla tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä onnellisuuden kokemukseen artikkelin alkupuolen analyyseihin ja suorien jakaumien perusteella.

Syventävissä analyyseissa ystävyys-suhteita sai edustaa yksinäisyyden kokemus, poliittisia resursseja poliittista luottamusta mittaava muuttuja ja terveyttä koettu yleinen terveydentila. Nämä muuttujat eivät tietenkään ole mittarina samoja kuin Allardtilla, mutta ovat kuitenkin muuttujina ymmärrettäviä ja ihmisten hyvinvointiin keskeisesti liittyviä. Olennaisempaa tilastollisissa analyyseissa ovat muuttujien väliset yhteydet ja empiiriset tulokset kuin käytetyt muuttujat sinänsä.

Objektiivisempina muuttujina mukaan otettiin rekisteritietoihin pohjautuvat muuttujat: koulutusaste ja kotitalouden ekvivalentti nettotulo. Pääasiallista toimintaa ei otettu mukaan jatkoanalyyseihin mm. siitä syystä, että jotkut sen luokat korreloivat liiaksi iän ja koetun terveydentilan suhteen. Sosioekonominen asema jätettiin myös pois jatkoanalyyseista mm. koulutusasteeseen ja tuloihin liittyvien korrelaatioiden takia. Lisäksi malleista ei haluttu tehdä liian sekavia ja hankalasti tulkittavia. Sosioekonomista taustaa saivat täten edustaa kotitalouden tulot ja henkilön koulutusaste, osin kysymys on myös valitusta näkökulmasta. Vastemuuttujana oli onnellisuuspistemäärä summamuuttujana jaettuna vuorokauden kymmenminuuttisten lukumäärällä.

Ennen jatkotarkasteluja tehtiin muutamia muitakin muuttujamuunnoksia, jotta tulosten tulkinnat olisivat ymmärrettäviä ja monimuuttuja-analyyseihin olisivat ylipäättään mahdollisia. Kotitalouden tulot luokiteltiin neliluokkaiseksi, sillä neljännen ja viidennen tulokvintiilin eli ylimpien tuloluokkien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa onnellisuuden suhteen, vaan

onnellisuuspistemäärän keskiarvo oli täsmälleen sama. Puuttuvat tiedot imputoitiin muiden sosioekonomisten taustamuuttujien sekä iän, sukupuolen ja kotitalouden koon perusteella. Koulutusaste jaettiin yksinkertaisuuden, sisällön ja osin onnellisuuspistemäärien suhteen kahteen luokkaan: korkeakoulutetut ja ei korkeakoulutetut. 15 vuotta täyttäneiden haastateltujen osalta yhden henkilön koulutustieto oli tuntematon. Tapaus luokiteltiin korkeakoulutetuksi tulojen, sosioekonomisen aseman ja iän perusteella.

Yksinäisyyden kokemus luokiteltiin neliluokkaiseksi mukaan lukien ei osaa sanoa -vastaukset, johon luokkaan lisättiin myös puuttuvat tiedot 15 vuotta täyttäneiden vastaajien osalta. Kaiken kaikkiaan ko. luokkaan tuli ainoastaan viiden 15 vuotta täyttäneen henkilön omat vastaukset. Sillä tunsiko itsensä hyvin harvoin tai ei koskaan yksinäiseksi yhdistettiin samaan luokkaa, sillä näillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa onnellisuuden suhteen, vaan onnellisuuspistemäärän keskiarvo oli lähes sama. Samoin perustein jatkuvasti ja melko usein itsensä yksinäiseksi tuntevat yhdistettiin yhdeksi luokaksi. Terveystila oli luokiteltuna jo aiemmin viisiluokkaiseksi mukaan lukien ei osaa sanoa -vastaukset.

Poliittista luottamusta mittaava muuttuja luokiteltiin neliluokkaiseksi yhdistämällä luokat jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. Näiden luokkien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ja onnellisuuspistemäärät olivat lähes täysin samat.

Ajankäyttötutkimuksen otanta-asetelma on yksiasteinen ryväotanta, jossa voi ilmetä kahdenlaista sisäkorrelaatiota: kotitalouden jäsenten välillä ja yksilön kahden päiväkirjan välillä. Tilastollisessa mallintamisessa käytettiin nämä sisäkorrelaatiot huomioivaa analyysimenetelmää ja GLM-menettelyä Bonferroni-korjauksin. Analyysit suoritettiin 15 vuotta täyttäneiden päiväkirjaan ja itse haastatteluun vastanneiden joukossa, sillä osa kysymyksistä ja tätä kautta käytetyt muuttujat koskivat tietoja, joita oli saatavilla vain kyseisestä ryhmästä.

Onnellisuuden osatekijöiden väliset yhteydet

Aineiston mallintaminen aloitettiin edellä esitetyillä muuttujilla tarkastelemalla aluksi vain selittävien muuttujien päävaikutuksia. Lisäksi malliin otettiin mukaan keskeisen tärkeät muuttujat: sukupuoli ja ikäryhmä. Päävaikutusten analyysi taulukossa 1 osoittaa, että tilastollisesti merkitseviksi osoittautuivat: sukupuoli, ikäryhmä, koettu terveydentila ja koettu yksinäisyys. Koulutusasteen, kotitalouden tulojen ja poliittisen luottamuksen vaikutukset

osoittautuivat ei-merkitseviksi, kun malliin otettiin mukaan edellä mainitut muut muuttajat. (Taulukko 1.)

Taulukko 1.

Taustamuuttujien yhteys suomalaisten kokemaan onnellisuuteen 2021.
Yli 15-vuotias väestö

Mallin selitysosuus <i>R².10</i>	GLM-menettely (N= 7 375)		
	<i>Df1</i>	<i>Wald F</i>	<i>P-arvo</i>
Korjattu malli	18	32,6	***
Vakiotermit	1	265,0	***
Päävaikutukset			
Sukupuoli	1	41,4	***
Ikäryhmä	3	44,4	***
Kotitalouden tulot	3	1,2	ns
Koulutusaste	1	0,3	ns
Koettu terveys	4	12,9	**
Koettu yksinäisyys	3	35,5	**
Koettu poliittinen luottamus	3	2,2	ns

Bonferroni *p < .05 **p < .01 ***p < .001

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Analyysia jatkettiin edelleen, tarkastelemalla merkitseväksi osoittautuneiden muuttujien päävaikutuksia sekä lisäksi kaikkien alkuperäisen mallin muuttujien yhdysvaikutuksia. Jotta mallista ei tulisi liian sekava, malli olisi tilastollisesti merkitsevä ja muuttujien väliset yhteydet olisivat ymmärrettäviä ja vielä tulkittavissa, pää- ja yhdysvaikutusmallissa analysoitiin korkeintaan kahden muuttujan muodostamia yhdysvaikutuksia.

Pää- ja yhdysvaikutusten analyysi taulukossa 2 osoittaa, että sukupuolella, ikäryhmällä, koetulla terveydentilalla ja koetulla yksinäisyydellä oli tilastollisesti merkitsevä itsenäinen yhteys koettuun onnellisuuteen. Lisäksi kyseisillä muuttujilla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys vastemuuttujiin joidenkin malliin valittujen muuttujien yhdysvaikutusten kautta. (Taulukko 2.)

Taulukko 2.

Taustamuuttujien pää- ja yhdysvaikutusten yhteys suomalaisten kokemaan onnellisuuteen 2021. Yli 15-vuotias väestö

Mallin selitysosuus	GLM-menettely (N= 7 375)			
	R² .15	Df1	Wald F	P-arvo
Korjattu malli		131	133,3	***
Vakiotermit		1	418,4	***
Päävaikutukset				
Sukupuoli		1	30,9	***
Ikäryhmä		3	11,8	***
Koettu terveys		4	9,8	***
Koettu yksinäisyys		3	25,3	***
Yhdysvaikutukset				
Sukupuoli x ikäryhmä		3	2,4	*
Sukupuoli x kotitalouden tulot		3	3,2	*
Sukupuoli x koulutusaste		1	4,0	*
Sukupuoli x koettu terveys		3	0,1	ns
Sukupuoli x koettu yksinäisyys		2	8,5	**
Sukupuoli x poliittinen luottamus		3	2,0	ns
Ikäryhmä x kotitalouden tulot		9	3,1	ns
Ikäryhmä x koulutusaste		3	7,9	***
Ikäryhmä x koettu terveys		9	2,5	**
Ikäryhmä x koettu yksinäisyys		6	1,9	ns
Ikäryhmä x koettu poliittinen luottamus		9	1,8	ns
Kotitaloudet tulot x koulutusaste		3	0,6	ns
Kotitalouden tulot x koettu terveys		9	3,2	ns
Kotitalouden tulot x koettu yksinäisyys		6	1,4	ns
Kotitalouden tulot x koettu poliittinen luottamus		9	3,1	ns
Koulutusaste x koettu terveys		3	3,3	ns
Koulutusaste x koettu yksinäisyys		2	0,3	ns
Koulutusaste x koettu poliittinen luottamus		3	0,4	ns
Koettu terveys x koettu yksinäisyys		6	1,5	*
Koettu terveys x koettu poliittinen luottamus		9	1,6	ns
Koettu yksinäisyys x koettu poliittinen luottamus		6	2,9	*

Bonferroni *p < .05 **p < .01 ***p < .001

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö

Päävaikutuksia tarkasteltaessa voidaan jälleen todeta, että miehet ovat tilastollisesti merkitsevästi vähemmän onnellisia kuin naiset. Ryhmävertailuanalyysin perusteella vanhin ikäryhmä on vähiten onnellinen ja poikkeaa tässä tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista 15 vuotta täyttäneistä ikäryhmistä. Tämä on jossain määrin vastoin näkemystä, että ihmiset olisivat kaikkein onnellisimmillaan myöhemmässä iässä elämäänsä (vrt. Waldinger & Schulz 2023, 79; ks. myös World Happiness Report 2025). Tosin ajankäyttötutkimuksessa ei ole kysymys pitkittäistutkimuksen asetelmasta, kuten vuodesta 1938 jatkuneessa Harvardin yliopiston tutkimuksessa. Keskiarvoisesti 15–24-vuotiaat antavat ikäryhmistä toiseksi alhaisemman arvion onnellisuudesta, mutta eivät kuitenkaan eroa tilastollisesti merkitsevästi muista 15 vuotta täyttäneistä ikäryhmistä.

Koetun terveyden tilan ja onnellisuuden yhteyden suhteen analyysi todentaa sen, mitä todettiin jo yksisuuntaisessa analyysissä. Kaikki ryhmät erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, lukuun ottamatta ryhmää, joka ei osannut sanoa näkemystään terveydentilastaan ja joita oli vähän, ja josta ainoastaan terveytensä erittäin hyväksi arvioivat erosivat myös tilastollisesti merkitsevästi.

Koetun yksinäisyyden ja onnellisuuden yhteyden suhteen analyysi todentaa myös sen, mitä todettiin jo alustavassa analyysissä. Ne, jotka tunsivat itsensä jatkuvasti tai melko usein yksinäiseksi, kokivat tilastollisesti merkitsevästi vähemmän onnellisuutta kuin joskus, hyvin harvoin tai ei koskaan yksinäisyyttä kokevat. Viimeksi mainitut ryhmät erosivat onnellisuuden suhteen tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista ryhmistä. Niitä, jotka eivät osanneet antaa arviota yksinäisyydestään oli aineistossa vain vähän. Tämä ryhmä antoi kuitenkin tilastollisesti merkitsevästi selvästi alempia arviota onnellisuudesta kuin joskus, hyvin harvoin tai ei koskaan yksinäisyyttä kokevat.

Selittävien muuttujien yhdysvaikutuksia tarkasteltaessa käy ilmi, että itsenäisen yhteyden lisäksi sukupuolen, ikäryhmän ja yksinäisyyden kokemuksen vaikutus onnellisuuteen välittyi myös muiden muuttujien yhdysvaikutusten kautta. Vanhin ikäluokka oli vähiten onnellinen sukupuolesta riippumatta. Sen sijaan 15–64-vuotiaat naiset olivat selvästi miehiä onnellisempia. Suurimmat erot sukupuolten välillä onnellisuudessa naisten eduksi olivat 15–44-vuotiailla.

Sukupuolen ja kotitalouden tulojen tarkastelussa käy ilmi, että niiden vaikutus onnellisuuteen on sukupuolilla jokseenkin erilaatuinen. Kotitaloudet suuret tulot (kvintiilit 4–5) kasvattavat selvästi enemmän naisten kuin miesten onnellisuutta, kun taas pienet tulot (kvintiili 1) tekevät miehet vähemmän onnellisiksi, mutta eivät juurikaan vaikuta naisten onnellisuuden kokemukseen. Sukupuolen ja koulutusasteen yhdysvaikutus ilmeni puolestaan aineistossa ennen kaikkea niin, että korkeasti koulutetut naiset olivat selvästi onnellisempia kuin korkeakouluttamattomat miehet.

Sukupuolen ja yksinäisyyskokemuksen yhdysvaikutus näkyi aineistossa siten, että jatkuvasti, melko usein tai joskus yksinäiseksi itsensä tuntevat miehet olivat selvästi vähemmän onnellisia kuin samalla tavalla tuntevat naiset.

Koetun yleisen terveyden tilan ja yksinäisyyden kokemuksen yhdysvaikutuksen suhde onnellisuuteen oli jokseenkin moniselitteinen ja yhdysvaikutuksista vähiten tilastollisesti merkitsevä. Niillä, jotka kokivat terveytensä keskinkertaiseksi, hyväksi tai erittäin hyväksi, mutta kokivat

samanaikaisesti yksinäisyyttä vähintään melko usein, kokivat selvästi vähemmän onnellisuutta kuin korkeintaan joskus yksinäisyyttä kokevat ja yhtä terveet. Ne, jotka kokivat terveytensä vähintään huonoksi ja kokivat yksinäisyyttä vähintään joskus, olivat ryhmistä vähinten onnellisia, kun mukaan ei lasketa muutamia ei osaa sanoa vastauksia, joita oli liian vähän tulkittavaksi luotettavasti. Terveytensä huonoksi tai erittäin huonoksi kokevat, mutta yksinäisyyttä korkeintaan hyvin harvoin kokevat, olivat selvästi vähemmän onnellisia kuin yhtä harvoin yksinäisyyttä kokevat, mutta terveemmät.

Koetun yksinäisyyden ja poliittisen luottamuksen yhdysvaikutus osoittautui ilmiönä myös moninaiseksi. Korkeintaan hyvin harvoin yksinäisyyttä kokevat olivat kaikkein onnellisimpia verrattuna muihin yksinäisyyttä kokeviin ryhmiin riippumatta poliittisen luottamuksen määrästä, lukuun ottamatta tämän ryhmän sisällä heitä, jotka eivät osanneet antaa vastausta poliittista luottamusta mittaavaan väitteeseen. Kyseisen ryhmän sisälle he olivat selvästi vähiten onnellisia. Toiseksi vähiten onnellisia tämän vähiten yksinäisyyttä kokevan ryhmän sisällä olivat he, jotka luottivat vähiten poliittiseen järjestelmään. Muissa ryhmissä ei osaa -vastauksia oli hyvin vähän, joten näiden osalta tulokset eivät ole tulkittavissa luotettavasti. Kaikkein vähiten onnellisia olivat he, jotka kokivat yksinäisyyttä vähintään melko usein ja olivat jokseenkin samaa mieltä väitteen: ”Kaltaisellani ihmisellä ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä valtiolta tekee” kanssa.

Kuten edellä kävi ilmi, ikäryhmällä oli itsenäisen yhteyden lisäksi yhteys onnellisuuteen sukupuolen yhdysvaikutuksen kautta. Lisäksi aineistossa tilastollisesti merkitseväksi osoittautui mm. ikäryhmän ja subjektiivisen terveydentilan yhdysvaikutus. Onnellisimpia ovat alle 65-vuotiaat erittäin hyväksi terveyden tilansa kokevat ja vähiten onnellisia 65 vuotta täyttäneet keskikertaiseksi ja erityisesti huonoksi tai erittäin huonoksi terveytensä kokevat. Ei osaa sanoa -vastauksia oli vähän, joten niiden tulokset eivät ole luotettavia eivätkä yleistettäviä.

Kolmas muuttuja, jonka kanssa ikäryhmällä oli yhdysvaikutus suhteessa onnellisuuteen, oli koulutusaste. Selkein tulos tässä oli se, että korkeakouluttamattomat 65 vuotta täyttäneet olivat selkeästi vähemmän onnellisia kuin kaikki muut ryhmät. Lisäksi korkeakoulutetut 65 vuotta täyttäneet olivat selkeästi vähemmän onnellisia kuin nuoremmat ikäryhmät koulutusasteeseen katsomatta.

Suomalainen on onnellisimmillaan, kun on viikonloppu ja terveys sekä ihmissuhteet ovat kunnossa

Maailman onnellisuusraportin (2025) mukaan Suomi on ollut vuoteen 2025 mennessä jo kahdeksan kertaa peräkkäin maailman onnellisin maa. Ulkomailla on arveltu, että suomalaisten onnellisuus voisi liittyä esimerkiksi saunomiskulttuuriin (esim. Bryant 2024). Osin tälle pohdinnalle löytyy tukea myös ajankäyttötutkimuksen aineistosta.

Eri toimintoihin liittyvien mielialojen analyysistä käy ilmi, että saunominen ei ollut kaikkein yleisimpien toimintojen joukossa, joihin positiivinen mieliala lyöttäytyi. Asiaa selittää kysymyksenasettelu eli päiväkirjatietojen laajuus ja saunomisen esiintymistiheys päiväkirjoissa. Vain noin viidenneksestä ajankäyttöpäiväkirjoista löytyi merkintä saunomisesta. Näissä päiväkirjoissa positiivisin kymmenminuuttinen oli klo 20.00–20.10, ja kyllä saunominen oli tällöin yleisin toiminto heti television katselun jälkeen. Lisäksi he, joilla päiväkirja sisälsi saunomista, olivat keskimäärin myös hieman onnellisempia, kuin he joilla saunomista ei esiintynyt.

Ajanjaksoittain tarkastellessa mielialoissa kuvastui tyypillisen työ- tai opintoviikon rakenne, viikonlopun odotus, viikonloppu ja työviikon odotus. Suomalaisten parhaaksi ajaksi mielialan suhteen osoittautui perjantai-ilta sekä lauantai-iltapäivä ja -ilta. Sitä, että maanantai osoittautui mielialojen suhteen viikonpäivistä alhaisimmaksi ei voi pitää yllättävänä. Se, että miehillä ”maanantaimieliala” näytti jatkuvan keskiviikkoon asti, toisin kuin naisilla, herättää kysymyksen, onko naisilla jotenkin parempia keinoja kuin miehillä selviytyä mahdollisesta kontrastista viikonlopun ja arkipäivien välillä. Toisenlainen kysymys on, olisiko tutkimuksen osumisella korona-aikaan ja pandemian aikaisella päivien samankaltaistumisella myös jotain tekemistä tämän ilmiön kanssa.

Kellonajan suhteen positiivisin jakso eri viikonpäivinä paikantui alkuiltaan noin klo 19.00–20.30. Negatiivisin ajanjakso paikantui puolestaan aamupäivään ja keskipäivän jälkeiseen aikaan. Yleisin toiminto ylipäätään positiivisella ajanjaksolla oli nukkuminen ja sen jälkeen television ja videoiden katselu. Yleisin toiminto negatiivisimmilla ajanjaksoilla oli puolestaan työskentely, mutta positiivinen mieliala oli tällöinkin monin verroin yleisempää.

Tarkasteltaessa onnellisuuden yhteyttä hyvinvointiin mahdollisesti vaikuttavien keskeisten taustamuuttujien suhteen, piirtyi suhteellisen selkeä kuva suurimman osan muuttujien suhteen. Sukupuolella, ikäryhmällä, koetulla terveydellä ja koetulla yksinäisyydellä oli itsenäinen yhteys onnellisuuden

kokemukseen. Vanhin ikäryhmä oli vähiten onnellinen, eroten tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista 15 vuotta täyttäneistä ikäryhmistä. Tämä oli jossain määrin vastoin näkemystä, että ihmiset olisivat kaikkein onnellisimmillaan myöhemmässä iässä elämäänsä. Tällainen päinvastainen tulos saatiin esimerkiksi vuonna 2022 eriarvoisuuden tilaa Suomessa kartoittavassa tutkimuksessa (Rajavuori 2024, 26; ks. myös Waldinger & Schulz 2023, 79).

Päinvastainen tulos voi olla perua erilaisesta mittaustavasta. Jos onnellisuutta kysyttäisiin suoralla yleisluonteisella kysymyksellä, varsinkin kasvokkaissa haastattelussa, voitaisiin hyvinkin saada erilainen tulos, kuin epäsuorasti ajankäyttöpäiväkirjassa hymiöillä ”arjen onnellisuutta” mitaten. Voi olla myös niin, että myöhemmällä iällä onnellisuus liittyy myös enemmän tyytyväisyytenä elettyyn elämään, kuin sen hetken joskus haastavaankin arkeen, kun taas nuoret elävät useammin tätä päivää ja kokevat elävänsä enemmän hetkessä.

Sosioekonomisen aseman mukaan maatalousyrittäjät olivat vähiten onnellisia ja alemmat toimihenkilöt ja erityisesti alemmat toimihenkilönaiset olivat kaikkein onnellisimpia, kun tarkasteltiin yhden muuttujan yhteyttä onnellisuuteen. Maatalousyrittäjien muita ryhmiä vähäisempi onnellisuus voinee johtua työn raskaasta luonteesta sekä maatalousyrittäjien haastavasta asemasta erityisesti suurten yhteiskunnallisten rakenne- ja muiden muutosten aikaan.

Kotitalouden tulojen mukaan tarkastellen onnellisuus näytti nousevan tiettyyn rajaan asti tulojen noustessa. Itsenäinen yhteys ei kuitenkaan säilynyt usean muuttujan mallissa, vaan yhteys oli eri sukupuolilla erilainen: kotitalouden hyvät tulot kasvattivat selvästi enemmän naisten onnellisuutta kuin miesten, ja pienet tulot tekivät miehet vähemmän onnellisiksi, mutta eivät niinkään naisia. Osittain tulos voi heijastella miehen perinteistä ja ensisijaista perheen-elättäjän roolia sekä elämässä menestymisen normia. On myös selvää, että pienituloisella ajankäytön mahdollisuudet ovat ylipäättään rajatut rahavälitteisessä kulutusyhteiskunnassamme kuin suurituloisen (Ylikännö 2011, 67).

Useamman muuttujan mallissa tuloja tärkeämmäksi ja tilastollisesti merkitseväksi onnellisuutta selittäväksi tekijäksi nousivat koettu yksinäisyys ja koettu terveys. Arkielämässä ilmiöiden ja elämänalueiden erot eivät tietenkään ole niin selväpiirteisiä kuin eri muuttujien eroja selittävässä tilastollisessa mallissa. Voidaankin sanoa, että raha ei suoraan tuo onnea, vaan luo ennemminkin edellytyksiä hyvinvoinnille (ks. Haavisto 2021) ja sen puute voi puolestaan luoda edellytyksiä pahoinvoinnille esimerkiksi koetun yksinäisyyden tai koetun terveydentilan yhteydessä. Ei kuitenkaan ole niin, etteikö hyvätuloisen voisi olla yksinäinen saatikka kärsiä huonosta

terveydestä, mutta mahdollisuuksien horisontti näiden negatiivisten asiantilojen ehkäisyyn ja korjaamiseen sekä onnellisempien olosuhteiden luomiseen on rikkaalla potentiaalisesti parempi kuin köyhällä.

Myös koulutusasteella oli merkitystä onnellisuuden suhteen, sillä vähäinen koulutus ennusti vähäisempää onnellisuutta, kun tarkasteltiin pelkästään yhden muuttujan yhteyttä onnellisuuteen. Koulutusasteen (dikotomia) itsenäinen yhteys ei kuitenkaan säilynyt usean muuttujan mallissa, vaan yhteys onnellisuuteen muodostui sukupuolen yhdysvaikutuksen ja lisäksi ikäryhmän yhdysvaikutuksen kanssa.

Korkeakouluttamattomat 65 vuotta täyttäneet olivat selkeästi vähemmän onnellisia kuin kaikki muut ryhmät. Lisäksi korkeakoulutetut 65 vuotta täyttäneet olivat selkeästi vähemmän onnellisia kuin nuoremmat ikäryhmät koulutusasteeseen katsomatta. Toisin sanoen korkeakoulutus lisäsi onnellisuutta vain 65 vuotta täyttäneen ikäryhmän sisällä. Lisäksi korkeasti koulutetut naiset olivat selvästi onnellisempia kuin korkeakouluttamattomat miehet. Ehkä tässä voidaan puhua jopa jonkinasteisesta polarisaatiosta, tosin polarisaatiota ilmeni jo siinä, että miehet ylipäätään antoivat matalampia arvioita onnellisuudestaan. Sama tulos on nähtävissä myös edellä mainitussa eriarvoisuutta käsittelevässä tutkimuksessa (Rajavuori 2024).

Ajankäyttötutkimuksen haastatteluosuudessa kartoitettiin myös arjen kokemista kuten kotitöiden kuormittavuutta, koettua terveyttä ja yksinäisyyttä. Kokemuksella liiallisesta vastuusta kotitöistä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä onnellisuuteen, joten tuloksia kyseisen muuttujan suhteen ei analysoitu tarkemmin. Hyvin oleellisia ennustetekijöitä onnellisuuden suhteen sen sijaan olivat koettu yksinäisyys ja koettu terveydentila. Onnellisuus kasvoi lineaarisesti sen mukaan mitä terveempi ja vähemmän yksinäinen henkilö oli. Itsenäisten päävaikutusten lisäksi kyseisillä muuttujilla oli keskenään yhdysvaikutus onnellisuuteen. Lisäksi koetulla terveydellä ilmeni yhdysvaikutus ikäryhmän kanssa. Onnellisimpia olivat alle 65-vuotiaat erittäin hyväksi terveydentilansa kokevat ja vähiten onnellisia 65 vuotta täyttäneet keskinkertaiseksi ja etenkin huonoksi tai erittäin huonoksi terveytensä kokevat.

Sukupuolen ja yksinäisyyden yhdysvaikutus ilmeni aineistossa ennen kaikkea niin, että jatkuvasti, melko usein tai joskus yksinäiseksi itsensä tuntevat miehet olivat selvästi vähemmän onnellisia kuin samalla lailla tuntevat naiset. Ehkä voi olla, niin että naisilla on parempia keinoja tulla toimeen yksinäisyyden kanssa ja ehkäpä yksinäisyyden kokemus voi olla eri sukupuolilla kenties jossain määrin erilaista, mikä sitten edelleen välittyy onnellisuuden kokemukseen. Yksinäisyyden kokemuksesta huolimatta naisilla voi olla miehiä paremmat sosiaaliset verkostot, jotka vaikuttavat mielialaan positiivisesti.

Analyysissäni käsittelin myös poliittisen luottamuksen yhteyttä onnellisuuteen. Alustavassa analyysissä kävi ilmi, että kaikkein vähiten poliittista luottamusta tuntevat sekä luottamuksen suhteen epätietoiset erosivat onnellisuudessa tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista ryhmistä. Itsenäinen yhteys selitettävään muuttajaan kuitenkin hävisi useamman muuttujan mallissa. Muilla tekijöillä oli enemmän merkitystä. Tilastollisesti merkitseväksi jäi vain koetun yksinäisyyden ja koetun poliittisen luottamuksen yhdysvaikutus. Vähiten onnellisia olivat ne, jotka kokivat yksinäisyyttä vähintään melko usein ja kokivat jokseenkin merkittävää epäluottamusta valtiovallan toimintaa kohtaan. Olisiko niin, että tahdonvastainen sosiaalinen eristyneisyys ruokkisi jollain lailla poliittista epäluottamusta tai vieraantumista valtiovallan toimista? Yhtä kaikki, yksinäisyyden kokemuksella on ja voi olla mitä moninaisimpia vaikutuksia. Pitää myös muistaa, että ajankäyttötutkimuksen tiedonkeruu ajoittui koronavuosiin, jolloin elettiin poliittisen vallankäytön ja sosiaalisen kanssakäymisen näkökulmasta poikkeusaikoja.

Hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden tutkiminen sekä elämänlaadun mittaaminen ovat kuuluneet moderniin ajankäyttötutkimukseen alusta alkaen. Nykypäivänä poliittisessa päätöksenteossa aika tulisi nähdä väistämättömänä osana jokapäiväistä elämää, ja ajan hyvinvointi välttämättömänä ihmisen elämänlaadun kannalta (ks. Time Use Initiative 2023).

Onnellisuus ja ajankäytön mielekkyys ovat olennainen osa yksilön hyvinvointia. Onnellisuuden kokeminen liittyy eri taustatekijöiden sekä hyvinvoinnin osatekijöiden lisäksi myös siihen, miten tärkeintä pääomaamme eli aikaamme päivittäin ja elinaikanamme käytämme. Yksi keskeisimmistä tekijöistä ajan hyvinvoinnin kannalta on yhä työn ja muun elämän tasapaino. Vanhemmiten kukaan meistä ei sure, että olisipa tullut käytettyä enemmän aikaa työntekoon. Ennemminkin kadumme, kuinka paljon aikaa tuli käytettyä työntekoon ja muiden odotusten mukaan elämiseen ja kuinka vähän panostimme oikeasti merkityksellisiin asioihin, kuten perheen ja lasten kanssa olemiseen (Waldinger & Schulz 2023, 229; ks. myös Ware 2013). Onkin hyvä kysyä, käytämmekö rajallista aikaamme kestävästi, riittävän merkityksellisiin asioihin ja onko meillä aidosti oikeutta aikaamme.

Lähteet

Allardt, Erik (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Bryant, Miranda (2024). [The sauna secret: why Finland is the happiest country in the world](#). The Guardian 6.12.2023.

Etkin, Jordan & Mogilner, Cassie (2016). Does Variety Among Activities Increase Happiness? Journal of Consumer Research 43 (2), 210-229.

Haaramo, Juha & Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iris (2023). [A road full of challenges: how time use surveys became an essential part of statistical production](#). Teoksessa Theun Pieter van Tienoven & Joeri Minnen & Bram Spruyt (toim.). Time reveals everything. A glimpse into the hourglass of time use research. Brussels, Asp.

Haavisto, Ilkka (2021). [Lommo onnessa. Koronakriisi kolhaisi suomalaisten henkistä hyvinvointia](#). Evan kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2021. Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Kahneman, Daniel & Deaton, Angus (2010). [High income improves evaluation of life but not emotional well-being](#). Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A. 107, 16489-16493.

Killingsworth, Matthew A. (2021). [Experienced well-being rises with income, even above \\$75,000 per year](#). Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A. 118, e2016976118.

Killingsworth, Matthew A. & Kahneman, Daniel & Mellers, Barbara (2023). [Income and emotional well-being: A conflict resolved](#). Proc. Natl. Acad. Sci.

Martela, Frank (2022). [Hyvinvoinnin mittaus edellyttää hyvinvoinnin teoriaa. Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitetynä nykyaikaan](#). Yhteiskuntapolitiikka, 87 (5-6), 565-572.

Niemi, Iiris (2000). Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987-88 ja 1999-2000. Teoksessa Pentti Marjomaa (toim.) Tilastokeskus 1971-2000. Helsinki: Tilastokeskus

Pääkkönen, Hannu (2015) [Ajankäyttötutkimusta 100 vuotta](#). Tieto&trendit 2015:5, 62-65.

Rajavuori, Anna (toim.) (2024). [Eriarvoisuuden tila Suomessa 2024](#). Kalevi Sorsa -säätiö, Into Kustannus, Tallinna.

Shen, Chun & Zhang, Ruohan & Yu, Jintai & Sahakian J. Barbara & Cheng, Wei & Feng Jianfeng. (2025). [Plasma proteomic signatures of social isolation and loneliness associated with morbidity and mortality](#). Nature Human Behaviour.

Stiglitz, Joseph E. & Sen, Amartya & Fitoussi Jean-Paul (2009). [Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress](#).

Suomen virallinen tilasto (SVT). Elinolotilasto [verkkajulkaisu]. Viitejankkohta: 2024. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 7.3.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cm1hepbcn62b107w03plmxg8u>

Time Use Initiative (2023). [The Right to Time – perspectives for the 21st century](#). Policy brief.

Uusitalo, Hannu & Laihiala, Tuomo (2022). Suomalaisten hyvinvointi 1972 ja 2017. Teoksessa Hannu Uusitalo & Jussi Simpura & Juho Saari & Tuomo Laihiala (toim.) Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017. Helsinki: Into.

Uusitalo, Hannu & Simpura, Jussi (2022). Yhteenvetoa ja pohdintaa. Teoksessa Hannu Uusitalo & Jussi Simpura & Juho Saari & Tuomo Laihiala (toim.) Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017. Helsinki: Into.

Vaalavuo, Maria (2023). Kunnianosoitus Allardtille on vaatimaton anti nykyiselle hyvinvointitutkimukselle. *Sosiologia*, 60(1), 46–48.

Waldinger, Robert & Schulz, Marc (2023). *The Good Life and How to Live it. Lessons from the World's Longest Scientific Study of Happiness*. London: Penguin Random House UK.

Ware, Bronnie (2013). *Viisi viimeistä toivetta: elä, älä kadu*. Tallinna: Basam Books.

[World Happiness Report](#) (2025).

Ylikännö, Minna. (2011). [Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämätilanteissa](#). Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 117, Kelan tutkimusosasto. Tampere: Juvenes Print.

Outi Sarpila & Anna Grahn

Ajankäyttölinen näkökulma ulkonäkötyöhön

Yhteiskunnat ovat monella tapaa ulkonäkökeskeistyneet erityisesti viimeisten vuosikymmenten saatossa. Arkielämän muuttuminen median ja kulutuksen kyllästäväksi sekä työelämän palveluistuminen ovat globaaleja yhteiskunnallisia muutoksia, jotka alleviivaavat hyvän ulkonäön merkitystä elämän eri osa-alueilla (Kuipers 2022; Sarpila ym. 2021). Lukuisat tutkimukset osoittavat, kuinka muiden silmissä hyvältä näyttäminen voi edistää esimerkiksi yksilön terveyttä sekä menestystä työelämässä sekä ihmissuhteissa (ks. esim. Anderson ym. 2010; Kukkonen ym. 2024). Moraalifilosofi Heather Widdowsin (2018) sanoin, hyvästä ulkonäöstä onkin tullut eettinen ideaali, jota yksilöllä on moraalinen velvoite tavoitella. Näitä pyrkimyksiä erityisesti naisten mutta yhä enenevässä määrin myös miesten oletetaan toteuttavan ulkonäkötyön eli ulkonäköön ja sen ”paranteluun” kohdistuvien ajallisten ja rahallisten panostusten muodossa.

Ulkonäkötyötä on kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa lähestytty ennen kaikkea kauneus- ja kehityksen näkökulmista (eng. beauty and body work). Kauneus- ja kehitykseen lukeutuvat esimerkiksi kauneus- ja kehonhuolto-ruutiinit sekä kehon muokkaaminen kuntosaliharjoittelun tai painonhallintakäytäntöjen avulla. Kyse on palkattomasta työstä, jota yksilöt tekevät ennen kaikkea vastatakseen yhteiskunnan ulkonäkövaatimukseen (Kukkonen ym. 2019; Mears 2014).

Ulkonäkötyö onkin palkattomuutensa vuoksi sukua kotityölle. Toisin kuin kotityöhön, ulkonäkötyöhön ei ole kuitenkaan kiinnitetty vastaavaa yhteiskunnallista huomiota. Kuitenkin jo vuosikymmeniä ulkonäkötyöstä, tai ennen kaikkea feminiiniseksi mielletystä kauneustyöstä, on keskusteltu sukupuolten välistä epätasa-arvoa ruokkivana toimintana. Kriittisissä feministisissä tarkasteluissa kauneustyö on nimetty muun muassa ”kolmanneksi vuoroksi”, joka palkkatöiden (ensimmäinen vuoro) ja kotitöiden (toinen vuoro) jälkeen suoritettavana pakollisena työnä hidastaa naisten etenemistä työelämässä (Wolf 1991). Ulkonäkötyö tarjoaa siten näkökulman sukupuolten välisen eriarvoisuuden tarkasteluun ja on siksi tärkeä tutkimusaihe.

Laajemmin ulkonäkötyö tutkimusteemana on kuitenkin alkanut kiinnostaa yhteiskuntatieteilijöitä vasta viimeisten 10–15 vuoden aikana. 2000-luvun alun meta-analyyseissa esimerkiksi todettiin ulkonäön vaikuttavan eriarvoisesti sekä naisten että miesten mahdollisuuksiin menestyä työelämässä (Hosoda ym. 2003). Myös keskustelu miesten kokemista ulkonäköpaineista ja ulkonäkötyöhön liittyvistä odotuksista lisääntyi merkittävästi 1990-luvun lopulta 2000-luvulle siirryttäessä (Sarpila 2021). Ulkonäköteemat alkoivatkin viimeistään silloin näyttäytyä yhteiskunnallisesti merkityksellisinä tutkimusteemoina ei vain naisten vaan myös miesten näkökulmasta.

Tarkastelemme tässä artikkelissa suomalaisten ulkonäkötyötä peseytymisen ja pukeutumisen sekä voimistelun ja kuntosaliharjoittelun näkökulmasta. Olemme erityisesti kiinnostuneita siitä, miten Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan näihin toimintoihin käytetty aika eroaa naisten ja miesten välillä. Yhtäältä on perusteltua olettaa, että naisten ulkonäkötyöhön kokonaisuudessaan käyttämä aika ylittää miesten vastaaviin töihin käyttämän ajan. Toisaalta on perusteltua olettaa, että ulkonäkötyö on sukupuolittain eriytynyttä niin, että naiset käyttävät enemmän aikaa niin sanottuun kauneustyöhön kuin miehet ja miehet puolestaan enemmän aikaa niin sanottuun kehotyöhön kuin naiset. Ennen kuin tarkastelemme asiaa empiirisesti, esittelemme ulkonäkötyön tutkimuksen käsitteelliset lähtökohdat sekä tarkastelemme sitä, miten aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on lähestytty ulkonäkötyön sukupuolittuneisuutta.

Mitä on ulkonäkötyö?

Ulkonäkötyön käsitteellistäminen ja asettaminen mitattavaan muotoon ei ole yksinkertaista, sillä käsitteelle ei ole olemassa tyhjentävää määritelmää. Lisäksi käsitteelle on olemassa lukuisia sukulaiskäsitteitä, jotka tutkijasta ja tutkimuksesta riippuen ovat antaneet ulkonäölle ja sen työstämiselle hieman erilaisia painotuksia. Esittelemme seuraavaksi näistä käsitteistä keskeisimmät.

Esteettisen työn (eng. aesthetic labour) käsite on ulkonäkötyölle läheistä sukua olevista käsitteistä todennäköisesti tunnetuin ja vakiintunein. Käsitteen lanseerasi alun perin 2000-luvun alussa joukko brittiläisiä tutkijoita, ja sittemmin käsitteen ympärillä on julkaistu merkittävä määrä tieteellistä työelämäntutkimusta (Warhurst & Nickson 2020). Esteettisellä työllä viitataan erityisesti naisvaltaisilla palvelualoilla tehtävään työhön, jossa työntekijän ulkoista olemusta muokataan vastaamaan työnantajan esteettisiä vaatimuksia, asiakkaiden oletettuja toiveita ja yrityksen brändiä. Työntekijän ulkonäön kontrollointi on niin työntekijän kuin työnantajankin harjoittamaa.

Ensinnäkin työntekijät itse pyrkivät muokkaamaan ulkonäköönsä vastatakseen erityisesti palvelutyön esteettisiä vaatimuksia ja tullakseen ylipäättään palkatuiksi alan tehtäviin. Toiseksi itse työssä ja osana työtä työnantajat puolestaan jatkavat työntekijöiden ulkoisen olemuksen koulumista usein kohti keskiluokkaista esteettistä ideaalia (Warhurst ym. 2000; Warhurst & Nickson 2020).

Esteettisen työn tutkimus on auttanut käsitteellistämään sellaisia työelämän vaatimuksia, jotka venyttävät niin sanottujen pehmeiden taitojen käsitettä koskemaan myös työntekijöiden ulkoista olemusta. Viimeaikaisten tutkimusten mukaan nämä vaatimukset eivät rajoitu vain matalapalkkaisille palvelualoille vaan koskevat myös asiantuntija-ammateissa toimivia (Friedman & Laurison 2019; Vonk 2024). Myös suomalaisen esteettisen työn tutkimuksen piirissä on todettu, että työntekijöiden ulkoisesta tyylistä ja ruumiillisesta olemuksesta tulkitaan paitsi työkykyä myös sopivuutta työskennellä tietyssä organisaatiossa. Näin ollen työntekijöihin kohdistuu odotuksia muokata ulkonäköönsä vastaamaan organisaation ulkonäkövaatimuksia (Karjalainen ym. 2016; Kinnunen & Parviainen 2016).

Ylöstalo ja kumppanit (2018) ovat puolestaan tutkineet niin sanottua ruumiillisuutta työssä ja tarkastelleet työntekijöiden **ruumistyötä**. Heidän mukaansa ruumistyö on sellaista työtä, jolla työntekijä muokkaa omaa kehoaan vastaamaan palkkatyön vaatimuksia. Tämä tarkoittaa tutkijoiden mukaan paitsi ulkonäköön kohdistuvaa esteettistä työtä myös keholle raskaita fyysisiä ponnisteluja. Näihin kuuluvat esimerkiksi valvominen, urheileminen ja työskentely sairaana. Toimintakyvyn lisäksi yhtä lailla tärkeää on terveeltä ja pystyvältä näyttäminen (Ylöstalo ym. 2018). Pystyvältä näyttämisen merkityksestä on suomalaisessa työelämäntutkimuksessa keskusteltu muutenkin. Tutkimusten mukaan ennen kaikkea johto- ja asiantuntijatehtäviin saatetaan etsiä ja itse työssä tavoitella kurinalaisuutta huokuvaa työruumista, joka on mahdollista saavuttaa vain tavoitteellisesti urheilemalla (Karjalainen ym. 2016; Meriläinen ym. 2015).

Siinä missä esteettinen työ on osa itse työtä ja näin ollen siitä maksetaan myös palkkaa, sijoittuu ruumistyö palkattoman ja palkallisen työn välimaastoon. Ulkonäköä ja kehoa muokataan ja kontrolloidaan palkkatyötä varten mutta ei pelkästään osana työtä. Sen sijaan selkeästi ulkonäköön liittyvän työn palkattomuus tulee esille esimerkiksi hollantilaistutkijoiden lanseeraaman **pukeutumistyön** käsitteen yhteydessä (eng. dress work) (Van den Berg & Vonk 2020). Pukeutumistyöllä he viittaavat arkipäiväiseen käytäntöön, jonka aikana työntekijä ennen varsinaisen työpäivän alkua paitsi pukeutuu ja laittaautuu ”valmiiksi töihin” myös punnitsee erilaisia vaihtoehtoja työpukeutumiselleen. Pukeutumistyöhön käytetty aika ja merkitys korostuvat tutkijoiden mukaan

ennen kaikkea prekaareilla työmarkkinoilla ja niin sanotuissa keikkatöissä, joissa työntaja saattaa vaihtua jopa päivittäin. Tällaisessa tilanteessa työntekijällä ei ole selvää käsitystä siitä, millaista ulkoista olemusta työnantaja odottaa työntekijöiltään. Työntekijällä menee puolestaan aikaa sopivan asun pohtimiseen ja erilaisten asujen sovitteluun (Van den Berg & Vonk 2020).

Pukeutumistyön käsite onkin palkattoman luonteensa vuoksi samantyyppinen käsite kuin tutkimuskirjallisuudessa enemmän käytetyt **kauneustyön** (eng. beauty work) ja **kehotyön** (eng. body work) käsitteet. Kauneustyöllä on tutkimuskirjallisuudessa viitattu ennen kaikkea feminiinisiksi perinteisesti miellettyihin ulkonäöstä huolehtimisen ja muokkaamisen käytäntöihin kuten meikkaamiseen, hiustenlaittoon, karvojenpoistoon mutta myös kauneuskirurgisiin toimenpiteisiin (Kwan & Trautner 2009).

Kehotyö voidaan puolestaan ymmärtää vähemmän sukupuolittuneena käsitteenä, joka kattaa laajasti hyvin monenlaista arkista ajankäyttöä kuten hampaiden pesua, muuta peseytymistä, pukeutumista ja kuntoilua. Kehotyöllä yksilöt hallitsevat ja muokkaavat omaa ulkonäköön ja fyysistä hyvinvointiaan (Gimlin 2007). Tämä työ on yksilöille palkatonta, eikä heitä velvoita siihen pelkästään työelämän vaatimukset vaan myös laajemmat kulttuuriset odotukset (Mears 2014).

Gimlin (2007) on käyttänyt yksilön oman ulkonäön ja hyvinvoinnin edistämiseen pyrkivästä toiminnasta myös käsitettä **ulkonäkötyö** (eng. appearance work). Tätä käsitettä ovat Suomessa soveltaneet ainakin Kukkonen (2021) sekä Kukkonen, Pajunen, Sarpila ja Åberg (2019). Kukkonen ja kumpant (2019, 83–84) ovat kuvanneet ulkonäkötyötä ja sen merkitystä yksilöiden itseilmaisun ja koko yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta seuraavanlaisesti: ” – teemme päivittäin niin sanottua ulkonäkötyötä: kulutamme erilaisia resursseja, kuten aikaa, rahaa ja energiaa, ulkoisen olemuksemme työstämiseen eli ulkonäkömme ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Ulkonäkötyössä on siis yhtäaikaaisesti kyse sekä työnteosta että kulutuksesta; itseilmaisullinen vapaus ja pakko kietoutuvat erottamattomiksi osiksi toisiaan, eikä kukaan enää erota, missä niiden välinen raja kulkee.”

Sukupuolittunut ulkonäkötyö aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa

Vaikka ulkonäöstä huolehtimiseen liittyvät vaatimukset koskevat nykyään jossain määrin kaikkia, on silti perusteetonta väittää, että ne koskisivat kaikkia ihmisryhmiä samalla tavalla. Sen sijaan monet tutkimukset osoittavat, että

naisilta odotetaan edelleen enemmän ulkonäkötyötä kuin miehiltä (Gimlin 2007; Sarpila ym. 2020).

Ulkonäöstä huolehtimisen yhdistämisellä naissukupuoleen on syvät kulttuuriset juuret, jotka näkyvät esimerkiksi siinä, kuinka tyttöjä sosiaalistetaan jo pienestä pitäen olemaan kiinnostuneita omasta ulkonäöstään. Tässä prosessissa esimerkiksi erilaisilla kulttuurissa jaetuilla tarinoilla ja median representaatioilla on iso merkitys (Baker-Sperry & Grauerholz 2003; Klein & Shiffman 2006). Erityisesti kriittisen feministisen tulkinnan mukaan naiset oppivat jo nuorella iällä, että kauneus on naisen tärkein ominaisuus, jota on syytä vaalia (esim. Craig 2025). Siitäkin huolimatta, että kauneus ei takaa minkäänlaista menestystä vaan on todellisuudessa varsin epävarma resurssi erityisesti naisille. Esimerkiksi tuore katsausartikkeli osoittaa, että hyvä ulkonäkö hyödyttää varmemmin miehiä kuin naisia, sillä lähtökohtaisesti vain naisia sekä palkitaan että rangaistaan hyvännäköisyydestä työelämässä (Kukkonen ym. 2024).

Sukupuolittunut ulkonäkötyö kulutuskulttuurissa

Vaikka vähintään 1980–90-luvulta lähtien on naisia houkuteltu kuntosaleille (Smith Maguire 2008) ja miehiä kauneussalondeihin (Sarpila 2021), ovat monet kehon ja ulkonäön hallinnan käytännöistä yhä voimakkaasti sukupuolittuneita. Esimerkiksi Tilastokeskuksen suomalaisilta kotitalouksilta keräämien kulutusmenotietojen mukaan yksinasuvat naiset käyttävät enemmän rahaa henkilökohtaisen puhtauden ja kauneudenhoidon tuotteisiin ja palveluihin kuin yksinasuvat miehet (Sarpila 2021). Naiset myös hankkivat useammin vaatteita, jalkineita ja erilaisia asusteita (Kukkonen ym. 2019).

Toisaalta miehet eivät myöskään vaikuta olevan suuri asiakasryhmä kauneussalondeissa. Sen sijaan valtaosa kauneussalondeiden asiakkaista on edelleen naisia (Kukkonen ym. 2019; Sarpila 2019) ja miehissäkin asiakaskunta edustaa lähinnä ylempää keskiluokan kaupunkilaismiehiä (Barber 2016). Sama sukupuolittuneisuus näyttäisi koskevan myös kauneuskirurgisia toimenpiteitä, joista valtaosa tehdään yhä edelleen naisille, vaikka miesten kosmeettisten leikkausten yleistymistä on keskusteltu jo vuosia (Menon 2025; Kukkonen ym. 2019).

Aikaisempien tutkimusten mukaan vähemmän sukupuolittuneita ulkonäkötyön käytäntöjä ovat puolestaan erityisesti kehon muodon ja koon muokkaamiseen liittyvät toimet, joihin usein viitataan myös kehotyön käsitteellä. Esimerkiksi Tilastokeskuksen viimeisimmän Vapaa-aikatutkimuksen mukaan yhtä suuri osa miehistä kuin naisista harrasti kuntosaliharjoittelua (Tilastokeskus 2019). Tosin kansainväliset tutkimukset

antavat viitteitä siitä, että kuntosaliharjoittelun ulkonäölliset tavoitteet eroavat jossain määrin edelleen sukupuolen mukaan: suurempi osa miehistä kuin naisista käy salilla kasvattaakseen näkyviä lihaksia, kun taas naiset pyrkivät tyypillisemmin painonhallintaan (Vandebroeck 2017).

Sukupuolinormatiivisten ulkonäkötyön käytäntöjen voidaankin nähdä heijastelevan sukupuolittuneita kauneushanteita, joiden mukaan huomattava lihaksikkuus on yhä heikosti yhdistetty feminiinisyteen ja perinteiseen käsitykseen kauniista naisista (Widdows 2018). Toisaalta laaja suomalaisia nuoria koskeva seurantatutkimus antaa viitteitä siitä, että siinä missä nuoret naiset ovat vähentäneet urheilun harrastamista painonpudotustarkoituksissa, ovat nuoret miehet päinvastoin lisänneet sitä (Mishina ym. 2024).

Ulkonäön muokkaamiseen liittyvät sukupuolittuneet sosiaaliset normit eivät näy pelkästään siinä, millaisiin ulkonäkötyön käytäntöihin ihmiset osallistuvat. Sen sijaan erilaisiin ulkonäkökäytäntöihin liittyvät sukupuolittuneet odotukset vaikuttavat myös siihen, millaista ulkonäkötyötä pidetään lähtökohtaisesti enemmän ja millaista lähtökohtaisesti vähemmän arvostettuna. Jo 1990-luvulla Efrat Tseelon (1995) analysoi, että kauneustyötä on helppo moralisoida, koska nämä käytännöt yhdistetään feminiinisuuden keinotekoiseen rakentamiseen, johon liittyy eräänlainen ”petoksen” elementti. Samalla kun feminiinisyys nähdään keinotekoisena, ja liitetään turhamaisuuteen ja jopa typeryyteen, nähdään maskuliinisuus useammin jonain ”valmiina” ja aitona (Black & Sharma 2001).

Maskuliiniset tai sukupuolineutraalit kehonmuokkaustekniikat yhdistetään selkeämmin ”kovaan työhön” ja ponnisteluun (Sassatelli 2010; ks. myös Smith Maguire 2008), ja kova työ on puolestaan jotain, mitä nykymuotoisissa yhteiskunnissa arvostetaan (ks. De Keere, Sarpila & Vonk 2025). Näin ollen esimerkiksi kuntosalilla hikoilu tai maratonille harjoittelu saatetaan nähdä moraalisesti arvokkaampina ulkonäkötyön tapoina ennen kaikkea sen vaatiman ajankäytön, itsekontrollin ja uurastuksen vuoksi. Tavoiteltu ulkonäkö syntyy ainoastaan tämän ponnistelun sivutuotteena (Sarpila ym. 2020). Sitä vastoin esimerkiksi plastiikkakirurgiaa pidetään ”helppona ratkaisuna”, joka ei vaadi yksilöllistä ponnistelua, ja siksi sitä pidetään herkästi moraalisesti alempiarvoisena (Widdows 2018).

Sukupuolittuneet ulkonäkötyötä koskevat normit eivät tosin tutkimusten mukaan vaikuta ainoastaan eri käytäntöjen arvostukseen, vaan myös niiden normatiiviseen hyväksyttävyyteen miesten ja naisten harjoittamina toimintoina. Suomessa toteutetun tutkimuksen mukaan niin sanotut ulkonäön kaksoisstandardit eivät ole vain anekdoottisia huomioita, vaan ne näkyvät selvästi siinä, millaista ulkonäkötyötä ihmiset pitävät hyväksyttävänä

toisaalta naisilta ja toisaalta miehiltä. Naisilta odotetaan ja hyväksytään enemmän kauneustyötä, kun taas kehotyö (kuten urheilu) nähdään sukupuolineutraalimpana ulkonäkötyön muotona, joka on yhtä lailla odotettua ja hyväksyttyä niin naisilta kuin miehiltäkin (Sarpila ym. 2020).

Ulkonäkötyöhön kohdistuvat sosiaaliset odotukset sekä ennen kaikkea mahdollisuudet sen toteuttamiseen vaihtelevat olennaisesti paitsi sukupuolittain myös yhteiskuntaluokkien välillä. Bourdieulaisen tulkinnan mukaan (Bourdieu 1984) tietynlaisen ulkonäön ja itse ulkonäkötyön arvostamisessa on jossain määrin kysymys mausta, mikä taas vaatii niin sanottua kulttuurista pääomaa. Kulttuurinen pääoma jakautuu puolestaan epätasaisesti eri yhteiskuntaluokkien välillä niin, että ylemmillä yhteiskuntaluokilla on enemmän kulttuurista pääomaa ja alemmilla puolestaan vähemmän. Lisäksi eri yhteiskuntaluokkien edustajilla on eri määrä taloudellista pääomaa eli tuloja ja varallisuutta, mikä on myös tarpeellista ulkonäkötyön toteuttamisen kannalta (Bourdieu 1984).

Bourdieun (1984) näkemyksen mukaan yksilöiden suhde ulkonäkötyöhön vaihtelee myös sukupuolen ja yhteiskuntaluokan eri yhdistelmissä eli intersektioissa. Bourdieun mukaan naiset pyrkivät lähtökohtaisesti tekemään ulkonäkötyötä luokkataustastaan riippumatta vaikka mahdollisuudet sen toteuttamiseen vaihtelevat eri yhteiskuntaluokkien välillä. Miesten suhde ulkonäköön ja sen muokkaamiseen vaihtelee puolestaan enemmän eri yhteiskuntaluokkien välillä. Työväenluokkaiset miehet ovat perinteisesti arvostaneet enemmän kehon toimintakykyä, kun taas keskiluokka ja sitä ylemmät luokat ovat tavanneet arvostaa ulkonäköä itsessään. Tämä näkyy Bourdieun mukaan myös siinä, miltä eri yhteiskuntaluokkien edustavat ihmiset näyttävät eli luokka toisin sanoen tulee näkyväksi ihmisten kehoissa eli ruumiillistuu. Nykyisessä sosiologisessa ulkonäön tutkimuksessa viitataan myös ulkonäöllisen maun niin sanottuun kaksoisruumiillistumiseen (eng. double embodiment) (Kuipers 2015). Tämän käsitteen mukaan ihmiset eivät ainoastaan suhtaudu omasta ulkonäöstään huolehtimiseen eri tavoin luokkataustansa mukaan, vaan myös arvioivat muiden ihmisten ulkonäköä omasta luokkataustastaan käsin. Esimerkiksi eräs viimeaikainen tutkimus osoittaa, että mitä ylemmäs luokkahierarkian portaita kivutaan, sitä hoikempaa vartaloa naiset arvostavat ja sitä hoikempi myös heidän oma vartalonsa todennäköisemmin on (Vandebroeck 2017).

Suomessa on puolestaan havaittu (Kukkonen ym. 2019), että koulutus (jota usein käytetään kulttuurisen pääoman yhtenä mittarina) on yhteydessä naisilla ja miehillä eri tavoin siihen, miten ulkonäköön ylipäätään suhtaudutaan ja miten siitä huolehditaan. Naisilla ulkonäön yleisen koetun merkityksen ei ole havaittu olevan yhteydessä koulutukseen. Sen sijaan miehillä koulutus

näyttäisi olevan lineaarisesti yhteydessä koettuun ulkonäön tärkeyteen: miehet pitivät omaa ulkonäköään sitä tärkeämpänä, mitä korkeampi koulutus heillä on. Lisäksi korkeammin koulutetut miehet suhtautuvat luontevammin ulkonäöstä huolehtimiseen kuin miehet, joilla ei ole korkeakoulutusta. Naisilla sen sijaan koulutuksen vaikutus ulkonäkötyöhön näkyy jossain määrin kuntoiluun liittyvissä asenteissa: korkeasti koulutetut naiset suhtautuvat kuntoiluun ulkonäkötyön muotona myönteisemmin kuin vähemmän koulutetut naiset (Kukkonen ym. 2019).

Aikaisempi tutkimus ajankäytöllisestä näkökulmasta

Siinä missä aikaisempi tutkimus ulkonäkötyöstä on keskittynyt pitkälti rahankäytön ja asenteiden tarkasteluun, ajankäytön näkökulma on jäänyt selvästi vähemmälle huomiolle. Tämä ajankäytöllisen näkökulman lähes huomiotta jättäminen on yllättävää, sillä kehon arkipäiväinen ”huoltaminen” on pakollinen osa tavallisten ihmisten elämää. Eli vaikka kauneushoitoloissa käyminen tai kauneuskirurgiset toimenpiteet koskettavat yllättävän harvoja suomalaisia (Kukkonen ym. 2019), pukeutuminen ja peseytyminen muodostavat arkisuudessaan ulkonäkötyön toisen ääripään.

Erään kansainvälisen vertailututkimuksen mukaan naiset käyttävät keskimäärin jopa 4 tuntia vuorokaudessa ja miehet 3,6 tuntia vuorokaudessa ulkonäkötyöhön, kun mukaan lasketaan kaikki ulkonäön paranteluun tähtäävä toiminta. Tutkimuksessa vastaajia pyydettiin valitsemaan ulkonäkötyön kategoriat, joihin he käyttivät aikaa nimenomaan ulkonäön parantelutarkoituksessa, ei esimerkiksi terveydellisistä syistä. Lisäksi heidän tuli arvioida kunkin kategorian toimintoihin käyttämänsä aika. Tutkimuksen valmiit kategoriat olivat: meikkaaminen, kehon hygieniä, kosmetiikan käyttö, kuntoilu, hiusten hoito, pukeutumistyyli, tietyn ruokavalion noudattaminen ja muu (Kowal ym. 2022).

On kuitenkin perusteltua kysyä, kuinka hyvin vastaajat pystyvät arvioimaan ajankäyttöään ilman ajankäyttötutkimukselle tyypillistä ajankäyttöpäiväkirjan täyttämistä. Lisäksi esimerkiksi terveydellisten ja ulkonäön paranteluun liittyvien motiivien erottelu voi olla haastavaa, sillä näiden motiivien on todettu limittyvän toisiinsa erityisesti kuntoilun osalta (vrt. Smith Maguire 2008).

Hyvin erilaisen näkökulman ulkonäkötyön arkisiin käytäntöihin tarjoaa puolestaan suomalainen kyselytutkimus, jossa vastaajilta kysyttiin hyvin rajatusta mutta oletettavasti varsin rutiininomaisena toistuvasta ajankäytöstä koskien ulkonäkötyötä. Suomi ulkonäköyhteiskuntana -tutkimushankkeessa suomalaisia pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon aikaa he viettävät peilin edessä päivittäisten aamu- ja iltarutiiniensa yhteydessä. Tulokset osoittivat,

että naiset käyttävät peilin edessä huomattavasti enemmän aikaa kuin miehet. Suurimmat erot ilmenivät 15–18-vuotiaiden ryhmässä: tytöt viettivät peilin edessä keskimäärin yli 45 minuuttia päivässä, kun taas pojilla vastaava aika oli noin kymmenen minuuttia. Erot tasoittuivat jonkin verran 35 ikävuoden jälkeen, mutta myös vanhemmissa ikäryhmissä naiset viettivät keskimäärin kymmenen minuuttia enemmän peilin edessä päivittäin (Kukkonen ym. 2019; ks. myös Kukkonen 2021).

Jos ulkonäkötyötä tarkastellaan fyysisen liikkumisen näkökulmasta, suomalaiset väestötutkimukset antavat toisenlaisen kuvan sukupuolten välisistä eroista. Vaikka naisten ja miesten fyysisessä aktiivisuudessa ei välttämättä ole suurta eroa, huomattavasti suurempi osuus miehistä (noin puolet) täyttää kansalliset terveystieteiden suositukset verrattuna naisiin (noin kolmannes) (THL 2023). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna sukupuolten välinen ero ajankäytössä on siis miesten eduksi.

Tiivistettynä aikaisempi ulkonäkötyötä koskeva tutkimus antaa viitteitä siitä, että sukupuolten välillä on eroa ainakin siinä, millaisiin toimintoihin yhtäältä naiset ja toisaalta miehet aikaansa käyttävät. Toisin sanoen voimme olettaa, että ulkonäkötyö on sukupuolittain eriytynyt niin, että naiset käyttävät enemmän aikaa niin sanottuun kauneustyöhön kuin miehet ja miehet puolestaan enemmän aikaa niin sanottuun kehityöhön kuin naiset. Samalla on mahdollista, että naiset käyttävät ulkonäkötyöhön kokonaisuudessaan enemmän aikaa kuin miehet, sillä molemmat sukupuolet käyttävät jonkin verran aikaa sekä kauneus- että kehityöhön. Yhtä lailla on mahdollista, että miehet käyttävät kuntoiluun niin paljon enemmän aikaa, että heidän ulkonäkötyönsä kokonaisaika ylittää naisten vastaavan ajankäytön. Seuraavaksi tarkastelemme uusimman ajankäyttöaineiston avulla sitä, miltä nämä sukupuolten väliset erot todellisuudessa näyttävät.

Ulkonäkötyö viimeisimmän ajankäyttötutkimuksen valossa

Siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan mitä Tilastokeskuksen ajankäyttö-tutkimus 2021 kertoo suomalaisten ulkonäkötyöstä osana arkea ja ajankäytön tapoja. Tarkastelemme ulkonäkötyönä ajankäyttötutkimuksessa raportoitua ajankäyttöä henkilökohtaiseen hygieniaan, peseytymiseen ja pukeutumiseen sekä voimisteluun ja kuntosaliharjoitteluun. Lisäksi olemme laskeneet yhteen ulkonäkötyöhön käytetyn ajan kokonaisuudessaan, eli tähän on sisällytetty aika, mikä vastaajilla on kulunut peseytymiseen ja pukeutumiseen sekä voimisteluun ja kuntosalilla käyntiin. Kaikissa näissä mielenkiintomme kohteina olevissa ajankäyttömuuttujissa on käytetty samoja tapausmääriä.

Tämän takia esimerkiksi kuntosalilla vietetty aika voi näyttää yksittäisen päivän osalta vähäiseltä. Tässä artikkelissa nämä luvut ovat kuitenkin yhdistetty yhdeksi kokonaisaikamuuttujaksi, jota kutsumme ”ulkonäkötyö”-muuttujaksi.

Tarkastelemme, miten miehet ja naiset ovat ilmoittaneet käyttävänsä aikaa peseytymiseen ja pukeutumiseen sekä voimisteluun ja kuntosalilla käyntiin. Lisäksi tarkastelemme näitä toimintoja ikäluokittain ja miten näihin toimintoihin käytetty aika jakaantuu vastaajan sosioekonomisen aseman mukaan, mikä on tässä aineistossa määriteltä pääasialliseksi toiminnoksi (yrittäjät, ylempi ja alempi toimihenkilö, työntekijä). Tarkastelemme ulkonäkötyötä myös koulutuksen kautta.

Tutkimukseen osallistuneista nuorimmat olivat 10-vuotiaita, eikä yläikärajaa ollut. Analyysimme on kuitenkin rajattu 15–74-vuotiaisiin, jotka Tilastokeskuksen määritelmän mukaan kuuluvat työikäiseen väestöön. Esitämme tulokset suorina jakaumina ja keskitymme tulosten visuaaliseen esittämiseen, sillä lisäregressioanalyysit eivät tuoneet lisätietoa ulkonäkötyöstä.

Analyyseissa käytimme painokertoimia, jotka on mukautettu aineiston otoskoon mukaan. Näin eri vastaajaryhmien osuus aineistossa vastaa paremmin väestön todellista jakaumaa.

Taulukossa 1 on kuvattu ulkonäkötyömuuttujien kuvailevat tiedot sukupuolen mukaan ja kuviossa 1 käy ilmi henkilökohtaiseen hygieniaan, peseytymiseen ja pukeutumiseen sekä voimisteluun ja kuntoiluun käytetty aika arkipäivän aikana sukupuolen mukaan. Lisäksi kuviossa 1 esitämme, kuinka kauan keskimäärin ulkonäkötyöhön yhteensä on käytetty aikaa päivän aikana.

Tapausmäärät laskevat reilusti, kun katsotaan vain voimisteluun ja kuntosalilla käyntiin käytettyä aikaa. Vain 441 vastaajaa ilmoitti voimistelevänsä ja käyvänsä salilla ajankäyttötutkimuksen aikana, ja näistä miehiä oli noin 30 prosenttia ja naisia noin 70 prosenttia.

Taulukko 1.

Ulkonäkötyömuuttujien kuvailevat tiedot sukupuolen mukaan (tapausmäärät ja suhteelliset osuudet suluisissa), ilman painokertoimia

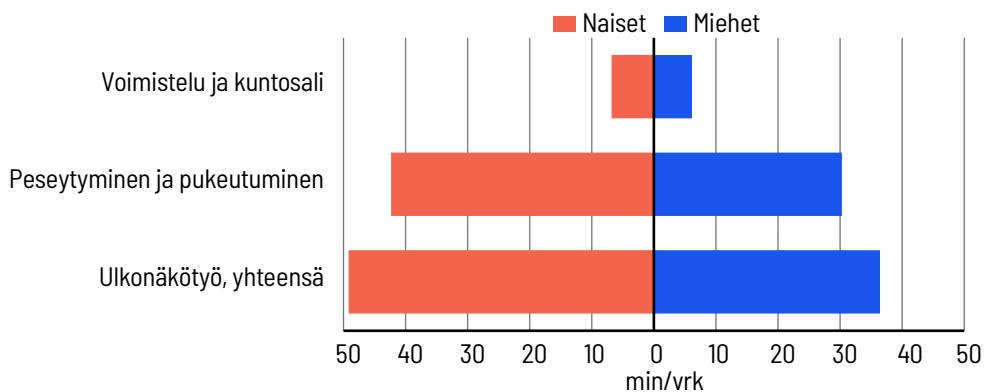
Tarkasteltavat ajankäyttökategoriat	Naiset N (%)	Miehet N (%)	Yhteensä N (%)
Peseytyminen ja pukeutuminen	1 736 (60)	1 160 (40)	2 896 (100)
Voimistelu ja kuntosalilla	298 (68)	143 (32)	441 (100)
Ulkonäkötyöhön käytetty aika, yhteensä	1 766 (60)	1 182 (40)	2 948 (100)

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö 2021

Kuvio 1 havainnollistaa, miten ulkonäkötyöhön käytetty aika eroaa miesten ja naisten välillä. Miehet käyttävät vuorokaudessa aikaa henkilökohtaiseen hygieniaan ja pukeutumiseen keskimäärin noin 30 minuuttia ja naiset noin 40 minuuttia ($p < .001$). Naiset käyttävät myös hieman enemmän aikaa voimisteluun ja kuntoiluun kuin miehet ($p < .001$). Kun tarkastellaan ulkonäkötyöhön kokonaisuudessaan käytettyä aikaa, huomataan, että naiset tekevät ulkonäkötyötä päivässä keskimäärin yli kymmenen minuuttia pidempään kuin miehet ($p < .001$). (Kuvio 1.)

Kuvio 1.

Ulkonäkötyöhön käytetty aika sukupuolten mukaan, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö 2021

Kuviossa 2 on puolestaan tarkasteltu ulkonäkötyöhön keskimäärin vuorokaudessa käytettyä aikaa sukupuolen ja iän mukaan. Tiedoista käy ilmi, että ulkonäkötyöhön käytetty aika vaihtelee paitsi sukupuolittain myös ikäryhmien välillä. Iän vaikutus näyttäisi kuitenkin olevan erilainen naisilla ja miehillä. Naisilla henkilökohtaiseen hygieniaan, peseytymiseen ja pukeutumiseen käytetty aika vaihtelee vain hieman ikäryhmittäin 40 minuutista 45 minuuttiin ($p < .05$). (Kuvio 2.)

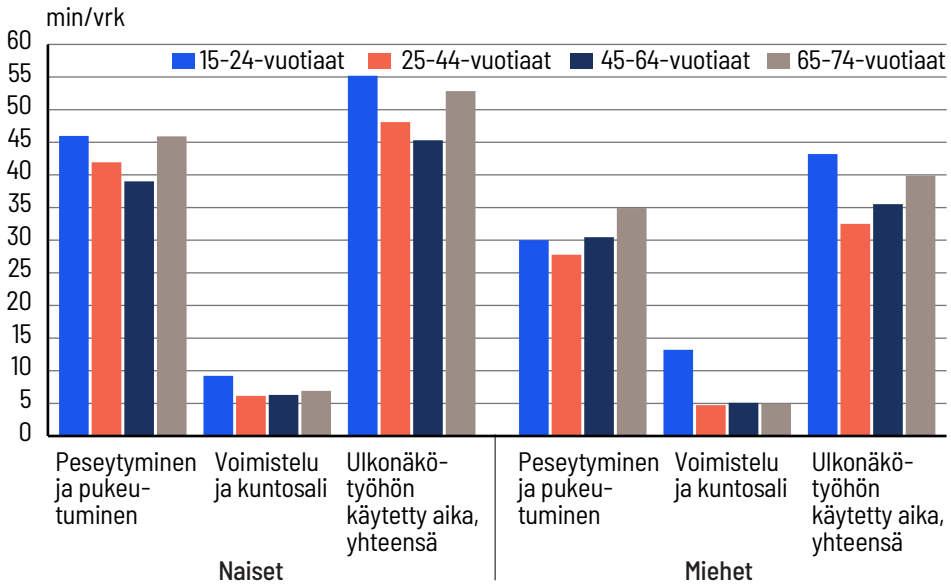
Miesten käyttämä aika henkilökohtaiseen hygieniaan, peseytymiseen ja pukeutumiseen on kaikissa ikäryhmissä keskimäärin 10–15 minuuttia vähemmän kuin naisilla ($p < .05$). Nuoret 15–24-vuotiaat miehet viettävät selvästi enemmän aikaa kuntosalilla tai voimistelun parissa kuin vanhemmat miehet, mutta muuten eri-ikäiset miehet viihtyvät kuntosalilla tai voimistellen suunnilleen yhtä pitkään.

Eniten aikaa ulkonäkötyöhön kokonaisuudessaan käyttävät nuoret naiset (55 minuuttia/vuorokausi, $p < .001$) ja vähiten 25–44-vuotiaat miehet (33 minuuttia/vuorokausi). Ikäryhmittäinen tarkastelu paljastaa myös yllättävän ulkonäkötyön ”u-muodon” sekä naisten että miesten keskuudessa: eniten

aikaa ulkonäkötyöhön käyttävät sekä nuoremmat että vanhemmat ikäryhmät, eikä iän ja ulkonäkötyön välinen yhteys ole siis lineaarinen.

Kuvio 2.

Ulkonäkötyöhön käytetty aika sukupuolittain ja ikäluokittain, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö 2021

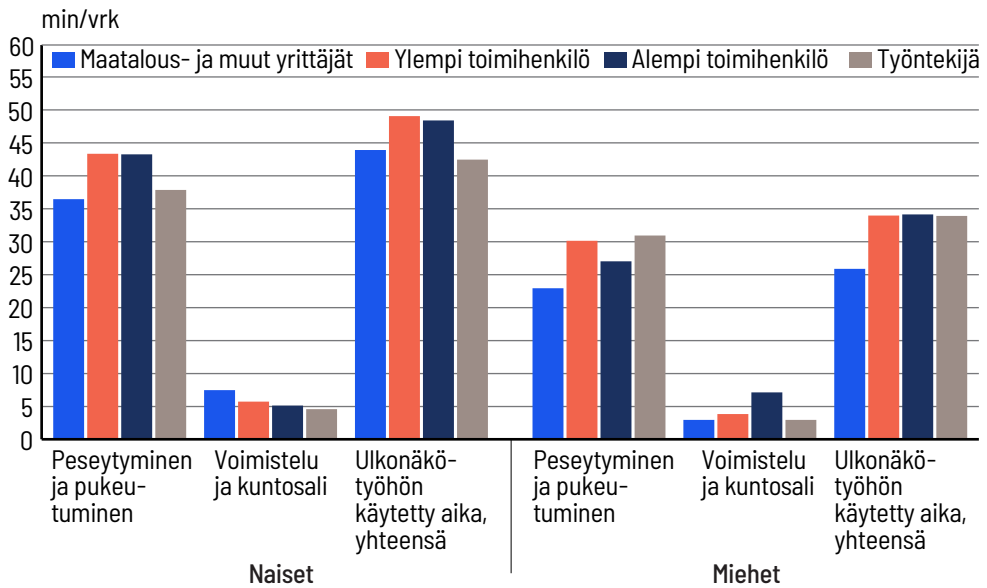
Seuraavaksi tarkastelemme ulkonäkötyöhön käytettyä aikaa vastaajien sosioekonomisen aseman mukaan. Sosioekonominen asema on muodostettu ajankäyttöaineistossa henkilön pääasiallisesta toiminnasta, eli palkansaajat on luokiteltu ylempiin ja alempiin toimihenkilöihin sekä työntekijöihin.

Kuviosta 3 käy ilmi, että naisten käyttämässä ajassa henkilökohtaiseen hygieniaan ja pukeutumiseen ei ole suuria eroja sosioekonomisen aseman mukaan – kaikilla naisilla kuluu keskimäärin noin 40 minuuttia vuorokaudessa näihin toimintoihin, miehillä noin 10 minuuttia vähemmän sosioekonomisesta asemasta riippumatta. (Kuvio 3.)

Kuntoiluun ja voimisteluun käytetty aika sen sijaan vaihtelee hieman sosioekonomisen aseman mukaan sekä miehillä että naisilla. Työntekijänaiset eli tuotanto- tai jakelu- ja palvelutehtävissä työskentelevät naiset käyttävät voimisteluun ja kuntosalilla käymiseen pari minuuttia vähemmän aikaa kuin muut ($p < .05$). Miesten ajankäyttö voimisteluun ja kuntosaliharjoitteluun puolestaan vaihtelee sosioekonomisen aseman mukaan enemmän kuin naisilla: eniten aikaa kuntosalilla viettävät alemmat toimihenkilöt ja vähiten työntekijät.

Kuvio 3.

Ulkonäkötyöhön käytetty aika sukupuolittain ja sosioekonomisen aseman mukaan, minuuttia vuorokaudessa

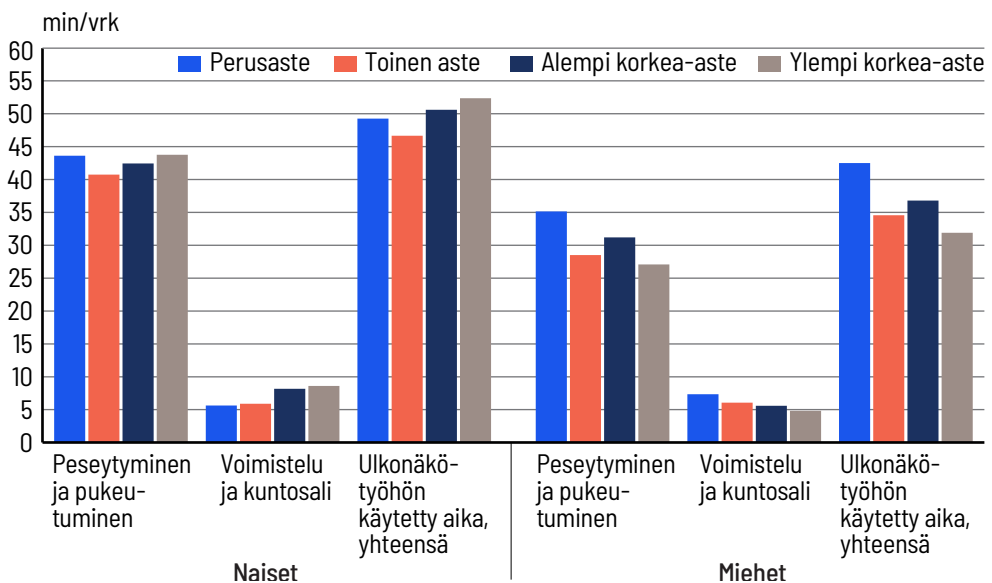

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö 2021

Ulkonäkötyön tarkastelu sukupuolen ja koulutuksen mukaan osoittaa, että miesten ulkonäkötyöhön käyttämä aika vaihtelee myös koulutuksen mukaan enemmän kuin naisilla. (Kuvio 4.)

Kuvio 4.

Ulkonäkötyöhön käytetty aika sukupuolittain ja koulutuksen mukaan, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö 2021

Naiset käyttävät henkilökohtaiseen hygieniaan ja pukeutumiseen lähes yhtä paljon aikaa koulutustaustasta riippumatta ($p < .01$), kun taas miesten

keskuudessa peruskoulun suorittaneet käyttävät hieman enemmän aikaa peseytymiseen ja pukeutumiseen kuin muiden koulutusryhmien edustajat. Samoin voimisteluun ja kuntosaliharjoitteluun käytetyssä ajassa ei havaita merkittäviä eroja koulutusryhmien välillä kummallakaan sukupuolella.

Kun ulkonäkötyötä tarkastellaan kokonaisuudessaan, käy ilmi, että ylemmän korkeakouluasteen suorittaneet naiset tekevät vuorokauden aikana 52 minuuttia ulkonäkötyötä, mikä on noin 20 minuuttia enemmän kuin vastaavan koulutuksen saaneilla miehillä. Ulkonäkötyön määrä kasvaa naisilla vain hieman koulutuksen myötä, miehillä se taas vähenee.

Kotityöt, hoivaaminen ja ulkonäkötyö muodostavat palkattoman työn ytimen

Lopuksi kuvaamme, miten ulkonäkötyöhön yhteensä käytetty aika suhteutuu muihin niin kutsuttuihin palkattoman työn muotoihin, eli kotitöihin ja hoivaan. Tarkastelemme näitä toimintoja sukupuolen mukaan.

Kotityöt on määritelty ajankäyttötutkimuksessa oman kotitalouden hyväksi tehtäväksi työksi (Varjonen & Aalto 2013). Kotityöhön on tässä tutkimuksessa sisällytetty kaikki sellainen kotona tehty työ, minkä voisi myös ulkoistaa. Tähän kuuluvat muun muassa ruoanlaitto ja ruoan ostaminen, siivous, pihan ja mahdollisten eläinten hoito sekä kotona tehtävät korjaustyöt.

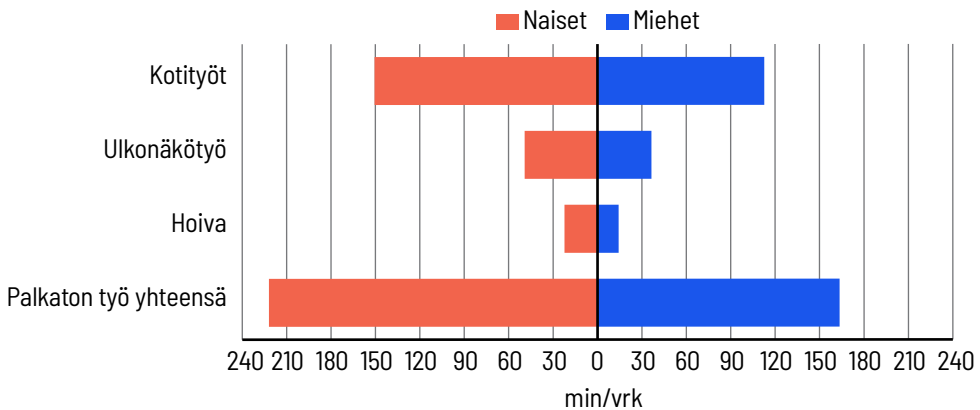
Hoivaan käytetty aika on puolestaan tässä artikkelissa määritelty perheenjäsenen hoitoon käytettäväksi ajaksi. Tähän toimintoon olemme yhdistäneet lastenhoidon ja lasten kanssa tehdyt toiminnot: opettamisen, lukemisen ja leikkimisen, saattamisen ja ulkoilun, keskustelun ja muun erittelemättömän lastenhoidon. Lisäksi yhdistimme tähän aikuisen perheenjäsenen auttamisen.

Kuviosta 5 käy ilmi, että naisilla menee keskimäärin enemmän aikaa palkattomaan työhön kuin miehillä. Naiset käyttävät kotitöihin keskimäärin kaksi tuntia, hoivaan 22 minuuttia ja ulkonäkötyöhön 49 minuuttia. Tähän palkattomaan työhön naiset käyttävät yhteensä keskimäärin lähes neljä tuntia (3 tuntia ja 42 minuuttia) vuorokaudessa. Ulkonäkötyön osuus naisten palkattomasta työstä on noin viidesosa (22 %). (Kuvio 5.)

Miehillä palkaton työ vie vuorokaudesta tunnin vähemmän kuin naisilla eli kaksi tuntia ja 43 minuuttia. Tästä ulkonäkötyön osuus on 36 minuuttia, mikä kokonaispalkattomasta työstä laskettuna on niin ikään viidesosa (20 %).

Kuvio 5.

Kotitöihin, lastenhoitoon ja ulkonäkötyöhön käytetty aika (nk. palkaton työ) sukupuolittain, minuuttia vuorokaudessa

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttö 2021

Ulkonäkö työnä – näkökulman ongelmia ja mahdollisuuksia

Huolitellusta, tyylikkästä ja hyvää fyysistä kuntoa huokuvasta ulkonäöstä on tullut laajalti yhteiskunnassa arvostettuja ominaisuuksia, joiden perusteella määritellään yksilöiden arvoa niin potentiaalisina työntekijöinä, kumppaneina, ystävinä kuin ylipäättään kansalaisina. Sekä naisiin että miehiin kohdistuukin yhtä kasvavia paineita näyttää hyvältä muiden silmissä niin töissä kuin vapaa-ajallakin. Toisaalta ulkonäkötyö ei ole vain ”parhaan mahdollisen version työstämistä” itsestä ja omasta ulkonäöstä vaan myös hyvin arkista toimintaa ja rutiineja, jotka eivät kosketa vain kulutuskykyistä keskiluokkaa vaan koko väestöä. Näissä rutiineissa ei ole myöskään kyse vain sosiaalisesti muodostuviin ulkonäköpaineisiin vastaamisesta vaan myös kehon terveydestä ja potentiaalisesti mielihyvääkin tuottavista asioista.

Olemme tässä artikkelissa hahmotelleet, millaisena kauneus- ja kehotyö, eli ulkonäkötyö, näyttäytyy 15–74-vuotiaiden suomalaisten arjessa. Keskeisenä tavoitteenamme oli muodostaa kuva niin sanotun arkisen ulkonäkötyön jakautumisesta sukupuolten välillä. Tarkastelimme kauneustyötä hygieniaan ja pukeutumiseen käytetyn ajan näkökulmasta. Kehotyön mittarina käytimme puolestaan voimisteluun ja kuntosalilla käytettyä ajankäyttöä. Lisäksi analysoimme ulkonäkötyöhön yhteensä kuuluvaa aikaa sekä ulkonäkötyötä osana muuta palkatonta työtä.

Tässä artikkelissa esittelemämme ajankäytöllinen analyysi osoitti, että ulkonäkötyö on myös arkisen ajankäytön näkökulmasta varsin sukupuolittunutta. Naiset kuluttivat enemmän aikaa henkilökohtaiseen

hygieniaan ja pukeutumiseen. Voimisteluun ja kuntosaliharjoitteluun naiset ja miehet käyttivät puolestaan suunnilleen yhtä paljon aikaa. Kun ulkonäkötyötä tarkasteltiin kokonaisuutena, havaittiin, että naisilla kului keskimäärin noin 49 minuuttia aikaa ulkonäkötyöhön vuorokaudessa, ja miehillä 36 minuuttia. Vaikka reilun kymmenen minuutin ero vuorokautisessa ajankäytössä saattaa tuntua vähäiseltä, eron merkitys hahmottuu, kun lasketaan, mitä se tarkoittaa esimerkiksi viikossa, kuukaudessa tai vuodessa. Aikaisempaan ennen kaikkea rahankäyttöön keskittyvään tutkimustietoon yhdistettynä voidaan sanoa, että naisilla kuluu merkittävästi enemmän sekä taloudellisia että puhtaasti ajankäytöllisiä resursseja omasta kehosta ja ulkonäöstä huolehtimiseen.

Tämän työn merkitys on kaikkea muuta kuin vähäinen, kun ulkonäkötyöhön käytettyä aikaa suhteutetaan muihin perinteisiin palkattoman työn muotoihin eli koti- ja hoivatyöhön. Viimeaikaisten ulkonäköä ja eriarvoisuutta käsittelevien tutkimusten valossa tämän panostuksen kannattavuus on kyseenalainen, sillä ulkonäön on todettu olevan erityisen epävarma resurssi naisille (Kukkonen ym. 2024). Erityisesti sukupuolten välinen ero hygieniaan ja pukeutumiseen käytetyssä ajassa on merkittävä, sillä saadut terveyshyödyt todennäköisesti irtoavat verrattain vähäisellä ajankäytöllä. Sen sijaan kuntoiluun käytetty aika tuottaa varmemmin terveydellisiä hyötyjä, parantaa työkykyä ja lisää elinvuosia. Näin ollen miesten ulkonäkötyön panos-tuotos-suhde on keskimäärin todennäköisesti parempi kuin naisten, kun otetaan huomioon miesten kauneustyöhön käyttämä selvästi vähäisempi aika.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten ulkonäkötyöhön käyttivät odotetusti aikaa nuoret naiset. Sen sijaan vähiten aikaa ulkonäkötyöhön eivät käyttäneet ikääntyneet miehet, kuten olisi voinut olettaa, vaan 25–44-vuotiaat miehet. Lisäksi havaittiin, että hieman yllättäen sekä naisten että miesten keskuudessa eniten aikaa ulkonäkötyöhön käyttivät, eivät vain nuorimmat ikäryhmät, vaan myös yli 65-vuotiaat. Vastaava tulos on tosin saatu laajassa kansainvälisessä vertailututkimuksissa (Kowal ym. 2022). Tulosta voidaan tulkita ainakin niin, että ulkonäkötyön ajankäytöllinen merkitys korostuu erityisesti niissä ikävaiheissa, joissa ihmisillä on todennäköisesti enemmän aikaa keskittyä omasta kehostaan huolehtimiseen, verrattuna ikävaiheisiin, joissa palkkatyö ja erilaiset hoivavastuut vievät tyypillisesti paljon aikaa. Lisäksi on mahdollista, että ikääntyvillä ajankäytössä alkaa näkyä tiettyjen toimintojen hidastuminen, jolloin myös rutiininomaiset peseytymiset ja pukeutumiset vievät yksinkertaisesti enemmän aikaa kuin aikaisemmin. Samanaikaisesti on todettava, että sukupuolten väliset erot ajankäytössä näyttäytyvät selkeinä, riippumatta siitä, mitä ikäryhmää tarkastellaan.

Koulutuksen ja sosioekonomisen asemaan liittyvät erot ajankäytössä olivat sen sijaan huomattavasti vähäisempiä verrattuna ikäryhmien välisiin eroihin.

Aikaisempaan asenne- ja kulutustutkimukseen verrattuna voidaan todeta, että koulutus- ja sosioekonomisten ryhmien väliset erot ulkonäkötyössä eivät juuri heijastu ajankäyttöön. Aika on jossain määrin yhtä rajallinen resurssi kaikille väestöryhmille. Sen sijaan kulttuuriset ja taloudelliset resurssit jakautuvat yhteiskunnassa epätasaisemmin, mikä korostaa eroja ulkonäköön liittyvissä makukysymyksissä ja käytetyn rahan määrässä.

Oma kysymyksensä on, miten pandemia-aika, jolloin Suomen ajankäyttöaineisto on kerätty, on vaikuttanut ihmisten ajankäyttötapoihin ulkonäkötyön osalta. Esimerkiksi Britannian ajankäyttöaineistojen perusteella on raportoitu, että ihmiset lisäsivät keskimäärin liikuntaan käytettyä aikaa pandemian alussa, mutta loppuaikoina aktiivisuuteen käytetty aika laski jälleen pandemiaa edeltävälle tasolle (ONS 2023). Lisäksi pandemian vaikutuksesta ulkonäön merkitykseen on esitetty varsin anekdoottisia havaintoja. Toisessa ääripäässä korostuivat huomiot koronaparroista ja kotiasuista, kun taas toisessa ääripäässä nostettiin esiin videokokousten lisääntyneen ulkonäkö tietoisuuden ja -paineiden vaikutukset. Ilman ajallista vertailuasetelmaa on kuitenkin mahdotonta arvioida, miten pandemia-aika vaikutti tai oli vaikuttamatta naisten ja miesten ulkonäkötyöhön käytettyyn aikaan, ja miltä erot näyttäisivät niin sanotusti normaaliajassa tarkasteltuina.

Samalla on todettava, että tässä artikkelissa tarkastelemamme ajankäytön kategoriat tarjoavat lopulta rajatun näkökulman ulkonäkötyöhön. Nämä kategoriat eivät pidä sisällään esimerkiksi kauneudenhoitoon, pukeutumiseen ja kuntoiluun liittyvien hyödykkeiden hankintaan kuluva aikaa. Emme myöskään tämän aineiston avulla pysty analysoimaan sitä, millaisista ajankäytöllisistä eroista sukupuolten välinen ero peseytymisessä ja pukeutumisessa varsinaisesti johtuu. On todennäköistä, että naisilla kuluu keskimäärin enemmän aikaa esimerkiksi kauneudenhoitoon kuin miehillä. Kauneudenhoito (ja esimerkiksi meikkaaminen) on kuitenkin valmiissa aineistossa sisällytetty peseytymiseen ja pukeutumiseen, eikä sitä ole mahdollista analysoida erikseen. Myös voimistelun ja kuntosalin lisäksi ihmiset harrastavat monenlaisia muita kehotyöhön luettavia liikuntamuotoja, jotka eivät sisälly tämän artikkelin tarkasteluun. Laajempi liikuntamuotojen kirjo huomioiden ulkonäkötyö voisi myös jakautua tasaisemmin sukupuolten välillä, sillä aiemmissa suomalaistutkimuksissa on todettu, että miehet käyttävät keskimäärin enemmän aikaa kuntoiluun kuin naiset (THL 2023). Näistä rajoitteista huolimatta katsomme, että tarkastelemiemme ajankäytön kategorioiden käsitteellistäminen ulkonäkötyön kautta tarjoaa uusia näkökulmia ajankäytön ja sosiaalisten eriarvoisuuksien tarkasteluun.

Lähteet

Anderson, Tammy L., Grunert, Catherine, Katz, Arielle & Lovascio, Samantha (2010). [Aesthetic Capital: A research Review on Beauty Perks and Penalties](#). *Sociology Compass*, 4(8), 564–575.

Baker-Sperry, Lori & Grauerholz, Liz (2003). [The Pervasiveness and Persistence of the Feminine Beauty Ideal in Children’s Fairy Tales](#). *Gender & Society*, 17(5), 711–726.

Black, Paula & Sharma, Ursula (2001). [Men are Real, Women are ‘Made up’: Beauty Therapy and the Construction of Femininity](#). *The Sociological Review*, 49(1), 100–116.

Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.

Craig, Maxine (2025). Beauty as Subordinate Capital. Teoksessa Giseline Kuipers & Outi Sarpila (toim.) *Handbook of Beauty and Inequality*. Springer. Ilmestyy.

De Keere, Kobe, Sarpila, Outi & Vonk, Laura (2025). Looking Right for the Job: Appearances, Unequal Chances, and Gatekeeping in the Labor Market. Teoksessa Giseline Kuipers & Outi Sarpila (Toim.) *Handbook of Beauty and inequality*. Springer. Ilmestyy.

Friedman, Sam & Laurison, Daniel (2019). [The Class Ceiling: Why It Pays to Be Privileged](#). Policy Press.

Gimlin, Debra (2007). [What Is ‘Body Work’? A Review of the Literature](#). *Sociology Compass*, 1(1), 353–370.

Hanifi, Riitta, Haaramo, Juha & Saarenmaa, Kaisa (Toim.) (2021). Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Tilastokeskus.

Hosoda, Megumi, Stone-Romero, Eugene F. & Coats, Gwen (2003). [The Effects of Physical Attractiveness on Job-Related Outcomes: A Meta-Analysis of Experimental Studies](#). *Personnel psychology*, 56(2), 431–462.

Karjalainen, Mira, Niemistö, Charlotta, & Hearn, Jeff (2016). Tietotyöalan voittajan tyyli. Teoksessa Jaana Parviainen, Taina Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.), *Ruumiillisuus ja työelämä*. Vastapaino.

Kinnunen, Taina & Parviainen, Jaana (2016). Rekrytointikonsulttien tuntuma ”hyvästä tyypistä”. Teoksessa Jaana Parviainen, Taina Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.), Ruumiillisuus ja työelämä. Vastapaino, 59–75.

Klein, Hugh & Shiffman, Kenneth S. (2006). [Messages About Physical Attractiveness in Animated Cartoons](#). *Body image*, 3(4), 353–363.

Kowal, Marta, Sorokowski, Piotr, Pisanski, Katarzyna, Valentova, Jaroslava V., Varella, Marco A., Frederick, David A., ... & Zumárraga-Espinosa, Marcos (2022). [Predictors of Enhancing Human Physical Attractiveness: Data from 93 Countries](#). *Evolution and Human Behavior*, 43(6), 455–474.

Kuipers, Giseline (2015). [Beauty and Distinction? The Evaluation of Appearance and Cultural Capital in Five European Countries](#). *Poetics*, 53, 38–51.

Kuipers, Giseline (2022). [The Expanding Beauty Regime: Or, Why It Has Become So Important To Look Good](#). *Critical Studies in Fashion & Beauty*, 13(2), 207–228.

Kukkonen, Iida (2021). [Who Performs Appearance Work, and Who Believes Appearance Works? Gendered Appearance Beliefs and Practices in Finland](#). Teoksessa Outi Sarpila, Iida Kukkonen, Tero Pajunen & Erica Åberg (toim.) *Appearance as Capital: The Normative Regulation of Aesthetic Capital Accumulation and Conversion*. Emerald Publishing Limited, 39–55.

Kukkonen, Iida, Pajunen, Tero, Sarpila, Outi & Åberg, Erica (2019). *Ulkonäköyhteiskunta: Ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Into.

Kukkonen, Iida, Pajunen, Tero, Sarpila, Outi & Åberg, Erica (2024). [Is Beauty-Based Inequality Gendered? A Systematic Review of Gender Differences in Socioeconomic Outcomes of Physical Attractiveness in Labor Markets](#). *European Societies*, 26(1), 117–148.

Kwan, Samantha & Trautner, Mary, N. (2009). [Beauty Work: Individual and Institutional Rewards, the Reproduction of Gender, and Questions of Agency](#). *Sociology Compass*, 3(1), 49–71.

Mears, Ashley (2014). [Aesthetic Labor for the Sociologies of Work, Gender, and Beauty: Aesthetic Labor in Work, Gender, and Beauty](#). *Sociology Compass*, 8(12), 1330–1343.

Menon, Alka (2025). Cosmetic surgery. Teoksessa Giseline Kuipers, & Outi Sarpila (toim.) Handbook of Beauty and inequality. Springer. Ilmestyy.

Meriläinen, Susan, Tienari, Janne, & Valtonen, Anu (2015). [Headhunters and the 'Ideal' Executive Body](#). Organization, 22(1), 3–22.

Mishina, Kaisa, Kronström, Kim, Heinonen, Emmi & Sourander, Andre (2024). [Body Dissatisfaction and Dieting Among Finnish Adolescents: A 20-year Population-Based Time-Trend Study](#). European Child & Adolescent Psychiatry, 1–10.

Office for National Statistics (ONS). (2023). [Time Use in the UK: March 2023](#). ONS website 4.7.2023.

Sarpila, Outi, Koivula, Aki, Kukkonen, Iida, Åberg, Erica & Pajunen, Tero (2020). Double Standards in the Accumulation and Utilisation of 'Aesthetic Capital'. Poetics, 82, 101447. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2020.101447>

Sarpila, Outi, Kukkonen, Iida, Pajunen, Tero & Åberg, Erica (toim.). (2021). [Appearance as Capital: The Normative Regulation of Aesthetic Capital Accumulation and Conversion](#). Emerald Publishing Limited.

Sarpila, Outi (2021). [The Metrosexual Who Never Visited Finland–The Eternal Gender Gap in Appearance-related Consumption](#). Teoksessa Outi Sarpila, Iida Kukkonen, Tero Pajunen & Erica Åberg (toim.) Appearance as Capital: The Normative Regulation of Aesthetic Capital Accumulation and Conversion. Emerald Publishing Limited, 57–70.

Sassatelli, Roberta (2010). Fitness Culture: Gyms and the Commercialisation of Discipline and Fun. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Smith Maguire, Jennifer (2008). Fit for Consumption. New York: Routledge.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttö [verkojulkaisu]. ISSN=2954-1395. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 25.10.2024].
Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/akay>

THL (2023). [Fyysinen aktiivisuus ja istuminen](#). Terve Suomi 25.10.2023.

Tseïlon, Efrat (1995.) The Masque of Femininity: The Presentation of Woman in Everyday Life. Sage.

Vandebroeck, Dieter (2017). *Distinctions in the Flesh: Social Class and the Embodiment of Inequality*. London: Routledge.

Van den Berg, Marguerite & Vonk, Laura (2020). [The New Discomforts of Precarious Workers: Wardrobe Matter, Insecurity and the Temporality of Calibration in Dress Work](#). *The Sociological Review*, 68(3), 574–589.

Varjonen, Johanna & Aalto, Kristiina (2013). *Kotitalouksien palkaton tuotanto ja sen muutokset 2001–2009. Työselosteita ja esitelmiä 145/2013*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Vonk, Laura (2024). *A Matter of Appearances: How Workers' Aesthetics Are Regulated in Advice, Hiring, and at Work*. Akateeminen väitöskirja, Amsterdamin yliopisto.

Warhurst, Chris & Nickson, Dennis (2020). *Aesthetic Labour*. Sage.

Warhurst, Chris, Nickson, Dennis, Witz, Annie & Marie Cullen, Anne (2000). [Aesthetic Labour in Interactive Service Work: Some Case Study Evidence from the 'New' Glasgow](#). *Service Industries Journal*, 20(3), 1–18.

Widdows, Heather (2018). *Perfect Me: Beauty as an Ethical Ideal*. Princeton Oxford: Princeton University Press.

Wolf, Naomi (1991). *The Beauty Myth. How Images of Beauty Are Used Against Women*. New York: Perennial.

Ylöstalo, Hanna, Anttila, Anu-Hanna, Berg, Päivi & Härmä, Vuokko (2018). *Uuden työn joustavat ruumiit. Työelämän tutkimus*, 16(2), 113–125.

Kirjoittajat

VTM Mari Anttila on väitöskirjatutkija Turun yliopistossa ja keskittyy tutkimuksessaan työn ja muun elämän yhteensovittamiseen liittyviin kysymyksiin.

YTT Timo Anttila on Yhteiskuntapolitiikan yliopistonlehtori Jyväskylän yliopistossa sekä työelämän ja ajankäytön tutkija.

YTM Teuvo Arolainen on tietokirjailija ja Huoltovarmuuskeskuksen varautumisasiantuntija, jonka vastuulla ovat median ja kulttuurialan huoltovarmuuden kysymykset sekä varautuminen vihamieliseen informaatiovaikuttamiseen.

VTM Anna Grahn on väitöskirjatutkija sosiaalitieteiden laitoksella, taloussosiologian oppiaineessa Turun yliopistossa.

VTM Juha Haaramo on yliaktuaari ja on toiminut Ajankäyttötutkimuksen 2020–2021 projektipäällikkönä Tilastokeskuksessa.

YTM Riitta Hanifi työskentelee tutkijana Ajankäyttötutkimuksessa ja on vastannut Vapaa-ajan osallistuminen -tilastosta Tilastokeskuksessa.

HTT Hanna-Mari Ikonen on liikunnan yhteiskuntatieteiden apulaisprofessori, joka tarkastelee muiden muassa liikkumisen ja eriarvoisuuden kysymyksiä.

VTK Maiju Laine on sosiaalipolitiikan ja ympäristöpolitiikan opiskelija, joka on toiminut tutkimusavustajana Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineessa.

YTT Johanna Lammi-Taskula työskentelee tutkimuspäällikkönä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Hyvinvointivaltion tutkimusyksikössä.

VTT Anneli Miettinen toimii tutkimuspäällikkönä Kelan tutkimusyksikössä Toimeentulo eri elämäntilanteissa -painoalueella.

YTT Johanna Närvi työskentelee tutkimuspäällikkönä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Hyvinvointivaltion tutkimusyksikössä.

YTT, dosentti Tomi Oinas työskentelee staff scientistinä Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa.

YTM Kaisa Saarenmaa on yliaktuaari ja vastannut kulttuuri- ja joukkoviestintätilastojen tuottamisesta Tilastokeskuksessa.

VTT, dosentti Milla Salin työskentelee Turun yliopistossa sosiaalipolitiikan yliopistonlehtorina sosiaalitieteiden laitoksella ja erikoistutkijana INVEST-tutkimuskeskuksessa.

VTT, dosentti Outi Sarpila työskentelee sosiologian ma. professorina Turun yliopistossa.

YTT Mia Tammelin työskentelee apulaisprofessorina ja tutkimusjohtajana Lapsuuden, nuoruuden ja perheen tutkimuskeskuksessa (Perla) Tampereen yliopistossa.

facebook.com/Tilastotohtori

linkedin.com/company/statistics-finland

youtube.com/@tilastokeskus6504

tiktok.com/@tilastokeskus/

web-cdn.bsky.app/profile/stat.fi